

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

Christopher R. Browning

Sıradan Adamlar

Christopher R. Browning

Sıradan Adamlar

*101. Yedek Polis Taburu ve
Polonya'da Nihai Çözüm*

Türkçe Söyleyenler
Hilal Kara - Ali Açıkgöz

HERETİK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Ordinary Man

Christopher R. Browning

Published by arrangement with Harper Collins Publishers.

Heretik Yayınları: 84, Tarih: 6

ISBN: 978-605-9436-50-2

©2017 Heretik Basın Yayın

Tüm hakları saklıdır. Yayıncı izni olmadan kısmen de olsa fotokopi, film, vb. elektronik ve mekanik yöntemlerle çoğaltılamaz.

1. Baskı: Eylül 2019, Ankara

Yayına Hazırlayan: Emre Can Dağlıoğlu

Redaksiyon: Levent Ünsaldı

Sayfa Düzeni ve Kapak: Ali İmren

Heretik Basın Yayın

Kültür Mahallesi, Yüksel Cad., 41/2, Kızılay, Çankaya, Ankara

Tel: +90 (312) 418 52 00 • Faks: +90 (312) 418 50 00

İnternet Sitesi: heretik.com.tr

Twitter: twitter.com/heretikyayin

Facebook: facebook.com/heretikyayin

E-mail: info@heretik.com.tr

Tarcan Matbaacılık Yayın San.

Yahyalar Mahallesi İvedik Caddesi No: 417

Yenimahalle-Ankara

Tel: 0312 384 34 35

Christopher R. Browning

Sıradan Adamlar
101. Yedek Polis Taburu ve
Polonya'da Nihai Çözüm

Türkçe Söyleyenler
Hilal Kara - Ali Açıkgoz

HERETİK

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Raul Hilberg'e...

İçindekiler

Görseller.....	6
Kısaltmalar.....	7
Haritalar.....	7
Önsöz.....	11
1. Jozefow'da Bir Sabah	19
2. Ordnungspolizei.....	21
3. Orpo ve Nihai Çözüm: Rusya 1941	27
4. Orpo ve Nihai Çözüm: Sürgün	46
5. 101. Yedek Polis Taburu	58
6. Polonya'ya Varış.....	71
7. Kitlese Katliama Kabul Töreni: Jozefow Katliamı	79
8. Katliama Dair Düşünceler.....	98
9. Lomazy: 2. Bölük'ün Alçaklığı.....	106
10. Treblinka'ya Ağustos Sürgünleri.....	118
11. Eylül Sonu İnfazları.....	128
12. Sürgünler Devam Ediyor.....	137
13. Yüzbaşı Hoffman'ın Tuhaf Sağlık Durumu	150
14. "Yahudi Avı"	158
15. Son Katliamlar: "Hasat Bayramı"	173
16. Akıbet.....	185
17. Almanlar, Polonyalılar, Yahudiler	189
18. Sıradan Adamlar.....	203
Sonsöz	240
Yirmi Beş Yıl Sonra.....	283
Dizin	355

GÖRSELLER (Haritalar)

Polonya, 1942-1943

Lublin Bölgesi

KISALTMALAR

BA	Bundesarchiv, Koblenz [Devlet Arşivi, Koblenz]
BDC	Berlin Doküman Merkezi
BZIH	<i>Biuletyn Żydowskiego Instytutu Historycznego</i> [Yahudi Tarih Enstitüsü Süreli Yayını]
G	G. ve diğerlerinin soruşturulması, Eyalet Savcılığı, Hamburg, 141 Js 128/65
HW	Hoffmann, Wohlauf ve diğerlerinin soruşturulması ve yargılanması, Eyalet Savcılığı Ofisi, Hamburg, 141 Js 1957/62
IMT	Önemli Savaş Suçluları Uluslararası Askeri Mahkemesi Davaları, 42 cilt
JNSV	<i>Justiz und NS-Verbrechen: Sammlung Strafurteile wegen Nationalsozialistische Tötungsverbrechen, 1945-1966</i> [Nazi Suçları Yargılanıyor: Büyük Nazi Suçları hakkında Alman Yargılamaları, Batı Alman Davaları Dizisi, 1945- 1966] 20 cilt.
NO	Nazi Partisi'nin organizasyonuna dair Nürnberg Belgeleri
NOKW	Askeriyeye dair Nürnberg Belgeleri
YVA	Yad Vashem Arşivleri, Kudüs
ZStL	<i>Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen</i> [Devlet Adalet Merkez Kurumu]
USHMM	<i>United States Holocaust Memorial Museum,</i> <i>Washington DC</i> [ABD Holokost Anma Müzesi, Washington DC]

DUBLİN BÖLGESİ

0 ————— 20 miles

0 ————— 20 miles

P O L A N D

● **Siedlce**

Biata Podlaska

Piszczac

Miğdzyrzec

Tuczna

Łomazy ●

Komarówka

● **Wisznice**

● Radzyń

Czemierniki

Serokomla ●

● **Parczew**

Parczew Forest

Sobibór ●

Lublin

Zakrzów

● **Maidanek**

Bieski

●Trawniki

● **Poniatowa**

Niezdów ●

Krasnik ●

● Wysokie

Turobin ●

● Izbica 9

● Zamość

Frampol ●

Biłgoraj

Ulanów

Aleksandrów ●

● **Józefów**

Tarnogród

ÖNSÖZ

1942 Mart'ının ortalarında Holokost kurbanlarının yüzde 75-80'i hayatta iken, yüzde 20-25'i yok edilmişti. Bundan sadece on bir ay sonra, 1943 Şubat'ının ortalarında bu yüzdeler tersine dönmüştü. Holokost'un özünde kısa ve yoğun bir kitlesel katliam dalgası vardı. Bu kitle katliamının merkez üssü, iki buçuk sene süren korkunç zorluklara, yoksulluğa ve zulme rağmen bütün Yahudi topluluğunun halen direnebildiği Polonya'ydı. On bir aylık bu dönemin ardından, Polonya Yahudilerinden geriye kalanlar sadece birkaç getto ve çalışma kampında kurtulanlardı. Kısaca, Almanların Polonya Yahudilerine saldırısı uzun bir zamana yayılmış tedrici veya kademeli bir program değil, çok sayıda askerin seferber edilmesini gerektiren kitlesel bir taarruz, sahici bir *blitzkrieg* [yıldırım savaşı] idi. Üstelik, bu taarruz tam da Rusya'daki Alman harekâtının Kırım ve Kafkaslara yönelip, Stalingrad'da felaket bir yenilgiyle sonuçlandığı sonu belirsiz bir dönemin hemen ardından yaşanmıştı.

1942'deki Alman askeri harekâtı nihayetinde bir başarısızlık ise de, özellikle Polonya'daki Yahudilere yönelen *blitzkriegi* böyle nitelendiremeyiz. Büyük gettolardaki, özellikle Varşova ve Lodz'daki, Yahudilerin nasıl öldürüldüklerini uzun zamandır bilmekteyiz. Ancak, Polonyalı Yahudilerin önemli bir bölümü, nüfusunun çoğu zaman yüzde 30'undan fazlası, bazı durumlarda ise yüzde 80 ya da 90'ı Yahudi olan daha küçük şehir ve kasabalarda yaşıyordu. Almanlar bu yayılmış Yahudi nüfusunun yıkımını nasıl planlamış ve ger-

çekleştirmişlerdi? Savaşın dönüm noktası olan bu bir yılda, kitlesel katliamda böylesi bir lojistik başarıya ulaşmak için gereken insan gücünü nereden bulmuşlardı? Ölüm kamplarının görevli personel sayısı oldukça asgariydi. Ancak, Polonya Yahudilerinin çoğunun toparlanıp tehcir edildiği ya da kurşuna dizildiği daha küçük gettoların boşaltılması için gereken insan gücü az da değildi.¹ Cevap arayışım beni Stuttgart yakınlarındaki Ludwigsburg kasabasına yöneltti. Federal Almanya Cumhuriyeti'nin Nazi suçları araştırmalarını koordine eden kurumu olan Devlet Adalet Merkez Kurumu [*Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen*] bu kasabadaydı. *Ordnungspolizei*'nin² bir birimi olan 101. Yedek Polis Taburu hakkındaki iddianameyle ilk karşılaştığımda, Polonya Yahudilerine karşı işlenmiş Nazi suçları hakkındaki yargılamaların neredeyse tüm iddianame ve kararlarını içeren koleksiyon üzerinde çalışmaktaydım.

Neredeyse yirmi yıldır Holokost'un arşiv ve mahkeme kayıtları üzerine çalışıyor olsam da bu iddianamenin üzerimdeki etkisi garip bir biçimde kuvvetli ve rahatsız ediciydi. Daha önce tercih olgusunun, olayların gidişatı üzerinden böylesine çarpıcı biçimde çerçeveselendiği ve faillerin en azından bazıları tarafından bu kadar açıkça tartışıldığını hiç görmemiştim. Daha önce Holokost'un canavarca eylemlerinin, katillerin insani yüzleri ile bu şekilde tüm çıplaklığıyla yan yana gelişini hiç görmemiştim.

1 Raul Hilberg Holokost kurbanlarının yüzde 25'inden fazlasının vurularak öldürüldüğünü tahmin ediyor. Yüzde 50'den fazlası, gaz tesisleri ile donatılmış altı büyük ölüm kampında, kalanlarsa gettoların, çalışma ve konsantrasyon kamplarının korkunç koşullarında, ölüm yürüyüşlerinde vs. öldüler, bkz. Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews* (New York: Holmes and Meier, 1985): 1219.

2 Türkçe Söyleyenler Notu [T.S.N]: Türkçeye Asayiş Polisi olarak çevirebileceğimiz *Ordnungspolizei* terimini Almanca aslında kullanmayı uygun gördük. Bu birim ile ilgili bilgi ve organizasyonunun betimlemesi için 2. Bölüm'e bakınız.

Davanın beklenmedik derecede zengin bir tanıklıklar silsilesi üzerine kurulu olduğu; tabur mensuplarının hazırlık soruşturmalardan oldukça ayrıntılı, kelimesi kelimesine alıntılar içerdiği iddianameden hemen anlaşılıyordu. Dahası, bu tür mahkeme kayıtlarında sıklıkla karşılaşılan uydurma, mazeretli ve yalandan tanıklıklarla dolu, bariz bir şekilde kandırmaya yönelik bu tür ifadelerin aksine, bu tanıklıkların çoğunda bir şekilde samimiyet ve açıklsözlülük “hissediliyordu.” 101. Yedek Polis Taburu’nun soruşturulması ve yargılanması Hamburg’taki Eyalet Savcılığı [*Staatsanwaltschaft*] tarafından yürütülen on yıllık (1962-1972) bir süreci kapsamaktaydı. Bu savcılık, şüphesiz Federal Cumhuriyet’in Nazi suçlarını araştıran en çalışkan ve adanmışlarından biriydi ve hâlâ davaya ilişkin mahkeme kayıtlarına sahipti; ben onlara erişmeyi başaramıştım.

Pek çok Nazi ölüm birliğinin tersine, mevcudunun yalnızca bir kısmı yeniden kurulan 101. Yedek Polis Taburu’nun görevlendirme listesi savcılarının elindeydi. 1942’de tüm gücüyle Polonya’ya gönderildiğinde 500’den biraz daha az mevcuda sahip birlikteki 210 kişinin sorgusunu incelemeyi başardım. Adamların çoğunluğu Hamburgluydu ve çoğu soruşturma sırasında hâlâ orada yaşıyordu. Sorgular, yaş, Nazi Partisi ve SS üyeliğine ve sosyal arka planlara dair sorulara istatistiki cevaplar vermeye yetecek temsili bir örneklem sağlıyordu. Üstelik tanıklıkların 125 kadarı bu ölüm birliğinin hem metinsel yeniden yapılandırılmasına hem de iç dinamiklerinin analizine imkân veren yeterlilikteydi.

Nihayetinde Holokost, en temel düzeyde, insanlar büyük sayılardaki başka insanları geniş bir zaman boyunca öldürdüğü için gerçekleşti. Tabandan gelen failer “profesyonel katillere” dönüştü. Tarihçi bu tip adamlardan kurulu bir birlik hakkında yazmaya çalışırken, kaynak sorununu da içeren çeşitli güçlüklerle karşılaşmaktadır. 101. Yedek Polis Taburu örneğinde, Sovyetler Birliği’nde faaliyet gösteren ölüm birliklerinin aksine, çok az güncel belge bulunmak-

tadır ve hiçbirisi açıkça katliamlarla ilgili değildir.³ Hayatta kalan bir avuç Yahudi'nin tanıklıkları, taburun faaliyet gösterdiği kasabalar-daki eylemlerinin tarihlerini ve eylemlerin büyüklüklerini göstere-bilmektedir. Ancak hayatta kalanların tanıklıkları, uzun müddetli etkileşimin yaşandığı getto ve kamplardaki faillelere dair olanların tersine, 101. Yedek Polis Taburu gibi seyyar birliklere dair çok az şey söylemektedir. Bilinmeyen adamlar gelmiş, ölümcül görevlerini yerine getirmiş ve gitmişlerdir. Hayatta kalanlar, Asayiş Polisi'nin hususi yeşil üniformalarını tanımlayarak hangi tip birliğin olayla ilgili olduğunu aslında nadiren hatırlayabilmişlerdir.

Bu yüzden, 101. Yedek Polis Taburu üzerine yazarken, ağırlıklı olarak 125 civarında adamın 1960'larda yapılan sorgulamalarına bağlı kaldım. Aynı olayları birlikte yaşayan 125 farklı adamın yirmi beş yıl sonraki anılarının süzgecinden geçirerek okumak, mutlaklıklar arayan bir tarihçi için oldukça rahatsız edici. Adamların her biri farklı bir rol oynamış. Biri bir şey görmüş ve başka bir şey yapmış. Her biri taburun tecrübesinin belirli yönlerini sonradan baskılamış ya unutmuş ya da hatıratını farklı bir yönde şekillendirmiş. Bu yüzden, sorgulamalar kaçınılmaz olarak kafa karıştırıcı bir grup bakış açısı ve hatırat sunmaktadır. Paradoksal olarak, 125 yerine ayrıntılı tanıklık olsa, taburun başına ne geldiğine dair daha kesin bir aldanma içinde olurum.

Farklı bakış açılarının ve hatıratın ötesinde, ifadelerin verildiği koşulların da elbette bir etkisi vardır. Basitçe, bazıları hatırladıkları

3 Tekil bir ölüm birliği üzerine yapılmış diğer tek çalışma için bkz. Hans-Heinrich Wilhelm, "Die Einsatzgruppe A der Sicherheitspolizei und des SD 1941-42: Eine exemplarische Studie," *Die Truppe des Weltallschauungskrieges: Die Einsatzgruppen der Sicherheitspolizei und des SD 1938-1942*, Helmut Krausnick ve Hans-Heinrich Wilhelm (ed.) (Stuttgart: Deutsche Verlags-Anstalt, 1981). Wilhelm'in çalışması, 101. Yedek Polis Taburu'nun-
kinden daha fazla sayıda olan güncel belgelere dayanmaktadır. Ancak Wilhelm bu birliğin isim kayıtlarına sahip değildi. Çalışması subaylarla sınırlı kalmıştır.

şekliyle doğruyu söylemenin hukuki sonuçlarından korkup bile bile yalan söylemiş olabilir. Sadece baskı ve çarpıtma değil, bilinçli yalancılık da anlatılanları şekillendirmiştir. Dahası, sorgulayanlar kendi görevleri olan, belirli kişilerce işlenmiş belirli suçlara dair kanıt toplamaya yönelik soruları sormuşlar. Ancak polislerin hukukçular için değilse bile tarihçiler için önem arz eden tecrübelerinin genel izlenime dayalı ve öznel nitelikli yönlerini sistemli bir incelemeden geçirmemişlerdir.

Çoğul kaynakların her kullanımı gibi, farklı hikâye ve bakış açılarının elekten geçirilmesi ve tartılması gerekmektedir. Her bir tarihin güvenilirliği sorgulanmalıydı. İfadelerin büyük kısmı çelişen başat bir ifadenin ışığında parça parça ya da toptan göz ardı edilmeliydi. Bu yargıların çoğu dolambaçsız ve bariz verilirken, bazılarını vermek oldukça zordu. Her ne kadar bu özbilinçte olmaya çalışsam da kimi zaman farkında bile olmadan tamamen sezgisel yargılarda bulundum. Aynı materyale bakan başka tarihçiler eminim ki, olayları başka şekillerde aktarırlardı.

Son yıllarda genel olarak tarihçilik mesleği, tarihi giderek daha çok “aşağıdan yukarıya” yazmakla; baskın yüksek kültür ve yüksek siyasetin tarihinde göz ardı edilen nüfusun büyük kısmının tecrübelerini yeniden inşa etmekle iştigal etmekte. Bu eğilim, özellikle Almanya’da, *Alltagsgeschichte*’nin [“gündelik hayatın tarihi”] uygulanmasıyla, sıradan insanın ortak tecrübelerinin “yoğun betimlemesi” üzerinden gerçekleştirilerek doruğa ulaştı. Bu tip bir yaklaşım Üçüncü Reich dönemine uygulandığındaysa, bazıları bunun bir kaçış manevrası, ilgiyi Nazi rejiminin soykırımcı siyasetlerinin rakipsiz dehşetinden hayatın çok da değişmeyen, süregiden, sıradan taraflarına çekmenin bir yolu olduğu eleştirisini yapmaktadır. Böylece, tek bir taburun mikro-tarihini ya da vaka çalışmasını yazma girişimi bazılarında uygunsuz gözükebilir.

Fakat “gündelik hayatın tarihi” bir yöntem olarak tarafsızdır. Ancak rejimin kriminal politikalarının kaçınılmaz bir şekilde Nazi-lerin yönetimindeki gündelik varoluşa nüfuz etmesiyle yüzleşmeyi başaramazsa, bir kaçış, Üçüncü Reich’ı “normalleştirme” girişimi olur. Özellikle Doğu Avrupa’nın istila edilmiş topraklarında konuşlanmış Alman işgalciler, yani kelimenin tam anlamıyla her kesimden on binlerce adam için, rejimin kitlesel katliam politikaları, gündelik hayatın yüzeyini nadiren dalgalandıran sapkın ya da sıra dışı olaylar değildi. 101. Yedek Polis Taburu’nun hikâyesinin de anlattığı üzere, kitlesel katliam ile gündelik rutin bir olmuştur. Normalliğin kendisi giderek anormal olmaktaydı.

Bu tip bir çalışmaya karşı bir diğer tutum ise failleri anlamamanın fitratında olan empatinin derecesine dairdir. Açıkçası, böylesi bir tarihyazımı şeytanlaştırmamanın reddini gerekli kılar. Katliamları ve tehcirleri gerçekleştiren taburdaki polisler, tıpkı katliama katılmaktan kaçınan ya da katılmayı reddeden az sayıdaki insan gibi insandır. Her iki tutumu elimden geldiğince açıklamak ve anlamak istiyorsam, aynı durumda kalsam, bir katil ya da bir kaçınan –ikisi de insandır- olabileceğimi kabul etmeliyim. Bu kabullenme, tam da bir empati kurma girişimidir. Ancak kabullenemeyeceğim şey, açıklamanın bahane üretmek, anlamamanın ise affetmek olduğuna dair olan o eski klişelerdir. Açıklamak, bahane bulmak; anlamak ise affetmek değildir. Failleri insan olarak anlamaya uğraşmamak hem bu çalışmayı hem de tek boyutlu karikatürün ötesine geçmeyi hedefleyen herhangi bir Holokost faili tarihçesini imkânsız kılar. Nazilerin elindeki ölümden kısa bir süre önce, Fransız Yahudi tarihçi Marc Bloch şöyle yazmıştı: “Her şey yazılıp çizildiğinde, tek bir sözcük, ‘anlamak,’ çalışmalarımızın deniz feneri ışığıdır.”⁴ Bu kitabı bu ruhla yazmaya çalıştım.

4 Marc Bloch, *The Historian's Craft* (New York: Vintage, 1964): 143.

Yargıdaki sorgulara erişimime dair getirilen bir şartı belirtmem gerekiyor. Almanya'da özel hayatın korunmasına dair yasa ve düzenlemeler giderek daha sınırlayıcı hale gelmekte, özellikle de son on yılda. Hamburg eyaleti ve mahkemeleri bu eğilimde istisna değiller. Bu yüzden, 101. Yedek Polis Taburu'nun mahkeme kayıtlarını görmek için izin almadan önce, adamların gerçek isimlerini kullanmayacağıma dair söz verdim. Tabur Komutanı Binbaşı Wilhelm Trapp ve üç bölük komutanı Yüzbaşı Wolfgang Hoffmann, Yüzbaşı Julius Wohlauf ve Teğmen Hartwig Gnade'nin isimleri Almanya dışında başka belgelerde de geçmekteydi. Onların durumunda gizlilik ihlali olmamasından dolayı isimlerini kullandım. Ancak metinde yer alan diğer bütün tabur mensupları için takma isimler kullandım (ilk kulanımda bir yıldız imi ile işaretlenmişlerdir). Notlar, tanıklık edenleri ilk isim ve soy ismin ilk harfi ile alıntılanmaktadır. Gizliliğe dair verdiğim sözün ve takma isim kullanımının katı tarihsel kesinlik için talihsiz sınırlılıklar olduğunu düşünmeme rağmen, bu çalışmanın bütünlüğünü ve asli kullanışlılığını bozmadığı inancındayım.

Bu araştırmanın yürütülmesinde ve yazımında birtakım kişi ve kurumun vazgeçilmez desteği oldu. Kıdemli Savcı [*Oberstaatsanwalt*] Alfred Streim, Ludwigsburg'daki başka yerde bulunması imkânsız olan Alman hukuk kayıtlarını sağladı. Savcı Helge Grabitz beni Hamburg'daki mahkeme kayıtları üzerine çalışmam konusunda cesaretlendirdi ve erişim için başvurumu destekleyerek, ziyaretim süresince kadirşinaslığıyla her türlü yardımı sağladı. Pasifik Lutheran Üniversitesi, araştırmama başlamamı ve tamamlamamı sağlayan Alman arşivlerine yaptığım iki ziyaret için bana burs sağladı. Alexander von Humboldt Vakfı aynı şekilde araştırmamın bir kısmını destekledi. Pacific Lutheran Üniversitesi, bu proje üzerine araştırmamı başlattığım ve tamamladığım Alman arşivlerine yaptığım iki ziyaret için bana finansal kaynak sağladı. Alexander von Humboldt Vakfı, aynı şekilde Almanya'ya bir araştırma seyahatim

için yardım etti. Araştırma ve yazım sürecini büyük oranda Pacific Lutheran Üniversitesi'nden aldığım akademik izin sırasında İsrail Fullbright Araştırma Bursu'nun desteği ile tamamladım. Birleşik Devletler-İsrail Eğitim Vakfı İdari Sekreteri Daniel Krauskopf, İsrail ve Almanya'da araştırmama verdiği destekle özel bir teşekkürü hak etmektedir.

Northwestern Üniversitesi'nden Peter Hayes ve UCLA'den Saul Friedlander, ilgili kurumlarında düzenledikleri konferanslarda bana araştırmamın erken sonuçlarını paylaşmam için fırsat sağladılar. Birçok arkadaşım yol boyunca beni sabırla dinledi, tavsiyelerde bulundu ve cesaretlendirdi. Philip Nordquist, Dennis Martin, Audrey Euyler, Robert Hoyer, Ian Kershaw, Robert Gellately, Yehuda Bauer, Dinah Porat, Michael Marrus, Bettina Bim, George Mosse, Elisabeth Domansky, Gitta Sereny, Carlo Ginzburg ve merhum Uwe Adam'ın isimleri özel olarak burada anılmalı. Raul Hilberg'e ayrıca hususi bir borcum var. Raul Hilberg, daha 1982 yılında, Nihai Çözüm'de Asayiş Polisi'nin rolünden bahsetme mecburiyetine dikkat çekerek, Holokost araştırmalarının ilerlemesi için geçmişte olduğu gibi şimdi de yol göstermeye devam ediyor.⁵ Kendisi bu çalışmanın basımı için bizzat ilgi gösterdi. Kariyerimin hem geçmişinde hem de şu anda böyle bir yardıma karşı bu kitabı ona adamak saygımın ve minnettarlığımın yalnızca yetersiz bir ifadesidir. Son olarak, sonsuz destek ve anlayışlarından ve bir başka kitabın doğuşuna daha "tahammül ettikleri" için aileme özellikle minnettarım.

Tacoma, Kasım 1991

5 Raul Hilberg, "The Bureaucracy of Annihilation," *Unanswered Questions: Nazi Germany and the Genocide of the Jews* içinde, François Furet (ed.) (New York: Schocken Books, 1989): 124-126.

1

Jozefow'da Bir Sabah

13 Temmuz 1942 gününün erken saatlerinde 101. Yedek Polis Taburu'ndakiler, Bilgoraj adlı Polonya kasabasında kışla olarak kullandıkları büyük tuğlalarla inşa edilmiş okuldaki ranzalarından kaldırıldılar. Hamburglu işçi ve alt-orta sınıftan gelen orta yaşlı aile babalarıydılar. Çok yaşlı ve Alman ordusunun işine yaramayacak görüldükleri için *Ordnungspolizei*'de görevlendirilmişlerdi. Çoğu askere yeni alınmıştı ve Alman işgali altındaki topraklarda da başka tecrübeleri yoktu; Polonya'ya geleli üç hafta olmamıştı.

Bekleyen kamyonlara binerken hava hâlâ karanlıktı. Her bir polise fazladan mühimmat verilmiş, kamyonlara da fazladan kutular yüklenmişti.¹ İlk büyük harekâtlarına gidiyorlardı; gerçi adamlara ne ile karşılaşacakları henüz söylenmemişti.

Tabur kamyonlarından oluşan konvoy Bilgoraj'dan karanlıkta çıkıp, mıcırdan, bozuk bir yolda doğuya doğru sallantılı bir yolculuğa koyuldu. Hızları yavaştı; otuz kilometre ötedeki varacakları yere, Jozefow köyüne varmaları bir buçuk, iki saat sürdü. Gün tam ağarırken, konvoy Jozefow köyünün dışında durdu. Burası saman damlı, mütevazı beyaz evlerden kurulu tipik bir Polonya köyüydü. Sakinleri arasında 1.800 Yahudi vardı.

1 Adolf B., HW 440.

Köy tümüyle sessizdi.² 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları kamyonlardan inip komutanları, 53 yaşında, mesleği polislik olan ve emrindekiler tarafından sevilerek "Trapp Baba" diye bahsedilen Binbaşı Wilhelm Trapp'ın etrafında yarım daire oluşturdular. Trapp'ın adamlarına tabura verilen emri aktarma vakti gelmişti.

Yüzünün solgunluğu ve gerginliği, sesinin kısıklığı ve gözlerindeki yaşlar belli olan Trapp konuşurken kendinden geçmemeye uğraşıyordu. Taburun berbat görevini hüznle anlattı. Görevi sevmemişti, keşke yapmasalardı; ancak emir büyük yerdendi. Eğer görevi kolaylaştırıyorsa, Almanya'da kadın ve çocukların üstüne düşen bombaları hatırlamalıydılar.

Trapp sonra eldeki meseleye döndü. Polislerden biri, Trapp'ın Almanya'yı zayıflatan Amerikan boykotunu Yahudilerin başlattığını söylediğini hatırlamıştı. Başka ikisine göre, Jozefow köyünde partizanlarla bağlantılı Yahudiler olduğunu belirtmişti. Tabur bu Yahudilerin toplanması emrini almıştı. Çalışabilir yaşta olan Yahudiler ayıklanacak ve bir çalışma kampına gönderileceklerdi. Kalan kadın, çocuk ve yaşlı Yahudiler ise tabur tarafından vurularak infaz edileceklerdi. Olacakları adamlarına anlatan Trapp sıradışı bir teklifte bulundu: Yaşını almış adamlardan görevi yerine getirmek istemeyenler varsa yapmayabilirlerdi.³

2 Erwin G., HW 2502-3; Johannes R., HW 1808; Karl F., HW 1868.

3 Trapp'ın konuşması sırasındaki davranışları için bkz. Georg A., HW 421; Alfred L., HW 1351; Bruno P., HW 1915; Walter N., HW 3927; Heinz B., HW 4415; August Z., G 275. Konuşmanın içeriği için bkz. Georg A., HW 421; Adolf B., HW 439; Martin D., HW 1596; Walter N., HW 1685; Bruno D., HW 1874; Otto-Julius S., HW 1952; Bruno G., HW 2019; August W., HW 2039-40; Wilhelm Gb., HW 2146; Franz K., HW 2482; Anton B., HW 2655, 4346; Ernst Hn., G 505. Sıradışı teklif için bkz. Otto-Julius S., HW 1953, 4577; August W., HW 2041-42, 3298, 4589.

Ordnungspolizei

Orta yaşlı adamlardan oluşan bir yedek polis taburu, 1942 yazında, Jozefow adlı Polonya köyünde 1.500 Yahudi'nin öldürülmesi emri ni nasıl almıştı? Bu sorunun yanıtı için *Ordnungspolizei*'nin (kısaca *Orpo*) kurumsal işleyişine ve Avrupa Yahudilerinin kitlesel katliamına yönelik Nazi politikalarının arka planına bakmak gerekiyor.

Orpo, Almanya'nın iki büyük savaş arası dönemde askeri ekipman ve eğitim yapılanmasını oluşturmak için gerçekleştirdiği üçüncü hamlenin sonucudur.¹ Birinci Dünya Savaşı'ndaki Alman mağlubiyetine doğru, Almanya'da devrim patlak vermişti. Ordu çözüldükçe, subaylar ve hükümet yetkilileri devrimin kendilerini süpüreceğinden korkarak, *Freikorps*² olarak bilinen karşı devrimci paramiliter birlikleri kurdular. Almanya'nın dâhili durumu 1919 yılında düzene girdiğinde, bu paramiliter grupların pek çoğu düzenli polis gücü ile birleştirilerek kışlalara yerleştirildi ve olası herhangi bir yeni devrimci tehdit ile mücadeleye karşı hazır bekletildi. Fakat

1 Asayiş Polisi'nin kurumsal tarihçeleri sadece *Zur Geschichte der Ordnungspolizei 1936-1945* (Koblenz, 1957): Bölüm 1, Hans-Joachim Neufeldt, "Entstehung und Organisation des Hauptamtes Ordnungspolizei," Bölüm 2 ve Georg Tessin, "Die Stäbe und Truppeneinheiten der Ordnungspolizei" kısımlarından ibaretti. Heiner Lichtenstein'in "Dritten Reich" içindeki *Himmlers grüne Helfer: Die Schutzpolizei und Ordnungspolizei* (Köln, 1990) yararlanılamayacak kadar geç ortaya çıktı.

2 T.S.N: Türkçeye "Serbest Birlikler" olarak çevirebileceğimiz milis yapıları.

Müttefikler, Versay Antlaşması'nın Almanya'nın düzenli ordusunu 100.000 mevcutla sınırlayan maddesini ihlal edebileceği gerekçesiyle, 1920'de bu polis yapılanmasının dağıtılmasını talep etti.

1933 yılında, Nazi rejiminin kurulmasının ardından, 56.000 kişilik bir "polis ordusu" [*Armee der Landespolizei*] oluşturuldu. Bu birlikler kışlada konuşlanıyor ve Almanya'nın gizli yeniden silahlanma projesinin bir parçası olarak kapsamlı bir askeri eğitimden geçiyorlardı. Hitler, Versay Antlaşması'nın silahsızlanma hükümlerine açıkça meydan okuyup 1935 yılında askerliği yeniden zorunlu kılınca, "polis ordusu" hızla büyümekte olan düzenli orduya, subay ve astsubay yetiştirmek amacıyla eklemlendi. "Polis ordusu"nun gelecekteki subayların eğitimindeki rolü azımsanacak gibi değildi. 1942 yılına gelindiğinde Alman Ordusu içinde, 1933-35 yılları arasında polis ordusunda hizmet vermiş en az doksan yedi general vardı.³

Büyük askeri yapıların polis kadroları içinde gizlenebilmesi için, Heinrich Himmler'in (o sırada *Schutzstaffel* (SS) lideri) 1936'da Üçüncü Reich'in tüm polis birlikleri üzerinde tam yetki ile atanmasını beklemek gerekiyordu. Himmler, Alman polisini Berlin'de birer merkez birimin altında yapılandırmak üzere iki birime ayırdı. Reinhard Heydrich'in yönetimindeki Güvenlik Polisi Birimi [*Sicherheitspolizei*] altında meşhur Gizli Polis Servisi [*Geheime Staatspolizei* veya *Gestapo*] rejimin siyasi düşmanlarına karşı mücadele ederken, Adli Polis [*Kriminalpolizei* veya *Kripo*] ise sıradan adli vakaları incelemekle yükümlüydü. İkinci birim ise Kurt Daluege'nin yönetimi altındaki Orpo'ydu. Daluege kentsel polisin [*Schutzpolizei* veya *Sc-hupo*], belki de kırsal taburlara (jandarma) eşdeğer kırsal polisin ve küçük kasaba veya topluluk polisinin [*Gemeinpolizei*] yönetimini üstlenmişti.

1938 yılı itibariyle, Daluege'nin sorumluluğunda 62.000'den

fazla polis bulunuyordu. Bunların yaklaşık 9.000'i, her biri 108 adamdan oluşan, Yüzlük Polis Birliği [*Polizei-Hundertschaften*] adındaki bölükler şeklinde yapılandırılmıştı. Almanya'nın her bir şehrinde üç polis bölüğü bulunuyordu ve bu yapılar "polis eğitim birimleri"ne [*Polizei-Ausbildungsabteilungen*] dönüştürülmüştü.

1938 ve 1939 yıllarında, savaş tehdidinin artması aday polis alımını teşvik ettikçe *Orpo* hızla büyümüştü. *Orpo*'ya yazılan genç polisler, askere alınmaktan muaf tutuluyorlardı. Dahası polis taburları, tıpkı Amerikan Ulusal Muhafız [*National Guard*] birlikleri gibi yerel olarak kuruldukları için, normal askerliğe nazaran hem daha güvenli hem de eve daha yakın bir alternatifi garantisi gibiydiler.

1939 Eylül'ünde savaş patlak verdiğinde, *Orpo*'nun mevcudu 131.000 kişiye ulaşmıştı. *Orpo*'nun askeri kadrolarına en büyük tehdit, Alman Ordusu'na eklemlenmekti; bundan kaçınmaya çalışırken ağır bir bedel ödemek zorunda kalınmıştı. Polisin en iyi birimlerinin birçoğu, 16.000 kişilik bir tümen halinde ordunun emrine verilmişti. (Bu birlik 1940'da Arden Ormanı'nda, 1941'de Leningrad saldırılarında savaşmış, 1942'de 4. SS Panzer Muhafız Tümeni adıyla Himmler'in hizmetine geri alınmışlardı.) Danzig'in işgali ardından kurulan iki polis alayı da 1939 Ekim'inde orduya aktarılmıştı. Nihayetinde, *Orpo*, ordunun askeri polisine [*Feldgendarmarie*] 8.000'den fazla asker göndermişti. Karşılığında Asayiş Polisi'nin askerlik çağındaki başka adamlarına askerlikten muafiyet sağlanmıştı.

Orpo'nun mevcudunun yeniden ikmali için, 26.000 genç Alman'a (bunlardan 9.000'i 1918 ve 1920 yılları arasında, 17.000'i 1909 ve 1912 yılları arasında doğmuş gönüllüden oluşuyordu) ve ayrıca 1939 öncesine kadar Almanya dışında yaşamakta olan 6.000 kadar sözde "etnik Alman"a [*Volksdeutsche*] görev vermesine izin verilmişti. Dahası, *Orpo*'ya, 1901 ve 1909 arasında doğan ve henüz

askerlik yaşına gelmemiş 91.500 yedeğin askere alınmasına ilişkin yetki verildi. *Orpo*'ya personel temini gitgide daha yaşlı kişilerin de alınmasıyla genişledi ve 1940'ların ortalarında *Orpo*'nun mevcudu 244.500 kişiye kadar çıktı.⁴

Orpo, savaş öncesi seferberlik planlarında hemen hemen hiç dikkate alınmamış ve bu gücün olası bir savaşta kullanılmasına ihtimal verilmemişti; ancak Almanya'nın askeri başarısı ile geri hatlarda işgal kuvveti bulundurma ihtiyacı insan kaynağına yönelik artan bir talep yarattı. Savaşın patlak vermesiyle, Almanya'daki çeşitli polis bölüklerinden ve eğitim birliklerinden, her biri yaklaşık 500 mevcutlu yirmi bir polis taburu kuruldu. Bunların on üçü aynı zamanda, Polonya'yı işgal eden birliklere katılmıştı. Bu birlikler, sonrasında Alman Ordusu ilerledikçe, birliklerinden kopan Polonyalı askerlerin toplanması, geri çekilenler tarafından bırakılan askeri teçhizatın alıkonulması ve geri hatların güvenceye alınması gibi başka görevlerde de yer aldılar.

Polis taburlarının sayısı 1940'ın ortasında hızla 101'e yükseldi ve aynı zamanda 26.000 genç ve daha ileri yaşlardaki yedeklerden yeni taburlar kuruldu. On üç tabur, Genel Hükümet olarak bilinen Alman işgali altındaki Orta Polonya bölgesinde, yedi tabur ise Üçüncü Reich'in ilhak ettiği Batı Polonya topraklarından oluşan "birleşik bölgeler"e konuşlandı. On tabur, Protektora olarak bilinen işgal edilmiş Çek topraklarındaki Bohemya ve Moravya bölgelerinde, altı tabur Norveç'te, dört tabur Hollanda'da konuşlandırıldı.⁵ *Orpo*, hızla işgal altındaki Avrupa'nın kontrolü için gereken temel insan kaynağı haline gelmekteydi.

Yeni taburlar iki şekilde oluşturulmaktaydı. İlkinde, gerekli ast kadroların temini amacıyla, savaş öncesinde kurulan ve 1939'da Po-

⁴ Tessin, 13-15, 24, 27, 49.

⁵ Tessin, 32-34. Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

lonya'ya giren taburlardan gelme gönüllüler ve resmi görevli polisler, yeni düzenlenen ve yaşlı yedeklerle doldurulmuş inzibat taburlarına atanmış ve dağıtılmıştı. Bu taburlar "yedek polis taburları" olarak adlandırıldılar. İkincisinde, 1939 sonbaharında *Orpo*'ya gönderilen 26.000 genç gönüllüden kurulu (251 ile 256 ve 301 ile 325 numaraları verilmiş) belirli birlikler oluşturulmuştu. Bunlar, *Orpo*'nun yeni seçkin birlikleri olacaktı.⁶

Genel Hükümet içinde, *Orpo*'nun varlığı iki şekilde hissediliyordu. İlk olarak, Polonya'daki Genel Hükümet'in ayrıldığı, Krakow, Lublin, Radom ve Varşova'dan (beşinci, Galiçya, 1941'de eklendi) oluşan dört bölgenin her birine, kalıcı birer alay komutanı [*Kommandeur der Ordnungspolizei* veya *KdO*] ve kurmay heyeti atanmıştı. Bu dört bölgeye gönderilen üçer taburdan oluşan her bir alayın yeri sürekli değiştiriliyordu. İkinci olarak, *Orpo*'nun daha küçük birimleri, Genel Hükümet sınırlarına ince bir ağ gibi yayılmıştı. Polonya kentlerinin hemen her birinde birer *Schutzpolizei* istasyonu kurulmuştu. Bu istasyonların temel görevi, Polonya şehir polisine nezaret etmektir. Her bölgenin orta büyüklükteki kentlerinde ise 30 ile 49 kadar küçük jandarma birimi de mevcuttu. *Schutzpolizei* ve jandarma birimleri, diğer üç tabur komutanlığı gibi, *Orpo* bölge komutanına rapor vermektedir. 1942 sonu itibarıyla, Genel Hükümet içerisindeki *Orpo* sayısı 15,186 kişiye ulaşmıştı. *Orpo* gözetimi altındaki Polonya polisinin sayısı ise 14.297 idi.⁷

6 Tessin, 15, 34.

7 NO-2861 (Daluge'nin 1942 raporu, Ocak 1943'te üst düzey *Orpo* memurlarına sunulmuştu). Biraz daha farklı sayılar için bkz. Werner Prig ve Wolfgang Jacobmeyer (ed.), *Das Diensttagebuch des deutschen Generalgouverneurs in Polen 1939-1945*, (Stuttgart, 1975): 574. 21 Kasım 1942'de, Genel Hükümet'e bağlı *Orpo*'nun komutanı, 12 bin Alman polis, 12 bin Polonyalı polis ve (tahminen Galiçya'da konuşlanan) 1.500 ile 1.800 kişi arası Ukraynalı polis rapor etmişti. Güvenlik Polisi'nin komutanı ise 2.000 ve 1.000 Polonyalı polis memuruna iş verildiğini yazmaktaydı.

Emir-komuta zincirlerinden biri, küçük yerel birimler ağından ve *Orpo* Taburları'ndan, bölge alay komutanlarına, oradan başkent Krakow'daki Genel Hükümet Asayiş Polisi Genel Komutanlığı'na [*Befehlshaber der Ordnungspolizei* ya da *BdO*] ve nihai olarak da Daluege'nin Berlin ofisine uzanıyordu. Bu, sadece *Orpo*'yu ilgilendiren konulara dair emirlerin aktarıldığı normal emir-komuta zinciriydi. Ancak *Orpo*'nun, *Sicherheitspolizei* ve diğer SS birimleriyle beraber çalışmasını gerektiren durumlar için ikinci bir emir komuta zinciri daha bulunmaktaydı. Heinrich Himmler, yüksek kademeli bir "SS ve Polis Şefi" [HSSPF] olan Friedrich-Wilhelm Krüger'i kişisel temsilcisi olarak, gitgide büyüyen SS ve polis imparatorluğunu koordine etmesi için Genel Hükümet'te özel yetkilerle görevlendirmişti. Genel Hükümet'in her bir bölgesinde, Krüger'in hükümet seviyesinde sahip olduğu yetki ve sorumluluklara yerel düzeyde sahip olan birer "SS ve Polis Şefi" [SSPF] görevliydi. 101. Yedek Polis Taburu'nun 1942-43 arası konuşlandığı Lublin bölgesi için SSPF, Avusturya'daki parti yöneticiliğinden yolsuzluk sebebiyle atılan, Himmler'in yakın dostu, aşağılık ve zalim Odilo Globocnik'ti. İşte Lublin'deki *Orpo* birimleri, emirleri ya Krakow'daki *BdO* ve bölge *KdO*'su aracılığıyla, Daluege ve Berlin ana ofisinden ya da Krüger [HSSPF] ve Globocnik [SSPF] aracılığıyla Himmler'den almaktaydılar. Polonya Yahudilerinin katledilmesi, SS ve polis gücünün hemen hemen her birimini ilgilendirdiğinden, ikinci emir komuta zinciri, *Orpo*'nun Nihai Çözüm'e katkısı açısından önemliydi.

3

Orpo ve Nihai Çözüm: Rusya 1941

Orpo'nun Avrupa Yahudilerinin kitlesel olarak katledildiği Nihai Çözüm'e ilk katılımı Polonya'da değil, 1941'in yaz ve güz mevsimlerinde Rusya'da oldu. Rusya'nın işgali ve Hitler'in burada yürütmek istediği "imha savaşı"nın hazırlıkları için, *Einsatzgruppen* olarak da bilinen dört adet mobilize özel SS birliği kurulmuş ve birlikler 1941 baharının sonlarında eğitimleri tamamlanmıştı. Bu birliklerin çekirdeği Heydrich'in Güvenlik Polisi'nden (*Gestapo* ve *Kripo*) ve istihbarat aygıtlarından (Güvenlik Servisi veya SD) gelmekteydi. Bunlara takviye olarak küçük *Waffen-SS* (Himmler'in SS'inin askeri kanadı) birlikleri de eklenmişti. Ek olarak, 9. *Orpo* Taburu'nun üç bölüğü, bu dört *Einsatzgruppen* birliğinin üçüne dağıtılmıştı.¹ *Orpo*'dan gelenler, *Einsatzgruppen*'e atanan toplam 3.000 adamın 500'ünü teşkil ediyordu.

Einsatzgruppen Rusya'da ırksal ve siyasi katliama girişen Alman birliklerinin sadece en önde gelenleriydi. Temmuz başlarında beşinci bir *Einsatzgruppe*, Rusya'ya gönderilen Genel Hükümet personelinin içindeki *Orpo* birliklerin eklenmesiyle geçici olarak kurulmuştu. Bu adamların çoğu, 1939-1941 arasında Sovyet işgali altında kalan Doğu Polonya'da kalıcı olarak Güvenlik Polisi teşkilatına katılırken, *Einsatzgruppen*'in asıl dört birliği ilerlemekte olan Alman Ordusu'nun arkasında Rusya'ya doğru ilerlemişti.

1 Kausnick ve Wilhelm, 146; Tessin, 96.

Himmler, Rusya'nın işgalinde üç tane Yüksek SS ve Polis lideri- ni kuzey, orta ve güney bölgelere atamıştı. Bunların görevi işgal edil- mekte olan Rusya'daki bütün SS operasyonlarını koordine etmek ve yönetmektir. 1941 Temmuz'u ortasının o sevinç dolu günlerinde, Almanya'nın ilk saldırıları ihtişamlı başarılar kazanıp nihai zafer ufukta belirince, Hitler cephe gerisinde uygulanan bastırma prog- ramının hızlandırılması kararını vermişti. Hitler, 16 Temmuz'da Al- manya'nın doğuda ele geçirdiği topraklardan asla çekilmeyeceğini duyurdu; o topraklarda bir "Cennet Bahçesi" kuracaktı ve bunun için ne gerekiyorsa yapacaktı. Hitler, Stalin'in partizanlara direnişe geçme emri vermesini de olumlu karşılamıştı; zira "(...) bu bize düşman olan herkesi imha etme fırsatı veriyor. Doğaldır ki, o büyük topraklar en kısa zamanda kontrol altına alınmalıdır ve bu, bize yan gözle bakanların bile öldürülmesi ile en iyi şekilde sağlanacaktır" demişti.²

Himmler, efendisinin tembihlerini ağırdan alacak birisi değildi. Bir hafta içinde Merkez HSSPF Erich von dem Bach-Zelewski ve Güney HSSPF Friedrich Jeckeln'i birer SS tugayı ile takviye ederek SS'in cinayet harekâtlarına katılacak 11.000 adam daha gönderdi.³ Ayrıca dokuzu 300 kodlu yani genç gönüllülerden kurulan en az on bir polis taburu, Rusya HSSPF'leri arasında bölüştürüldü; böylece *Einsatzgruppen'e* ilk katılan 500 polise 5.500 tane daha *Orpo* eklen- mişti.⁴ Temmuz sonu ile Ağustos ortası arasında, Himmler Doğu

2 *IMT* 38:86-94 (221-L: 16 Temmuz 1941'de Göring, Jammers, Rosenberg ve Keitel ile Hitler konferansı).

3 Yehoshua Büchler, "Kommandostab Reichsführer-SS: Himmler's Personal Murder Brigades in 1941," *Holocaust and Genocide Studies* 1/1 (1986): 13-17.

4 Örneğin, 322. Polis Taburu'nun 23 Temmuz 1941 günü için "yaklaşmakta olan görevlerde" doğrudan HSSPF von dem Bach-Zelewski'nin komuta- sında olması. YVA, 0-53/127/53 (322. PT'nin savaş günlüğü, 23 Temmuz 1941 tarihli kayıt; buradan itibaren "Savaş Günlüğü").

Cephesi'ne bir gezi düzenledi ve Rusya Yahudilerinin yok edilmesi konusunda adamlarını bizzat teşvik etti.

Ancak *Orpo*, Rusya'daki katliamlarına Temmuz sonundaki büyük seferberlikten bile önce başlamıştı. Olay yeri, nüfusunun neredeyse yarısı Yahudilerden oluşan Bialystok şehriydi. Barbarossa Harekâtı isimli Rusya'nın işgali harekâtının arifesinde, 309. Polis Taburu'ndan Binbaşı Weis bölük komutanlarıyla bir toplantı yapmıştı. Rusya'ya girmeye hazırlanan bütün Alman polis ve asker birliklerinde olduğu gibi, o da astlarına, sözlü olarak iletilmek üzere çeşitli emirleri aktarmıştı. Birinci emir, meşhur *Kommissarbefehl*, yani "komiser emri"ydi: Esir düşen ve siyasi komiser addedilen, yani herhangi bir şekilde Alman karşıtı olduğu düşünülen, Sovyet Ordusu'ndaki ve sivil idarelerden her tür komünist görevli, uluslararası hukuka göre savaş esiri statüsünde değerlendirilmeyecek ve idam edilecekti.⁵ İkinci emir, Alman askerlerinin Rus sivillere yönelik davranışlarını askeri yargı gözetiminden çıkartan ve bütün köylere yönelik intikam harekâtlarını açıkça onaylayan "Barbarossa Kararnamesi"ydi.⁶ Bu aslında Rus sivillere yönelik bir tür "vur emri"ydi. Binbaşı Weiss, bunun da ötesine geçmişti. Weiss savaşın Yahudilere ve Bolşeviklere karşı verildiğini söylemiş ve taburundan Yahudilere merhamet etmemelerini istemişti. Ona göre, Führer'in emirleri bütün Yahudilerin cinsiyet ve yaş gözetilmeksizin yok edilmesi anlamına geliyordu.⁷

Binbaşı Weiss, 27 Haziran'da Bialystok'a girdikten sonra, tabu-

5 NOKW-1076 (*Kommissarbefehl*, 6 Haziran 1941).

6 Keitel'in 13 Mayıs 1941'de imzaladığı Barbarossa Kararnamesi [*Gerichtsbearbeiterlass Barbarossa*] için bkz. Hans-Adolf Jacobsen, "Kommissarbefehl und Massenexekutionen sowjetischer Kriegsgefangener," *Anatomie des SS-States* içinde (Freiburg, 1965): 216-218 (8. belge).

7 YVA, TR-10/823 (Landgericht Wuppertal, 12 Ks 1/679 sayılı karar): 29-30.

runa kentin Yahudi mahallesinin taranması ve bütün erkek Yahudilerin toplanması emrini vermiş; ama onlarla ne yapılacağını açıkça belirtmemişti. Anlaşılan, inisiyatif Weiss'in işgal öncesi yaptığı konuşma ile yönlendirdiği bölük komutanlarına bırakılmıştı. Harekât bir pogrom olarak başladı: Polisler Yahudileri pazar yerine ya da sinagoga sürüklerken dayak, aşağılama, sakal yakma ve silahla ateş ederek öldürme. Birkaç Yahudi ileri geleni, General Pflugbeil komutasındaki 221. Güvenlik Tümeni'nin karargâhına gelip kendilerine koruma sağlasın diye generalin ayaklarına kapanmışlardı. 309. Tabur'un üyelerinden biri pantolonun fermuarını açıp Yahudilerin üstlerine işerken general arkasını dönmüştü.

Pogrom olarak başlayan harekât kısa sürede sistematik kitle katliamına dönüşmüştü. Pazar yerinde toplanan Yahudiler daha sonra bir parka götürülmüş, orada önce bir duvara karşı sıraya sokulmuş, sonra da kurşuna dizilmişlerdi. Katliam karanlık çökene değin sürmüştü. En az 700 kişinin toplandığı sinagogun girişlerine benzin dökülmüş, ardından içeriye bir el bombası atılıp sinagog yakılmıştı. Polis kaçmaya çalışan herkesi vurmuştu. Alevler sinagogun çevresindeki evlere sıçramış, buralarda saklanmakta olan Yahudiler de diri diri yanmıştı. Ertesi gün otuz araba dolusu ceset bir toplu mezara gömülmüştü. Tahminler 2.000 ile 2.200 Yahudi'nin öldürüldüğü yönündedir. General Pflugbeil yangını soruşturması için Binbaşı Weiss'e bir ulak gönderdiğinde, binbaşı sarhoş halde bulunmuştu. Binbaşı olayla ilgili hiçbir şey bilmediğini söylemişti. Akabinde Weiss ve kurmayları, Pflugbeil'e olaylara dair sahte bir rapor göndermişti.⁸

Eğer 27 Haziran'da Bilystok'ta Orpo'nun Yahudilere yönelik yaptığı ilk katliam, Führer'inin isteklerini doğru yorumlayan tek bir komutanın eseri ise, ikincisi de SS'in tepesindeki isimlerin (Erich von dem Bach-Zelewski, Kurt Dalwege ve Heinrich Himmler) açık

8 YVA, TR-10/823 (Landgericht Wuppertal, 12 Ks 1/679 sayılı karar): 40-65.

ve cebren azmettirmesiyle Temmuz ortasında gerçekleşmişti. 309. Polis Taburu doğuya ilerlemiş, 316. ve 322. Polis Taburları onun yerine Bialystok'a girmişti. 322. Polis Taburu'nun resmi günlük kayıtları veya savaş günlükleri [*Kriegstagebuch*] ve çeşitli başka raporları ile emirleri, savaşta yok olmamış nadir *Orpo* belgelerindendir; bu belgeler Batı'ya Sovyet Arşivleri aracılığı ile ulaşmıştır. Bunları kullanarak Bialystok'ta yaşanan sonraki hadiseleri takip edebiliriz.

Anlaşılan 322. Polis Taburu'nun savaş öncesi bilgilendirilmesi 309. Polis Taburu'nunki kadar vahşi değildi; ancak ideolojik teşvik de vardı. Tümgeneral Retzlaff 10 Haziran'da, Varşova'da tabura bir uğurlama konuşması yapmıştı. Taburun her bir üyesi, "Slav halklarının önünde bir efendi olarak durmalı ve onlara bir Alman olduğunu göstermeye" dikkat etmeliydi.⁹ 2 Temmuz'da, Rusya'ya hareket etmeden önce, taburdaki polisler "bütün siyasi komiserlerin öldürülmesi" ve "sert, kararlı ve acımasız" olmaları konusunda bilgilendirilmişti.¹⁰

Tabur, 5 Temmuz'da Bialystok'a girdi; iki gün sonra "Bolşevik komiserleri ve komünistlerin (...) şehirde itinayla aranması" emrini aldı. Ertesi günün savaş kayıtlarında bunun ne anlama geldiği açıkça yazılmıştır: Almanların gelmesinden önce Yahudilerin sözde yağmalayarak el koyduğu malların bulunması için "Yahudi mahallesinin aranması." Alman Polisi gerçekten de aramadan sonra yirmi araba dolusu ganimet taşımıştı. 8 Temmuz itibarıyla, tabur 22 kişiyi kurşuna dizmişti. "Bu neredeyse sadece Yahudileri ilgilendiren (...) bir meseleydi".¹¹

8 Temmuz aramasının öğleden sonrasında, *Reichsführer SS* ve Alman Polis Şefi Heinrich Himmler ve *Orpo* Komutanı Kurt Daluge tabura sürpriz bir ziyarette bulunmuştu. Tabur Komutanı Bin-

9 Savaş Günlüğü 15, 10 Temmuz 1941 tarihli kayıt.

10 Savaş Günlüğü 28, 2 Temmuz 1941 tarihli kayıt.

11 Savaş Günlüğü 35-41, 5, 7 ve 8 Temmuz 1941 tarihli kayıtlar.

başı Nagel, HSSPF Merkezi'nde Bach-Zelewski'nin Himmler için düzenlediği akşam yemeğine davet edilmişti. Ertesi sabah Daluege, Himmler'in huzurunda Bialystok'taki bütün polis birliklerini denetlemişti. Daluege, yaptığı konuşmada, "tüm dünyanın düşmanı olan Bolşevizm'in yenilgisine iştirak ettiğiniz için gurur duyabilirsiniz. Başka hiçbir askeri sefer bunun kadar önemli değil. Bolşevizm Almanya'nın, Avrupa'nın ve evet, bütün dünyanın yararına nihayet yok edilecek" diyerek *Orpo*'nun rolünü vurgulamıştı.¹²

İki gün sonra 11 Temmuz'da, (316. ve 322. Polis Taburlarının bağlı olduğu) Polis Alay Merkezi'nden Albay Montua şu emri yayınlamıştı:

Gizlidir!

1. Yüksek SS ve Polis Komutanı'nın emriyle (...) yağmacılık suçu sabit görülen 17 ve 45 yaş arası bütün Yahudi erkekler, Sıkıyönetim Kanunu'na göre kurşuna dizileceklerdir. İnfazlar şehirlerden, köylerden ve anayollardan uzakta gerçekleştirilecektir.

Mezarlar bir ziyaret alanına dönüştürülemeyecek kadar derin kazılacaktır. İnfazlar sırasında izleyicilerin bulunması ya da fotoğraf çekilmesini yasakladım. İnfaz ve mezar yerleri gizli tutulacaktır.

2. Tabur ve bölük komutanları bu harekâtlara katılan adamların manevi ihtiyaçlarını gidermekten özel olarak sorumludur. Gün boyunca yaşananların izleri, akşam gerçekleştirilecek sosyal etkinliklerin düzenlenmesi ile ortadan kaldırılmalıdır.

Ayrıca, önlemlerin siyasi gerekliliği adamlara devamlı olarak izah edilecektir.¹³

12 Savaş Günlüğü 40-42, 8 ve 9 Temmuz 1941 tarihli kayıtlar.

13 YVA, 0-53/128/219 (Binbaşı Montua'nın gizli emri, 11 Temmuz 1941).

Savaş günlüğü, Montua'nın idam emrini vermesinin ertesinde Bialystok'ta neler olduğuna dair garip bir şekilde pek bir şey anlatmamaktadır; fakat savaş sonrasında Almanya'da yapılan soruşturma, olayların nasıl geliştiğini açığa çıkartmaktadır.¹⁴ Sözde yağmacıların Sıkıyönetim Kanunu'na göre idam edilmesi hususunda elbette ki hiçbir soruşturma, yargılama ve karar yoktur. 17-45 yaş arasında görünen Yahudi erkekler toplanmış ve 12 Temmuz'da Bialystok Stadyumu'na getirilmişti. Stadyum neredeyse dolarken, Bach-Zelewski burayı ziyaret etmiş ve Yahudilerden değerli eşyaları alınmıştı. Çok sıcak geçen o gün, Yahudilerin ne tuvalete gitmesine izin verilmiş ne de kendilerine su verilmişti.

Aynı gün ya da ertesi gün başlayarak, iki polis taburunun kamyonları Yahudileri stadyumdan ormanlık bir alandaki anti-tank siperlerine taşımaya başladı. 316. Tabur'un çoğu ve 322. Tabur'un bir bölümü infaz bölgesini korumuş ve idam mangaları oluşturmuştu. Bach-Zelewski yine ortaya çıkıp olacakları meşrulaştıran bir konuşma yapmıştı. İdamların infazı geceye kadar sürmüş, polisler karanlık bastıktan sonra kamyonların farlarını yakarak devam etmeye çalışmıştı. Farlar yetersiz kalınca, ara verilmiş ve harekât ertesi gün tamamlanmıştı. Alman mahkemelerine göre, en az 3.600 Yahudi öldürülmüştü (ancak meselenin hukuki tartışmaya saplanıp kalması için, bu tip rakamların her zaman tartışılmadan kabul edilen, tahmini bir asgari sayıya dayandırıldığı akılda tutulmalıdır).

Rusya Yahudilerine yönelik cinayetler 1941 yazının sonlarında ve güzünde hızlanarak devam etti; 322. Polis Taburu'nun savaş günlüğü de bunu göstermektedir. 23 Temmuz'da taburun cephe gerisindeki ordu komutanı ile arasındaki emir komuta zinciri kopmuştu. "Tabur HSSPF *Gruppenführer* von den Bach'ın direkt komutasına

14 322. Polis Taburu için bkz. JNSV 19, no. 555 (Landgericht Freiburg, 1 AK 1/63 sayılı karar): 437-8. 316. Polis Taburu için bkz. YVA, TR-10/721 (Landgericht Bochum, 15 Ks. 1/66 sayılı karar): 142-77.

girmiştir.”¹⁵ Ağustos ayı boyunca, 322. Polis Taburu’nun üç bölüğü Bialystok’tan Minsk’e hareket ettiğinden, Teğmen Riebel’in 3. Bölük’ü yoluna çıkan Yahudileri idam ederek öne çıkmıştı. 3. Bölük’ün 2 Ağustos’ta Bialowieza civarındaki ormanlarda yaptığı taramalardan sonra, savaş günlüğüne şöyle not düşülmüştü: “3. Bölük hareket etmeden önce Yahudileri tasfiye etmelidir.”¹⁶ Riebel, aka-binde “3. Bölük, 10 Ağustos sabahının erken saatlerinde Bialowieza Hapishane Toplama Kampı’ndaki Yahudileri tasfiye etmiştir. 16 ile 45 yaş arası 77 Yahudi erkek kurşuna dizilmiştir. Harekât sorunsuz tamamlanmıştır. Hiçbir direnişle karşılaşılmamıştır” diye rapor sunmuştu.¹⁷ Bu sınırlı bir harekât değildi; zira beş gün sonra, Riebel “Narevka-Mala’daki Yahudi harekâtı 15 Ağustos 1941’de 3. Bölük tarafından tamamlanmıştır. 258 kadın ve 162 çocuk Kobrin’e gönderilmiştir. 16 ile 65 yaş arasındaki bütün erkekler kurşuna dizilmiştir. 15 Ağustos 1941’de çapulculuk yapan bir Polonyalı ve 232 Yahudi öldürülmüştür. Yahudilerin idamları sorunsuz bir şekilde tamamlanmıştır” diyerek yeni bir rapor vermişti.¹⁸

Ağustos sonlarında, tabur Bach-Zelewski ve Daluge’nin 29 Ağustos’ta bulunduğu Minsk’e gelmişti.¹⁹ Bialystok’ta olduğu gibi, buluşmaları *Orpo*’nun Yahudilere yönelik bir katliama iştirak edeceğini göstermekteydi. 30 Ağustos’ta, Tabur Komutanı Binbaşı Nagel 31 Ağustos ve 1 Eylül tarihleri için planlanan “kolay bir Yahudi harekâtı”nı konuşmak üzere üstlerince çağırılmıştı. Tabur harekâta iki bölükle katılacaktı.²⁰

15 Savaş Günlüğü 53, 23 Temmuz 1941 tarihli kayıt.

16 Savaş Günlüğü 64, 2 Ağustos 1941 tarihli kayıt.

17 YVA, 0-53/128/80 (Riebel, 3. Bölük, 322. PB, 10 Ağustos 1941).

18 YVA, 0-53/128/80 (Riebel, 3. Bölük, 322. PB, 15 Ağustos 1941).

19 Savaş Günlüğü 79, 29 Ağustos 1941 tarihli kayıt.

20 Savaş Günlüğü 82, 30 Ağustos 1941 tarihli kayıt.

31 Ağustos'ta, 322. Polis Taburu'nun 1. ve 3. Bölükleri (artık Polis Alay Merkezi 7. ve 9. Bölükler olarak adlandırılacaklardı) Minsk Gettosu'na girdi ve 74'ü kadın, 700 Yahudi'yi tutukladı. Ertesi gün, Riebel'in 9. Bölük'ü, önceki gün toplananlar dahil, 900'ü aşkın Yahudi'yi idam etti. Savaş günlüğünü tutan kişi, Yahudi kadınların bu kadar çok sayıda öldürüldüğü ilk katliam olan bu olayı savunmak zorunda hissetmişti. Yazara göre, kadınlar "toplama sırasında üzerlerinde Yahudi yıldızı bulunmadığı için kurşuna dizilmiştir (...) Ayrıca Minsk'te özellikle Yahudi kadınların yıldızları kıyafetlerinden çıkartıp attığı görülmüştür."²¹ Artan ölü sayısından kendine pay çıkartmak için, Riebel görev bilinciyle olayları "1 Eylül tarihli Yahudi harekâtında, 31 Ağustos'ta tutuklanan Yahudiler kurşuna dizilmiştir. 9. Bölük 290 erkek ve 40 kadın öldürmüştür. İnfazlar sorunsuz gerçekleşti. Hiç direniş görülmedi" diye rapor edecekti.²²

Ekim ayı başında, bunları takip eden Mogilev harekâtında, Yahudi kadınların niye öldürüldüğünü belirtme ihtiyacı hissedilmemişti. 2 Kasım tarihli savaş kaydında "9. Bölük. 15.30'dan itibaren. Bütün bölük. Mogilev Gettosu'nda Rusya Merkez Yüksek SS ve Polis Liderliği ile Ukrayna Yedek Polisi'nin katılımıyla Yahudi harekâtı: İki cinsiyetten 2.208 Yahudi tutuklandı, 65'i kaçırmaya çalışırken vurularak öldürüldü" yazmaktadır. Ertesi güne dair: "7. ve 9. Bölükler Rusya Merkez Yüksek SS ve Polis Liderliği kurmaylarının katılımı - 2.208 Yahudi'nin Mogilev yakınlarındaki orman kampında idam edilmesi (7. Bölük 378, 9. Bölük 545 idam)."²³

21 Savaş Günlüğü 83-85, 31 Ağustos ve 1 Eylül 1941 tarihli kayıtlar.

22 YVA, 0-53/128/87 (Riebel, 9. Bölük, 3. Polis Taburu Kayıtları "Mitte"ye, 1 Eylül 1941).

23 Savaş Günlüğü 116-118, 2 ve 3 Ekim 1941 tarihli kayıtlar. Riebel'in raporu 9. Bölük için 555 demekteydi. YVA, 0-53/86/150 (Riebel, "2-3 Ekim tarihli Yahudi harekâtına ilişkin rapor" 3. Polis Taburu Kayıtları "Mitte"ye).

Polis taburlarının Rusya merkez bölgesindeki harekâtları olağandı. Sınırlı sayıdaki belgeden güney ve kuzey bölgelerde de benzer harekâtlar düzenlendiğini anlıyoruz. Toplamda beş polis bölüğünün (45., 303. ve 314. Polis Taburları'ndan müteşekkil Güney Polis Alayı ile 304. ve 320. Taburlar) kumandanı Rusya Güney HSSPF'si Friedrich Jeckeln, şifreli günlüklerinde hak edenlerden övgüyü esirgememişti. Eksik raporların arasından şu bilgiler çıkmaktadır:²⁴

19 Ağustos: 314. Tabur 25 Yahudi öldürdü. 45. Tabur Slavuta'da 522 Yahudi öldürdü.

22 Ağustos: 45. Tabur iki harekâta 66 ve 471 Yahudi öldürdü.

23 Ağustos: 314. Tabur bir "temizlik harekâtı"nda 367 Yahudi öldürdü.

24 Ağustos: 314. Tabur 294 Yahudi öldürdü. 45. Tabur 61, "polis takımı" (atlı polis) 113 Yahudi öldürdü.

25 Ağustos: Güney Polis Alayı 1.324 Yahudi öldürdü.

27 Ağustos: İki rapordan ilkinde göre, Güney Polis Alayı 1.324, 314. Tabur 69 Yahudi öldürdü. İkinci rapora göre, Güney Polis Alayı 914 Yahudi öldürdü

28 Ağustos: Güney Polis Alayı 369 Yahudi öldürdü

29 Ağustos: 320. Tabur, 26-27 Ağustos'ta Kamenets Podolsky'de HSSPF Kurmay Bölüğü 15.000 Yahudi'yi kurşuna dizerken "kordon" görevi yaptı. 28 Ağustos'ta 7000.

31 Ağustos: 320. Tabur Minkovtsy'de 2.200 Yahudi öldürdü.

1 Eylül: Güney Polis Alayı 88 Yahudi öldürdü. 320. Tabur 380 Yahudi öldürdü.

2 Eylül: Güney Polis Alayı 45 Yahudi öldürdü.

²⁴ YVA, 0-53/128/242-75, 0-53/86/14-62 (Güney HSSPF Friedrich Jeckeln'in, RF-SS Himmler'e günlük raporlarının eksik toplamı, 19 Ağustos- 5 Ekim 1941).

- 4 Eylül: Güney Polis Alayı 4.144 Yahudi öldürdü.
 6 Eylül: Güney Polis Alayı 144 Yahudi öldürdü.
 11 Eylül: Güney Polis Alayı 1.548 Yahudi öldürdü.
 12 Eylül: Güney Polis Alayı 1.255 Yahudi öldürdü.
 5 Ekim: 304. Polis Taburu 305 Yahudi öldürdü.

Federal Almanya Cumhuriyeti'nin savaş sonrası adli soruştur-
 malarında, bu sınırlı belgeler kaynak olarak kullanılarak, 45. ve
 314. Polis Taburları'nın 1941 güzünde Sovyetler Birliği'nde döktü-
 ğü kanların bilgilerine ulaşılmıştır. 45. Polis Taburu, 24 Temmuz'da
 Shepetovka adlı Ukrayna kasabasına varmış; komutanı Binbaşı Bes-
 ser, Güney Polis Alayı'nın komutanı Albay Franz tarafından çağırıl-
 mıştı. Franz, Besser'e Himmler'in emriyle Rusya'da yaşayan Yahu-
 dilerin yok edileceğini ve 45. Tabur'un bu göreve iştirak edeceğini
 söylemişti. Tabur birkaç gün içinde Shepetovka'da kalan, aralarında
 kadınlar ve çocuklar da bulunan birkaç yüz Yahudi'yi katletmişti.
 Ağustos'ta üç haneli sayılara varan ölümle sonuçlanan katliamlar
 yapılmıştı. Tabur, Eylül ayında Berdichev ve Vinnitsa'da binler-
 ce Yahudi'nin öldürüldüğü harekâtlarda kordon, muhafız ve infaz
 görevleri yapmıştı. 29 ve 30 Eylül tarihlerinde, taburun Kiev'deki
 acımasız eylemleri tepe noktasına ulaşmıştı. Polisler, Babi Yar Va-
disi'nde 33.000 Yahudi'nin öldürüldüğü katliamda yine kordon,
 muhafız ve infaz görevleri yapmıştı. Tabur, yıl sonuna kadar daha
 küçük katliamlara (Khorol, Khrementshug, Poltava) katıldı.²⁵ 314.
 Polis Taburu, 22 Haziran'da başlayan görece daha az ölümlü bir
 katliam yaptı. Tabur daha sonra Eylül 1941'de Vinnitsa'da birkaç
 bin Yahudi'nin öldürülmesinde 45. Polis Taburu'na katılmış, 10-14
 Ekim arasında, Dnepropetrovsk'ta 7000 ile 8000 Yahudi'yi kurşuna

25 ZStL, II 204 AR-Z 1251-65 (Landgericht Regensburg, Ks 6/70 sayılı ka-
 rar): 9-35; ve 204 AR-Z 1251/65, 2:370-77 (Bavyera Eyalet Kriminal Bü-
 rosu'na sunulan rapor, Münih, 10 Eylül, 1968).

dizmişti. Soruşturmada izine ulaşılan son katliam Kharkov'da Ocak 1942 sonlarında yaşanmıştı.²⁶

Güney Rusya'dan çıkan belgeler, *Orpo*'nun Yahudilere yapılan kitle katliamlara geniş çapta ve sürekli katkısına kuşbakışı bakabilmemizi sağlıyor; ancak detaylı bir bakış sunmuyor. Kuzey Rusya'dan gelen belgeler ise tam tersini sağlıyor. Bu belgelerde, bu bölgeye dair genel bir bakış yerine, 11. Polis Taburu'nun katıldığı bir harekâtın son derece canlı bir anlatımı vardır. Temmuz 1941 başından itibaren Kovno'da konuşlanmış olan 11. Tabur'un 3. Bölük'ü Kovno Get-tosu'na muhafızlık etmekle görevlendirilmişti.²⁷ Tabur komutanı, Ekim ortasında taburunun iki bölüğü ve Litvanya Yedek Polisi'nin iki bölüğü ile birlikte Minsk'e gönderilmişti. 707. Güvenlik Tümeni'nin kurmay subayı polisleri ilk görevlerini (daha sonra bunun benzer iki harekâttan ilki olduğunu iddia etmişlerdi) vermişti: Minsk'in doğusundaki Smolevichi köyündeki bütün Yahudilerin öldürülmesi. Bunun için sivil nüfusun partizanlara yardım etmemesi için gözdağı verme bahanesi bulunmuştu. Tabur komutanı bu görevi protesto ettiğini iddia etmiş; ancak kurmay subay ve tümen komutanı ona infazları Litvanyalılara bırakmasını söylemişti. Smolevichi Yahudilerinin katledilmesi emredildiği gibi yerine getirilmişti.

Ekim sonunda, *Orpo*'nun iki bölüğü ve Litvanyalı takviye kuvvetler, ordudan 12.000 kişilik nüfusunun üçte biri Yahudi olan, Minsk'in güneyindeki Slutsk'taki Yahudileri tasfiye etme emri almıştı. Harekâta bahane olarak yine Alman askerlerinin güvenliği öne sürülmüştü. 27 Ekim'de Slutsk'ta olanları oradaki Alman sivil yöneticinin Minsk'teki üstü Wilhelm Kube'ye yazdığı rapordan öğreniyoruz:

26 ZStL, II 204 AR-Z 1251-65, 1:53-54, 58-60, 94-96 (Johann L., Franz P. Ve Karl G.'nin sorgu ifadeleri.); 3:591-95 (Balek günlüğünden notlar).

27 11. Polis Taburu'nun eylemlerine dair kullanışlı bir arka plan sunan, oldukça hatalı hukuki yargılama için bkz. JNSV 18, no. 546a (Landgericht Kassel, 3a Ks 1/61 sayılı karar); 786-835.

Slutsk, 30 Ekim 1941

Slutsk Bölge Komisyon Üyesi

Minsk Genel Komisyon Üyesi'ne

Konu: Yahudi Harekâtı

27 Ekim 1941 tarihinde telefonda verdiğim rapora bina-
en aşağıdaki metni arz ederim.

27 Ekim sabahı, saat 8.00'de, Kovno'daki (Litvanya) 11. Polis Tabur'dan bir üsteğmen geldi. Kendini *Orpo* tabur komutanının emir subayı olarak tanıttı. Üsteğmen polis taburunun iki gün içinde Slutsk'taki bütün Yahudilerin tasfiye edilmesi görevini aldığını bildirdi. Tabur komutanı, ikisi Litvanyalı takviye kuvvetler olmak üzere dört bölükle kente doğru yaklaşılmaktaydı ve şehre vardığı gibi operasyon başlayacaktı. Bunun üzerine üsteğmene her halükarda harekâtın ayrıntılarını komutanla konuşmam gerektiğini bildirdim. Yarım saat kadar sonra polis taburları Slutsk'a vardı. Tabur komutanıyla görüşme istediğim gibi hemen gerçekleşti. Komutana önceden hazırlık yapılmadan harekâtın yürütülmesinin pek de mümkün olmadığını söyledim; zira buradakilerin [Yahudiler] çalışmak için buraya geldiklerini ve harekâtın korkunç bir karmaşa yaratacağını söyledim. En azından bana bir gün önceden haber vermesinin gerekli olduğunu da ekledim. Daha sonra harekâtı bir gün erteleyip erteleyemeyeceğini sordum. Komutan, çevredeki bütün yerleşim yerlerini temizlemesi gerektiğini ve Slutsk için iki gün ayrıldığını söyleyerek reddetti. Bu iki günün sonunda Slutsk'un Yahudilerden tamamen kurtulacağını söyledi. Bunu derhal en sert şekilde protesto ettim; Yahudilerin tasfiyesinin rastgele yapılamayacağını vurguladım. Şehirdeki Yahudilerin çoğunluğu zanaatkarlar ve aileleriydi. Yahudi zanaatkarlar, ekonominin düzgün işlemesi için olmazsa olmazdı. Sözgelimi Be-

yaz Rus zanaatkarların hiç uygun olmadıklarını da aktardım; bu yüzden bütün Yahudiler tasfiye edilirse kilit işletmelerin işlemez hale geleceğini anlattım. Konuşmamızın sonucunda zanaatkar ve uzmanların, vazgeçilmez oldukları müddetçe ve ellerinde kimlikleri oldukça atölyelerinden çıkartılmalarını söyledim. Buna ek olarak, şehirdeki Yahudilerin, özellikle tasfiye edilmelerini istemediğim zanaatkar ailelerinin, sınıflandırılmak için gettoya getirilmeleri konusunda anlaştık. Memurlarımdan ikisi bu sınıflandırmayı yapmakla yetkilendirildi. Komutan bana hiçbir şekilde itiraz etmediği için iyi niyetle harekâtın da böyle yapılacağına inandım.

Harekât başladıktan birkaç saat sonra en ciddi sorunlar görünmeye başlamıştı. Komutanın anlaşılmamıza hiç de uymadığını fark ettim. Anlaşılmamızın tersine, bütün Yahudiler istisnasız atölye ve fabrikalardan çıkartıldı. Yahudilerin bir kısmı zaten gettoya gönderilmişti; burada bir kısmını kendim seçip oradan çıkarttım. Fakat çoğunluk hemen kamyonlara yüklenmiş ve şehrin dışında tasfiye edilmişti. Öğle vaktinden kısa bir süre sonra, her yerden Yahudi ustalar çıkarıldığından atölyelerin çalışmadığına dair şikayetler gelmeye başlamıştı. Komutan Baranovichi'ye gittiği için uzun bir süre kendisini aradıktan sonra komutan vekili olan bir yüzbaşıya ulaşabildim; talimatlarıma uygun yürütülmediği ve halihazırda verilen ekonomik hasar giderilemeyeceği için harekâtın derhal durdurulmasını istedim. Yüzbaşı yaklaşımına çok şaşırdı ve bana tıpkı başka şehirlerde olduğu gibi komutandan şehri istinasız bütün Yahudilerden temizleme emri aldığını açıkladı. Temizlik siyasi sebeplerle yapılmıştı; başka hiçbir yerde ekonomik faktörler bu kadar önemli olmamıştı. Israrlı itirazlarım sonucunda akşama doğru harekâtı durdurdu.

Esefle belirtmeliyim ki, harekâtla ilgili bir diğer önemli

nokta ise, yaşananların neredeyse sadistçe olmasıdır. Harekât esnasında şehir korkunç görüntülere sahne oldu. Alman polisler; ancak özellikle Litvanyalılar, Yahudileri ve dahi Beyaz Rusları da anlatılması zor bir vahşilikle evlerinden çıkartmaktaydı. Şehrin dört bir yanından silah sesleri gelmekteydi, tek tük sokaklarda öldürülen Yahudilerin cesetleri yığılmıştı. Beyaz Ruslar toplanma yerlerinden kurtulmaya çalışırken ciddi zorluk yaşamaktaydı. Aralarında zanaatkarların da olduğu Yahudiler Beyaz Rusların önünde barbarca muamele görürken, Beyaz Ruslar da cop ve sopalarla dövülmekteydi. Bir noktada işler Yahudi harekâtı olmaktan çıkıp bir ihtilal gibi görünmeye başladı. Ben ve memurlarımın hepsi, kurtarabildiklerimizi kurtarmak için bütün gün mola vermeksizin bu olayların içindeydik. Alman polis memurlarını ve Litvanyalıları atölyelerden elimdeki silah zoruyla kovmak zorunda kaldım. Bana bağlı jandarmalara da aynı görev verilmiş olmasına rağmen, onlar açılan şiddetli ateşler sırasında vurulmamak için sokaklardan çekilmek zorunda kaldı. Bütün yaşananlar felaketin de ötesindeydi. İkinci vaktinde çok sayıda at arabası, sürücüleri olmadan sokaklarda durmaktaydı; belediyeden onları kaldırmalarını istemek zorunda kaldım. Bunların ordu tarafından mühimmat ikmali yapmak için tahsis edilen, Yahudilere ait arabalar olduğu sonradan ortaya çıktı. Arabaların sahibi olan Yahudiler aşağı indirilip diğerleriyle birlikte götürülünce arabalar öylece kalakalmıştı.

Şehir dışına çıkmadığım için buralardaki vahşeti anlatmam mümkün değil. Ancak, vurulup mezara atıldıktan çok sonra mezardan çıkmaya çalışan yaralıların varlığının altını çizmem yeterli olacaktır. Yaşanan ekonomik hasara ilişkin tabakhanenin özellikle etkilendiğinden bahsetmeliyim. Tabakhanede yirmi altı uzman çalışmaktaydı. Tek seferde en iyilerinden on beşi kursuna dizilmişti. Dört tanesi yolda at

arabasından atlamış ve kaçmış, yedisi de kaçarak yakalanmamayı başarmıştı. At arabalarına teker yapan bir atölyedeki beş ustadan dördü öldürüldüğü için atölye artık tek ustayla çalışmak zorunda. Marangozlar, demirciler gibi diğer zanaatkarların da bir kısmı kayıp. Şu ana kadar olaya dair kesin bir genel görüntü çizmem mümkün olmadı. Başta bahsettiğim gibi, zanaatkârların ailelerinin de harekât dışında kalması gerekiyordu. Ancak bugün her aileden birkaç kişinin kayıp olduğu görülüyor. Dört bir yandan gelen raporlardan bazı ailelerde ustaların, bazılarında eşlerin kimilerinde de çocukların kayıp olduğu sonucu çıkmaktadır. Bu sebeple bütün aileler darmadağın halde. Bu koşullarda, kalan zanaatkarların işlerini ne kadar istekle yapacakları ve üretimin nasıl olacağı, özellikle yaşanan vahşeti gösteren üzerlerindeki yaralar düşünülürse kuşkuludur. Güveni tamamen kazanılmış olan Beyaz Ruslar dehşet içindedir. Korkup fikirlerini açıkça söylemeye çekinmekte olsalar da bunun Almanya için bir zafer günü olmadığını ve bu olayların hiç unutulmayacağı duyulmaktadır. Ben, bu harekâtın geçmiş aylarda başardıklarımızı silip attığı ve çok uzun bir süre yerel nüfusun güvenini kazanamayacağımız görüşündeyim.

Sonuç olarak, kendimi taburun harekât sırasında sadece Yahudi evlerinde değil, Beyaz Rusların evlerinde de yaptığı kabul edilemez yağma ve talandan bahsetmek zorunda hissediyorum. Botlar, deri, kumaş, altın ve bütün işe yarar şeyleri beraberlerinde götürmüşlerdir. Ordu mensuplarının anlattıklarına göre, sokakta herkesin gözü önünde Yahudilerin kollarındaki saatler ve parmaklarındaki yüzükler oldukça vahşi şekilde sökülüp alınmıştır. Kıdemli bir veznedar, polisin bir Yahudi kızdan babasının serbest kalması için derhal 5000 ruble getirmesini istediğini bildirmiştir. Anlatılana

göre, kız parayı bulmak için dört bir yana koşturmuştur. Getto içinde de sivil idarenin mühürleyerek kapattığı ve Yahudi envanteri yapılmış olan tek tük barakalar kapıları polislerce kırılarak soyulmuştur. Taburun kalmak için yerleştiği binada dahi pencere pervazları ve kapılar sökülüp ateş yakılmıştır. Salı sabahı, komutanın emir subayıyla yağmaya karşı yaptığım konuşmaya ve hiçbir polisin o andan itibaren şehre girmeyeceğine dair verilen sözlere rağmen, birkaç saat sonra tepeden tırnağa silahlı iki Litvanyalı'yı yağma yaptıkları gerekçesiyle tutuklamak zorunda kaldım. Salı'yı Çarşamba'ya bağlayan gece, tabur şehri terk ederek Baranovichi'ye gitti. Bunun haberi duyulduğunda şehir halkının rahatlaması açıkça görülebiliyordu.

Raporum burada son bulmaktadır. Yakın gelecekte durumu bizzat konuşmak için Minsk'e tekrar geleceğim. An itibariyle Yahudi harekâtına devam edecek durumda değilim. Öncelikle huzur yeniden tesis edilmeli. Umarım ekonomik zorluklara rağmen en kısa zamanda bunu gerçekleştirebileceğim. Sizden bir tek isteğimi yerine getirmenizi istiyorum: "Gelecekte beni bu polis taburlarından korumayı başarsınız" Carl.²⁸

Polisin Rusya Yahudilerinin katledilmesindeki rolü ayrıntılı bir şekilde belgelenmemesine rağmen, *Orpo*'nun komuta kademesinin temel mazereti olan Daluge'nin *Orpo*'nun idam mangalarına neferlik etmesinin yasaklanması ve Güvenlik Polisi'ne infazlara katılmak dışında muhafız ve kordon görevi gibi her türlü yardımı yapmasına dair Himmler'le anlaşma yaptığı açıklamasını çürütmeye yeterli olduğu açıktır. Bu mazeretler, Waffen-SS birliklerinin savaş sonrasında diğerleri gibi sıradan askerler oldukları ve SS'in geri ka-

28 IMT 27:4-8 (1104-PS: Sluts'taki *Gerbietskommissar* Carl'dan Minsk'teki *Generalkommissar* Kube'ye, 30 Ekim 1941).

lanının iştirak ettiği ideolojik programlara katılmadığı yönündeki mazeretlere benzemektedir ve 11. Polis Taburu'nun davalarından en az bir tanesinde Alman yargısı tarafından savunma olarak kabul edilmiştir. Savunma makamı, mahkeme heyetini, Minsk bölgesindeki ordunun emirleri gereği sadece iki idamdan sonra Daluege'nin anlaşmasını devreye sokarak Kovno'ya geri dönmelerinin sağlandığı konusunda ikna etmeyi başaramamıştır.²⁹

Belgelerin gösterdiği üzere, *Orpo*'nun 1941 yazında ve güzünde Rusyalı Yahudilerin kitlesel olarak katledilmelerine direkt katılımı yaygındı; Bialystok'ta olduğu gibi kuzey, merkez ve güney HSSPF'lerin sorumluluk alanlarında da görülmekteydi. Dahası, Bialystok'ta Temmuz ortasında yapılan katliam, Daluege ile Himmler orada Bach-Zelewski'yi ziyaret ettikten sonra yaşanmıştı. Minsk'teki 1 Eylül tarihli katliam da Daluege, Bach-Zelewski'yi o şehirde ziyaret ettikten sonra gerçekleşmişti. Açık olan şu ki, Daluege *Orpo*'nun kitlesel katliama katılımını yasaklamaktan ziyade kışkırtmaktaydı.

Orpo'nun Rusya'daki kitlesel idamlara 1941 sonrası katılımı yeterince belgelenmemiştir ve yüksek ihtimalle daha seyrek olmuştur. Ciddi bir istisna, *Orpo*'nun 1942 sonbaharında Pinsk bölgesindeki Yahudilere yönelik katliama kalabalık bir şekilde katılımıdır.³⁰ 1941-29 JNSV 18, no. 546a (Landgericht Kassel, 3a Ks 1/61 sayılı karar): 786-87, 835.

30 Rusyalı Yahudilerin 1942 katledilmesine *Orpo*'nun katılımına dair bulabilmediğim tek belge, 29 Ekim ve 1 Kasım tarihleri arasında Pinsk Gettosu'ndan 15 bin Yahudi'nin tasfiye edilmesinde rol alan iki *Orpo* bölümüne dair *Orpo* raporudur (YVA, 0-53/129/257-58, SSCB 199A). Bu belgeden yola çıkan Alman yargısının yaptığı soruşturma çok daha farklı infaz tiplerinin varlığını ortaya çıkarmıştır. 306. Polis Taburu'nun yanı sıra, 310. ve 320. Polis Taburları'ndan birer bölük ve bir atlı polis takımı Pinsk Harekâtı'na katılmıştı. 1942 Eylül'ü boyunca 69. ve 306. Polis Taburları'nın yanı sıra atlı polis takımı da Lachwa (200-500), Luninets (1.000-1.500), Stolin (5.000), Janow (2.000) ve Drohotschin (1.500) Gettoları'nın tasfiyelerine katılmıştı, bkz. Staatsanwaltschaft Frankfurt, 4 Js 90/62, Kuhr, Petsch ve diğerlerinin iddianamesi, 66-107.

1942 kışında yaşanan askeri kriz esnasında polis taburlarının çoğu cephe hattına gönderilmişti. Ötekiler giderek yoğunlaşan partizan direnişi ile uğraşmak zorunda kalmıştı. Üstelik yerel nüfustan *Orpo* komutasındaki yardımcı birliklere alınan kişi sayısı, 1942’de on katına, 33 binden 300 bine çıkmıştı.³¹ İdamların, psikolojik ağırlığının Alman polisinin omuzlarından işbirlikçilerinkine aktarılması amacıyla, bu birliklere bırakılması konusunda süregiden bir eğilim bulunmaktaydı. Bu psikolojik yük oldukça ciddiydi ve Bach-Zelewski’de de etkisini hissettirmişti. *Reichsführer* Himmler’e 1942 baharında Bach-Zelewski’yi iş yapamaz hale getiren hastalık konusunda bilgi veren SS doktoru, SS önderinin “özellikle kendisinin yönettiği idam mangalarının Yahudileri kurşuna dizmesi ve doğudaki diğer zorluklarla ilgili sanrılardan” rahatsız olduğunu belirtmişti.³²

31 NO-2861 (Daluge’nin Orpo’nun 1942’deki eylemleri hakkında yazdığı rapor).

32 NO-600 (Grawitz’dan Himmler’e, 4 Mart 1942).

***Orpo* ve Nihai Çözüm: Sürgün**

1941 sonbaharında, *Orpo*'nun Rusya Yahudilerinin kıyımındaki rolü tam da küçülmeye başlamışken, Daluege Nihai Çözüm'e katkısı olacak yeni ve elzem bir görev yaratıvermişti: "doğuya giden" sürgün trenlerinin korunması. Hitler, 1941 Eylül'ünün sonlarına doğru, Yahudilerin Üçüncü Reich'tan gönderilmeleri emrini onayladı. Bu operasyon Berlin'deki Yahudi uzmanı Adolf Eichmann aracılığıyla, Reinhard Heydrich tarafından organize edilecekti.¹ Yerel seviyede iki istisna, Eichmann'ın savaştan önce kurduğu ve memurlarını bizzat seçtiği Yahudi Göçü Merkez İdareleri'nin sürgünü yönettiği Viyana ve Prag'dı. Heydrich ile Daluege iş bölümüne dair hızlıca anlaşmışlardı. Daluege'nin *Orpo*'su, Heydrich'in Güvenlik Polisi'nin idaresindeki nakliyatı koruyacaktı. Her bir sürgün dalgasından önce, yerel *Orpo* anlaşma üzerine Güvenlik Polisi'nin verdiği koruma emirlerini yerine getirmekle görevlendirilmişti. Genellikle, *Orpo* her bir nakliyat için bir subay ve on beş erat atamaktaydı.²

-
- 1 Almanyadan yapılan sürgünlerin, en yakın zamanda yapılan bir analizi için bkz. Henry Friedlander, "The Deportations of the German Jews: Post-War of Nazi Criminals," *Leo Baeck Institute Yearbook* (1984): 201-226.
 - 2 IMT 22:534-36 (3921-PS: Daluege'den *Orpo* müfettişlerine, 27 Ekim 1941); YVA, 0-51/63/4, 6 (Butenop, KdSchupo Viyana, 24 Ekim 1941, yerel *Orpo* birliklerine; Yahudilerin tahliyesi üzerine Bomhard memorandumı, 4 Ekim 1941).

Operasyonlar ne boyuttaydı? 1941 güzünü ve 1945 baharı arasında, 260'ın üstünde sürgün treni Alman, Avusturyalı ve Çek Yahudi'yi ya doğrudan "doğudaki" (Polonya veya Rusya'daki) gettolara ve ölüm kamplarına ya da önce Prag'ın kuzeyindeki transit gettosu olan Theresienstadt'a oradan da "doğuya" götürdü.³ En az 147'si Macaristan'dan, 87'si Hollanda'dan, 76'sı Fransa'dan, 63'ü Slovakya'dan, 27'si Belçika'dan, 23'ü Yunanistan'dan, 11'i İtalya'dan, 7'si Bulgaristan'dan ve 6'sı Hırvatistan'dan gelen ile Batı ve Güney Avrupa'dan gelen 450'ye yakın ek trene, yolculuğun bir noktasında Alman muhafızlar eşlik etmişti.⁴ Polonya şehirlerinden yakınlardaki ölüm kamplarına giden sürgün trenlerinin sayısına dair bir tahmin olmasa da sayıları açıkça yüzlerle ifade edilmektedir. Bu trenlerin her birinin Orpo koruması altında olduğu varsayımı yapılabilir.

Bu Orpo'nun tecrübesi açısından ne anlama gelmektedir? 11 Aralık 1941'de, Düsseldorf'tan Riga'ya giden bir sürgün treninde bulunan Teğmen Paul Salitter'in çarpıcı raporu, halihazırda İngilizce ve Almanca basılmıştır.⁵ Viyana'dan Sobibor'a ve Kolomyja'dan Galiçya'daki Belzec'e giden iki tren yolculuğuna dair başka iki rapor, Orpo birimlerinin savaş süresince binlerce kez yaptığı bir şeyin anlaşılması için önem arz etmektedir. İlk olarak Viyana treni:

3 Bu rakamlar, o sırada çok sayıda olan, bir seferde yüzden az Yahudi'nin taşındığı nakliyelerin sayısını içermemektedir. Alman Reich'ından yola çıkan tehcir trenlerinin tam sayısına dair bir liste hâlâ oluşturulamamıştır.

4 YVA, TR-10/835 (Staatsanwaltschaft Düsseldorf, 8 Js 430/67, Ganzenmüller iddianamesi): 177-78. Bulgaristan'dan Treblinka'ya yapılan nakliyatların Viyana Orpo'sunun sorumluluğuna girmesi için bkz. YVA, 0-51/63/109 (KdSchupo Butenop'un notu, 26 Mart 1943). Bu dosya, Viyana Orpo'sunun Polonya'da çeşitli yerlere, Minsk'e (Maly-Trostinez) ve Theresienstadt'a 1942 baharı ve 1943 yazı arasında gönderilen Yahudi nakliyatlarına dair yazışmaları içermektedir.

5 Gertrude Schneider, *Journey into Terror: Story of the Riga Ghetto* (New York, 1979): 195-211; Krausnick ve Wilhelm, 591-95.

152nci Polis Mıntıkası Viyana, 20 Haziran 1942

Olay Raporu

Konu: Yahudi Nakliyesi için Özel Görevli Nakliye Birliğı
Viyana-Aspangbahnhof'tan Sobibor'a, 14 Haziran 1942

Nakliye Birliğı, Asteğmen Fishmann'ın komutasında, 1. Doğu Yedek Polis Bölüğü'ne kayıtlı iki çavuş ve 13 yedek polisten kuruluydu. Nakliye Birliğı'nin görevi, 14 Haziran 1942 günü sabah saat 11'de, Aspangbahnhof'ta *SS-Hauptsturmführer* Brunner'in önceden telefonla yaptığı istek gereğince başladı.

1. Yahudilerin Trene Yüklenmesi:

Yahudilerin Aspangbahnhof'ta bekleyen özel bir trene yüklenmesi *SS-Hauptsturmführer* Brunner ve Yahudi Göçü Merkez İdaresi'nden *SS-Hauptscharführer* Girzik'in gözetimi ve idaresi altında öğle saatinde başladı, sorunsuz tamamlandı. Nakliye Birliğı'nin muhafız görevi bu saatte başladı. Toplamda 1.000 Yahudi sürgün edildi. Yahudilerin taşınması öğleden sonra saat 4'te başladı. Vagon yetersizliğinden dolayı Nakliye Birliğı ikinci sınıf yerine üçüncü bir vagona yerleşti.

2. Viyana'dan Sobibor'a Yolculuk:

Da 38 treni, 14 Haziran 1942 günü akşam 7.08'de Viyana'dan yola çıkarak, İzbeca'dan geçmesi planlanmadığı için, Lundenburg (Breclar), Brünn (Brno), Neisse (Nysa), Oppeln (Opole), Czeszochowa, Kielce, Radom, Deblin, Lublin ve Chelm üzerinden Sobibor'a ulaştı. Sobibor'a varış 17 Haziran 1942 günü 8.05'te oldu. Lublin'e 16 Haziran'a ulaştığımızda *SS-Obersturmführer* Pohl bizi tren istasyonunda beklemekteydi ve 15 ile 50 yaşları arasında çalışabilir durumda olan 51 Yahudi'nin trenen alınıp bir çalışma kampına gö-

türülmesini istedi. Aynı zamanda kalan 949 Yahudi'nin Sobibor'daki çalışma kampına götürülmesi emrini verdi. Hem isim listeleri hem de (içinde gıda maddesi de bulunan) üç katar yük ve de 100.000 zloti Lublin'de *SS-Obersturmführer* Pohl'e teslim edildi. Sabah saat 11'de tren Lublin'den hareket ederek Sobibor'a doğru yola çıktı. Üç yük katarı ve gıda maddeleri Lublin'e 30 kilometre mesafedeki Trawniki'deki Yahudi kampında *SS-Scharführer* Mayerhofer'e teslim edildi.

3. Yahudilerin Sobibor'a Götürülmesi:

17 Haziran sabahı saat 8.15'te tren Sobibor Tren İstasyonu'nun yanındaki çalışma kampının içinde durdu. Kamp Komutanı Üsteğmen Stangl, 949 Yahudilik teslimatı aldı. Vagonların boşaltılması derhal başladı ve işlem sabah 9.15'te tamamlandı.

4. Sobibor'dan Viyana'ya Yolculuk:

Özel trenin dönüş yolculuğu Yahudilerin indirilmesinin tamamlanmasının hemen ardından sabah saat 10'da başladı. Lublin'e 18 Haziran sabah saat 2.30'da vardık. Bu yolculuk için herhangi bir yol masrafı ödenmedi. Yolculuk, 18 Haziran sabah saat 8.13'te Lublin'den Krakow'a resmi tarifeli ekspres tren ile devam etti. Krakow'a aynı gün öğleden sonra 5.30'da vardık. Krakow'da 74. Yedek Polis Taburu 3. Bölük ile konakladık. 19 Haziran günü 16 kişilik günlük tayını bu bölükten aldık. Krakow'dan dönüş yolculuğu yine resmi tarifeli trenle 19 Haziran akşamı 8.08'de devam etti. Viyana Doğu Tren Garı'na 20 Haziran sabah 6.30'da vardık.

5. Nakliye Birliği'nin Krakow'da Konaklaması:

Nakliye Birliği'nin Krakow'da verilen molası 26 buçuk saat sürmüştür.

6. Sınırın Geçilmesi:

Özel tren, Reich ve Genel Hükümet sınırını gidiş yolculuğuna 15 Haziran günü öğleden sonra saat 1.45'te geçmiş, tarifeli tren ise dönüş yolculuğunda sınırı 20 Haziran günü gece 12.15'te geçmişti.

7. Erzak:

Nakliye Birliği'nin adamlarına dört gün boyunca soğuk tayın verilmiştir. Tayın sosis, ekmek, marmelat ve tereyağından oluşmaktaydı; ancak yetersizdi. Krakow'da 74. Yedek Polis Taburu 3. Bölük'ün verdiği günlük tayın ise iyi ve yeterliydi.

8. Tavsiyeler

Gelecekte Nakliye Birliği'nin adamlarına soğuk tayınların yaz aylarında dayanmaması sebebiyle tam tayın verilmesi zaruridir. Taze sosis 15 Haziran itibariyle açılmış ve kesilmişti. Bozulma tehlikesine karşı üç güne kadar tüketilmeleri gerekmişti. Dördüncü gün adamların, vagondaki aşırı sıcaklık sebebiyle tereyağının ekşimesi sonucu, marmelatla doyması gerekmişti. Tayının miktarı da oldukça mütevaziydi.

9. Vukuat

Yolculuk süresince ve molalarda herhangi bir vukuat yaşanmamıştır.

(İmza) Fischmann

Schutzpolizei Mıntıka Teğmeni⁶

Çoğunluğu yaşlı ve/veya kadın olan ve büyük ölçüde olan bitenden hiç şüphelenmeyen Viyana Yahudilerinin sürgünü o kadar olaysız geçmişti ki, Teğmen Fischmann ikinci sınıf yerine üçüncü sınıf

⁶ YVA, 0-51/63/42-43 (Fischmann raporu, 20 Haziran 1942).

vagon verilmesi, yetersiz tayınlar ve tereyağını ekşiten yaz sıcağına odaklanabilmşti. Aç ve susuz tutulan Yahudilerin altmış bir saatlik yolculuk boyunca kapalı hayvan vagonlarında yaşamış olduklarından emin olabileceğimiz zorluklardan elbette bahsedilmemişti. Oysa Fischmann, 949 Yahudi'yi teslim ettiği Sobibor'da çalışma kampı olduğu söylenen yerde indirdiği iş için seçilen Yahudilere bavullarının ve erzakların eşlik etmediğinin ziyadesiyle farkındaydı. Sobibor'daki gaz odaları ormanın içinde kalıyordu ve yükleme-boşaltma rampasından görünmüyordu. *Orpo*'nun faaliyetlerini inkâr eden birçok anlatısının aksine, görünen o ki, Fischmann ve birliği kampa girmiş ve tahliyeyi seyretmişlerdi.

Galiçya'daki Kolomyja'dan yola çıkan sürgün trenini koruyan *Orpo* ise, yolculuğu Viyana'dan yola çıkan olaysız nakliyedekilere göre daha zorlu bulmuştu. Gerçekten de Galiçya'da Yahudiler, 1941 yazında ve güzünde açık havada yapılan katliamlara ve 1942 baharındaki ilk sürgün dalgasına maruz bırakılmışlardı. 1942 Ağustos'unda sürgün devam ettiğinde kurbanlar artık kaderlerinden haberdardı. 1942 Eylül'ünün ortalarında, 24. Polis Alayı'na bağlı 133. Yedek Polis Taburu'nun (*Orpo* kadrosundan) başındaki yüzbaşı bir haftalık sürgün harekâtından söz ediyordu:

7. /Pol. 24. Lemberg (Lwow), 14 Eylül 1942

Galiçya Bölgesi'ndeki *Ordnungspolizei* Komutanına, Lemberg

Konu: Yahudilerin Yeniden İskanı

Schutzpolizei Yüzbaşı Kröpelin'in idaresindeki *Orpo*'nun yürüttüğü ve önceden ayrıntılı olarak bildirilen, Eylül'ün 3'ü ve 5'inde Skole, Stryj ve Khodorov'da gerçekleştirilmiş Yahudi yeniden iskan harekâtlarının tamamlanmasının ardından, 24. Polis Alayı 7. Bölük'ü 6 Eylül akşamı emredildi-

ği gibi Kolomyja'ya varmıştır. Kolomyja'nın Güvenlik Polisi Yerel Birim Amiri, *Kriminal Kommissar* ve *SS-Obersturmführer* Leitmaritz'e ve Kolomyja *Schutzpolizei* Karakolu'ndan Üsteğmen Hertel'e derhal haber verdim.

Stryj'deki tecrübenin aksine, Kolomyja'da 7 Eylül için planlanan eylemlerin iyi planlanmış olması katılan birliklerin işini kolaylaştırmıştı. Yahudiler bahsi geçen birimler ve İş Gücü Ofisi tarafından 7 Eylül günü sabah 5.30'da kayıt amacıyla İş Gücü Ofisi'nin toplanma alanına gelmeleri için bilgilendirilmişlerdi. 5.300 kadar Yahudi, gerçekten bildirilen yer ve zamanda toplanmışlardı. Bölüğümün tamamıyla Yahudi mahallesini kuşattım ve aradım; 600 kadar Yahudi yakalandı.

Nakliye treninin yüklemesi akşam saat 7 civarında tamamlandı. Güvenlik Polisi'nin topladıklarından 1.000 kadarını serbest bırakmasının ardından, 4.769 Yahudi gönderildi. Nakliyenin her vagonuna 100 Yahudi yüklendi. Gün boyu bastıran aşırı sıcak harekâtı zorlaştırdı ve nakliyata büyük oranda engel çıkarttı. Nakliye treni, hep yapıldığı gibi bütün vagonların kapatılıp kapıların çivilenmesinin ardından, bir subay ve dokuz muhafızlık bir birliğin gözetiminde, akşam saat 9'da Belzec'e yola çıktı. Karanlığın bastırmasının ardından, birçok Yahudi hava deliklerindeki dikenli telleri söküp, deliklerden kaçtı. Muhafız birçoğunu derhal vurmaya başarsa da kaçak Yahudilerin çoğu o gece ve ertesi gün demiryolu muhafızları ve diğer polis birimleri tarafından imha edildi. Bu nakliye Belzec'e bahsedilecek bir şey olmadan ulaştı; ancak hem trenin uzunluğu hem de zifiri karanlık sebebiyle muhafız kuvveti yetersiz kalmıştır. 24. Polis Alayı 6. Bölük'ünden olan nakliye muhafızlarının komutanı 11 Eylül'de hemen Stanislawow'a dönerek durumu bizzat bana bildirmiştir.

8 Eylül günü yaşlı, hasta, zayıf ve taşınamayacak durumda olanlar infaz edilmişlerdi. 6 Eylül tarihinde bilgisini aldığım ve mühimmat kullanımına dair 4 Eylül tarihli emre göre, infaz edilenlerin yüzde 90'ı filintalar ve tüfeklerle vurulmuştur. Tabancalar sadece istisnai durumlarda kullanılmıştır.

8 ve 10 Eylül'de Kutý, Kosov, Horodenka, Zaplatov ve Sniatyn harekâtları gerçekleştirilmiştir. 1.500 kadar Yahudi sürülmüş ve Kutý'dan 50 kilometre ve Kosov'dan 35 kilometre mesafeli Kolomyja'ya yürütülmüştür. Gelenler, gece bölgeden toplanan diğer Yahudilerle beraber Güvenlik Polisi'nin hapisanesinin bahçesinde tutulmuşlardır. Güvenlik Polisi tarafından on vagona yüklenen Horodenka ve Sniatyn Yahudileri dışındakiler, Kolomyja'da fazladan 30 vagona yüklenmişlerdir. Yeniden iskân treniyle Belzec'e gönderilenlerin toplam sayısı 8.205'tir.

Kolomyja civarındaki bölgede, 8 ve 10 Eylül'de yürütülen harekâtlarda 400 kadar Yahudi'nin, iyi bilinen sebeplerle vurularak etkisiz hale getirilmesi gerekmişti. 10 Eylül'de Kolomyja'daki büyük toplamada, yeniden iskân edilecek Yahudiler karşı çıkmama rağmen Güvenlik Polisi tarafından halihazırdaki 30 vagona yerleştirilmişlerdi. O günlerde yaşanan aşırı sıcak ve uzun mesafeler yürütülmeleri ya da neredeyse hiç yiyecek verilmeden günlerce beklemeleri yüzünden yaşadıkları gerginlik bahsedilmeye değerken, her bir vagona gereksizce 180 ile 200 Yahudi'nin doldurulmasıyla yapılan aşırı yükleme nakliye esnasında ciddi yan etkiler yaratmıştı.

Horodenka ve Sniatyn'de Güvenlik Polisi'nin vagonları ne yoğunlukta doldurduğu bilgimin dışındadır. Her halükarda, Kolomyja'ya gelen iki nakliye de muhafızlar yetersizdi; böylece hava deliklerini kapatan dikenli tel neredeyse

tamamen sökülebilmşti. Bu treni mümkün olduğunca hızla Kolomyja İstasyonu'nun dışına gönderdim ve yan raylarda bekleyen 30 vagonluk trene bağlattım. Yahudi Polisi'ne [Ordnungsdienst] ve istasyonun inşaatını yapan Kolomyjalı ekibe hava kararına kadar nizami kurallara uygun bir biçimde yetersiz kapatılmış vagonların mühürlenmesi iş verildi. Yüzbaşı Zitzmann'ın komutasındaki, bir subay ve on beş adamdan oluşan özel birliğe 50 vagonluk park etmiş trenin başında herhangi bir firar olmasını engellemek için nöbet tutma emri verildi. Yahudilerin üstündeki yukarıda bahsedilen baskı, sıcağın olumsuz etkisi ve vagonların çoğunun aşırı dolu olması sebebiyle, Yahudiler zaman zaman durmakta olan vagonlardan firar etmeye çalıştılar. Havanın 7.30 ile 7.50 saatleri arasında kararmaya başlamasıyla, trenin Onbaşı Jacklein komutasındaki 9 kişilik muhafız birliği yan raylara geldi. Karanlıkta gerçekleşen firar girişimleri durdurulamadığı gibi, kaçmakta olan Yahudiler de vurulamadı. Vagonların hepsinde Yahudiler sıcağın etkisiyle üstlerinde ne varsa çıkarmışlardı.

Tren Kolomyja'yı planlandığı gibi akşam 8.50'de terk etti ve muhafızlar yerlerini aldılar. Muhafız birliği, tarafımdan şart koşulduğu üzere, trenin başı ve sonundaki birer yolcu vagonuna beşerli gruplar halinde yerleşti. Trenin uzunluğu ve yükü olan 8.205 Yahudi düşünüldüğünde bu yerleştirme yetersizdi. Onbaşı J. muhafızların tren boyunca dağılmasını sağlayacaktı. Bütün yolculuk boyunca, polisler firar girişimlerini engellemek için personel vagonlarında durmak zorunda kalmıştı. Yolculuğun başlamasından kısa bir süre sonra Yahudiler bazı vagonların yanlarından, hatta tavanlarından kaçmaya çalıştılar. Bu tertiplerinde biraz başarılı oldukları için, daha Stanislawow'a beş istasyon kala, Onbaşı J. verilen emir gereğince Stanislawow İstasyon Müdürü'nü telefonla

arayıp hasar gören vagonların tamir edilmesi için tahta ve çivi hazırlatmasını ve istasyon muhafızlarının tamir esnasında treni gözlemesini istemek zorunda kaldı. Tren Stanislawow'a girdiği esnada, istasyon işçileri gerekli tamirin yapılması ve istasyon muhafızları ihtiyaç olan koruma görevini yerine getirmek için hazır beklemekteydi.

İş bir buçuk saat sürdü. Tren nihayet hareket etse de birkaç durak sonra, Yahudilerin bazı vagonlarda büyük delikler açtığı ve havalandırma deliklerinin dışına bağlanmış dikenli tellerin kopartıldığı fark edildi. Hatta, Yahudiler bir vagona çekiç ve testere kullanmaktaydılar. Sorgulandıklarında Güvenlik Polisi'nin bu aletleri gittikleri yerde işe yarayabileceği için yanlarına almalarına izin verdiğini söylediler. Onbaşı J. Yahudilerin aletleri teslim etmesini sağladı.

Yolculuğun kalan her bir durağında, başka türlü yola devam edilemeyeceği için trenin tamiri gerekti. Sabah saat 11.15'te tren Lemberg'e ulaştı. Muhafız birliğinden görevi devralacak kimse gelmediğinden Onbaşı J. Belzec'e kadar treni korumaya devam etti. Lemberg'de kısa bir duraklamanın ardından, tren Klaparov adlı banliyö durağına devam etti. Burada çalışma kampına gidecek olan "L" harfiyle işaretli dokuz vagon *SS-Obersturmführer* Schulze'ye teslim edildi ve boşaltıldı. *SS-Obersturmführer* Schulze onların yerine fazladan 1.000 Yahudi yükletti ve nakliyat Belzec'e devam etti.

Lemberg'de lokomotif değiştirirken, yeni gelen lokomotifin eski olması sebebiyle yolculuğun geri kalanı devamlı kesintilerle geçti. Düşük hız, atlarken pek yaralanmalarını sebebiyle, güçlü durumdaki Yahudilerin vagonlardaki deliklerden kendilerini iterek kaçıp kurtulmaları için fırsat yarattı. Makinistten devamlı daha hızlı gitmesi istense de bu

mümkün olmadığından, açık alanlarda düzenli molalar git-gide daha nahoş bir hal almaya başladı.

Yüksek sıcaklık, vagonların aşırı doluluğu, ceset kokusunu –vagonlar boşaltılırken 2.000 kadar Yahudinin ölüsü bulunmuştu- daha da arttırmış Yahudiler arasında panik yaratmış ve yolculuğu yapılamaz hale getirmişti. Nakliyat akşam 6.45'te Belzec'e varmış ve saat 7.30 civarında Onbaşı J. tarafından kamp komutanı *SS-Obersturmführer*'e teslim edildi. Onbaşı J. trenin boşaltılması saat 10 civarında bitene kadar kampta bulunmak, muhafız birliği de kampın dışına park edilmiş vagonları beklemek zorunda kalmıştı. Yukarıda betimlenen özel durumlar sebebiyle, bu nakliyattan firar eden Yahudi sayısı saptanamamıştır. Yine de kaçan Yahudilerin en az üçte ikisinin vurulduğu ya da başka bir şekilde etkisiz hale getirildiği tahmin edilebilir.

7-10 Eylül 1942 arası harekâtlarda olağandışı herhangi bir durum yaşanmamıştır. Operasyonlar, Güvenlik Polisi ve *Orpo* birimlerinin iş birliği sayesinde iyi ve sorunsuz gerçekleştirilmiştir.

(İmza) Westermann

Schutzpolizei Yedek Asteğmeni ve Bölük Komutanı⁷

Bu belge birçok şey anlatmaktadır: Sürgün edilen Yahudilerin ölüm treninden kaçmak için umutsuz çabaları, Almanların kullandığı yetersiz insan gücünü (8.000 Yahudi'ye muhafızlık yapması için yalnızca 10 adam), sürgün edilen Yahudilerin (muhafızların ellerindeki ve yeniden verilen mermileri tüketecek kadar çok sayıda olan vuru-

⁷ Bu belge Almanca olarak şurada basılmıştır: Adalbert Rückerl, *NS -Vernichtungslager im Spiegel deutscher Strafprozesse* (Münih, 1977), 56-60. Rapo-run Sovyet arşivlerindeki bir kopyası ise şurada bulunaabilir: ZStL, SSCB Ord. No. 116, Bild 508-10.

olarak ölenleri saymazsak) yüzde 25'inin trendeyken havasızlık, sıcak çarpması ve bitkinlikten ölmesine sebep olan hayal edilemeyecek kötü koşulları –kilometrelerce zorunlu yürüyüş, korkunç sıcaklık, aç susuz geçen günler, her bir vagona 200 Yahudi'nin doldurulması, vb.-, her bir harekât öncesinde trene binemeyecek kadar çok yaşlı, zayıf ve hasta görülen Yahudilerin rutin olarak vurulmasının sıradan bir şeymişçesine aktarılması. Dahası belge, bu harekâtın 133. Yedek Polis Taburu'nun Güvenlik Polisi ile birlikte 1942 yazının sonuna doğru Galiçya'da katıldığı bu tip birçok harekâttan sadece biri olduğunu açıkça göstermektedir.

Yine de bu tip belgeler, bize Nihai Çözüm'ün "sahadaki" faillerine dair bilmek istediklerimiz hakkında çok bir şey söylememektedir. Bu adamlar uzaklığın, rutinin ve kitlesel katliamın gerçek yüzünü saklayan bürokratik hüsnütahirlerin [*euphemisms*] ardına sığınabilecek masa başı katilleri değillerdi. Bu adamlar kurbanları ile yüz yüze gelmişlerdi. Yoldaşları halihazırda sürgün edilemeyecek kadar zayıf bulunan Yahudileri vurmuş ve onlar da kurbanlarının trenlerden ve Belzec'te onları bekleyen gaz odalarından kaçmasını engellemek uğruna saatlerce ve acımasızca uğraşmışlardı. Hiçbirisinin, bu raporda anlatılan ve bir parçası oldukları olayların ne olduğu ile ilgili en ufak bir şüphesi yoktu: Galiçya Yahudilerinin imhası için yürütülen kitlesel katliam planı.

Ama bu adamlar nasıl ilk defa kitlesel katliama katıldılar? İlk defa birini öldürdüklerinde parçası oldukları birimde neler yaşandı? Eğer varsa, başka hangi seçenekleri vardı ve bunlara nasıl karşılık verdiler? Katliam dolu haftalar haftaları, aylar ayları kovaladıkça bu adamlara neler oldu? Kolomyja nakliyesiyle ilgili belge gibileri bize tek tek olaylar hakkında canlı birer fotoğraf sağlasa da bir grup orta yaşlı Alman adamın nasıl kitlesel katliama katıldıklarıyla ilgili bireysel hikâyeleri açığa çıkarmıyor. Onun için 101. Yedek Polis Taburu'nun öyküsüne geri dönmemiz gerekiyor.

101. Yedek Polis Taburu

Almanya, Eylül 1939'da Polonya'yı işgal ettiğinde, Hamburg'da konuşlanmış olan 101. Polis Taburu, Alman Ordusu'ndaki bir gruba eklenip Polonya'ya sevk edilen ilk taburlardan biriydi. Silezya'daki Oppeln'den sınırı geçen tabur, Czystochowa üzerinden Kielce şehrine varmıştı. Burada cephe gerisindeki Polonyalı askerlerin esir alınıp ve mühimmatın toplanması ve esir kampının korunması ile uğraşmıştı. 17 Aralık 1939'da tabur Hamburg'a geri döndü. Burada mesleği polislik olan 100 kadar kişi ek birlikler kurulması için transfer edildi. Yerlerine 1939 sonbaharında silah altına alınan orta yaşlı yedekler geldi.¹

Mayıs 1940'ta, bir talim döneminin ardından, tabur Hamburg'dan Üçüncü Reich'in birleşik bölgeler olarak ilhak ettiği dört bölgeden biri olan Warthegau'ya gönderildi. İlk olarak Haziran sonuna kadar Poznan'da (Posen), sonra da Lodz'da (muzaffer Almanlar adını Litzmannstadt diye değiştirmişti) konuşlanıp beş ay boyunca "yeniden yerleştirme harekâtları"na katıldılar. Hitler ve Himmler'in yeni ilhak edilen bölgelerin "Almanlaştırılması"na (bu o bölgelere "arı" Almanların yerleştirilmesi demekti) yönelik nüfus planının bir adımı olarak, tüm Polonyalılar ve Yahudiler ve Çingeneler gibi diğer sözümona istenmeyen gruplar birleşik bölgelerden Orta Polonya'ya sürülecekti. Almanya ve Sovyetler Birliği arasında yapılan bir anlaş-

1 ZStL, 3 AR-Z 52/61, in HW 1-6; Kurt A., HW 11; Ernst Hr., HW 2712.

maya göre, Sovyet topraklarında yaşayan etnik Almanlar, Polonyalıların yeni boşalttığı binalara ve çiftliklere yerleştirileceklerdi. Hitler ve Himmler'in arzuladığı, birleşik bölgelerin "ırk arileştirmeşi" hiçbir zaman tamamlanmadı; ancak yüz binlerce insan ırk üzerinden yeniden düzenlenmiş bir Avrupa rüyası uğruna satranç tahtasındaki taşlarmışçasına oradan oraya savruldu.

Taburun özet raporu, taburun "yeniden yerleştirme"ye inançlı katılımıyla övünüyordu:

Gece gündüz aralıksız gerçekleşen harekâtla, taburun mevcudunun tamamı Warthegau'nun tüm bölgelerinde görevlendirilmiştir. Günde ortalama 350 Polonyalı köylü ailesi tahliye edilmiştir. Tahliye döneminin en yoğun zamanlarında, taburdaki polisler kışlarına sekiz gün ve gece boyunca dönemedi. Polisler ancak gece kamyonla seyahat ederken uyuma fırsatı bulabildi (...) En büyük harekâta (...) tabur bir gün içinde sadece kendi kuvveti ve 10 çevirmenle 900 aileyi tahliye etti.

Tabur, toplamda hedeflenen 58.628 kişiden 36.972'sini tahliye etti. 22.000 civarında kişi tahliyelerden kaçarak kurtuldu.²

Yedek polis olarak silah altına alınan Bruno Probst³ taburun harekâttaki rolünü şöyle hatırlıyordu:

Aşırılıkları ve cinayetleri, esas olarak küçük köylerdeki yerel halkın yeniden yerleştirilmesinde ilk kez tecrübe ettim. Yeniden Yerleştirme Komisyonu gittiğimiz köylere hep bizden önce varmış oluyordu (...) Bu sözde Yeniden Yerleştirme Komisyonları, kara [üniformalı] SS ve SD'lerden ve siviller-

2 BA, R 20/51/3-7 (101. Yedek Polis Taburu'nun eylem raporu, 5 Mayıs 1940- 7 Nisan 1941).

3 * Takma adlar (*) işareti ile belirtilmiştir [Y.N.].

den kuruluydu. Bu komisyonlardan üzerlerinde numaralar yazılmış kartlar alıyorduk. Köydeki evlere kartlarda yazılan aynı numaralar verilmişti. Dağıtılan kartlardan hangi evleri tahliye edeceğimizi öğreniyorduk. İlk zamanlar, yaşlı, hasta ve küçük çocuk ayırmaksızın evlerden herkesi çıkarmaya çalışıyorduk. Komisyon hızla uygulamalarımızda hatalar buldu. Yaşlı ve hastalarla uğraşmamıza karşı çıktılar. Açıkçası, insanları oldukları yerde vurmamız emrini hemen vermediler; öyle insanlara yapacak bir şey olmadığını belirtmekle yetindiler. O insanların toplama alanında vurulduğu iki sefer hatırlıyorum. İlkinde yaşlı bir adam ve ikincisinde yaşlı bir kadındı (...) İkisi de askerler değil, resmi görevli olmayan subaylar tarafından vurulmuştu.⁴

Taburdaki diğerleri de yeniden yerleştirme harekâtlarını hatırlasa da başka kimse bu tip şiddet olaylarını hatırlamadı ya da itiraf etmedi.⁵ Polislerden biri ise taburun Poznan'daki konuşlanması sırasında 100 ile 120 Polonyalı'nın vurulması için Güvenlik Polisi'ne idam mangaları gönderdiğini hatırlamaktadır.⁶

Beş ay süren yeniden yerleştirme harekâtının ardından, tabur "sindirme harekâtları"na katıldı. Köy ve ağaçlıkları tarayarak, tahliyeden kaçmış 750 Polonyalı'yı yakaladılar. Görevleri, bölgeye yeni gelen ve ucuz işgücü olarak Polonyalıları kullanan etnik Almanların bu izinsiz Polonyalıları her zaman ihbar etmemesi yüzünden zorlaşmıştı.⁷

(11 Mayıs 1940)

28 Kasım 1940'ta, tabur yedi ay önce Lodzlu 160.000 Yahudi'nin dikenli tellerle şehrin geri kalanından ayrılmasıyla kurulan

4 Bruno P., HW 1912-13.

5 Alfred H., HW 43-44; Georg L., HW 1425; Heinrich S., HW 1561; Walter Z., HW 2683 Ernst Hr., HW 2712; Ernst R., G 607.

6 Paul H., HW 1647.

7 BA, R 20/51/3-7 (Tabur Eylem Raporu).

Lodz Gettosu'nun etrafında muhafızlık görevine başladı. Gettonun korunması 101. Polis Taburu'nun ana görevi olmuştı; verilen emirler asılı tabelalarda yazan kurallara uymayan ve tellere fazla yaklaşan herhangi bir Yahudi'nin "derhal" vurulmasını emrediyordu. Emirler uygulandı.⁸

Ancak 101. Tabur'un polislerinden hiçbiri, 61. Polis Taburu 1. Bölüğü'nün Varşova Gettosu'nu beklerken yaşanan aşırılıklar gibi olayları hatırlamıyordu. Varşova'da bölük yüzbaşısı getto duvarından ateş açılmasını açıkça özendirmişti. En azılı katiller başka görevlere gönderilmek yerine kalıcı olarak getto muhafızlığı yapmışlardı. Bölüğün dinlenme odası ırkçı sloganlarla bezenmiş, barın üstüne Davut Yıldızı asılmıştı. Vurulan her Yahudi için barın kapısına bir işaret bırakılırken, yüksek ölüm rakamlarının rapor edildiği günlerde "zafer kutlamaları" yapıldığı kaydedilmişti.⁹

Getto tellerinin dışında konuşlanan tabur üyeleri, hapsedilmiş Yahudilerden çok Yahudi olmayan nüfus ile ilişkiye girmekteydi. Bruno Probst, Lodz Gettosu'nu ikiye ayıran geçitte bekleyen muhafızların Polonyalıları sokağa çıkma yasağını ihlal etme sebebiyle tartaklayıp gözaltına almak için saatleri erkene ayarlayarak gerekçe yarattıklarını ve bununla sık sık kendilerini eğlendirdiklerini hatırlıyordu. Probst, ayrıca yılbaşı arifesinde sarhoş muhafızların bir Polonyalı vurmaya çalışırken yanlışlıkla bir etnik Alman'ı vurduklarını ve kurbanın kimlik kağıdını değiştirerek olayın üstünü kapattıklarını da hatırlamıştı.¹⁰

Mayıs 1941'de, tabur Hamburg'a geri döndü ve "fiilen lağvedildi." Savaş öncesi silah altına alınan ve rütbesi yedek subayın altındaki bütün polisler başka birliklere dağıtıldı ve birlik yedek askerlerle

⁸ Bruno G., HW 2017.

⁹ YVA, TR-10/462 (Landgericht Dortmund, 10 Ks 1/53 sayılı karar): 3-4.

¹⁰ Bruno P., HW 1913-14.

dolduruldu. Bir polisin sözleriyle, tabur “safı yedek tabur” haline gelmişti.¹¹

Sonraki yıl boyunca, Mayıs 1941’den Haziran 1942’ye kadar tabur yeniden kurulup yoğun eğitime tabi tutuldu. Polislerin hafızasında bu döneme dair çok az olay kalmıştı. Biri, Mart 1942’de Lübeck’in bombalanması ve tabur birimlerinin bombardımanın hemen ardından oraya sevk edilmesi idi.¹² Diğeri ise Hamburg Yahudilerinin tehciri idi.

1941 Ekim’inin ortalarından 1942 Şubat’ının sonuna kadar, 59 nakliyatla sayıları 53.000’i aşan Yahudi ve 5000’den fazla Çingene Üçüncü Reich’tan “doğuya”; Lodz, Riga, Kovno (Kaunas) ve Minsk yönüne taşındı. Kovno’ya giden beş ve Minsk’e giden ilk nakliyat vardıkları gibi katledilmişti.¹³ Diğer nakliyatlar hemen “tasfiye edilmemişlerdi.” Aksine ilk olarak Lodz (5.000 Avusturya Çingenesi buraya gönderilmişti), Minsk ve Riga Gettoları’na kapatılmışlardı.

Hamburg’dan gelen bu nakliyatlardan dördü hemen yok edilmişti. 1.034 Yahudi taşıyan ilki, 25 Ekim 1941’de Lodz’a doğru yola çıktı. 990 Yahudi’yi taşıyan ikincisi 8 Kasım’da Minsk’e gitti. Hamburg’dan 408 ve Bremen’den 500 Yahudi’yi taşıyan üçüncüsü 18 Kasım’da Minsk’e gitti. 808 Yahudi taşıyan dördüncü ise 4 Aralık’ta Hamburg’dan Riga’ya yola çıktı.¹⁴

11 Hans K., HW 2246 Ernst Hr., HW 2713.

12 Anton B., HW 2684; Wolfgang Hoffmann. HW 4319.

13 YVA, 0-53/141/4378-86 (EK 3 Jager Raporu, Kovno, 1 Aralık 1941); Schneider, 23-30.

14 Lodz nakliyatları için bkz. YVA, BD 23/4 (Uluslararası İzbulma Servisi Listeleri), ve *Dokumenty i Materialy Do Dziejow Okupacji W Polsce*, vol. 3, Ghetto Łódzkie (Varşova, 1946): 203-5 (*Erfahrungsbericht*, 13 Kasım 1941); Minsk nakliyatları için bkz. JSNV 19, no. 552 (Landgericht Koblenz, 9 Ks 2/61 sayılı karar):190; ve Riga nakliyatı için bkz. Schneider, 155.

101. Yedek Polis Taburu'ndan polisler Hamburg tehcirlerinin çeşitli aşamalarına katılmıştı. Toplama alanı Moorweide'de Güvenlik Polisi'nin el koyduğu Farmason locası binasıydı. İki tarafında üniversite kütüphanesi ve bir apartman olan ve çok kullanılan Dammtor Tren İstasyonu'nun birkaç yüz metre uzağındaki toplama noktası, Hamburgluların gözlerinden pek de ırak olmayan ortalıkta bir yerd. 101. Tabur'dan bir kısım *Orpo*, Yahudilerin toplanması, kayıt altına alınması, Sternschanze Tren İstasyonu'na giden kamyonlara bindirildiği Farmason locası binasında muhafızlık yapılması görevinde bulunmuştu.¹⁵ 101. Tabur'un öteki adamları Yahudilerin trenlere bindirildiği istasyonu tutmuştu.¹⁶ Son olarak, 101. Tabur dört nakliyattan en az üçüne—ilki 25 Ekim'de Lodz'a, ikincisi 8 Kasım'da Minsk'e ve sonuncusu 4 Aralık'ta Riga'ya—muhafızlık etmişti.¹⁷ Hans Keller'a* göre, Yahudi nakliyatlarına muhafızlık görevi, gezme imkânı sağladığından "çokça talep edilmekteydi" ve sadece "kayırlan" bir azınlığa verilmekteydi.¹⁸

8 Kasım tarihli Minsk nakliyatına eşlik eden Bruno Probst şöyle hatırlıyordu:

Hamburg'da, Yahudilere o zaman onlara doğuda yeni bir yerleşim bölgesi verileceği söylenmişti. Yahudiler normal yolcu vagonlarına bindirildiler (...) Yanlarına iki vagon dolusu alet, kazma, balta vs. verildi. Nakliyat birliği için ikinci sınıf bir vagon verildi. Yahudilerin vagonlarında muhafız yoktu. Trenin sadece duraklarda iki taraftan korunması gerekiyordu. Dört günlük yolculuktan sonra akşamüstü Minsk'e

15 Heinrich Ht., HW 1173; Wilhelm J., HW 1320; Hans K., HW 2246; Franz K., HW 2475; Anton BHW 2689.

16 Otto G., HW 955.

17 Lodz için bkz. Arthur K., HW 1180; Minsk için bkz., Bruno P., HW 1930-32; Riga için bkz., Hans K., HW 2246, and Max F., HW 1529.

18 Hans K., HW 2246.

vardık. Varış noktamızı ancak yolda, Varşova'yı geçtikten sonra öğrenebildik. Minsk'te bir SS birliği nakliyatı bekliyordu. Yine muhafızlar olmadan, Yahudileri bekleyen kamyonlara bindirdik. Sadece Hamburg'da yanlarına almalarına izin verilen bavulları bu sefer trende bıraktırmıştı. Yahudilere bavulların sonradan gönderileceği söylendi. Ardından birliğimiz aktif (yedek olmayan) görevli bir polis birliğinin konuşlandığı bir Rus kışlasına yerleşti. Yakınlarda bir Yahudi kampı vardı (...) Yukarıda anlattığım polis birliğinin üyesiyle yaptığımız sohbetlerden bu birliğin birkaç hafta önce Minsk'teki Yahudileri halihazırda öldürüldüğünü öğrendik. Bundan Hamburglu Yahudilerimizin de vurulacağı sonucu na vardık.

Nakliye birliğinin komutanı Teğmen Hartwig Gnade işe bulaşmak istemediğinden kışlada kalmamıştı. Kendisi ve birliği istasyona dönüp gece treniyle Minsk'ten ayrılmışlardı.¹⁹

Elimizde Riga'dan Hamburg'a giden nakliye görevinin anlatımı bulunmuyor; ancak 11 Aralık tarihli Düsseldorf'tan Riga'ya Yahudi nakliyatını yapan *Orpo*'ya dair Salitter raporu oradaki polislerin de Minsk'teki Hamburglu polisler kadar bilgi edindiğinin görsel kanıtını sunmaktadır. Salitter şöyle not etmektedir:

Riga'nın 35 bini Yahudi olmak üzere 360 bin sakini bulunmaktadır. Yahudiler iş hayatının her noktasında baskın durumdaydı. Yine de işyerleri Alman birliklerinin şehre girmesiyle derhal kapatılmış ve buralara el konulmuştu. Yahudiler Düna'da (Dvina) dikenli tellerle çevrili bir gettoya yerleştirilmişlerdi. O sırada gettoda, iş sahibi olan sadece 2.500 erkek Yahudi vardı. Geri kalanlar ya başka yerlere benzer işler için gönderilmiş ya da Letonyalılar tarafından

19 Bruno P., HW 1930-31.

öldürülmüşlerdi (...) Letonyalılar Yahudilerden özellikle nefret ediyorlardı. Özgürleştirilmelerinden bugüne kadar bu parazitlerin temizlenmesine fazlasıyla katılmışlardı. Yine de Letonyalı demiryolculardan öğrendiğim üzere, Almanların Yahudileri bulundukları yerde öldürmek yerine neden Letonya'ya getirip öldürdüklerini anlayamıyorlardı.²⁰

Haziran 1942'de, 101. Yedek Polis Taburu Polonya'da başka bir görev turnesine daha çıktı. O sırada, ilk Polonya seferine katılmış resmi görevli olmayan subaylardan ancak bir kısmı kalmıştı ve polislerin yüzde 20'sinden azı Warthegau'daki ikinci sefere katılmıştı. Bunlar çok azı Poznan ve Lodz'da "aşırılık" dedikleri olaylara şahit olmuştu. Birkaçı Hamburg Yahudilerinin Lodz, Minsk ve Riga'ya nakledilmesinde görev almıştı. Minsk ve Riga'da, gördüğümüz üzere, Yahudilerin Rusya'ya getirilip katledilmelerine dair bir şeyler öğrenmemiş olmak zordu. Ancak 101. Yedek Polis Taburu'nun büyük kısmı, Alman işgal yöntemlerinden ve I. Dünya Savaşı gazisi en yaşlılar hariç askerlik deneyiminden bihaber adamlardan oluşuyordu.

Tabur 11 subay, (maaş ödemesi, gıda ve barınma ile alakalı mali işlerden sorumlu) 5. idare memuru ve 486 yedek subay ve erattan ibaretti.²¹ Tam gücüne ulaşabilmesi için, Hamburglu olmayan ve yakındaki (Schleswig-Holstein'daki) Wilhelmshaven ve Rendsburg'dan ve uzaktaki Lüksemburg'dan birkaç grup birliğe son anda eklenmişti. Yine de birlik mevcudunun çoğunluğu Hamburg ve civarında doğup büyümüştü. Birlikteki Hamburg unsuru, birliğin ethosundaki memleketçilik o kadar güçlüydü ki hem Lüksemburglular hem de Wilhelmshavenliler ve Rendsburglular kendilerini yabancı hissediyorlardı.²²

20 Salitter Raporu, 26 Aralık 1941, Krausnick ve Wilhelm içinde, 594.

21 Staatsanwaltschaft Hamburg, 141 Js 1957/62 (Hoffman ve Wohlauf'un iddianamesi): 206 (buradan itibaren Hoffman/Wohlauf İddianamesi).

22 Ernst G., HW 1835.

Tabur, en kalabalık halinde her biri 140 polisten oluşan üç bölüğe ayrılmıştı. İki bölük polis yüzbaşları tarafından, üçüncüsü ise taburdaki kıdemli asteğmen tarafından idare ediliyordu. Her bölük üç müfrezeye ayrılmıştı; ikisi asteğmenler ve üçüncüsü müfrezenin kıdemli çavuşunun komutasındaydı. Askerlere karabina tüfekler, yedek subaylara ise makinalı tabancalar verilmişti. Her bölüğün ayrıca ağır makinalı tüfek takımı da bulunmaktaydı. Üç bölüğün dışında beş idari memura ek olarak, bir doktor ve yardımcısı ile çeşitli şoför, kâtip ve haberleşme uzmanlarından müteşekkil tabur idare personeli de vardı.

Taburun komutası Birinci Sınıf Demir Haç madalyası olan ve I. Dünya Savaşı gazisi 53 yaşındaki Binbaşı Wilhelm Trapp'teydi. Yakın zamanda 2. Bölük yüzbaşılığından terfi etmişti ve ilk defa tabur idare ediyordu. Trapp, 1932'de Nazi Partisi'ne katılmış olsa ve bu yüzden teknik olarak Alter Kampfer veya "eski partili savaşçı" sayılsa da, Himmler ve Heydrich'in SS ve polis imparatorluğunun parti ve devlet aygıtlarını birleştirme girişimlerine rağmen, SS'e hiç dâhil edilmemiş ya da eşdeğer SS rütbesi verilmemişti. Trapp açıkça SS sayılmamıştı. Kısa sürede ikisi de yaşça daha genç SS askeri olan ve neredeyse yirmi yıl sonraki ifadelerinde bile binbaşılarını zayıf, askeri olmayan ve gereksiz yere subaylarının işine karışan biri olarak gördüklerini gizlemeyen yüzbaşlarıyla sorunlar yaşayacaktı.²³

Aynı zamanda eşdeğer SS rütbesi Hauptsturmführer sahibi iki polis yüzbaşısı, yirmilerinin sonlarında daha genç iki adamdı. 1914 doğumlu Wolfgang Hoffmann, daha 1934'te Gymnasium'dan (üniversite hazırlık lisesi) mezun olmadan önce, 1930'da 16 yaşındayken Nasyonal Sosyalist Öğrenci Birliği'ne (NS-Schülerbund), 1932'de 18 yaşındayken Hitler Gençliği'ne katılmıştı. Breslau'daki polis birliğine 1936'da katılmış ve Nazi Partisi'ne subaylık eğitimini bitirip

²³ BDC, Wilhelm Trapp'ın parti üyelik kartı. Julius Wohlauf, HW 2882, 4326; Wolfgang Hoffmann, HW 2930, 4318-19, 4322.

Schutzpolizei teğmeni olduğu 1937 yılında katılmıştı. 1942'nin baharında, 101. Yedek Polis Taburu'na katılmıştı. Takip eden Haziran ayında, 28 yaşındayken, yüzbaşı rütbesine yükselmişti.²⁴ Üçüncü Bölük'ü idare ediyordu.

1913 doğumlu Julius Wohlauf, *Gymnasium*'dan 1932'de mezun olmuştu. Nisan 1933'de Nazi Partisi'ne ve SA'ya katıldı. 1936'da SS'e katıldı ve aynı yıl polis memurluğu için eğitime başladı. 1938'de *Schutzpolizei* teğmeni oldu. 1942 başlarında o da 101. Yedek Polis Taburu'na atandı ve Haziran ayında, Polonya'ya hareket etmeden hemen önce yüzbaşılığa terfi etti.²⁵ 1. Bölük Komutanı ve Trapp'in tabur idaresinde yardımcısı olarak görev yapıyordu. Daha yaşlı Trapp'e kıyasla Hoffman ve Wohlauf, Himmler-Heydrich'in idealindeki iyi eğitilmiş profesyonel polislik, erken dönem Nazi sempatanlığı ve genç SS üyeliği kombinasyonunun mükemmel bir temsiliydi.

Trapp'in emir subayı Üsteğmen Hagen'dir* ve hakkında 1943 baharında öldürülmesi dışında pek bir bilgi yoktur. Ayrıca taburda, aslında Hoffman ve Wohlauf gibi meslekten polis olmayan; ancak *Orpo*'da göreve getirildikten sonra orta sınıftan olmak, eğitilmiş olmak ve sivil hayatta başarılı olmak gibi kaidelerle subay eğitimi için seçilmiş yedi adet yedek teğmen vardı. Bunlar en yaşlısından gencine şöyleydi:

Hartwig Gnade, 1894 doğumlu, nakliye acentesi ve 1937'den beri Nazi Partisi üyesi, 2. Bölük Komutanı,

Paul Brand*, 1902 doğumlu,

Heinz Buchmann*, 1904 doğumlu, kereste işi yapan bir aile işletmesinin sahibi, 1937'den beri Parti üyesi,

²⁴ Hoffmann/Wohlauf İddianamesi, 47-49.

²⁵ Hoffmann/Wohlauf İddianamesi, 49-51.

Oscar Peters*, 1905 doğumlu,

Walter Hoppner*, 1908 doğumlu, çay ithalatçısı, 1930'da kısa bir süreliğine parti üyesi, 1939'da Parti'ye geri döndü,

Hans Scheer*, 1908 doğumlu, 1933 Mayıs'ından beri parti üyesi,

Kurt Drucker*, 1909 doğumlu, pazarlamacı ve 1939'dan beri parti üyesi.²⁶

Bu kişilerin yaşları 33 ile 38 arasındaydı. Beşi parti üyesiydi; ancak hiçbiri SS'ten değildi.

Haklarında bilgi sahibi olduğumuz 32 resmi görevli olmayan subaydan 22'si parti üyesiydi, 7'si SS'tendi. Yaşları 27 ile 40 arasındaydı. Yaş ortalaması 33 buçuktu. Savaştan önce polis olmuşlardı ve yedeklerden değillerdi.

Polislerin çoğunluğu Hamburg'tandı. Yüzde 63 kadarı işçi sınıfından geliyordu; ancak çok azı vasıflı işçiydi. Çoğunluğu tipik Hamburglu işçi sınıfı işlerinde çalışmaktaydı. Liman işçileri ve kamyon şoförlerinin yanı sıra depo ve inşaat işçileri, makine operatörleri, denizci ve garsonlar vardı. Yüzde 35'i alt-orta sınıftandı ve neredeyse hepsi beyaz yakalıydı. Dörtte üçü çeşitli pazarlama işlerinde çalışıyordu; kalan dörtte bir ise devlette ve özel sektörde masa başı işlerde çalışmaktaydı. Bağımsız esnaf ve zanaatkarın sayısı çok azdı. Pek azı (%2) orta sınıf profesyonellerdi; eczacı ve öğretmen gibi mütevazı mesleklere sahiptiler. Adamların yaş ortalaması 39'du; yarıdan fazlası 37 ile 42 yaşlarındaydı. Bu grup ordu hizmeti için fazla yaşlı kabul edilmiş; fakat Eylül 1939'dan sonra, ağırlıklı olarak yedek polislikte görevlendirilmişlerdi.²⁷

²⁶ Statsannwaltschaft Hamburg, 141 Js 1457/62, Sonderband: DC-Unterlagen.

²⁷ 101. Yedek Polis Taburu hakkındaki bu istatistikler Hamburg Savcısı'nın

Polislerin yüzde 25'i (174 kişilik bir örneklemden 43'ü) 1942'de Nazi Partisi üyesiydi. Altısı partiye Hitler iktidara gelmeden önce katılan *Alte Kämpfer*lerdi, altısıysa partiye 1933'te katılmışlardı. 1933 ve 1937 yılları arasında ülke içinden yeni parti üyeliği verilmesine konulan yasağa rağmen, ülke dışında gemilerde çalışan başka altı kişi, ülke dışından üye kaydı alan parti bölümüne kaydedilmişti. 16'sı yeni üye yasağının kalktığı 1937 yılında partiye katılmıştı. Kalan dokuzu 1939 ve sonrasında kayıt olmuştu. Alt-orta sınıf kökenli adamlarda parti üyeliği (yüzde 30) işçi sınıfı kökenlilere (yüzde 25) göre biraz daha fazlaydı.²⁸

101. Yedek Polis Taburu'nun adamları Alman toplumunun daha aşağı sınıflarındandı. Ne sosyal ne de coğrafi hareketlilik yaşamıştı. Çok azı ekonomik özerkliğe sahipti. Çıracılık ve meslek eğitimi dışında neredeyse hiçbiri 14-15 yaşlarında bitirilen *Volksschule*'den (diploması alınarak mezun olunan ortaokul) sonra eğitim almamıştı. 1942 itibariyle şaşılabilecek kadar çoğu parti üyesi olmuştu. Ancak sorgu memurları ilgili soruları sormadığı için 1933 öncesinde komünist, sosyalist ve/ya sendika üyesi olup olmadıklarını bilmiyoruz. Sosyal arka planları düşünülürse, hatırısayılır bir kısmının üyeliği olduğu düşünülebilir. Yaşları gereği hepsi tabii ki Nazi öncesi dönemin dönüştürücü etkilerini derinden yaşamıştı. Bu adamlar, Nazilerinkinden farklı siyasi standartları ve ahlaki kuralları bilen kişilerdi. Çoğu Almanya'daki en az Nazileşmiş olduğu bilinen yer-

1960'larda gerçekleştirdiği 210 sorguya dayanmaktadır. Bunda subaylar, idari memurlar ve astsubaylar hariç, polislerden 174 adamlık bir örneklem kullanılmıştır. Bütün sorgular adamların yaşları ile ilgili verileri içermesine rağmen, meslekleri hakkında bütün bilgileri içermemektedir. Bazı adamlar sadece savaş sonrası yaptıkları işlerden bahsetmiş ve bunların çoğu -ait oldukları yaş grubu göz önüne alınırsa- sadece emekli olarak kaydedilmiştir. Bu yüzden sadece 155 adamın mesleki bilgileri kullanılabilmiştir.

28 Parti üyeliği istatistikleri BDC'de bulunan parti üyeliği kartlarına dayanmaktadır.

lerden olan Hamburg'dandı; çoğunluğu da siyasi kültürü itibariyle anti-Nazi olan sosyal sınıflara mensuptu. Bu adamlar, Nazilerin Yahudilerden azade ırk ütopyasını gerçekleştirmek için gereken katillerin seçilebileceği bir grup gibi görünmüyordu.

6

Polonya'ya Varış

1941 yazının bir noktasında, Rusya Yahudilerine karşı saldırıların süregelmesinin ardından, Himmler, Hitler'in Avrupa Yahudilerini öldürme niyetini Lublin SS ve Polis Lideri Odilo Globocnik'e açtı. Dahası Himmler, Globocnik'i "Avrupa'daki Yahudi Sorunu'nun Nihai Çözümü"nün tek başına en önemli kısmını oluşturan Polonyalı Yahudi nüfusun önemli bir kısmını teşkil eden Genel Hükümet sınırlarındaki Yahudilerin imha edilmesi konusunda yetkili kıldı. Ancak Avrupa Yahudilerinin yok edilmesi için, Rus Yahudilerine karşı kullanılan idam mangası taktiklerinden daha etkili, daha az kamusal ve katillerin psikolojik yükünü daha hafifletecek farklı bir yöntemin kullanılması gerekli görülmüştü.

Bu ihtiyaçlara örgütsel ve teknolojik yanıt imha kamplarıydı. Kurbanlar bu özel kamplara gönderilecek ve gerektirdiği az sayıda insan gücünün çoğunluğunu tutsak işçilerin oluşturduğu montaj hattı yöntemleri sayesinde görece bir gizlilik içinde gazla öldürüleceklerdi. 1941 sonbaharında gazla öldürme hazırlıkları üç yerde başladı: Her ikisi de birleşik bölgelerde olan Silezya'daki Katowice yakınlarındaki Auschwitz-Birkenau ve Warthegau bölgesindeki Lodz yakınlarındaki Chelmno ile Globocnik'in yönetimindeki Lublin bölgesindeki Belzec. Gaz kullanılarak gerçekleştirilen büyük çaplı öldürmeler, Chelno'da 1941 Aralık'ının ilk günlerinde,

Birkenau'da 1941 Şubat'ının ortalarında başladı.¹ Globocnik'in Belzec'teki kampında gaz kullanımı Mart 1942'ye kadar başlamayacaktı.

Globocnik'in karşı karşıya kaldığı görev muazzam büyüklükteydi; ancak ona görevi başarıyla tamamlaması için ihtiyacı olan insan gücü neredeyse tahsis edilmemişti. Globocnik, Belzec'teki imha merkezinin kurulmasına ve idare edilmesine gereken uzmanlık ve yardımı, Almanya'daki "ötenazi programı"nın personelinden faydalanarak oluşturabilecekti; ancak bu bir avuç adamın sayısı en fazla yüz kişiyi asla geçmeyecekti. Sadece bu sayı bile herhangi bir imha kampını idare edecek personel ihtiyacına karşılık gelmiyordu ve üstelik Globocnik Sobibor ve Treblinka'da iki imha kampı daha inşa ettirecekti. Fakat imha kampları Globocnik'in en büyük problemi değildi. Bundan daha sıkıntılı olan durum gettoları temizlemek -kurbanların toplanması ve ölüm trenlerine bindirilmesi- için gerekli insan gücüne de sahip olmamasıydı. Sadece Lublin bölgesinde yaklaşık 300.000 Yahudi vardı; Genel Hükümet sınırları içerisinde ise bu sayı yaklaşık 2.000.000'u buluyordu!

Almanya'nın askeri kaderinin belirsiz olduğu 1942 yılında, bu kadar zorlu bir lojistik görev için gereken adamlar nereden bulunacaktı? Aslında Himmler, Globocnik'e görevin kendisi dışında neredeyse hiçbir şey vermemişi, Globocnik bir şeyler bulmalıydı. Globocnik, Himmler'in ona emanet ettiği bu görevi tamamlamak için kendi kaynakları ve marifetiyle "özel" bir ordu yaratmak zorunda kalmıştı.

1 Zyklon-B gazının deneysel kullanımı, ilk kez Eylül-Ekim 1941'de Auschwitz Ana Kampı'nda (*Stammlager* veya *Auschwitz I*) yapılmıştı. Yeni gaz odasının (bir çiftlik binasından dönüştürülmüştü) sistemli kullanımı ise yakındaki Birkenau'da (*Auschwitz II*) 15 Şubat 1942'de başlamıştı. Danuta Czech, *Kalenderium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939-1945* (Reinbeck bei Hamburg, 1989), 116, 174-75.

Globocnik, Reinhard Heydrich'in Çekoslovakya'da Haziran 1942'de katledilmesinden sonra "Reinhard Operasyonu" olarak adlandırılan Polonyalı Yahudilere yönelik kitlesel katliamın koordinasyonu için yardımcısı ve kendisi gibi Avusturyalı olan Hermann Höfle'nin yönetiminde özel bir birim oluşturdu. Bu birimdeki en önemli isimler, imha merkezlerinden sorumlu Christian Wirth ve yardımcısı Josef Oberhauser; bir başka Avusturyalı ve gelen nakliyatlardan sorumlu Helmuth Pohl; sahadaki operasyonları denetlemek ve genellikle bizzat yönetmekten sorumlu Georg Michalsen, Kurt Claasen ve bir başka Avusturyalı Ernst Lerch; imha kamplarındaki ve boşaltılan gettolardaki Yahudilere ait mülkleri toplamak, tasnif etmek ve işlevselleştirmekten sorumlu olan Georg Wipperfurth' den oluşuyordu.

Lublin SS ve Polis Lideri olarak Globocnik, karma SS birimlerinin yer aldığı bütün bölgesel operasyonları koordine etmekle görevliydi. Bu nedenle, Lublin bölgesindeki halihazırda birçok işle uğraşan tüm SS ve polis ağı emri altındaydı. En önemlisi, bu ağ, bir yanda Güvenlik Polisi'nin iki birimi (Gestapo ve Kripo) ve diğer yanda *Orpo*'nun çeşitli birimleri anlamına geliyordu. Lublin şehrindeki ana karargâhlarının yanı sıra, Güvenlik Polisi'nin bölgede dört şube idaresi bulunmaktaydı. Her biri "Yahudi işleri" için adanmış bir Gestapo birimine sahipti.

Orpo'nun varlığı üç şekilde hissedilmişti. İlk olarak, Lublin bölgesindeki büyük kasabalarının her birinde bir *Schutzpolizei* birimi vardı. Sorumlulukları, Polonya yerel polis teşkilatını denetlemeyi de içeriyordu. İkinci olarak, kırsal alandaki kasabalara yayılmış küçük Jandarma müfrezeleri mevcuttu. Son olarak, Asayiş Polisi'nin üç taburu Lublin bölgesinde konuşlanmıştı. Güvenlik Polisi'nin şubeleri, Schutzpolizei ve Jandarma birimleriyle birlikte yereldeki bilgiye sahip az sayıda polis sağlıyordu. Fakat toplamda 1.500 adamdan

oluşan üç Asayiş Polisi taburu, Globocnik'in insan gücü sağlayabileceği en büyük ve tek kaynaktı. Fakat bu adamlar ne kadar vazgeçilmez olsa da, onun ihtiyaçlarını karşılayabilecek sayıda değillerdi.

Globocnik ayrıca iki insan kaynağı daha kullanmıştı. İlki, Alman işgalinden sonra seferber edilen ve eğitilen etnik Almanlardan oluşan ve 1940 yazında her bir bölgenin alt birimindeki sivil idari yönetimlerin şefi olarak atanan *Sonderdienst*'ti (Özel Hizmetliler).² İkinci ve çok daha önemli olanı ise sözde *Trawniki*lerdi. İhtiyaç duyulan insan gücünü yerel kaynaklardan karşılayamayan Globocnik, Himmler'i Sovyet sınır bölgelerindeki Polonyalı olmayan yardımcı kuvvetlerden kaynak aktarılması konusunda ikna etmişti. Globocnik'in Reinhard Operasyonu'nu yürüten birimindeki kilit isim Karl Streibel'di. Streibel ve adamları, savaş esirleri kamplarını ziyaret ettiler ve özellikle anti-komünist (neredeyse her durumda antisemit) duygularını gözledikleri temelde, muhtemel açıktan kurtulma fırsatı sunarak ve Sovyet Ordusu'yla savaşta kullanılmayacak sözünü vererek, Ukraynalı, Letonyalı ve Litvanyalı gönüllüleri (*Hilfswillige* veya *Hiwiler*) seçtiler. Bu "gönüllüler," eğitim için Trawniki'deki SS Kampı'na getirildi. Alman SS subayları ve resmi görevli olmayan etnik Alman subayların gözetiminde, mensubu oldukları millet esas alınarak birimlere ayrıldılar. Bu birimler, *Orpo*'yla birlikte, Globocnik'in getto temizlik operasyonları için organize ettiği özel ordulara kaynak sağlayan ikinci büyük insan gücü havuzunu oluşturdular.

Lublin Yahudilerine karşı ilk ölümcül saldırı, 1942'nin Mart ayının ortalarında başladı ve Nisan ayı ortalarına kadar devam etti. Lublin Gettosu'ndaki 40.000 kişinin yüzde 90'ı ya Belzec'teki imha kampına gönderilerek ya da gettoda infaz edilerek öldürüldü.

2 Bütün Genel İdare'de Sonderdienst altında toplam 3000 adam vardı. Bunların sadece yüzde 25'inin Almanca konuşabilmesinden anlaşılabacağı üzere çoğunun Alman etnik kimliği yanıltıcıydı ve bunlar açıkça Polonyalı işbirlikçilerdi. *Diensttagebuch*, 574.

Izbica, Piaski, Lubartow, Zamosc ve Krasnik gibi yakın kasabalardan 11.000 ile 12.000 Yahudi daha Belzec'e gönderildi. Aynı dönem boyunca, Lublin'in doğu komşusu olan Galiçya bölgesinden 36.000 Yahudi yine Belzec'e yollandı.

Belzec'teki öldürme operasyonları, Nisan ortasından Mayıs ayı sonlarına kadar, üç gaz odası bulunan küçük ahşap binanın yıkılması ve yerine daha büyük altı gaz odası barındıran büyük bir taş binanın yapılmasından dolayı geçici olarak durduruldu. Belzec'teki operasyonlar Mayıs sonunda kaldığı yerden devam ederken, kamp Lublin bölgesinden değil, komşusu olan Krakow bölgesinden sürgün edilen Yahudileri kabul ediyordu.

Ancak Globocnik'in Lublin bölgesindeki ikinci imha kampı olan Sobibor, Mayıs başında faaliyete girmişti. Bunu takip eden altı hafta boyunca, kampa Lublin'e bağlı Zamosc, Pulawy, Krasnystaw ve Chelm'den Yahudileri gönderilecekti. 18 Haziran itibariyle, Lublin Gettosu'ndaki ilk sürgünden ancak üç ay sonra, Lublin bölgesindeki yaklaşık 100.000 Yahudi, Larokow ve Galiçya'dan 65000 Yahudi'yle birlikte öldürülmüştü; büyük çoğunluğu Belzec ve Sobibor'un gaz odalarında can vermişti.³

Ölüm kamplarına sürgünler, Orta Avrupalı Yahudilerin yeniden iskanının sadece küçük bir parçasıydı. Aynı zamanda, Polonyalı Yahudiler evlerinden imha kamplarına gönderiliyordu; Almanya, Avusturya, Protektora ve Slovakya kukla devletinden gönderilen trenler dolusu Yahudi Lublin bölgesine yığılmıştı. Viyana'dan yola çıkan ve Teğmen Fischmann tarafından korunan 14 Haziran treni

3 Lublin bölgesinde öldürülen Yahudilerin sayıları ve bu katliamların tarihleri için şu kaynakları kullandım: Yitzhak Arad, *Belzec, Sobibór, Treblinka: The Operation Reinhard Death Camps* (Bloomington, Indiana, 1987): 383-387, 390-391; Tatiana Brustin-Berenstein, "Martyrologia, Opór i Zagłada Ludności Żydowskiej Distryktu Lubelskim," *BZIH* 21 (1957):56-83; ve çeşitli Alman dava dosyaları.

gibi bazı nakiller doğrudan Sobibor'a gönderiliyordu. Ancak diğer nakiller, trenler öldürülenlerin geçici olarak yerini alan yabancı Yahudilerle dolu çeşitli gettolarda yükünü boşaltıyordu.

Demiryolu araçlarının yetersizliğinin, Genel Hükümet'teki Yahudi nakillerinin yirmi gün boyunca durdurulmasına sebep olduğu 19 Haziran'da, farklı yerlerden gönderilen Yahudilerin karıştırıldığı bu süreç de Belzec ve Sobibor'daki kitlesel katliamlar gibi geçici olarak son bulmuştu.⁴ Krakow'dan Belzec'e haftada iki sefer yapan ölüm treni 9 Temmuz'da yeniden işlemeye başladı. Ayrıca Varşova'dan kesintisiz bir şekilde gelen nakiller 22 Temmuz'da Treblinka'da açılmış olan yeni imha kampına gitmeye başladı. Ancak Sobibor'a giden ana hat onarılıyordu ve bu sebeple sonbahara kadar kampa ulaşımı kesintiye uğratmıştı. Bu yüzden, Lublin bölgesinde ölüm kamplarına nakiller Temmuz başına kadar yeniden başlamadı.

101. Yedek Polis Taburu'nun Lublin bölgesine intikali, tam da Genel Hükümet bölgesindeki Nihai Çözüm'ün bu zorunlu durgunluk dönemine denk gelmişti. 20 Haziran 1942'de tabur Polonya'da "özel harekât" için emir almıştı.⁵ Bu "özel harekât"ın içeriği yazılı emirlerde belirtilmemişti; ancak taburun üyeleri muhafızlık görevi icra edeceklerine inandırılmışlardı. Subayların bile kendilerini bekleyen görevlerin gerçek içeriğine ilişkin kuşkuları olduğuna dair hiçbir belirti yoktur.

Tabur, bazı polislerinin bir önceki sonbaharda Hamburg Yahudilerinin doğuya gönderdiği yer olan Sternschanze İstasyonu'ndan trene bindirilmişti.⁶ 25 Haziran'da, tren Lublin bölgesinin güney kısmındaki Polonya kasabası Zamosc'a vardı. Bundan beş gün sonra tabur karargâhı Bilgoraj'a taşındı ve taburun muhtelif bi-

4 *Diensttagebuch*, 511 (Polizeisitzung, 16 Haziran 1942).

5 Hoffmann/Wohlauf İddianamesi, 205-6

6 Johannes R., HW 1807.

rimleri hızla civardaki kasabalar olan Frampol, Tarnograd, Ulanow, Turbin ve Wysokie ve daha uzaktaki Zakrzow'da konuşlandırıldı.⁷

Ölüm operasyonlarındaki geçici durgunluğa rağmen, SS ve Polis Lideri Odilo Globocnik ve onun Reinhard Operasyonu ekibi, yeni gelen taburun Lublin Yahudileri konusunda tamamen pasif kalmasına izin vermeyeceklerdi. Eğer ölüm operasyonları kaldığı yerden devam edemiyorsa, kurbanların geçiş gettolarında ve kamplarda toplanması devam edebilirdi. 101. Yedek Polis Taburu'ndaki polislerin çoğu için, Jozefow'daki bir sonraki harekâtın can yakan anıları, Lublin'in güneyinde geçirdikleri dört haftada yaşadıkları daha az olayın izlerini silecek nitelikteydi. Ancak birkaçı, Yahudilerin daha küçük yerleşim birimlerinde toplanıp daha büyük getto ve kamplara gönderildiği toplama sürecine katıldıklarını hatırlıyordu. Bazı durumlarda, sadece sözde çalışabilir durumdaki Yahudiler ele geçirilmiş, kamyonlara doluşturulmuş ve Lublin civarındaki kamplara gönderilmişti. Diğer durumlarda ise, tüm Yahudi nüfusu toplanmış ve ardından ya kamyonlara bindirilmiş ya da yürütülmüştü. Kimi zaman da etraftaki daha küçük köylerde yaşayan Yahudiler toplanarak bu gönderilenlerin yerlerine yerleştirilmişlerdi. Bu eylemlerin hiçbiri toplu infaz içermese de nakil için çok yaşlı, güçsüz veya hasta olan Yahudilerin vurulduğu en azından birkaç vaka olmuştu. Taburdakiler, Yahudilerin hangi kasabadan sürgün edildiği ve Yahudilerin nerelerde yeniden iskân edildiği konusunda pek emin değildiler. Hiçbiri, Lublin güneyinde Yahudileri toplamak için kullanılan iki büyük "geçiş" gettosu olan Izbica ve Piaski'nin adlarını hatırlamıyordu.⁸

7 101. Yedek Polis Taburu'nun birimlerinin 1942 boyunca konuşlandığı yerler için bkz. Hoffmann/Wohlauf İddianamesi, 208-12.

8 Alfred S., HW 294-95; Albert D., HW 471; Arthur S., HW 1161; Friedrich B., HW 1581-82; Martin D., HW 1598-99; Wilhelm K., HW 1770; Herbert R., HW 2109; Heinrich E., HW 2169; Walter Z., HW 2622; Bruno G., HW 3300; Ernst N., HW 1648; August W., HW 2039.

Görünüşe göre, Globocnik bu toplanma sürecinde sabrını kaybetmiş ve yenilenmiş bir öldürme yöntemini tekrar denemeye karar vermişti. O dönemde Yahudileri imha kamplarına göndermek mümkün olmadığından, idam mangaları tarafından gerçekleştirilecek kitlesel infazlar uygun bir alternatifti. 101. Yedek Polis Taburu bu yöntemin test edileceği birlikti.

Kitlesele Katliama Kabul Töreni: Jozefow Katliamı

Globocnik veya kurmaylarından biri Binbaşı Trapp'e ulaşır 101. Yedek Polis Taburu'nun Bilgoraj'ın 30 kilometre kadar güneybatısındaki bir köy olan Jozefow'daki 1.800 Yahudi'yi toplayacağı emrini ilettiğinde tarih tahminen 11 Temmuz'du. Ancak bu sefer, Yahudilerin çoğu yeniden yerleştirilmeyecekti. Sadece, çalışma çağındaki Yahudi erkekler Globocnik'in Lublin'deki kamplarından birine gönderilecekti. Kadın, çocuk ve yaşlılar orada vurularak öldürüleceklerdi.

Trapp yakındaki kasabalarda konuşlanan birlikleri hatırlamıştı. Tabur 12 Temmuz'da Zakrzow'daki Yüzbaşı Hoffmann ve 3. Bölük 3. Müfreze ile 1. Bölük'ün zaten Jozefow'da olan birkaç polisi hariç Bilgoraj'da toplanmıştı. Trapp 1. ve 2. Bölük komutanları Yüzbaşı Wohlauf ve Teğmen Gnade'yle bir araya geldi ve ertesi günkü harekât için gelen emirleri iletti.¹ Trapp'in emir subayı Üsteğmen Hagen de taburun diğer subaylarını bilgilendirmiş olmalıydı; Teğmen Heinz Buchmann kendilerini bekleyen harekâtın tüm ayrıntılarını o akşam Hagen'den öğrenmişti.

1 Trapp, Emir Subayı Hagen ve Teğmen Gnade hayatta olmadığından, 1960'larda sorgulanamamışlardır ve bu toplantının tek doğrudan tanığı Yüzbaşı Wohlauf'tur. Wohlauf'un anlattıkları son derece farklı şekiller alıp sadece Wohlauf'un kendisini kurtarmaya yönelik olduğundan ve ifadesinin kalanın önemli noktaları öteki tanıkların anlattıkları ile ciddi biçimde çeliştiğinden, Wohlauf'un ifadesi tek başına kullanılamaz.

O sırada 38 yaşında olan Buchmann, ailesinin Hamburg'daki kereste işletmesinin başındaydı. Mayıs 1937'de Nazi Partisi'ne katılmıştı. *Orpo*'ya 1939'da alınmıştı ve Polonya'da şoför olarak hizmet vermişti. 1940 yazında terhis başvurusunda bulundu. Ancak onun yerine subaylık eğitimine gönderilip 1941'de asteğmen görevine getirildi. 1942'de 1. Bölük 1. Müfreze'nin komutası ona verildi.

Yaklaşan katliamı öğrenmesi üzerine, Buchmann Hamburglu bir iş adamı ve asteğmen olarak "savunmasız kadın ve çocukların öldürüleceği böyle bir harekâta hiçbir şartta katılmayacağını" Hagen'a açıkça bildirmişti. Buchmann başka bir görev istedi. Hagen, onun için seçilip Lublin'e gönderilecek erkek "işçi Yahudiler"e eşlik etme görevini ayarladı.² Buchmann'ın bölük komutanı Wohlauf ise bu görevden haberdar edilse de nedeni kendisine bildirilmemişti.³

Adamlar bütün taburun sabah erkenden kaldırılıp, büyük bir harekâta katılacağı dışında resmen bilgilendirilmemişlerdi. Ancak bazılarına olacıklara dair küçük ipuçları verilmişti. Yüzbaşı Wohlauf, adamlarına onları "son derece ilginç" bir görevin beklediğini söylemişti.⁴ Başka birisi, kışla nöbeti yazıldığı için arkada bırakılacağından şikâyet edince, bölüğün emir subayı ona "Gelmek zorunda olmadığın için sevin. Neler olacağını göreceksin" demişti.⁵ Çavuş Heinrich Steinmetz* 2. Bölük 3. Müfreze'den adamlarını "korkaklık etmemeleri" konusunda uyarmıştı.⁶ Fazladan mühimmat dağıtılmıştı.⁷ Polislerden biri birliğine kamçılar verildiğini, bunun da

2 Heinz B., HW 819-20, 2437, 3355, 4414.

3 Julius Wohlauf, HW 4329-30.

4 Friedrich Bm., HW 2091.

5 Hans S., G 328.

6 Bruno D., HW 1874.

7 Alfred B., HW 440.

bir *Judenaktion* [Yahudi harekâtı] olacağı dedikodusunu çıkardığını aktarmıştı.⁸ Ancak diğerleri kamçıları hatırlamıyordu.

Bilgoraj'dan gece 2'de yola çıkan kamyon konvoyu, Jozefow'a hava daha yeni yeni aydınlanırken varmıştı. Trapp, adamlarını etrafına yarım daire şeklinde dizdi ve onlara hitap etti. Taburun canice görevini açıkladıktan sonra, sıradışı bir teklifte bulundu: Görevi yerine getirmek istemeyen yaşlı adamlar görevden çekilebilirlerdi. Trapp durakladı ve kısa bir aralıktan sonra 3. Bölük'ten Otto-Julius Schimke* adlı biri öne çıktı. Jozefow'a Zakrzow'dan 3. Bölük 3. Müfreze ile beraber gelip, Bilgoraj'da bir gün önceki subay toplantısına katılmamış olan Yüzbaşı Hoffmann, ilk cayanlardan birinin kendi adamlarından olmasına çok sinirlendi. Hoffmann Schimke'yi fırçalamaya başladı; ama Trapp onu durdurdu. Schimke'yi koruma altına aldıktan sonra, on-on iki kadar adam daha öne doğru bir adım attılar. Tüfeklerini teslim ettiler ve onlara Binbaşı'dan gelecek başka bir emri beklemeleri söylendi.⁹

8 Rudolf B., HW 3692.

9 Otto-Julius S., 1953-54, 4576-79; August W., HW 2041-42, 3298, 4589. S. ile W., Trapp'ın önerisini tam olarak böyle hatırlayan iki tanıktır. Başkaları da idam mangası için gönüllü istenmesine dair bir duyuruyu hatırlamıştır (Alfred B., HW 439-40; Franz G., HW 1189-90; Bruno G., HW 2020). Ötekiler, olayla ilgili olarak sorgulandıklarında, ya Trapp'ın böyle bir teklif yapmış "olabileceğini" belirtmiş (Anton B., HW 2693; Heinz B., HW 3356-57, 4415) ya da en azından buna karşı çıkmamış veya bunu inkar etmemiştir. Trapp'ın adamların "yaşlı" olması şartını öne sürmesi ise S.'nin tanıklığında bulunmaktadır (HW 1953, 4578). S.'nin ifadesini başka açılardan açıkça doğrulayan W. ise bu koşuldan söz etmemiş ve daha genç adamların da görevi bıraktığını anlatmıştır. Ancak W., Trapp'ın teklifi daha yaşlı yedeklere yaptığını da anlar görünmektedir. Kendisinin neden görevi bırakmak için öne çıkmadığı sorulduğunda, kendisinin görece genç bir gönüllü ve "aktif" bir polis memuru olduğunu, yani silah altına alınmış bir yedek olmadığını söylemiştir (HW 2041-42, 4592). S. ve W.'nun tanıklıklarının kesinliği ve canlı anlatımları ve Trapp'ın teklifi sonrası subay ve astsubayların teklif ile uyumlu davranışları (örneğin idam mangasından iş isten geçtikten sonra çıkmak isteyenler – eğer komutanın emri olmasa

Trapp akabinde bölük komutanlarını çağırtdı ve onlara görevlerini verdi. Emirler Başçavuş Kammer* aracılığıyla 1. Bölük'e, Gnade ve Hoffmann tarafından 2. ve 3. Bölüklere iletildi. 3. Bölük'ün iki müfrezesi köyü çevirecekti.¹⁰ Köyden kaçmaya çalışan herkesi vurmaları açıkça emredilmişti.

Geriye kalanlar, Yahudileri toplayacak ve pazar yerine getirecekti. Pazar yerine yürüyemeyecek kadar hasta ve zayıf olanlarla, bebekler, direnenler ve saklananlar bulundukları yerde vurulacaktı. Ardından 1. Bölük'ten birkaç adam pazar yerinde seçilen "Yahudi işçileri" tahliye ederken, 1. Bölük'ün kalanı idam mangalarını oluşturmak üzere ormana ilerleyecekti. Yahudiler 2. Bölük ve 3. Bölük 3. Müfreme tarafından kamyonlara bindirilip pazar yerinden ormana gönderilecekti.¹¹

Emirleri verdikten sonra, Trapp günün büyük kısmını komuta merkezi yapılmış kasaba okulunun sınıfında, Polonyalı belediye başkanının ve kasaba papazının evinde, pazar yerinde ya da orman yolunda geçirdi.¹² Ancak ormana ya da idamları izlemeye gitmedi; yokluğu dikkat çekmişti. Polislerden birinin buruk bir şekilde söylediği gibi "Binbaşı Trapp oraya hiç gitmedi. Aksine Jozefow'da kaldı;

bu subay ve astsubayların asla kabul etmeyeceği bir şey olurdu) beni bu anlatımların çok daha olası olduğu konusunda beni ikna etmiştir.

10 3. Bölük'ün 1. ve 2. Müfrezeleri Trapp konuşmasını yapmadan önce köyün etrafında kordon konumunu zaten almış olabilir. Bu iki müfremenin adamlarından hiçbiri konuşmayı hatırlamamıştı; tanıklardan biri de (Bruno G., HW 2020) bu iki müfremenin orada olmadığı yönünde ifade vermişti.

11 Heinrich S., HW 1563; Martin D., HW 1596; Paul H., HW 1648; Ernst N., HW 1685; Wilhelm K., HW 1767, 2300; Bruno G., HW 2019; August W., HW 2039; Wilhelm Gb., HW 2147; Heinrich B., HW 2596; Walter Z., HW 2618; Anton B., HW 2656; Ernst Hr., HW 2716; Joseph P., HW 2742; Kurt D., HW 2888; Otto I., HW 3521; Wolfgang H., HW 3565; August Z., G 275; Eduard S., G 639; Hellmut S., G 646; Karl S., G 657.

12 Georg G., HW 2182.

çünkü sözümona olanları görmeye dayanamazdı. Bizler de bundan rahatsızdık ve bizim de dayanamadığımızı söyledik.”¹³

Gerçekten de Trapp’ın sıkıntısı hiç kimse için sır değildi. Polislerden biri, Trapp’ın pazar yerindeyken elini kalbine götürüp “Tanrım, bu emirleri neden vermek zorundaydım?” dediğini hatırlamıştı.¹⁴ Bir diğeriye, Trapp’i okul binasında görmüştü: “Binbaşı Trapp’ın elleri arkasında bir ileri bir geri gidip gelişi bugün bile gözlerimin önündedir. Somurtarak benimle konuştu. Şöyle bir şeyler dedi: ‘Böyle işler bana göre değil. Ama emir emirdir.’”¹⁵ Bir başka polis, “Trapp nihayet odada tek başına bir tabureye oturup acı acı ağlamıştı. Gözlerinden gerçekten yaşlar akıyordu” diye anlatmıştı.¹⁶ Başkası Trapp’i komuta merkezinde görmüştü: “Binbaşı Trapp etrafta heyecanla dolanırken, önümde birden taş kesildi, bana baktı ve olanları onaylayıp onaylamadığımı sordu. Gözlerinin içine baktım ve ‘Hayır, *Herr* Binbaşı!’ dedim. Tekrar dolanmaya başladı ve bir çocuk gibi ağladı.”¹⁷ Doktor yardımcısı, pazar yerinden ormana giden yolda ağlayan Trapp’e rastlamış ve yardım edip edemeyeceğini sormuştu: “Bana her şeyin çok berbat olduğunu anlattı.”¹⁸ Trapp daha sonra şoförüne Jozefow’a dair şunları söylemişti: “Eğer bu Yahudi işinin bir gün intikamı alınırsa, Tanrı biz Almanlara merhamet etsin.”¹⁹

Trapp emirlerden şikâyet edip ağlarken, adamları taburun görevini yerine getiriyordu. Astsubaylar, adamlarını ikili, üçlü ve dörtlü arama takımlarına ayırıp Jozefow’un Yahudi kısmına göndermişti. Öteki adamlar pazar yerine çıkan yollar ve pazar etrafında nöbet

13 Hellmut S., G 647.

14 Friedrich E., HW 1356.

15 Bruno R., HW 1852.

16 Harry L., G 223.

17 Ernst G., G 383.

18 Hans Kl., G 363.

19 Oskar P., HW 1743.

tutuyorlardı. Yahudiler evlerinden çıkartılıp, hareket edemeyecek halde olanlar öldürüldükçe, kasaba çığlıklar ve silah sesleriyle yankılandı. Bir polis kasaba küçük olduğundan her şeyi duyabildiklerini söylemişti.²⁰ Polislerin çoğu arama sırasında vurulanların cesetlerini gördüklerini itiraf etmiş; ancak sadece ikisi ateş ettikleri itirafında bulunmuştu.²¹ Yine birkaç polis Yahudi “hastanesi” ya da “huzurevi”ndeki herkesin bulundukları yerlerde öldürüldüğünü duyduklarını itiraf etmiş; fakat hiç kimse olayı gördüğünü ya da olayın bir parçası olduğunu söylememişti.²²

Yine de şahitler, adamların bebeklerin öldürülmesine verdikleri ilk tepkiler konusunda mutabıktılar. Bazıları yaşlı ve hastaların yanı sıra, bebeklerin de vurularak evlerde, kapı ağızlarında ve sokaklarda öylece bırakıldığını iddia etmişti.²³ Ancak başkaları, adamların harekâtın ilk anlarında bebekleri vurmaktan çekindiklerini özellikle vurgulamışlardı. Bir polis, “kasabanın bizim girdiğimiz kısmında bebek ya da küçük çocuklar yoktu. Açıkça söylenmese de neredeyse herkesin çocuk ve bebekleri öldürmekten çekindiğini söylemek isterim” derken diğerlerine de empatiyle yaklaşıyordu. Daha sonra “Ölüm karşısında dahi Yahudi anneler çocuklarından ayrılmadılar. Bu yüzden annelerin Jozefow’daki pazar yerine giderken küçük çocuklarını yanlarına almalarını hoş gördük.”²⁴ Bir başka polis ise aynı

20 Erwin G., HW 2503.

21 Georg K., HW 2633; Karl S., G 657.

22 Wilelm K., HW 1769; Friedrich Bm., HW 2091; Ernst Hn., G 506. Taramanın başka anlatımları için bkz. Max D., HW 1345-46 Alfred L., HW 1351 Friederick V., HW 1539; Friedrich B., HW 1579; Bruno D., HW 1875; Hermann W., HW 1947-48; Otto-Julius S., HW 1954; Bruno G., HW 2019; August W., HW 2040; Bruno R., HW 2084; Hans Kl., HW 2270; Walter Z., HW 2168-69; Anton B., HW 2687; Ernst Hr., HW 2716; Joseph P., HW 2742; August Z., G 275; Karl Z., G 318; Eduard S., G 640.

23 Friedrich B., HW 1579; Bruno G., HW 2019; August W., HW 2041.

24 Ernst Hr., HW 2716-17.

şekilde “Açıkça anlatılmadıysa da neredeyse bütün herkes küçük çocuk ve bebekleri öldürmekten imtina etti. Bütün sabah götürülen annelerin ellerinde çocukları ve kollarında bebekleri olduğunu gördüm.”²⁵ İki tanığa göre de subaylardan hiçbiri çocukların pazar yerine getirilmesine müdahale etmemişti. Ancak bir başka polis, birliğinin (3. Bölük 3. Müfreze) temizlik operasyonu bittikten sonra Yüzbaşı Hoffmann’ın yanlarına geldiğini hatırlamıştı: “İşi yeterince canlı yapamadık.”²⁶

Toplama işinin sonuna geldikçe 1. Bölük’ün adamları arama görevinden çekilip kendilerini bekleyen korkunç göreve dair bir eğitim aldılar. Eğitimi taburun doktoru ve bölüğün başçavuşu vermişti. Müziğe yeteneği olan ve boş akşamlarda “harika akordeon çalan” doktora sıkça kemanıyla eşlik eden bir polis şunları hatırlamıştı:

Bu noktada, taburun bütün subayları ve tabur tabibimiz Dr. Schoenfelder* başımızdaydı. Doktor bize kurbanlarımızı hızla öldürebilmek için onları nasıl vurmamız gerektiğini açıkça anlatmak zorundaydı. Bu anlatım için, insan vücudunun, en azından omuzların üstüne kalan kısmın şeklini çizdiğini ve tüfeklerimize taktığımız süngülerin nişangah olarak kesinlikle nereye doğrultulması gerektiğini anlattığını kesinlikle hatırlıyorum.²⁷

1. Bölük eğitimini tamamlayıp ormana yollandıktan sonra, Trapp’ın emir subayı Hagen “işçi Yahudilerin” seçimini yönetti. Yakınlardaki bir kereste atölyesinin sahibi halihazırda Trapp’e kendisi için çalışan yirmi beş Yahudi’nin bir listesini vermiş ve Trapp bun-

25 Walter Z., HW 2618. Bunu doğrulayan ifadeler için bkz. Anton B., HW 2688; Joseph P., HW 2742.

26 Hermann W., HW 1948.

27 Ernst Hn., G 507. İki tanık (Eduard S., G 642; Hellmut S., G 647) başçavuşu hatırlamış; ancak doktoru hatırlamamıştı.

ların salınmasına izin vermişti.²⁸ Bir tercüman aracılığıyla, Hagen zanaatkar ve çalışabilir durumdakileri çağırdı. Ailelerinden ayrılan 300 kadar işçi huzursuzlanmıştı.²⁹ Bunlar Jozefow'un dışına doğru yürütülmeden önce ormandan ilk ateş sesleri geldi. "İlk salvoların ardından zanaatkarlar arasında ciddi bir huzursuzluk çıktı ve bazıları kendilerini ağlayarak yerlere attılar (...) Bu noktada geride kalan ailelerinin öldürüldüğünü anlamışlardı."³⁰

Teğmen Buchmann ve 1. Bölük'teki Lüksemburglular, işçileri birkaç kilometre ötedeki demiryolu yükleme istasyonuna götürdüler. Birkaç yük ve bir yolcu vagonu onları bekliyordu. "İşçi Yahudiler" ve muhafızları, trenle Buchmann'ın Yahudileri bir kampa teslim ettiği Lublin'e hareket ettiler. Buchmann'a göre, onları Majdanek'teki meşum toplama kampına değil, başka bir kampa götürmüştü. Yahudiler beklenmiyordu; ama kamp yönetimi onları kabul etmekten memnundu. Buchmann ve adamları aynı gün Bilgoraj'a dönmüştü.³¹

Bu sırada, Başçavuş Kammer 1. Bölük'ten ilk idam mangasını alıp Jozefow'un birkaç kilometre uzağındaki ormana götürmüştü. Kamyonlar ormanın kenarındaki toprak yolda durdu. Adamlar kamyonlardan inip beklediler.

35-40 kadar Yahudi'yi taşıyan ilk kamyon geldiğinde, aynı sayıda polis öne çıkıp kurbanlarıyla yüz yüze eşleştiler. Kammer, po-

28 August W., HW 2042.

29 Martin D., HW 1597.

30 Anton B., HW 2658-59.

31 Heinz B., HW 821-22. Hamburg'da sorgulanan adamların hiçbiri bu refakatçilerin arasında değildi; bu yüzden Buchmann'ın anlatımı işçi Yahudilerin kaderine dair tek anlatımdır. Muhafızları oluşturan Lüksemburglulara dair bkz. Heinrich E., HW 2167. İşçileri ayrılması ve Buchmann tarafından Jozefow'un dışına götürülmelerinin anlatımları için bkz. Wilhelm K., HW 1768; Hermann W., HW 1948; Friedrich Bm., HW 2092-93; Ernst Hn., G 507.

lisleri ve Yahudileri ormanın içine götürdü. Bütün günü idamlar için yer seçerek geçiren Yüzbaşı Wohlauf'un gösterdiği bir noktada durdular. Sonra Kammer Yahudilere sıra olup yere yatma emri verdi. Polisler tepelerine dikildi, önceden gösterildiği üzere süngülerini kurbanlarının omuzlarının hemen üstündeki omur kemiğine yerleştirip, tüfeklerini Kammer'in emriyle aynı anda ateşlediler.

Bu esnada, 1. Bölük polisleri ikinci bir idam mangası kurmak için ormanın sınırına gelmişlerdi. İlk idam mangası ormandan boşaltma noktasına gelirken, ikinci grup kurbanlarını aynı yoldan ormana götürüyordu. Wohlauf kurbanların önceki infazdan kalan cesetleri görmemeleri için ilkinden birkaç metre uzakta bir yer seçti. Yahudileri yine sıra olup yere yatmaya zorladılar ve infaz prosedürü tekrarlandı.

İki idam mangasının ağaçlığa gidip gelen "sarkaç trafiği" gün boyu sürdü. Öğle arası hariç infazlar hava kararana kadar devam etti. Öğleden sonra, birileri idam mangaları için alkollü içki "ayarlamıştı." Gün boyu süren infazların sonunda adamlar kaç tane Yahudi öldürdüklerini hatırlamaz haldeydiler. Bir polisin anlatımına göre, her halükarda "çok sayıda"ydılar.³²

Trapp, sabahleyin harekâta katılmama teklifini ilk yaptığında, harekâtın içeriği adamlara yeni anlatılmış ve düşünüp tepki verecek zaman çok kısa olmuştu. Sadece bir düzine adam içgüdüsel olarak bu andan yararlanıp tüfeklerini teslim etmiş ve başlamak üzere olan cinayetlerden kendilerini kurtarmıştı. Birçoğu yapmak üzere oldukları şeyin gerçekliğini ve idam mangasına seçilme ihtimalini daha anlamamıştı. Ancak 1. Bölük'ün adamları, pazar yerine çağırılıp "boyun bölgesine ateş" edecekleri emrini alıp, ormana Yahudileri öldürmeye gönderilince, bazıları kaçırdıkları fırsattan yararlanmak

32 1. Bölük'teki cellatlar içi özellikle bkz. Friedrich B., HW 1580-81; Friedrich Bm., HW 2091-93; Ernst Hn., G 507-8; Heinrich R., G 623; Hellmut S., G 646-47; Karl S., G 658-59.

istedi. Polislerden biri iyi tanıdığı Başçavuş Kammer'e yaklaştı. Görevi "tikindirici" bulduğunu itiraf etti ve başka bir görev istedi. Kammer bunu kabul edip adamı günün geri kalanında nöbet tutacağı orman sınırına gönderdi.³³ Kammer'i tanıyan başka polisler de kamyon yolu üstünde nöbete gönderildiler.³⁴ İnfazlar bir süre devam ettikten sonra, başka bir polis grubu Kammer'e daha fazla devam edemeyeceklerini söyledi. Kammer, bunları da idam mangalarından ayırıp kamyonları koruma görevi verdi.³⁵ Polislerden ikisi, Kammer'e gitmek yerine, Yüzbaşı (ve *SS-Hauptsturmführer*) Wohlauf'la konuşma gafletinde bulundu. İkisi de kendilerinin de çocukları olduğunu ve devam edemeyeceklerini söyledi. Wohlauf onları tersleyip, isterlerse kurbanların yanına yatabilecekleri cevabını verdi. Ancak öğle arasından sonra Kammer, hem bu ikisini hem de başka yaşlı adamları da görevden aldı. Bunlar yanlarında Trapp'e rapor verecek olan bir astsubayla pazar yerine geri gönderildiler. Trapp onlara başka görev vermedi ve Bilgoraj'daki kışlaya erkenden dönmeleri iznini verdi.³⁶

İdam mangalarına katılmama izni istemeyen bazı polisler kaçınmanın başka yollarını aradı. Hafif makineli tüfek taşıyan astsubaylar, bazı polisler "hem heyecandan *hem de bilerek* [italikler yazara ait]" kurbanlarını "ıskalayınca," Yahudilere sözde merhamet kurşunları sıkamak zorunda bırakılmıydı.³⁷ Başkaları daha erken davranmıştı. 1. Bölük'ün adamlarının bir kısmı temizlik operasyonu sırasında yoklukları fark edilir diye endişe ederek Katolik papazının bahçesinde saklanmıştı. Pazar yerine dönüp, yakındaki bir köyden Yahudi getirmeye gidecek olan kamyonlardan birine binmiş ve yokluklarına

33 Paul H., HW 1648-49.

34 Heinrich H., G 453.

35 Wilhelm I., HW 2237.

36 Friedrich Bm., HW 2092.

37 Hellmut S., G 647.

bahane bulmaya çalışmışlardı.³⁸ Diğerleri, aramalarda Yahudi toplamak istemedikleri için pazar yerinde durmuşlardı.³⁹ Başkaları da idam mangasına gönderilecekleri korkusuyla mümkün olduğunca fazla zamanı evleri arayarak geçirmişti.⁴⁰ Yahudileri ormana götürme görevi alan şoförlerden biri görevden alınmasını istemeden önce sadece bir yolculuk yapmıştı. Yahudileri ölüme taşıma görevini devralan adam, “Anlaşılan sinirleri ormana daha fazla Yahudi götürebilecek kadar güçlü değildi” demişti.⁴¹

1. Bölük’ün adamları ormana yollandıktan sonra, bölük Yahudileri toplamaya ve kamyonlara bindirmeye devam etmişti. İlk salvo ağaçların arasından duyulduktan sonra, pazar yerinde toplanan Yahudiler kaderlerini anlamış ve ortalığı korkunç çığlıkları doldurmuştu.⁴² Ancak, bundan sonra Yahudiler sessiz bir dinginlikle, Alman tanıkların sözleriyle gerçekten de “inanılmaz” ve “çarpıcı” bir dinginlikle durdular.⁴³

Kurbanlar dinginleştirse de işin bu hızla bir günde tamamlanmayacağını anlayan Alman subayların sinirleri daha da fazla geriliyordu: “Biteceği yok!” ve ‘Yeterince seri değiliz!’ gibi yorumlar tekrarlanıyordu.”⁴⁴ Trapp bir karara vardı ve yeni emirler verdi. 3. Bölük köyün etrafındaki ileri karakollardan çağırıldı ve pazar yerinin korumasını devraldı. Teğmen Gnade’nin 2. Bölük’ten adamları da infazlara katılmak üzere ormana gitmeleri gerektiğini öğrendiler. 3. Müfreze’den Çavuş Steinmetz adamlarına bu göreve katılmak is-

38 Heinrich BI, HW 462.

39 Hermann W., HW 1948.

40 Alfred L., HW 1351.

41 Bruno R., HW 1852.

42 Erwin N., HW 1686.

43 Bruno D., HW 1870; Anton B., HW 4347; Wilhelm Gb., HW 4363; Paul M., G 202.

44 Ernst Hr., HW 2717.

temiyorlarsa söyleyebilme fırsatını sundu. Kimse bu teklifini kabul etmedi.⁴⁵

Teğmen Gnade, bölüğünü iki farklı gruba ayırıp ormanın farklı noktalarına gönderdi. Ardından, Wohlauf'un 1. Bölük'ünü ziyaret edip infazları izledi.⁴⁶ Bu esnada Teğmen Scheer ve Çavuş Hergert* 2. Bölük 1. Müfreze'yi ve 3. Müfreze'den bir grup adamı ormanın belirli bir yerine götürdü. Scheer adamlarını dört gruba ayırıp her bir gruba bir yer gösterdi ve geldikleri yere gidip Yahudileri aldıktan sonra, ormandaki yerlerinde Yahudileri öldürmeleri emrini verdi. Teğmen Gnade geldi ve Scheer ile aralarında adamların ormanın yeterince içlerine gidip gitmedikleri üzerine ateşli bir tartışma yaşandı.⁴⁷ Gruplardan her biri, iki ya da üç tur infaz gerçekleştirdiğinde, Scheer sürecin çok yavaş işlediğini düşünmekteydi. Hergert'ten tavsiye istedi. Hergert, "Orada şu öneride bulundum: Eğer Yahudiler toplama alanından infaz noktalarına her bir gruptan iki kişi tarafından götürülürse, idam mangasındaki askerlerin bir sonraki infaz noktasına varmaları kolaylaşır. Dahası infaz yeri her idamdan sonra orman yolundaki toplama noktasına biraz daha yaklaşacaktı. Hemen uygulamaya koyulduk" demişti.⁴⁸ Hergert'in önerisi infaz sürecini oldukça hızlandırdı.

1. Bölük'e kıyasla, 2. Bölük'ün adamları infazları nasıl gerçekleştireceklerine dair bir emir almamıştı. İlk başta, süngüler nişan almak için kullanılmamış ve Hergert'in fark ettiği gibi "kurbanların gereksizce yaralanmasına sebep olan" "çok sayıda ıskalamaya" sebep olmuştu. Hergert'in birliğindeki polislerden biri de nişan alırken yaşanan zorlukları fark etmişti: "Başta rastgele ateş ettik. Fazla yurkarı nişan alınca bütün kafatası patlıyordu. Sonuç olarak beyinler

⁴⁵ Erwin G., HW 1640, 2505.

⁴⁶ Friedrich Bm., HW 2092.

⁴⁷ Wilhelm G., HW 2149.

⁴⁸ Ernst Hr., HW 2718.

ve kemikler her yere fırlıyordu. Bu yüzden süngü ile boyuna nişan alma emri aldık.”⁴⁹ Ancak Hergert’e göre süngü ile nişan almak da çare değildi: “Yakın mesafeden ateş etmek gerekiyordu ve bu şekilde merminin kurbanın kafasına giriş açısı kafatasının arkasının ya da tamamının parçalanmasına yol açıyordu ve kan, kemik parçaları ve beyin her tarafa sıçrayıp ateş edenlerin üzerine geliyordu.”⁵⁰

Hergert, 1. Müfreze’den kimseye önceden görevi bırakma seçeneği sunulmamasında ısrarcıydı. Fakat infazlar başlayıp adamlar kadın ve çocukları vuramadıkları için kendisine veya Scheer’a gelmeye başlayınca başka görevlere gönderildiler.⁵¹ Bu Hergert’in adamlarından biri tarafından doğrulanmıştı: “İnfaz esnasında katılamayacakların durumu rapor edebileceği haberi yayıldı. Ben bizzat kadın ve erkekleri vurmam gereken on infaz gerçekleştirdim. Çavuşum Hergert sonlara doğru tekrar tekrar ıskaladığımı görüp daha fazla insan vuramayacağımı anladı. Bu sebeple beni görevden azletti. Başka yoldaşlarım da öyle veya böyle işi bıraktılar; zira artık devam edemeyecek haldeydiler.”⁵²

Teğmen Drucker’ın 2. Müfreze’si ve Çavuz Steinmetz’in 3. Müfreze’sinin çoğu ormanın başka bir yerindeydi. Wohlauf’un 1. Müfreze’si gibi 35-40 kişilik büyük gruplar yerine, Scheer’in adamları gibi 5 ile 8 kişilik gruplara ayrılmışlardı. Adamlara karabinalarını boynun arkasındaki omurgaya yerleştirmeleri söylenmişti; ancak burada da ilk infazlar süngüleri nişan alırken kullanmadan yapılmıştı.⁵³ Sonuçlar korkunçtu: “İnfazcılar kan, beyin ve kemik parçalarına bulanmıştı. Bunlar kıyafetlerinden sarkıyordu.”⁵⁴

⁴⁹ Wilhelm Gb., HW 2538.

⁵⁰ Ernst Hr., HW 2719.

⁵¹ Ernst Hr., HW 2720.

⁵² Wilhelm Gb., HW 2539, 2149.

⁵³ Erwin G., HW 1639-40, 2504; Alfred B., HW 2518.

⁵⁴ Anton B., HW 4348. Ayrıca bkz. Max D., HW 2536.

Drucker, adamlarını küçük gruplara ayırırken üçte birini yedekte tutmuştu. Nihayetinde herkes ateş edecekti; ancak sık sık yer değiştirmeler ve “sigara molaları” için vakit ayrılmıştı.⁵⁵ Sürekli gidip gelen kamyonlar, vahşi arazi ve sık sık yapılan rotasyon yüzünden, adamlar önceden belirlenmiş gruplarda kalmamışlardı.⁵⁶ Karmaşada iş yavaşlatmak ve işten kaçınmak için fırsatlar doğdu. Görevini gerçekleştirmek için acele edenler, ellerinden geldikince yavaşlatanlardan daha fazla Yahudi öldürdü.⁵⁷ Polislerden biri, iki turun ardından açıkça “tüydü” ve orman sınırındaki kamyonların yanında bekledi.⁵⁸ Bir başkası infazcılara hepten katılmamayı başarabilmişti:

Kendi elleriyle insanları vurmak istemeyenlerin kendilerini bu işten uzak tutmaları gayet mümkündü. Ciddi bir kontrol yoktu. Bu yüzden gelen kamyonları karşılayıp kendimi orada meşgul ettim. Orada durarak her halükarda işimi yapıyor göründüm. Yoldaşlarımdan bazısının infazlara katılmadığını fark etmemesi mümkün değildi. Benden tiksindiklerini göstermek için bana “bok kafalı” ve “karakter-siz” gibi laflar yağdırdılar. Yine de davranışlarımdan dolayı bir ceza almadım. İnfazlara katılmayan tek kişi olmadığımı belirtmeliyim.⁵⁹

Jozefow infazcılarından savaş sonrası sorguya alınanlardan sayı olarak en fazlası 2. Bölük 3. Müfreze'dendi. Harekât sırasında görevi terk etme oranını ve infazların adamlara yaptığı etkinin izlerini belki de en iyi bu adamlardan öğrenebiliriz.

Hans Dettelmann* kırk yaşında bir berberdi ve Drucker onu

55 Walter Z., HW 2619-20; Erwin G., HW 4345.

56 Heinrich S., HW 1567, 4364; Georg K., HW 2634.

57 Joseph P., HW 2743-45.

58 Paul M., G 206-7.

59 Gustav M., G 168.

bir idam mangasında görevlendirmişti: “İlk infazda dahi ilk kurbanı vuramamıştım ve Teğmen Drucker’a gidip azledilmek için izin istedim.” Dettelmann teğmenine “çok zayıf tabiatlı” olduğunu söylemiş, Drucker da gitmesine izin vermişti.⁶⁰

Walter Niehaus* eski bir Reemtsma sigaraları pazarlamacısıydı ve ilk infaz turunda yaşlı bir kadınla eşleştirilmişti: “Yaşlı kadını öldürdükten sonra çavuşum Toni (Anton) Bentheim’a gidip daha fazla infaz gerçekleştiremeyeceğimi söyledim. Daha başka bir infaza katılmam gerekmiyordu (...) tek bir infaz bile sinirlerimi tamamen mahvetmeye yetmişti.”⁶¹

August Zorn’a* ilk kurbanı olarak çok yaşlı bir adam verilmişti. Zorn kurbanını şöyle hatırlıyordu:

Adam hemşerilerine ya yetişmiyordu ya da yetişemiyordu; çünkü sürekli yere düşüp orada kalıyordu. Adamı sürekli kaldırıp sürüklemem gerekiyordu. Bu yüzden infaz yerine yoldaşlarım Yahudileri öldürdükten sonra varabildim. Hemşerilerinin cesetlerini görünce, benim Yahudi kendini yere attı ve öyle kaldı. Ben de karabinama mermiyi verip kafasının arkasına ateş ettim. Köy boşaltılırken Yahudilere gaddarca davranılmasından zaten çok rahatsız olduğum ve kafam tamamıyla allak bullak olduğu için çok yukarıya ateş ettim. Benim Yahudinin kafasının arkası tamamen açılmıştı ve beyni görünüyordu. Kafatasının parçaları Çavuş Steinmetz’in yüzüne sıçradı. Bu, kamyona döndükten sonra başçavuşuma gidip azledilmemi istememe yetmişti. O kadar iğrenmişim ki devam edemiyordum. Başçavuş beni görevden aldı.⁶²

60 Hans D., HW 1336, 3542.

61 Walter N., HW 3926, G 230.

62 August Z., G 277.

Georg Kageler* otuz yedi yaşında bir terziydi ve bir zorlukla karşılaşmadan ilk turu tamamlamıştı: “İlk infazı gerçekleştirdikten sonra kamyonların orada bana kurban olarak bir anne ve kızını verdiler. Onlarla konuşmaya başlayınca Kasselli Almanlar olduklarını öğrendim ve infazlarına katılmama kararını verdim. Bütün olay artık o kadar tiksindiriciydi ki müfreze komutanına dönüp hâlâ hasta olduğumu söyledim ve bana izin verilmesini istedim.” Kageler pazar yerine muhafızlığa gönderildi.⁶³ Ne infaz öncesi sohbet etmesi ne de Jozefow’da Alman Yahudilerin olduğunu öğrenmesi emsalsizdi. İlk izin isteyen adam olan Schimke, tıpkı başka bir polis gibi pazar yerinde Hamburglu bir Yahudi’ye rastlamıştı.⁶⁴ Yine bir başka polis, vurduğu ilk Yahudi’nin madalya sahibi Bremenli bir I. Dünya Savaşı gazisi olduğunu ve merhamet için boşuna yalvardığını hatırlıyordu.⁶⁵

Resmi sorgulaması sırasında Polonya’da Yahudilerin öldürülmesine dair hiçbir şey hatırlamadığını iddia eden Franz Kastenbaum* 101. Yedek Polis Taburu’nu araştıran Hamburg eyalet savcısının ofisinde birdenbire peyda olmuştu. Kurbanlarını ormana götürüp yakın mesafeden boyunlarına ateş ederek öldüren yedi ya da sekiz kişilik bir idam mangasının üyesi olduğunu anlatmıştı. İnfazlara dördüncü kurbanı kadar devam etmişti:

İnfazlar o kadar tiksindiriciydi ki, dördüncü adamı ıskaladım. Artık düzgün nişan alabilmem mümkün değildi. Birden başım dönmeye başladı ve infazların gerçekleştirildiği yerden kaçtım. Şu an kendimi yanlış ifade ediyorum. Dördüncü sefer bilerek ıskaladım, düzgün nişan almadığımdan değil. Sonra ormana koştum, kustum ve bir ağacın dibinde oturdum. Etrafta kimsenin olmadığından emin olabilmek için ormana doğru bağırdım; çünkü yalnız kalmak istiyordum. Bugünden bakınca sınırlarımın tamamen boşaldığını

63 Georg K., HW 2634.

64 Otto-Julius S., HW 4579; Friederick V., HW 1540.

65 Rudolf B., HW 2434, 2951, 4357.

söyleyebiliyorum. Sanırım ormanda iki, üç saat kadar tek başıma kaldım.

Kastenbaum sonra ormanın sınırına döndü ve boş bir kamyonu pazar yerine sürdü. Hiçbir ceza almadı, yokluğu fark edilmemişti; zira idam mangaları rastgele seçilmiş ve birbirine karışmıştı. Savcıya özellikle gelip bunu anlatırken infazları saklamaya çalıştığından beri huzuru kalmadığını söylemişti.⁶⁶

İnfazları dayanılmaz bulanların çoğu erkenden vazgeçmişti.⁶⁷ Ancak hepsi değil. Mangalardan birindeki adamlar izin istemeden önce halihazırda 10 ile 20'şer Yahudi'yi öldürmüştü. Aralarından biri şöyle demişti: "Özellikle izin istedim, çünkü yanımdaki adam sürekli yanlış ateş ediyordu. Öyle ki, hep gerektiğinden yukarıya ateş ediyor, bu yüzden kurbanlarda korkunç yaralar açılıyordu. Çoğu kez kurbanların kafalarının arkası tamamen açılıyor, beyinler dört bir yana saçılıyordu. İzlemeye dayanamadım."⁶⁸ İndirme noktasında, Çavuş Bentheim ormandan gelen adamlarının üzerlerinin kan ve beyinle kaplı olduğunu ve morallerinin çöküp, sinirlerinin tükendiğini gördü. Ayrılmak için izin isteyenlere pazar yerine "sıvışmalarını" tembihledi.⁶⁹ Sonuç olarak pazar yerinde toplaşan polis sayısı sürekli artıyordu.⁷⁰

Tıpkı 1. Bölük'te olduğu gibi, Drucker ve Steinmetz ormanda kalıp infazlara devam eden adamlarına alkol verilmişti.⁷¹ Uzun

66 Franz K., HW 2483-86.

67 Yukarıdaki örnekler ek olarak, birkaç tur infazdan sonra sinirleri tükenip görevi terk etmek için izin isteyen bir başka polis de Bruno D. idi, HW 1876, 2535, 4361.

68 Erwin G., HW 2505; Rudolf K., HW 2646-47 tarafından doğrulanmıştır.

69 Anton B., HW 2691-93, 4348.

70 Willy R., HW 2085.

71 Alfred B., HW 440; Walter Z., HW 2621; Georg K., HW 2635; August Z., G 278.

yaz gününün sonlarına doğru ortalık kararmaya başladığında katliam henüz sonra ermemiştir; infazlar daha düzensiz ve telaşlı bir hal aldı.⁷² Orman cesetlerle dolduğundan Yahudileri yere dizecek yer kalmamıştır.⁷³ 101. Yedek Polis Taburu Jozefow'un dışına varalı 17 saat geçtikten sonra, saat 9 civarında karanlık nihayet çöktüğünde, son Yahudiler öldürülmüş, adamlar pazar yerine dönmüş ve Bilgoraj'a yola çıkmaya hazırlanmıştır.⁷⁴ Cesetlerin defnedilmesi için hiçbir plan yapılmamıştır; ölü Yahudiler ormanda öylece yatıyordu. Giyecek ve değerli eşyalar bir plan dahilinde toplanmamıştır; ancak polislerden en azından bazıları kurbanların üzerinden para, kol saati ve mücevherleri toplamıştır.⁷⁵ Yahudilerin pazar yerinde bırakmak zorunda kaldıkları bavullarsa bir yığın halinde yakılmıştır.⁷⁶ Polisler kamyonlara binip Jozefow'u terk etmeden önce on yaşında bir kız çocuğu ortaya çıktı; başı kanıyordu. Kız Trapp'e götürüldü; Trapp kızı kucağına alıp "Hayatta kalacaksın" dedi.⁷⁷

Adamlar Bilgoraj'daki kışlaya döndüğünde bunalmış, öfkelenmiş, hırçınlaşmış ve sarsılmıştır.⁷⁸ Pek az yemek yiyip, çok içki içtiler. Bol miktarda alkol verilmişti; polislerin çoğu sarhoş oldu. Binbaşı Trapp, adamlarını teselli ve teskin etmek için kadeh kaldırdı, tekrar tekrar sorumluluğu yukarıdaki otoriteye yükledi.⁷⁹ Yine de ne içki ne de Trapp'in tesellileri kışlayı saran utanç ve dehşet hava-

72 Friedrich B., HW 1581.

73 Julius Wohlauf, HW 758.

74 Heinrich B., HW 2984.

75 Alfred B., HW 441.

76 August W., HW 2042.

77 Otto-Julius S., HW 1955.

78 Tanık üstüne tanık, adamların o akşamki duygularını betimlemek için *erschüttert*, *deprimiert*, *verbittert*, *niedergeschlagen*, *bedrückt*, *verstört*, *empört* ve *belastet* sözcüklerini kullanmıştır.

79 Friedrich Bm., HW 2093; Hellmut S., G 647.

sını dağıttı. Trapp adamlarından o konu hakkında konuşmamalarını istedi;⁸⁰ ancak bu sefer yönlendirmeye gerek olmadı. Ormana gitmemiş olanlar orada yaşananları öğrenmek istemedi.⁸¹ Orada bulunmuş olanların da ne o zaman ne de sonra konuşmaya isteği vardı. 101. Yedek Polis Taburu'nun kendi içinde vardıgı sessiz konsensüs gereğince Jozefow katliamı konuşulmadı. "Bütün olay bir tabuydu".⁸² Ancak uyanıkken görülen baskı, kâbusları bastırmıyordu. Jozefow'dan dönüşün ilk gecesinde polislerden biri silahını kışlanın tavanına ateşlerken uyandı.⁸³

Anlaşılan o ki, tabur Jozefow'dan birkaç gün sonra gerçekleşen bir katliama katılma imkânını kaçırmıştı. Trapp ve Wohlauf'un idaresindeki 1. ve 2. Bölükler, Jozefow'un 20 kilometre batısındaki –sokak tipi köy denilen- Alekzandrow'a girdi. Küçük bir miktar Yahudi toplandı, hem polisler hem de Yahudiler yeni bir katliamın an meselesi olmasından korkmuştu. Yaşanan kısa bir sürüncemeden sonra Trapp harekâtı sona erdirdi ve Yahudilerin evlerine geri dönmesine izin verdi. Polislerden biri, olayı "Yahudilerden biri Trapp'in önünde diz çöküp ellerini ve ayaklarını öpmeye çalıştı. Trapp'se buna izin vermedi ve uzaklaştı" diye anlatmıştı. Polisler bu acayip olaya dair herhangi bir açıklama almadan Bilgoraj'a geri döndüler.⁸⁴ Sonra 20 Temmuz'da Hamburg'dan yola çıkışın birinci ayında ve Jozefow katliamından bir hafta sonra 101. Yedek Polis Taburu, Lublin bölgesinin kuzey kısmındaki bir yeniden görevlendirme sebebiyle Bilgoraj'dan ayrıldı.

80 Heinrich Br., HW 3050.

81 Wilhelm J., HW 1322.

82 Willy S., HW 2053. Ayrıca bkz. Wolfgang Hoffmann, HW 774-75; Johannes R., HW 1809; Bruno R., HW 2086.

83 Karl M., HW 2546, 2657.

84 Friedrich Bm., HW 2093-94. Ayrıca bkz. Karl G., HW 2194.

Katliama Dair Düşünceler

Jozefow'da 500 adamdan sadece bir kısmı Binbaşı Trapp'in öne çıkıp başlamak üzere olan katliama katılmama teklifini içgüdüsel olarak kabul etmişti. Katliama katılmak istemediğini belirten kişi sayısı neden bu kadar azdı? Bir açıdan bu bir an meselesiydi. Önceden yapılmış bir uyarı ya da düşünmeye vakit yoktu; adamlar Jozefow harekâtında tamamen "baskına uğramışlardı."¹ Trapp'in teklifine o an cevap vermezlerse, ilk fırsat boşa harcanmış olacaktı.²

Zamansızlık kadar uyum sağlama baskısı da –üniformalı adamların yoldaşlarına aidiyeti ve gruptan öne çıkarak ayrılmamak için duydukları güçlü dürtü- önemliydi. Tabur sadece kısa bir süre önce tam mevcuduna kavuşmuştu ve adamların çoğu birbirlerini o kadar da iyi tanımıyordu; askeri yoldaşlık bağları henüz tam kurulmamıştı. Yine de o sabah sürüden ayrılmak, kişinin yoldaşlarından ayrıldığını ve "çok zayıf" ya da "korkak" olduğunu itiraf etmesi anlamına geliyordu. Polislerden birinin vurguladığı üzere "cüret" etmek diğerlerinin gözünde "itibarsızlaşmaktı".³ Birkaç infaza katıldıktan sonra

1 Heinz B., HW 4413; Kurt D., HW 4339.

2 Nechama Tec, Polonyalı yardım ve korunak sağlayanlara dair analizinde, Yahudilere yardım etmeye dair asıl kararın ani ve içgüdüsel olduğunu, uzun vadeli düşünme ve hesaplama sonucu olmadığını söyler. Nechama Tec, *When Light Pierced the Darkness: Christian Rescue of Jews in Nazi-Occupied Poland* (New York, 1986), 188.

3 Anton B., HW 2693.

görevi bırakmak için izin isteyen bir adam, “Bana neden diğerleriyle infazlara katıldın diye sorulsaydı, kimse korkak olarak bilinmek istemez, cevabını vermek zorunda kalırdım” demişti. “Baştan reddetmek bir şey, ateş etmeyi deneyip devam edememek başka bir şeydi” diye de eklemişti.⁴ Gerçekten cesaret gerektiren şeyin farkında olan bir başka polis ise yalnızca şunu demişti: “Ben korkaktım”.⁵

Sorgulanan polislerin çoğu herhangi bir seçim şansları olduğunu reddetmişti. Başkalarının ifadeleri ile karşılaştırıldığında, çoğu Trapp’in teklif yaptığını reddetmemiş; ancak konuşmasının o bölümünü duymadıklarını ya da hatırlamadıklarını söylemişti. Polislerden birkaçı, seçim yapma meselesi ile yüzleşmeye çalıştıysa da uygun kelimeleri bulmakta zorlanmıştı. Başka zamanda başka bir yerde yaşıyorlardı; sanki başka bir gezegenden gelmişler gibi 1960’ların siyasi değerleri ve sözcükleriyle 1942’de kendilerini buldukları durumu açıklayamamışlardı. O 13 Haziran sabahı yaşadıklarını açıklama konusunda diğerlerine benzemeyen bir polis, görevi bırakmadan önce yirmi kadar Yahudi’yi öldürdüğünü itiraf etmişti: “Durumu kontrol altına alıp Yahudilerin bensiz de kaderlerinden kaçamayacağını düşündüm (...) Dürüst olmak gerekirse, o zaman olanlar üstüne hiç düşünmemiştik. Ancak yıllar sonra bir kısmımız olanların bilincine vardık (...) Olanların doğru olmadığını çok sonra fark ettim”.⁶

İnfazlara katılmamanın Yahudilerin kaderini değiştirmemesi gibi bahanelerin yanında, polisler davranışları için başka meşrulaştırma yöntemleri de denemişlerdi. En dudak uçuklatanı Bremerhavenli 35 yaşında bir metal işçisinden gelmişti:

4 Bruno D., HW 2535, 2992.

5 August W., HW 4592.

6 Erwin G., HW 1640, 2505, 4344.

Benim için yalnızca çocukları vurabilmek mümkündü; ben de bunun için uğraştım. Anneler çocuklarını ellerinden tutup götürüyordu. Yanımdaki polis anneyi ben de çocuğunu vuruyordum; benim mantığıma göre anneler öldüğünde çocuklar zaten hayatta kalamayacaktı. Lafin gelişi, annesi olmadan yaşayamayacak çocukları o hayattan azat ederek vicdanımı rahatlatığımı varsaymışım.⁷

Bu cümlelerin ağırlığı ve eski polisin kelime seçiminin önemi Almandaki, dinsel bir bağlamda kullanıldığında “kurtarmak” ve “arındırmak” anlamlarına da gelen “azat etmek” (*erlösen*) sözcüğü bilinmiyorsa tam olarak anlaşılamaz. “Azad eden” *Erlöser*, Kurtarıcı veya Arındıran’dır [Hıristiyan inancında İsa Mesih]!

Motivasyon ve vicdan açısından sorgulamalardaki en göze çarpan eksiklik antisemitizme dar herhangi bir tartışmanın yokluğudur. Adamları sorgulayanlar bu konuyla pek de ilgilenmemişlerdi. Adamlar da olası müdafiler olarak anlaşılabilir sebeplerle aydınlatıcı yorumlar yapmaya yanaşmamıştı. Birkaç istisna dışında antisemitizm meselesi sessizliğe gömülmüştü. Açık olan şey, adamların yoldaşlarının gözündeki yerlerini koruma çabasının, kurbanlarıyla arasındaki insanlık bağıyla hiçbir şekilde uyuşmamasıydı. Yahudiler insanlığa karşı sorumluluk ve zorunlulukların dışında bırakılmıştı. “Biz” ve “onlar” arasındaki böylesine bir kutuplaşma, tıpkı yoldaşlar ile düşmanlar arasındaki ayrım gibi savaş ortamının standardıydı.

Görünen o ki, 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları rejimin antisemit doktrinlerini bilinçli olarak benimsemese bile, en azından Yahudilerin düşman imgesi ile iç içe geçmesini kabullenmişlerdi. Binbaşı Trapp sabah yaptığı konuşmada Yahudilerin düşmanın bir parçası olarak genelleştirilen imajına vurgu yapmıştı. Adamları Yahudi kadın ve çocukları öldürürken, düşmanın Almanya’yı bombalarken öldürdüğü Alman kadın ve çocukları hatırlamalıydılar.

7 Friedrich M., HW 1708.

Başlangıçta sadece bir düzine kadar polis kendilerini başlamak üzere olan katliama katılmaktan kurtarmışsa da, daha büyük bir sayıda polis infazlara katılmaktan, ya daha saklı yöntemlerle ya da infazlar başladıktan sonra izin isteyerek kaçmıştı. Ne kadar sayıda polisin bu kategorilere uyduğunu kesin olarak belirlemek mümkün görünmemektedir; ancak bunun idam mangalarına gönderilen polislerin yüzde 10 ile 20'si arasında olduğu tahmini mantığa uygundur. Örneğin, Çavuş Hergert 40-50 kişilik takımından beş kadar adama ayrılmaları için izin verdiğini itiraf etmişti. En fazla celladın sorgulandığı Drucker-Steinmetz grubunda, dört tur sonra çekilen altı polis ve çok daha sonra görevi bırakan beş ile sekiz kişilik bütün bir manganın varlığını görebiliyoruz. Böylece görevden kurtulanların veya çekilenlerin sayısının önemsiz olmadığı ortaya çıkarken, bu nihayetinde infazlara katılanların yüzde 80'inin Jozefowlu 1.500 Yahudi öldürülünceye kadar devam ettiği gerçeğini unutturmamalıdır.

20-25 yıl sonra dahi, görevi bırakanlar ezici çoğunlukla yaptıkları şeye karşı duydukları fiziksel tiksintiyi davranışlarının esas motivasyonu olarak gösterirken, bu tiksintiye sebep olan herhangi bir ahlaki veya siyasi ilkedен bahsetmemişlerdi. Bu yedek polislerin eğitim seviyeleri düşünüldüğünde soyut ilkelere dair ayrıntılı yorumlar beklenmemelidir. Bunların yokluğu, adamların duyduğu ani tiksintinin kökeninin Nazizm'in temelden karşı olduğu ve aşmaya hedeflediği insani içgüdülerde bulunmadığı anlamına gelmez. Ancak adamların bizzat kendileri, hizmet ettikleri rejimin özü ile kendi hisleri arasındaki çelişkinin bilincinde değilmiş gibi görünmektedir. Ateş etmek için fazla zayıf olmak, "üretkenlik" ve taburun morali açısından mutlaka sorun yaratırken, genel olarak rejimin otoritesini ya da temel polis disiplini sorgulamamaktaydı. Gerçekten de Heinrich Himmler, 4 Kasım 1943'te bizzat SS liderlerine

yaptığı Posen'deki ünlü konuşmada, bu tip zayıflıklara hoşgörü ile yaklaşılmasına izin vermişti. Himmler, bir yandan yüce itaati bütün SS'lerin elzem erdemlerinden biri olarak överken açıkça bir istisna bırakmıştı: "Sinirleri boşalan, zayıf olandır. Öyleyse şunu diyebiliriz: İyi, git dinlen."⁸

Polislerin açıkça işaret ettiği bu türden siyaseten ve ahlaken motive edilmiş muhalefet görece nadiren yaşanıyordu. Adamlardan bir tanesi Nazilerin Yahudi politikalarını ya da Yahudilere yönelik uygulamalarını kesin olarak reddettiğini; çünkü aktif bir Komünist Parti üyesi olduğunu ve bu sebeple Nasyonal Sosyalizm'i bütünüyle reddettiğini söylemişti.⁹ Bir başkası, yıllardır Sosyal Demokrat olduğu için Yahudilerin kurşuna dizilmesine karşı olduğunu anlatmıştı.¹⁰ Bir üçüncüsü, Nazilerin onu "siyaseten güvenilmez" ve "dırırcı" olarak gördüğünü; ama bunların ötesinde kendisine siyasi bir kimlik yakıştırmadığını söylemişti.¹¹ Bazıları da davranışlarını özellikle rejimin antisemitizmine muhalif olmakla gerekçelendiriyordu. Bahçıvanlık yapan bir tanesi ise "Bu tavrı daha önce Hamburg'da edinmiştim; çünkü Yahudi politikalarını ya da Yahudilere yönelik uygulamaları sebebiyle müşterilerimin çoğunu kaybetmiştim" demişti.¹² Başka bir polis kendini "büyük bir Yahudi dostu" olarak tanımlamış ve daha başka bir açıklama da yapmamıştı.¹³

Katliama katılmayı reddetmelerini en ince ayrıntısına kadar anlatan iki adam da mesleki hırsları olmadığı için daha özgür davranabildiklerini vurgulamıştı. Bir polis davranışının olası dezavantajlarını kabul etmişti; "çünkü meslekten polis değildim ve olmaya

8 IMT 29:151 (1919-PS).

9 Karl G., HW 2194.

10 Hans Pz., HW 3938.

11 Hero B., HW 890.

12 Arthur S., HW 1165.

13 Hermann W., HW 1947.

niyetim yoktu. Ben vasıflı serbest zanaatkardım ve memlekette işim vardı (...) Bu sebeple polislik mesleğinde ilerlememenin bana bir zararı yoktu.”¹⁴

Teğmen Buchmann görevi reddetmesine sebep olarak etik bir duruştan bahsetmişti; yedek subay ve Hamburglu bir iş adamı olarak savunmasız kadın ve çocukları katledemezdi. Ancak o da durumunun diğer subaylar gibi olmadığını açıklarken ekonomik bağımsızlığın önemini vurgulamıştı: “O zamanlar herhangi bir yedek subaydan daha yaşlıyım, bu yüzden rütbe atlamak ya da ilerlemek benim için çok da önemli değildi; zira evde iyi bir işim vardı. Öte yandan (...) bölük liderleri daha genç, işlerinde ilerlemek isteyen meslekten polislerdi”. Ancak Buchmann, Nazilerin kuşkusuz “koz-mopolit” ve Yahudi yanlısı görünmek olarak yargıladığı bir şeyin varlığını da kabul etmişti: “İş deneyimlerim, özellikle yurtdışına uzandığından, olan bitene daha iyi bakabilme yetisi kazanmıştım. Üstelik, önceki işlerim sırasında birçok Yahudi tanımıştım.”¹⁵

Jozefow’daki emirlerin taburda yarattığı pişmanlık ve hoşnutsuzluk, bütün gün ateş edenler dahil neredeyse herkesçe paylaşılmıştı. Polislerden birinin 1. Tabur’dan Başçavuş Kammer’e “Bir daha böyle bir şey yapacak olursam deliririm” diyerek çıkışması adamların çoğunun duygularını yansıtmıştı.¹⁶ Ancak çok azı şikâyet etmenin ötesine geçip kendilerini yeni katliamlardan kurtarmaya çalışmıştı. Geniş aileleri olan daha yaşlı adamların bazıları, yönetmelikteki çatışma bölgesindeki görevler için izin kâğıdı doldurmalarını gerektiren kuraldan yararlanmıştı. Belgesini daha imzalamamış olanlardan biri imzalamayı bir daha reddetti; bir başkası imzasını geri çekti. İlerleyen zamanlarda ikisi de Almanya’ya geri gönderil-

14 Gustav M., G 169-70.

15 Heinz B., HW 2439-40.

16 Heinrich Br., HW 3050.

mişti.¹⁷ Tepkilerin en dramatik olanı yine Teğmen Buchmann'dan gelmişti. Buchmann, Trapp'ten Hamburg'a geri gönderilmesini istemiş ve Trapp bizzat emir vermedikçe Yahudi harekâtlarına katılmayacağını duyurmuştu. Sonunda birliğinin Polonya'da yürütmekte olduğu "polisliğe yabancı" bazı görevlere "uygun olmadığı" gerekçesiyle Hamburg'a yazarak geri çağırılmasını açıkça istedi.¹⁸ Buchmann Kasım sonuna kadar beklemek zorunda kalsa da atama için çabaları meyvesini vermişti.

Dolayısıyla Trapp ve Lublin'deki üstlerinin karşılaştığı sorun, birkaç kişinin ahlaki ve siyasi temelli muhalefeti değil, hem katliamlara sonuna kadar katılmış hem de devam edemeyip görevi bırakmış olanların hissettiği genel bir moral bozukluğuuydu. Her şeyden öte katliamın çarpıcı dehşetine verilmiş bir tepkiydi. Eğer 101. Yedek Polis Taburu, Lublin bölgesinde Nihai Çözüm'ün uygulanması için gereken elzem insan kaynağını sağlamaya devam edecekse, adamların üstündeki psikolojik yükün hesaba katılması ve adamların teskin edilmesi gerekmektedir.

Gelecekteki harekâtlarda önemli iki yeni uygulama başlatıldı ve birkaç önemli istisna dışında uygulandı. İlki, 101. Yedek Polis Taburu'nun katıldığı operasyonların açık seçik katliamlar yerine getto temizliği ve tehcir olmasıydı. Polisler bu sayede katliamın çarpıcı dehşetinden kurtarılmıştı; bu iş (Lublin bölgesinin kuzeyi için) Treblinka'daki imha kampına bırakılmıştı. İkincisi tehcir, insanları ölüm trenlerine götürmek için gereken mücbir şiddet kadar, trenlere yürütülemeyenlerin katledilmesi ile şekillenmiş korkunç görevler olsa da bunlar, genelde 101. Yedek Polis Taburu ve yanlarına takviye olarak verilen Sovyet topraklarındaki esir kamplarından toplanıp SS'lerce eğitim verilmiş *Trawniki*lerce ortak olarak yürütülmektey-

17 Heinrich R., G 624; August W., HW 3303.

18 Heinz B., HW 647, 822, 2438, 3940-41.

di. *Trawnikiler* genelde getto temizliği ve tehcirlerin en berbat kısmını hallediyordu.

Jozefow sonrası yaşanan psikolojik moral kaybının yarattığı kaygı, birkaç gün sonra Alekzandrow'da yaşanan gizemli olayın en olası açıklamasıdır. Trapp bu sefer infazları *Trawnikilerin* gerçekleştireceğine dair garanti almış olabilirdi. Onlar görev yerine gelmediğinden, Trapp adamlarına toplattığı Yahudileri serbest bırakmıştı. Kısaca, 101. Yedek Polis Taburu'nun katliamlara uyum sağlaması için gereken psikolojik teskin ikili bir iş bölümü ile sağlanacaktı. Kırımın büyük kısmı imha kamplarına bırakılacak, "pis iş" in en kötü kısmı ise *Trawnikilere* verilecekti. Bu değişiklik 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının Nihai Çözüm'e katkılarını kanıksaması için yeterli olacaktı. Tekrar öldürme vakti geldiğinde, polisler bu kez "delirmedi." Aksine durumu kanıksayıp son derece etkili katillere dönüştüler.

Lomazy: 2. Bölük'ün Alçaklığı

Lublin bölgesindeki polis taburlarının yeniden konuşlanması emri, 12 Haziran'daki Jozefow katliamından önce verilmişti.¹⁹ Bölge kuzey, merkez ve güney "güvenlik sektörleri"ne bölünmüştü. 101. Yedek Polis Taburu, batı-doğu ekseninde Pulawy, Radzyn ve Biala Podlaska alt idari birimlerini (*Kreise*) kapsayan kuzey sektörüne gönderilmişti. Teğmen Gnade'nin 2. Bölük'ü Biala Podlaska'ya konuşlanmış, Teğmen kurmaylarıyla beraber bölgenin merkezi olan Biala'ya yerleşmişti. Bölük'ün 1. Müfrezesi güneydoğudaki Piszcrac ve Tuczna'ya yerleşirken, 2. Müfreme güney yönündeki Wisznice'ye gitmişti. 3. Müfreme ise Radzyn'ın komşu idare bölgesi olan güneybatıdaki Parczew'e yerleşmişti.

Nihai Çözüm, Biala Podlaska bölgesinde 10 Haziran 1942 tarihinde başlamıştı; Biala'dan 3.000 Yahudi Sobibor'a sürülmüştü. Daha küçük topluluklardan yüzlerce Yahudi, Biala ve Wisznice'nin tam ortasında kalan Lomazy köyüne toplanmıştı.²⁰ Bunun ardından imha harekâtları Gnade ve 2. Bölük'ün gelişine kadar durmuştu. Lomazy Yahudileri 101. Yedek Polis Taburu ve *Trawniki* birliklerinin ilk ortak harekâtı olacaktı. 2. Bölük toplama görevi için gereken insan gücünün çoğunu sağlamıştı. *Trawniki*lerin asıl işlevi cellat-

19 YVA, 0-53/121/27-31 (KdO Lublin Kintrupp'un emri, 9 Temmuz 1942).

20 Brustin-Berenstein, Tablo 2.

lıktı, bu yönde kullanılmalarının amacı ise Alman polislerin Jozefow'da yaşadıkları psikolojik yükün hafifletilmesiydi.

Ağustos başlarında 3. Müfreze, 15-18 kişilik takımlarından biri Çavuş Heinrich Bekemeier* yönetiminde Lomazy'e konuşlanmıştı. Takıma *Gruppe Bekemeier* [Bekemeier Grubu] adı verilmiş ve bunlar yarısı Yahudi, yarısı Polonyalı olan kasabada birkaç olaysız hafta geçirmişti. Kasabanın Yahudi nüfusu Polonyalılardan ayrı yaşamaktaydı; ancak kasabanın Yahudi mahallesi ne çitlerle çevrilmişti ne de etrafına muhafızlar dikilmişti.²¹ Alman polisler kışla olarak Yahudi mahallesindeki okulu kullanmıştı.

Harekâtın başlamasından bir gün önce, 16 Ağustos'ta, Lomazy'deki Heinrich Bekemeier, Teğmen Gnade'den ertesi gün bir Yahudi "yeniden iskanı" olacağına ve adamlarının sabah 4'te hazır olması gerektiğine dair bir telefon almıştı. Bunun anlamı Bekemeier için "açıktı."²² Gnade aynı gün, Teğmen Drucker ve Teğmen Sheer'i Biala'ya çağırdı. İddialara göre, Gnade bir SD subayının yanında, ertesi gün SS'le işbirliği yapılarak gerçekleştirilecek harekât hakkında bu ikisine bilgi vermişti. Lomazy'nin tüm Yahudileri öldürülecekti.²³ Wisznice yakınındaki 2. Müfreze'ye, sabah yola çıkıp yarım saatlik yolu kat edebilmeleri için birkaç kamyon tahsis edilmişti.²⁴ 1. Müfreze için başka kamyon kalmadığından, Polonyalıların çiftliklerinden at arabaları bulunmuş ve birlik sabah Lomazy'e varmış olabilmek için bütün gece at arabalarıyla seyahat etmişti.²⁵

Gnade, Lomazy'de bütün astsubaylarıyla bir toplantı yapmış ve Yahudi mahallesinin temizlenip, Yahudilerin okulun bahçesinde

21 Kurt D., HW 1230, 4368; Anton B., HW 4371.

22 Heinrich B., HW 2600, 2985.

23 Kurt D., HW 1230, 1232, 2892, 4368; Ernst Hr., HW 2732.

24 Paul M., G 207.

25 Max F., HW 1387; Ernst Hr., HW 2722; Walter L., G 184; Fritz S., G 303.

toplanması için emirler vermişti. Astsubaylara *Trawniki*'den *Hiwi*lerin infazları gerçekleştireceği, böylece polislerin çoğunun bu işten kurtulacağı söylenmişti. Yine de toplama harekâtı "daha önce yapıldığı gibi" yapılacaktı; bu, bebeklerin, yaşlı, hasta ve okul bahçesine taşınamayacak kadar zayıf olanların görüldükleri gibi öldürülmeleri anlamına geliyordu. Ancak takım komutanlarından birine göre, çocukların çoğu yine toplama noktasına getirilmişti. Polisler harekât sırasında, Jozefow'da olduğu gibi, sadece Almanyalı Yahudilerle değil, Hamburglu Yahudilerle de karşılaşmıştı. Yahudiler okulun bahçesini hızla doldurmuş ve kalabalık bitişikteki spor sahasına taşmıştı. Çeşitli infazlarla birlikte toplama harekâtı iki saatte bitmişti.²⁶

Bunun üzerine, Lomazy'deki 1.700 Yahudi oturup beklemek zorunda kalmıştı. Altmış ile yetmiş genç erkek seçilmiş, kazma ve küreklerle beraber kamyonlara bindirilmiş ve ormana yollanmıştı. Bu gençlerden bazıları yolda kamyonlardan atlayıp kaçmayı başarmıştı. Bir başkası, taburun boks şampiyonu olan onbaşıya saldırmış, onbaşı da genç Yahudi'yi bayıltana kadar dövmüştü. Ormana varan genç Yahudilere toplu mezar kazdırılmıştı.²⁷

Lomazy'de ise ölmeyi bekleyen Yahudiler ve polis muhafızlarının bekleyişi saatlerdir sürmekteydi. Aniden *Trawniki*'den gelen elli kadar *Hiwi*, başlarında bir SS subayıyla uygun adım kasabaya girmişti. Polislerden biri ifadesinde, "İyi hatırlıyorum, bu *Trawniki*ler geldikten hemen sonra mola verdiler. Çıkınlarından getirdikleri yiyeceklerin yanında iki şişe de votka çıkartıp içmeye başladılar" demişti. SS subayı ve Gnade de bu içki sefasına katılmıştı. Başka astsubaylardan da içki kokusu gelse de iki subayın aksine gözle gö-

26 Anton B., HW 2698-99, 4371; Ernst Hr., HW 2722; Wolfgang H., HW 2211; Kurt D., HW 4368; August Z., G 273.

27 Fritz S., G 303-4. Ayrıca bkz. Bernhard S., HW 1717; Ernst Hr., HW 2723; Heinrich B., HW 2985; Friedrich P., G 240.

rülür seviyede sarhoş olmamışlardı.²⁸ Polislere ise tereyağlı ekmek verilmmişti.²⁹

Mezarların kazılmasının ve *Hiwiler* ile polislerin tayınlarını yemelerinin ardından, bir buçuk kilometre uzaktaki ormana doğru "ölüm yürüyüşü" başlamıştı.³⁰ Polislerden bazıları at arabalarıyla ormana gidip yeni bir koridor oluşturmuştu.³¹ Diğerleri, Yahudileri 200, 300 kişilik gruplar halinde ormana götürmüştü. Yolda yere düşenler, düştükleri yerde öldürülmüştü.³² Bu çok fazla vakit alınca, kalanların tek grup halinde okula götürülmesine karar verilmişti. Polonyalı köylülerden ip parçaları toplanmış ve bunlar birbirine tek bir uzun parça olacak şekilde bağlanıp Yahudilerin etrafına gerilmişti. Yahudiler daha sonra oturdukları yerden tek hamlede kaldırılmış ve iple bağlanmış halde ormana yürütülmüştü.

Çavuş Toni Bentheim daha sonra yaşananları şöyle anlatmıştı:

Yürüyüş son derece ağır ilerliyordu. Öndekiler tahminen çok hızlı olduğundan ipi çekiştiriyor, bu yüzden sonda kalanlar sıkışmadan dolayı, ileriye tek adım atamıyordu. Kaçınılmaz olarak yere yıkılanlar oldu, spor sahasından daha çıkmamış ya da çıkmak üzere olanlar ipten dolayı yere ilk düşüp sürüklenenlerdi. Kalabalığın içinde ezilenler de oldu. Bu şekilde yere düşüp geride kalan Yahudiler ya acımazca ileriye sürüklendi ya da düştükleri yerde öldürüldü. Düşenlerin öldürülmesi de durumu değiştirmede; geride kalan kalabalık bir türlü düzene girip ilerleyemiyordu. Bu sırada görevimiz

28 Ernst Hr., HW 2723; Joseph P., HW 2749--50; Walter L., G 185; Paul M., G 208.

29 Gustav M., HW 1709.

30 "Ölüm yürüyüşü" tabiri için bkz. Max F., HW 1386; uzaklık için, Heinrich B., HW 2601; Walter L., G 185.

31 Max F., HW 1386; Paul M., G 207.

32 Walter Z., HW 2624; Georg K., HW 2638; Anton B., HW 4372.

olmadığından ben tek başıma veya yanımda birkaç yoldaşım-la Yahudileri takip ettik. Çünkü bu şekilde ilerleyemeyeceklerini düşünüyordum. Duyulan ilk silah seslerinin durumu değiştirmediyi görünce şöyle bir şeyler bağırdım: “Bu saçmalığın amacı ne? Bırakın şu ipi!”. Bağırduğımı duyan kalabalık ve yanlarındaki *Hiwiler* aniden durdu. *Hiwiler* kafaları karışmış halde bana bakıyorlardı. İlgilerinin bende olduğunu fark edince onlara tekrar seslenip ipin boşuna olduğunu söyledim. İpi bırakın (...) İkinci bağırımdan sonra, Yahudiler ipi bıraktı ve kalabalık sıraya geçip ilerlemeyi başardı. Bundan sonra okulun bahçesine geri döndüm. Tedirgin ve kızgındım, derhal okula gidip içki içmeye başladım.³³

Yürüyen Yahudi kabileleri ormana vardıkça cinsiyetlerine göre ayrılmış ve üç toplama noktasından birine gönderilmişti. Orada soyunmaları emredilmişti. Kadınların iç çamaşırları ile kalmalarına izin verilmişti. Kimi yerlerde erkekler tamamen çıplak iken, başka yerlerde iç çamaşırları üstlerindeydi. Her yerde polisler kıyafetleri ve değerli eşyaları toplamakla görevlendirilmiş; toplamadan sonra da üstlerinin aranacağı bildirilmişti. Yahudiler ellerinde kıyafetleri ile gelip kıyafetleri bir yığına bırakmış; bunlar da sonra aranmıştı. Değerli eşyalarını bir kutuya veya yere açılmış bir battaniyenin üstüne bırakan Yahudiler yüzüstü yere yatırılıp tekrar bekletilmişti; bu kimi zaman saatlerce sürüyor, Yahudiler yakıcı Ağustos güneşinin altında çıplak bekliyordu.³⁴

Tanıklıkların ezici çoğunluğu Teğmen Gnade'nin “inançlı bir Nazi” ve antisemit olduğuna işaret etmektedir. Gnade'nin davranışları da önceden kestirilemiyordu; kimi zaman cana yakın başka zamanlarda ise vahşi ve gaddardı. En berbat yanları içkiliyken ken-

33 Anton B., HW 2700-2701.

34 Wilhelm Gb., HW 2150; Karl G., HW 2197; Heinrich B., HW 2600; Georg K., HW 2638; Joseph P., HW 2750; Hermann Bg., G 98; Walter L., G 185; Paul M., G 207; August Z., G 282; Fritz S., G 313.

dini daha güçlü göstermekteydi ve anlatılanlara göre, Gnade o öğleden sonra körkütük sarhoştı. Aslında bakılırsa Polonya'da "ayyaş olmuştu."³⁵ Gnade'nin alkole giderek artan ihtiyacı taburdaki başka insanlarda da görülüyordu. İçki içmeyen polislerden biri, "yoldaşların çoğu o kadar çok Yahudi öldürdüğümüz için içiyordu, böyle bir hayat ayıkken çekilmezdi."³⁶

Gnade'nin içkiciliği genelgeçer bir şey olsa da Lomazy'de sergilemeye başladığı sadizm öyle değildi. Gnade daha bir önceki sonbaharda, Hamburg'dan getirdiği Yahudilerin katledilmelerinde rol almalarını önlemek üzere kendi adamlarını Minsk'ten yola çıkan gece trenine bindirmişti. Gnade, Jozefow'da özellikle sadistçe davranışlar göstererek mevkidaşları arasında öne de çıkmamıştı. Her şey Lomazy dışındaki ormanda Yahudilerin kendi mezarlarını kazmasını beklerken Gnade'nin kendine bir eğlence aramasıyla değişmişti:

Teğmen Gnade, infazların başlamasından önce 20-25 yaşlıca Yahudi'yi seçmişti bile. Bunlar sadece sakalları uzun adamlardı. Gnade, yaşlı adamları kazılmış mezarların başında, yerde süründürdü. Yaşlı adamlara sürünme emrini vermeden önceyse, adamlara kıyafetlerini çıkarttırdı. Tamamen çıplak kalmış Yahudiler sürünürken Üsteğmen Gnade etrafındakilere şöyle bağırıyordu: "Benim astsubaylarım nerede? Sizin sopalarınız nerede hani?" Astsubaylar ormanın kıyısına gidip birer sopa edindiler ve Yahudileri var güçleriyle dövmeye başladılar.³⁷

35 Kurt D., HW 4335, 4368-70; Anton B., HW 2703, 3960, 4348; Joseph P., HW 2.750; Henry D., HW 3071; Walter N., HW 3927; Ernst Hr., HW 3928; Heinz B., HW 3943; Walter Z., HW 3954. Gnade'yi yanlışlayan ifadeler Ernst Hr., HW 3929; Walter Z., HW 3954; ve Wolfgang Hoffmann, HW 4318'den ibarettir

36 Wilhelm I., HW 2239.

37 Friedrich P., G 241-42. Bu anlatım August Z. HW 3519 tarafından tamamen doğrulanmıştır.

İnfaz hazırlıkları tamamlanınca, Gnade Yahudileri soyunma alanlarından mezarlara doğru kovalamaya başlamıştı.³⁸

Yahudiler, soyundukları yerler ile mezar arasındaki 30 ile 50 metrelik mesafeyi dar bir koridor oluşturan muhafızların arasından küçük gruplar halinde geçerek koşmaya zorlanmışlardı.³⁹ Mezar, üç yanında toprak yığınları, dördüncü tarafındaysa Yahudilerin sürüldüğü bir çukurdan ibaretti. *Hiwiler*, sarhoşluğun verdiği coşkuyla ilk Yahudiler mezara girdiği gibi ateş etmeye başlamışlardı. “Bu yüzden ilk öldürülen Yahudilerin cesetleri mezarın girişini tıkamaya başladı. Ardından bazı Yahudiler mezara girip girişteki cesetleri kaldırdı. Bu sayede çok sayıda Yahudi mezara doğru sürüldü ve *Hiwiler* ateş etmek üzere mezarın kenarlarındaki yerlerini aldılar. Buradan kurbanlarına ateş ettiler.”⁴⁰ Silahlar patladıkça mezar dolmaya başlamıştı. “Arkadan gelen Yahudiler, mezar cesetlerle tıka basa dolu olduğu için önden gelip öldürülenlerin üstüne tırmanmak zorunda kaldı.”⁴¹

Hiwiler, Gnade ve SS subayı ellerinde şişeler, giderek daha fazla sarhoş olmaktadır.⁴² “Üsteğmen Gnade toprak yığınının üstünden tabancasıyla ateş ederken oradan düşecek gibi oluyordu; toprak yığının üstünde duramayacak kadar sarhoş olan SD [orijinali bu şekilde] subayı ise tıpkı *Hiwiler* gibi mezara inip orada ateş ediyordu.” Mezarlığın dibinde biriken su, akan kanlarla beslenip, *Hiwilerin* dizlerine kadar yükselmişti. İnfazcı sayıları ise *Hiwiler* sarhoşluktan bayılmaya başlayınca gitgide azalmıştı. Ardından Gnade ve SS subayı, birbirlerini bağırarak paylamaya başladığında mezarın otuz

38 Hermann Bg., G 98; Joseph P., HW 2750.

39 Walter Z., HW 2625; Georg K., HW 2638.

40 Friedrich P., G 241-42.

41 Ernst H., HW 2725.

42 Johannes R., HW 1810; Rudolf K., HW 2650; Joseph P., HW 2750-51; Kurt D., HW 4368; Paul M., G 209.

metre civarındaki herkes bağırışları duymuştu. SS subayı “Bir halta yaramaz polislerin ateş bile etmiyor!” diye bağırmişti. Gnade ise onu şöyle cevaplamıştı “İyi, o zaman adamlarım da ateş etmeli!”⁴³

Teğmen Drucker ve Teğmen Scheer astsubaylarını çağırıp, kendi adamlarının da idam mangası kurup *Hiwiler* gibi infaz gerçekleştirmeleri için gereken emirleri vermişti. Çavuş Hergert’e göre, astsubaylar “mezardaki sular yarım metreyi geçtiğinden” *Hiwilerin* yöntemini uygulamayı reddetmişlerdi: “Üstelik cesetler mezarların dört bir yanında, hatta açıkçası yüzüyorlardı. İnfaz sırasında vurulan; ama öldürücü darbe almamasına rağmen merhamet kurşunları sıkılmadan sonradan gelen kurbanların altında kalan çok sayıda Yahudi’nin korkunç halini hatırlıyorum.”⁴⁴

Astsubaylar, infazın mezarın iki tarafında konuşlanacak iki idam mangası ile sürdürülmesi gerektiğine karar vermişlerdi. Yahudiler mezarın iki tarafı boyunca sıralanarak yere yatırılmış ve karşı taraflara birer polis mangası geçip ateş etmişti. Üç müfrezeden gelen adamlar mangalara bölünmüş, beş ile altı infazdan sonra yeni bir manga öncekinin yerini almıştı. *Hiwiler* iki saat kadar sonra ayılmış ve Alman polislerin yerine infazları yerine getirmeye devam etmişti. İnfazlar akşam saat 7’ye kadar sürmüş ve kenarda bekletilen işçi Yahudiler mezarı kapatmıştı. Ardından bu işçi Yahudiler de kurşuna dizilmişti.⁴⁵ Dolup taşmış mezarın üstündeki ince toprak tabakası hâlâ yerine oturmamıştı.⁴⁶

1. ve 2. Müfrezeler asıl mıntıkalarına geri dönmüşlerdi; ancak Bekemeier Grubu Lomazy’de kalmıştı. Grup birkaç gün sonra Lo-

43 Ernst Hr., HW 2725-26.

44 Ernst Hr., HW 2256.

45 Ernst Hr., HW 2256-57; Kurt D., HW 4368; August Z., G 282; Joseph P., HW 2750-51; Walter L., G 186-87; Max F., HW 1388.

46 Bernhard S., HW 1717.

mazy'deki Yahudi mahallesini aramıştı. Bodrum katlarına bakan ve binaların döşemelerinin altına kazılmış sığınak arayan polisler, yirmi otuz kadar Yahudi daha bulmuşlardı. Bekemeier Gnade'ye telefon etmiş, Gnade de Yahudilerin kurşuna dizilmesi emrini vermişti. Bekemeier yanında üç, dört Polonyalı polis ile beraber Yahudileri ormanın kıyısına götürmüştü, bir kez daha nişan almak için süngü kullanarak Yahudilerin boyunlarına ateş ettirmişti. Adamlardan her biri en az bir kişiyi vurmuş, bazılarıysa iki kez ateş etmişti. Polonyalı belediye başkanına ise cesetleri gömmesi emredilmişti.⁴⁷

101. Yedek Polis Taburu'nun gerçekleştirdiği, dört haneli kurban sayısına ulaşmış ikinci katliam olan Lomazy'deki katliam Jozefow'dakinden önemli açılardan oldukça farklıydı. Kurbanlar açısından, tahminen yaklaşan sonun daha bilincinde olmaları ve eli ayağı tutan genç işçi Yahudilerin bile katledilmesi sebebiyle Lomazy'de çok daha fazla kaçma girişimi yaşanmıştı.⁴⁸ Yahudiler kaçıp saklanmaya daha çok uğraşsalar da öldürme yönteminin verimliliği açısından, Jozefow'daki emprovize ve amatörce yöntemlere göre çok daha gelişkindi. Jozefow'dakinin üçte biri sayıda adam, Jozefow'da geçen zamanın yarısı kadar sürede çok daha fazla (1.700) Yahudi'yi öldürmüştü. Üstelik kıyafetler ve değerli eşyalar toplanmış, cesetler toplu mezara gömülmüştü.

Psikolojik olarak, katillerin üzerindeki yükün azaltıldığı söylenebilir. *Hiwiler* sadece infazlardan sonra etkilerini unutarak rahatlamak için içmemiş, harekâtın başından sonuna sarhoş gezmiş ve infazların çoğunu gerçekleştirmişlerdi. Çavuş Bentheim'e göre, adamları infazlarda yer almadıkları için bu sefer oldukça "keyifliler-

47 Rudolf B., HW 405; Bruno D., HW 2535; Heinrich 8., HW 2613-14; August Z., HW 3365-66, G 284.

48 Fritz S., G 303-4; Paul M., G 209; Bernhard S., HW 1717.

di.”⁴⁹ Jozefow'dan sonra, başkaları tarafından öldürülen Yahudileri toplamak ve onlara muhafazlık etmek görece masum görünmüştü.

Hiwilerin yerini almak zorunda kalan ve akşamüstü birkaç saat boyunca idam mangalarında yer alan polisler bile Jozefow'daki korku ve dehşet dolu deneyimlerine benzer bir şey hatırlamamıştı. Bu kez polisler kurbanlarıyla yüz yüze eşleşmemişlerdi. Kurban ve katili arasındaki kişisel bağ kopmuş gibiydi. Jozefow'dakinin tam tersine, sadece bir tane polis öldürdüğü bir Yahudi'nin yüzünü hatırlıyordu.⁵⁰ Katliam sürecinin kişisel bir şey olmaktan çıkmasının yanı sıra, adamların gruplar halinde sık sık birbirlerinin yerini almaları, Jozefow'daki sonu gelmeyen, aralıksız cinayet hissinden de kurtarmıştı. Katliama doğrudan katılım daha az kişisel olduğu kadar bu kez sonu gelen bir şeydi. Alışma süreçlerinin de oldukça önemli bir rolü olmuştu. Zaten bir kere birini öldürmüş olan adamlar ikinci sefer aynı derecede travmatik bir şok deneyimlememişti. Her şeyde olduğu gibi cinayet de alışılabilen bir şeydi.

Lomazy'i Jozefow'dan oldukça farklı kılan bir diğer etmen de başka bir tür psikolojik “rahatlama” olabilirdi. Yani bu kez Trapp'ın ilk katliamda sunduğu gibi bir “seçim yapabilme yükü” taşımak zorunda kalmamışlardı. Öldürmek istemeyenlere kendilerini görevden affettirme şansı verilmemişti, devam edemeyecek kadar sarsılmış olan hiç kimseye görevi bırakmak için sistemli bahaneler sunulmamıştı. İdam mangalarına seçilen herkes sırası gelince emirler gereği birilerini vurmuştu.⁵¹ Bu yüzden, eline kan bulaşanlar yaptıklarının kaçınılmaz olduğu dair açık farkındalıktan kurtulmuştu.

Bu, polislerin hiçbir seçim yapma şansı olmadığı anlamına gelmemektedir; sadece seçenekler bu sefer Jozefow'daki kadar açık su-

49 Anton B., HW 4374.

50 August Z., G 282.

51 Ernst Hr., HW 2727-28; August Z., G 284.

nulmamıştı. Adamlar cinayet işlemekten kurtulmak için çaba sarf etmek zorunda kalmıştı. Çavuş Hegert bile adamlarının arasından gönüllü aranmadığını ve Bölük'teki herkesin sırayla infazlara katılmak zorunda olduğunu; ancak bazı adamların ağaçların arasına "tünemiş olabileceğini" söylemişti.⁵² Anlaşılan bunların sayısı, Jozefow'a kıyasla oldukça azdı; sadece iki adam bilerek görevden kaçtıkları yönünde ifade vermişti. Georg Kageler, Lomazy'den ormana iki kez Yahudi getiren bir grubun üyesi olduğunu ve "başka görev almamak için 'sıvıştığını'" iddia etmişti.⁵³ Paul Metzger* ormanın kıyısında soyunma alanındaki Yahudilerin koşarak canlarını kurtarmaya çalışmalarını engellemek için kurulan dış koridorda görevliydi. Metzger, Jozefow'da iki tur infaz gerçekleştirdikten sonra kamyonların arasına "kaçmıştı." Lomazy'de ise bu defa kaçan Yahudilerden biri birden ona doğru gelince, Metzger gitmesine izin vermişti: "Zaten sarhoş haldeki (...) Üsteğmen Gnade hangi nöbetçinin Yahudi'nin kaçmasına izin verdiğini sormuştu. Kendimi ele vermek istemedim, yoldaşlarımdan hiçbiri de konuşmadı. Üsteğmen Gnade sarhoşluğu sebebiyle meseleyi inceleyemedi, böylece ben de sorumlu görülmekten kurtuldum".⁵⁴

Kageler ve Metzger'in davranışları bir miktar risk içerse de ikisi de görevden kaçtıkları için bir ceza almamıştı. Ancak polislerin çoğu infazlara katılmamak için bir çaba da göstermemişti. Lomazy'de emirlere itaat, yoldaşların davranışlarına uyma eğilimini beslemişti. Polisler Jozefow'da kendilerini yoldaşlarından ayırarak "zayıf" gösterme "bedeline" rağmen, katliama katılıma dair bireysel seçim yapabilirken, bu sefer bunun psikolojik yükü daha kolay taşınabilir olmuştu.

52 Ernst Hr., HW 2727.

53 Georg K., HW 2638.

54 Paul M., G 206, 209.

Trapp, aslında sadece bir seçim şansı sunmamış; aynı zamanda bir çizgi tutturmuştu. “Yahudileri öldürmekle görevliyiz; dövüp işkence etmekle değil” demişti.⁵⁵ Trapp’ın Jozefow’daki kişisel rahatsızlığı açıkça görülmüştü. Ancak devamında “Yahudi harekâtları”nın çoğu tabur değil, bölük ya da müfreze katılımı ile gerçekleşmişti. Artık Trapp yerine, Lomazy’daki Gnade gibi bölük komutanları, adamlardan beklenen ve özendirilen davranışların türünü belirleyebilecek duruma gelmişti. Gnade’nin mezar başındaki sebepsiz ve korkunç sadizmi, onun nasıl bir liderlik sergilemeyi seçtiğini gösteren örneklerden sadece biriydi ve bu örnekler yakında katbekat artacaktı. Gnade ve *Trawniki*lerin SS komutanı katliamdan sonra hâlâ sarhoşken, Lomazy’daki okulun bahçesinde Toni Bentheim’e rast gelmişti. Gnade “Ee, sen kaç tane vurdun bari?” diye sormuştu. Çavuş cevap vermeyince, Gnade aşağılayarak şu cevabı vermişti: “Bir Katolikten başka ne beklenir ki zaten?”⁵⁶ Lomazy’de sergilenen bu tip bir liderlik ve *Trawniki*lerin desteğiyle 2. Bölük’ün adamları katılmış katiller olma yolunda büyük bir adım atmıştı.

⁵⁵ Adolf B., HW 441.

⁵⁶ Anton B., HW 2703-4.

Treblinka'ya Ağustos Sürgünleri

Lomazy, 1942 Haziran'ında Yahudilerin toplandığı; fakat bütün tren istasyonlarından uzakta olduğundan kolayca tehcir edilemeyecekleri bir yerdi. 17 Ağustos katliamı bu yüzden gerçekleşmişti. Ancak Kuzey Lublin'deki Yahudilerin çoğu demiryolu bağlantısı olan Radzyn, Lukow, Parczew ve Miedzyrzec'te yaşıyordu. Bu yüzden, 101. Yedek Polis Taburu'nun Nihai Çözüm'e asıl katkısı, artık yerel katliam değil, getto temizliği ve Radzyn'deki tabur karargâhına 110 kilometre uzaktaki Treblinka imha kampına sürgün şeklinde olacaktı.

Treblinka'ya giden ilk nakliye treni, 22 Temmuz 1942'de Varşova'dan geç saatlerde yola çıkmış ve ertesi gün oraya varmıştı. Bundan sonra, Varşova etrafından her gün tren gelmeye başlamıştı. 5-24 Ağustos arasında, Radom ve Kielce'den 30 bin kadar Yahudi de Treblinka'ya gönderilmişti. Kampın imha kapasitesi sonuna kadar zorlanmasına rağmen, Globocnik, Kuzey Lublin'den gönderilen nakilleri de sabırsızca başlatmıştı. 101. Yedek Polis Taburu'nun güvenlik sahasındaki Radzyn bölgesinde Parczew ve Miedzyrzec'te yaşayan Yahudiler ilk hedeflerdi.

Steinmetz'in 2. Bölük 3. Müfreze'si, Lomazy'e gönderilen Beke-meier Grubu hariç, Parczew'de konuşlanmıştı. Şehrin geri kalanından tel veya duvarla ayrılmamış Yahudi mahallesinde yaşayan beş

binden fazla Yahudi vardı. Ancak sınırları belirlenmiş bir gettonun olmaması, buradaki Yahudilerin Alman işgalinin tipik ayrımcılık ve aşağılamasından azade olduğu anlamına gelmiyordu. Steinmetz'in hatırladığı gibi, polisler şehre girdiğinde, ana cadde Yahudilerin mezar taşlarıyla döşenmişti bile.¹ Ağustos başında, Parczew'de 300-500 kadar Yahudi at arabalarına bindirilip polis kontrolünde ormana götürülmüştü. Yahudiler orada bekleyen bir SS birliğine teslim edilmişti. Polisler infazlar başlamadan orayı terk ettiği için bu Yahudilere ne olduğunu öğrenememişlerdi.²

Parczew'de daha büyük bir sürgünün söylentileri duyulmaya başlamış ve Yahudiler ormana kaçmaya başlamıştı.³ Ancak çoğu şehirde kalmış ve Lomazy katliamından iki gün sonra, 19 Ağustos sabahında, 101. Yedek Polis Taburu 1. ve 2. Bölük'ü ile bir *Hiwi* birliği Parczew'e hücum etmişti. Trapp burada bir konuşma daha yapmıştı ve adamlarına görevlerinin Yahudileri şehrin 2-3 kilometre dışındaki tren istasyonuna götürmek olduğunu söylemişti. "Dolaylı" ama tartışmaya mahal vermeyecek şekilde, yürüyemeyecek kadar yaşlı ve zayıf olanların bulundukları yerde öldürüleceğini belirtmişti.⁴

2. Bölük koridor kurmuştu ve 1. Bölük de Yahudi mahallesini aramıştı.⁵ Öğleden sonra, şehrin pazar yerinden tren istasyonuna uzun bir Yahudi kafesi yürüyordu. O gün, Parczew'deki Yahudilerin üç bin kadarı sürülmüştü. Birkaç gün sonra, bu kez *Hiwilerin* desteği olmadan, kalan iki bin Yahudi de Treblinka'ya gönderildi.⁶

1 Heinrich S., HW 1569.

2 Georg K., HW 2637; Joseph P. HW 2747.

3 Erwin G., HW 1642, 2507.

4 Hans K., HW 2251; Georg K., HW 2636.

5 1. Bölük'ün "arama birlikleri" olarak rolü için bkz. Paul H., HW 1652; Hans K., HW 2251.

6 Parczew sürgünlerinin geneli için bkz. Heinrich S., HW 1569-73,

Polislerin anılarında, Parczew sürgünleri görece olaysız hatırlanmaktadır. Her şey sorunsuz ilerlemişti, çok az infaz gerçekleşmişti ve *Hiwilerin* ilk sürgüne katılmalarına genellikle gerçekleştiği gibi aylık ve vahşet damga vurmamıştı. Tahminen çok az “pis iş” yapılması gerekmişti; bu yüzden, *Hiwilerin* ikinci sürgüne katılmalarına gerek görülmemişti. Polisler, Yahudilerin nereye gönderildiğini ya da onlara ne olduğunu tam olarak bilmeseler de Steinmetz’in itiraf ettiği gibi, “Sürgüne gönderilen Yahudilerin ölüme gittiğini hepimiz açıkça biliyorduk. Bir tür kampta öldürüldüklerinden şüpheleniyorduk.”⁷ Parczew sürgünü, Lomazy ve Jozefow katliamlarından toplamda daha çok kurban yaratmasına rağmen, cinayetlere birebir katılmaktan kurtulan 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları, bu durumun farkında olmalarından ötürü hiç de rahatsız görünmüyorlardı. Gözden ırak olan akıldan da ıraktı. Gerçekten de Steinmetz’in müfrezesinden bazı adamlara göre, en canlı anıları Parczew’in kuzeyindeki bataklık bir çayıra muhafızlık görevine çıkıp bütün gün orada ayakları ıslak dikilmeleri idi.⁸

101. Yedek Polis Taburu’nun daha iyi hatırladığı olay, 25-26 Ağustos’ta Miedzyrzec’ten 11 bin Yahudi’nin Treblinka’ya gönderilmesi.⁹ 1942 Ağustos’unda, Miedzyrzec 12 bin Yahudi nüfusuyla

4383; Erwin G., HW 1641-42, 2507; Paul H., HW 1652; Bruno D., HW 1876-77; Heinrich E., HW 2170; Otto H., HW 2220; Hans K., HW 2251-52; Max D., HW 2536; Heinrich B., HW 2608; Georg K., HW 2636; August Z., HW 3366, G 278-79; Alfred K., G 575-76.

7 Heinrich S., HW 1572. Steinmetz’in bunu kabul etmesi bir istisnadır. Polislerin sorgu esnasında sürülen Yahudileri hangi kaderin beklediğine dair bilgileri olduğunu reddetmesi çok daha sık rastlanan bir olgudur.

8 Heinrich B., HW 2608; August Z., G 279.

9 Polislerin neredeyse tümünün hatıralarında, Miedzyrzec’ten yapılan Ağustos sürgünlerinin bir güne sığdırıldığı görünüyordu. Halbuki polislerden biri (Heinrich R., G 626) ve Yahudi tanıkların tümü (Tauba T., HW 1066-67; Berl C., HW 1092; Rywka G., HW 1112; ZStL, 8 AR-Z 236/60 [Aussenstelle Radzyn KdS soruşturması], 1:3-4 [Feigenbaum’dan

Radzyn civarındaki en büyük gettoydı; Lukow'da 10.000 ve Radzyn kasabasında altı bin Yahudi vardı. 1942 Haziran'ında, Lublin bölgesindeki getto idaresi, sivillerden SS'lere devredilmişti ve bu üç getto bundan sonra Güvenlik Polisi'nin Radzyn bölge ofisinden gönderilen adamlarca idare edilmişti.¹⁰

Tıpkı Lublin bölgesinin güneyindeki İzbica ve Piaski gibi, Miedzyrzec'te civar yörelerdeki Yahudilerin toplanıp Treblika'ya gönderilirken geçtiği bir "geçiş gettosu" haline gelecekti. Başka yerlerden daha çok Yahudi'nin getirilebilmesi için Miedzyrzec'in belirli aralıklarla boşaltılması gerekmişti. Bu tip bir temizliğin ilki ve en büyüğü, 25-26 Ağustos'ta 101. Yedek Polis Taburu 1. Bölük, 2. Bölük'ün 1. ve 3. Müfreze'si, bir *Hiwi* birliği ve Radzyn Güvenlik Polisi birliklerinin ortak harekâtı ile gerçekleştirilmişti.¹¹

Haziran ayının sonunda tabur karargâhının Bilgoraj'dan Radzyn'e taşınmasıyla, 1. Bölük'ün adamları Kock ve Lukow'un yanı sıra burada da konuşlanmıştı. 3. Bölük 1. Müfreze, Radzyn bölgesindeki Czemierniki kasabasına ve 2. Bölük 3. Müfreze Parczew'e gönderilmişti. Bu beş müfreze şimdi de Miedzyrzec harekâtına katılacaktı. At arabalarıyla daha çok Yahudi getiren bir birlikteki polislerden bazıları 24 Ağustos gecesi Miedzyrzec'e varmıştı.¹² Adamların çoğu ise 25 Ağustos'un ilk saatlerinde Radzyn'de Başçavuş Kammer'in komutasında toplanmıştı. Yüzbaşı Wohlauf'un yokluğu ise karn-

bölümler)) harekâtı iki gün olarak hatırlamıştı. Sürülen Yahudilerin sayısı düşünülürse, iki güne ihtiyaç olduğu kesin görülebilir.

10 YVA, TR-10/710 (Landgericht Dortmund, 8 Ks 1/70 Josef Bürger kararı), 16.

11 1. ve 3. Bölük'ten polisler harekâta 2. Bölük'ün de katıldığı yönünde ifade vermişlerdir. Ancak, 3. Müfreze dışında 2. Bölük'ün hiçbir üyesi -Lomazy ve Jozefow olaylarını açıkça anlatanlar dahil- Miedzyrzec'teki Ağustos sürgününü anlatmamıştı. Bence, 2. Bölük'ün 1. ve 2. Müfreze'si büyük olasılıkla orada değildi.

12 Ernst Hn., G 512; Heinrich R., G 625.

yonlar Wohlauf'un kasabanın çıkışındaki evinin önünde durduğunda anlaşılmıştı. Wohlauf ve genç eşi -kadın dört aylık hamileydi ve omuzlarında asker paltosu, başında Wohlauf'un şapkası eğik takılmıştı- evden çıkıp kamyonlardan birine binmişti. Polislerden biri şöyle hatırlıyordu: "Yüzbaşı Wohlauf şoförün yanına geçerken ben de yerimi eşine vermek zorunda kalmıştım."¹³

Yüzbaşı Wohlauf, 101. Yedek Polis Taburu'na katılmadan önce çeşitli mesleki zorluklar yaşamıştı. Nisan 1940'ta 105. Polis Taburu ile birlikte Norveç'e gitmişti; ancak oradaki komutanı bir süre sonra gönderilmesini istemişti. Bu komutana göre, Wohlauf enerjik ve akıllı; ancak tamamıyla disiplinsiz ve kendini fazla beğenmiş biriydi.¹⁴ Hamburg'a geri gönderilen Wohlauf, bir sonraki komutanı tarafından anavatanda hizmet görmekle ilgilenmeyen ve sıkı ilgi gerektiren biri olarak görülmüştü.¹⁵ 1941 baharında, Wohlauf Lodz'a henüz geri dönmüş olan 101. Polis Taburu'na atanmış ve mesleki açıdan şansı dönmüştü. Birkaç ay içinde, Trapp Wohlauf'u rütbesinin yükseltilmesi ve bölük komutanlığı için üstlerine tavsiye etmişti. Trapp, Wohlauf'un enerjik, hayat dolu ve liderlik yeteneği olan biri olduğunu yazmıştı. Dahası, Nasyonal Sosyalist ilkelere göre davranıyor ve adamlarını da bu yönde davranıyordu. "Nasyonal Sosyalist devlet için hiç tereddütsüz sonuna kadar gitmeye her zaman hazırды."¹⁶ Wohlauf terfi ettirilmiş, 1. Bölük'ün komutanı ve Trapp'in yardımcısı olmuştu.

Adamlarına göre, Wohlauf oldukça gösterişçi biriydi. Polislerden biri, Wohlauf'un arabasını bir general gibi ayakta durarak kul-

13 Heinrich H., HW 976, 3219. Ayrıca bkz. Friedrich B., HW 1582, 3529; Hans K., 2252, 3220.

14 6 Aralık 1940 ve 31 Mart 1941 H. teftişleri, HW 565-67 içinde.

15 10 Nisan 1941 R. teftişi, HW 569 içinde.

16 21 Temmuz 1941 Trapp teftişi, in HW 574-80.

landığını hatırlıyordu. Bir başkası, Wohlauf'un "küçük Rommel"¹⁷ diye alaya alındığını anlatmıştı.¹⁸ 1. Bölük'ün yazıcısı ise onun enerjisini ve idareyi her açıdan tamamıyla ele alışını ve iş bitiriciliğini anlatmıştı.¹⁹ Çekimser müfreze komutanı Teğmen Buchmann ise onu Teğmen Gnade'den daha "nezih ve samimi" bir kişi olarak tanımlamıştı (açıkçası bunlar pek de ciddi mukayese standartları değildir) ve önde gelen bir antisemit olarak görmediğini söylemişti. Wohlauf, sorumluluklarına ciddiyetle yaklaşan; ama her şeyden önce yeni evli ve aşka tutulmuş bir genç adamdı.²⁰

Aslında, 101. Yedek Polis Taburu'nun aniden Polonya'ya gönderilmesi Wohlauf için sürpriz olmuştu ve 22 Haziran'daki nikah planlarını bozmuştu. Haziran sonunda, Bilgoraj'a vardktan hemen sonra, kısa bir süre Hamburg'a geri dönüp, kız arkadaşıyla evlenebilmek için Trapp'ten izin istemeye başlamıştı çünkü kız arkadaşı hamileydi. Trapp başlangıçta kabul etmese de sonra Wohlauf'a özel izin vermişti. Wohlauf 29 Haziran'da evlenmiş ve Jozefow harekâtı için tam zamanında Polonya'ya geri dönmüştü. Bölüğü Radzyn'e konuşlandığında, Wohlauf eşini oraya balayı için ziyarete getirmişti.²¹

Buchmann'ın söylediğine göre, Wohlauf, eşini Miedzyrzec sürgününe balayında ondan ayrı kalmak istemediği için beraberinde getirmiş olabilir. Öte yandan gösterişçi ve kendini beğenmiş yüzbaşı, Polonyalı Yahudilerin hayatları üzerindeki hakimiyeti ile eşini

17 T.S.N: Erwin Rommel (1891-1944), II. Dünya Savaşı sırasında Alman Afrika Kolordusu'nun başında bulunan mareşal. Savaşta İngiliz Ordusu'na karşı kazandığı zaferler sebebiyle "Çöl Tilkisi" [*Wüstenfuchs*] lakabıyla anılır.

18 Hans Pg., HW 1945; Ernst Hr., HW 2713.

19 Heinrich E., HW 3351, 3354.

20 Heinz B., HW 4414.

21 Julius Wohlauf, HW 750-51, 760.

etkilemek istemiş de olabilirdi. Adamları bu ikinci görüşteydi ve ortak tepkileri de bir kadının, gerçekleştirdikleri korkunç eylemleri izlemeye geldiği için öfke ve gücenme olmuştu.²² 1. Bölük'ün, yüz-başı değilse de polisleri halen yaptıklarından utanç duyabiliyordu.

Wohlauf, eşi ve 1. Bölük'ün adamlarının çoğunu taşıyan konvoy, Radzyn'in neredeyse otuz kilometre kuzeyindeki Miedzyrzec'e vardığında harekât çoktan başlamıştı. Adamlar, *Hiwiler* ve Güvenlik polisleri Yahudileri toplarken, gelen ateş seslerini ve çığlıkları duyabiliyorlardı. Wohlauf emirleri almak için gittiğinde adamları beklemişti. 30-35 dakika kadar sonra Wohlauf geri gelmiş ve emirleri iletmışti. Bazı adamlar kasabanın dışına nöbete gönderilmiş, kalanlarsa *Hiwilerle* beraber temizlik harekâtına katılmıştı. Kasabanın hemen dışındaki tren istasyonuna yürüyemeyen yaşlı, hasta ve güçsüzlerin öldürülmesi ve kaçanların vurulmasına dair her zamanki emirler verilmişti.²³

Adamları Wohlauf'un geri gelmesini beklerken, erken saate rağmen sarhoş halde olan bir Güvenlik Polisi subayına rastlamışlardı.²⁴ Kısa süre sonra *Hiwilerin* de sarhoş olduğu anlaşılmıştı.²⁵ Bunların sıkça zincirlerinden boşanmışçasına silahlarını ateşlemesi yüzünden polisler sık sık yere yatmak zorunda kalmıştı.²⁶ Polisler "dört bir yanda, sokaklar ve evlerde vurularak öldürülmüş Yahudilerin cesetleriyle karşılaşılıyordu."²⁷

22 Friedrich B., HW 1582; Friedrich Bm., HW 2099; Heinz B. Ve Arthur K., HW 3357; Ernst R., G 610; Heinrich R., G 627.

23 Miedzyrzec sürgününün en detaylı anlatımları için bkz. Heinrich H., HW 976-78; Friedrich B., HW 1582-83; Hans K., HW 2253-54; Ernst Hn., G 512-13; Ernst R., G 610-12; Karl S., G 659-60.

24 Hans K., HW 2253.

25 Karl S., G 659.

26 Heinrich R., G 610.

27 Friedrich B., HW 3529.

Polisler ve *Hiwiler* tarafından evlerinden çıkartılan binlerce Yahudi pazar yerine akıyordu. Orada hareket etmeden ve kalkmadan oturmak veya çölmek zorunda kalmışlardı. Yaz sonunda gelen sıcak dalgası yüzünden çok sıcak geçen bu Ağustos gününde Yahudilerin çoğu fenalaşmış ve bayılmıştı. Dahası dayak ve cinayetler pazar yerinde de yaşanmıştı.²⁸ Hava ısındıkça omzundaki ceketi çıkartan Bayan Wohlauf, yaşananları yakından izlerken, elbisesiyle uzaktan seçilebiliyordu.²⁹

Öğleden sonra saat iki civarında, kasabanın dışındaki nöbetçiler pazar yerine çağrılmıştı ve bir veya iki saat sonra tren istasyonuna yürüyüş başlamıştı. Polisler ve *Hiwiler* bütün kuvvetleriyle Yahudileri tren istasyonuna doğru sürüklemişti. Öldürmeler yine yaygındı. “Ayaklarındaki sorun” nedeniyle daha fazla ilerleyemeyenler vurularak yolun kenarında bırakılmışlardı. İstasyona giden yolun kenarları cesetlerle dolmuştu.³⁰

Tren vagonlarının doldurulmasında yaşananlar bu harekâtın son dehşet anı olmuştu. Güvenlik Polisi ve *Hiwiler* her bir vagona 120-140 kadar Yahudi’yi tıkıştırırken, yedek polisler beklemiş ve izlemişti. Birisi olayı şöyle hatırlamıştı:

İş düzgün ilerlemediğinde, kamçı ve silah kullandılar. Yükleme tam anlamıyla korkunçtu. Aynı anda on yirmi vagon doldurulduğundan, bu zavallı insanlardan tüyler ürperen çığlıklar yükseliyordu. Yük treni oldukça uzundu. Tamamı gözle görülemiyordu. En az elli, altmış kadar vagon vardı. Vagonlar dolunca kapıları kapatılıyor ve çivileniyordu.³¹

28 Friedrich B., HW 1583; Ernst Hn., G 512.

29 Heinrich H., HW 978, 3219; Hans K., HW 3220; Ernst R., G 611.

30 Heinrich H., HW 977; Friedrich B., HW 1584; Hans K., HW 2254; Ernst Hn., G 513; Ernst R., G 612.

31 Heinrich H., HW 977-78.

Bütün vagonlar kapatılınca, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları katarın hareket ettiğini görmeyi beklemeden orayı hızlıca terk etmişti.

Miedzyrzec Gettosu'nun boşaltılması, taburun Nihai Çözüm'e katılması sırasında gerçekleştirdiği en büyük sürgündü. Miedzyrzec'te sadece bin Yahudi'ye yerlerine Polonyalılar gelinceye kadar gettoda kalmaları için geçerli çalışma izinleri verilmişti.³² Böylece 11 bin kadar Yahudi sürülmüş oluyordu. Polisler harekât esnasında yüzlerce Yahudi'nin vurularak öldürüldüğünü bilseler de, tam olarak kaçının öyle öldürüldüğünü elbette bilmiyorlardı.³³ Ancak hayatta kalan Yahudiler, cesetleri toplayıp defnettikleri için sayıyı biliyorlardı; 960 ceset saymışlardı.³⁴

Miedzyrzec sürgününde yaşanan gaddarlığın, Nazilerin 1942'deki standartlarına göre bile çarpıcı olduğunu anlayabilmek için bu sayıların daha geniş bir bağlama oturtulması gerekmektedir. 22 Temmuz-21 Eylül 1942 arasında, Varşova'dan 300 bin Yahudi sürülmüştü. Bu iki aylık sürede vurularak öldürülen Yahudilerin sayısı 6.687 olarak kaydedilmişti.³⁵ Dolayısıyla, Varşova'da vurularak öldürülenlerin sürgün edilenlere oranı yüzde 2'ydi. Miedzyrzec için aynı oran ise neredeyse yüzde 9'du. Miedzyrzec'in Yahudileri "mezbahaya giden koyunlar gibi" gitmemişti. Hayal dahi edilemeyecek bir şiddet ve vahşetle sürülmeleri, giderek kayıtsızlaşan ve hissizleşen 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının akıllarında yer etmişti. Bu bir "gözden ırak, akıldan ırak" vakası değildi.

Parczew'deki görece olaysız ve dolayısıyla kolay unutulmuş sürgün harekâtı ile Miedzyrzec'teki dehşeti niçin karşılaştırıyorum?

32 Ilse de L., HW 1293.

33 Heinrich H., HW 978; Hans K., HW 2254.

34 Berl C., HW 1091.

35 YVA 0-53/105/III (Varşova Judenrat Raporları).

Alman tarafı için ana faktör kurbanlar ve failer arasındaki orandır. Parczew'deki 5.000 Yahudi'ye karşılık, Almanlar iki *Orpo* bölüğü ve bir *Hiwi* birliği getirmişti; bunlar toplam 300-350 kişi kadardı. Mie-dzyrzec'te ise öncekinin iki katı kadar Yahudi'nin sürgün edilmesi için Alman tarafında beş *Orpo* müfrezesi, yerel Güvenlik Polisi ve bir *Hiwi* birliği vardı ve sayıları 350-400 kadardı. Alman getto temizlikçileri, sayı bakımından kendilerini baskı altında hissettiğinde, görevlerini yerine getirirken daha çok şiddet ve vahşet sergilemişlerdi.

Globocnik'in Varşova ve Radom civarlarından yapılan sürgünlerle birlikte Kuzey Lublin'den yaptığı Treblinka'ya nakliyelerini sarsızca başlatmasının, imha kampının kapasitesini sonuna kadar zorladığını gösteriyordu. Ağustos sonunda, öldürülmeyi bekleyen Yahudiler ve hızlıca kurtulması mümkün olmayan cesetler yeterince birikmişti. Aşırı yüklenilen imha makinaları sonunda arıza yapmıştı. Varşova, Radom ve Lublin bölgelerinden sürgünler bir süreliğinde durmuştu; bunlara Lukow'dan Treblinka'ya 28 Ağustos tarihinde yapılması planlanan iki yolculuğu gerçekleştirecek tren de dahil edilmişti.³⁶ Globocnik ve imha kampının yöneticisi Christian Wirth, kampı yeniden düzene sokmak için Treblinka'ya koşturmuştu. Franz Stangl, demiryolu hatlarının tamiri yüzünden civar yerleşim yerleri haricinde ulaşım sağlanamayan Sobibor'dan çağırılmış ve komutan yapılmıştı. Bir haftalık yeniden düzenlemelerin ardından, Varşova'dan Treblinka'ya yapılan sürgünler 3 Eylül'de tekrar başlamıştı; Radom'dan yapılan sürgünlerse Eylül ortasında kaldığı yerden devam etmişti. Bu esnada, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları nefes alacak kısa bir zaman bulabilmişti; zira Kuzey Lublin'deki katliamlar Eylül sonunda yeniden başlayacaktı.

³⁶ ZStL, 8 AR-Z 236/60 (Aussenstelle Radzyn KdS Soruşturması) 3:464 (25 Ağustos 1942 tarihli Ostbahn yolculuk planı). Treblinka'daki kırılma için bkz. Gitta Sereny, *Into That Darkness* (Londra, 1974), 156-64; Arad, 89-96, 119-23.

Eylül Sonu İnfazları

Sürgün programının Kuzey Lublin ayağı yeniden başlamadan kısa bir süre önce, 101. Yedek Polis Taburu birkaç kitlesel katliama daha iştirak etmişti. Bunlardan ilki Kock'un dokuz kilometre kadar kuzeybatısındaki Serokomla köyünde yaşanmıştı. Serokomla, bundan önce Mayıs 1940'ta etnik Almanların, kanunen yetkisi olmayan birlikler şeklinde örgütlediği *Selbstschutz* ("öz savunma") eliyle yapılan bir katliama sahne olmuştu. Bu birlikler, işgal altındaki Polonya'da, 1939 güzünde ve 1940 baharında Heinrich Himmler'in yakın arkadaşı Ludolph von Alvensleben liderliğinde kurulmuştu. Serokomla'dakiyle birlikte bir dizi katliam yapan *Selbstschutz*, daha sonra *Sonderdienst* olarak bilinen "özel hizmet" birlikleri olarak yeniden örgütlenmişti ve bunlar yerel idari birimlerin başındaki sivil mülki amirlerin emrine verilmişti.¹

Almanların Serokomla'ya ikinci ziyareti Eylül 1942'de oldu. 1. Bölük'ten Teğmen Brand'in müfrezesi Kock yakınlarında konuşlanmıştı. Brand, Çavuş Hans Keller'e ve müfrezeden on adama Serokomla civarında yaşayan Yahudileri toplayıp köye getirmesi emrini vermişti.² Ardından, Brand'in müfrezesi, 22 Eylül sabahının erken saatlerinde, Kock'tan çıkarak, kasabanın kuzeybatısındaki bir yol ayrımında beklemeye başlamıştı. 20 kilometre kuzeydoğudaki Ra-

1 Ferdinand H., HW 3257-58.

2 Hans K., HW 2256.

dzyn'den gelen 1. Bölük'ün Yüzbaşı Wohlauf komutasındaki geri kalan birlikleri ile Teğmen Peters'in komutasında 15 kilometre doğudaki Czemierniki'de konuşlanmış 3. Bölük 1. Müfreze bu noktada diğer polisler katılmıştı. Yüzbaşı Wohlauf'un idaresindeki yedek polisler Serokomla'ya hareket etti.

Wohlauf, köye varmadan kısa bir süre önce, konvoyu durdurdu ve adamlarına emirleri verdi. Köyün hemen dışında bütün köye hâkim iki tepeye makinalı tüfek takımları yerleştirilmişti. Brand'in müfrezesinden bazı polisler, köyün Yahudi kısmını çevirmiş, 1. Bölük'ten arta kalanlar da Yahudi nüfusu toparlamakla görevlendirilmişti.³

Ancak Wohlauf infazlarla ilgili olarak, her zamanki gibi yapılması dışında hiçbir şey dememişti. Bu, saklanmaya çalışanların, kaçakların ve yürüyemeyecek durumdakilerin görüldükleri yerde vurulması yönünde dolaylı bir ifadeydi. Öte yandan, Teğmen Peters'in yedekte tutulan müfrezesi köye neredeyse bir kilometre mesafede çakıl taşı ocağı ve hurdalık olarak kullanılan bir araziye gönderilmişti. Olanları yakındaki iki tepenin üstündeki makinalı tüfek mevzilerinden izleyen Çavuş Keller'a göre, Wohlauf adamlarına sadece "yeniden yerleştirmeden" söz etse de Serokomla'daki Yahudilerin kurşuna dizileceği barizdi.

Serokomla'daki 200 ile 300 kadar Yahudi'nin toplanması, o ılık ve güneşli günde saat sabah 11'de tamamlanmıştı. Ardından Wohlauf, "birden" bütün Yahudilerin kurşuna dizileceğini açıkladı.⁴ 1. Bölük'ten daha fazla adam, Çavuş Jurich'in* komutasındaki çakıl ocağına Teğmen Peters'in müfrezesinden infazcılar takviye olarak

3 Serokomla infazlarına dair en önemli ifadeler için bkz. Friedrich B. HW 1586-89, 3534; Hans K., HW 2256-60; Ernst R., G 612a-b; Karl S., G 661-62.

4 Friedrich P., HW 3534.

gönderilmişti. Öğle civarında, 1. Bölük'ten kalanlar, Yahudileri 20-30 kişilik gruplar halinde köyün dışına doğru yürütmeye başladı.

Teğmen Peters'in müfrezesi Jozefow'da kordon görevi yaptığundan, oradaki infaz görevinden kurtulmuştu. Aynı şekilde, Lomazy'de 2. Bölük'ün yaptığı katliama da katılmamışlardı. Ancak Serokomla'da sıra onlardaydı.

Lomazy'de katliamı yapan *Hiwilerin* tecrübesinden yoksun olan Wohlauf, infazları Jozefow'daki gibi organize etmişti. 20 ile 30 kişilik Yahudi grupları, sırayla taş ocaklarına yürütülecek ve orada Peters ve Jurich'in eşit büyüklükteki birliklerine teslim edilecekti. Bu yüzden her polis öldüreceği Yahudi'yle yine yüz yüze gelmişti. Yahudiler soyunmaya zorlanmamıştı, üzerleri değerli eşyaların toplanması için aranmamıştı. İşçi seçimi de yapılmamıştı. Bütün Yahudiler yaş ve cinsiyet ayırt etmeksizin öldürülecekti.

İdam mangalarındaki polisler, Yahudilerini ocakların içindeki gereksiz malzeme yığınlarından birinin tepesine yürütmüştü. Kurbanlar yüzleri 2 metre yüksekliğindeki tepeye bakacak şekilde sıraya sokulmuştu. Polisler, verilen emir üzerine Yahudilerin arkasından kısa bir mesafeden enselerine sırayla ateş ettiler. Cesetler tepeden aşağıya yuvarlanıp düşüyordu. Her turda yeni bir Yahudi grubu aynı noktaya geldiğinde, vurulmak için sırası gelmeden önce aşağıda kendi ailesinden ve arkadaşlarından insanların büyüyen ceset yığınına görmek zorunda kalmıştı. İnfazcıların yerleri ancak birkaç turdan sonra değişmeye başlamıştı.

İnfazlar devam ederken, Çavuş Keller, Çavuş Jurich ile konuşmak için makinalı tüfek mevzilerinden aşağıya inmişti. Onlar infazları yakın mesafeden izlerlerken, Jurich, Wohlauf'tan şikayetini dile getirmişti. Yüzbaşı bu "bok"u emrettikten sonra, Serokomla'ya "sıvışmıştı" ve oradaki Polonya polisinin karakolunda oturuyordu.⁵ Bu

5 Hans K., HW 2258.

sefer kendisiyle gelmeyen eşine hava atamayan Wohlauf'un katliamı izlemeye açıkça niyeti yoktu. Wohlauf, daha sonra Serokomla Harekâtı'na dair hatıralarının çok açık olmadığını iddia edecekti. Belki de aklı eşini Almanya'ya götürmek için yapacağı yolculuktaydı.

Katliam öğleden sonra saat 3'e kadar sürmüştü. Defin için bir şey yapılmamıştı. Yahudilerin cesetleri çakıl ocaklarında öylece kalmıştı. Polisler öğleden sonra Kock'ta durup yemek yemişti. O akşam her biri kendi kışlasına çekildiğinde, özel tayın olarak içki dağıtılmıştı.⁶

Serokomla'daki katliamdan üç gün sonra, 1. Bölük'ten Çavuş Jobst* sivil kıyafetle ve yanında yalnızca Polonyalı bir çevirmenle Kock'tan, Serokomla ve Talcyn köylerinin arasında bir yerlerde saklanan bir Polonyalı direniş üyesini yakalamak için ayarlanan buluşma noktasına ulaşmak için yola çıkmıştı. Tuzak işe yaramıştı ve Jobst adamı yakaladı. Ancak Talcyn'den geçerek Kock'a dönerken, pusuya düşürüldü ve öldürüldü. Polonyalı çevirmen kaçmayı başardı ve karanlık çöktükten saatler sonra çavuşun öldürüldüğünü Kock'taki birliğe ilettiler.⁷

Gece yarısı sularında, Çavuş Jurich, Radzyn'deki tabur karargâhını telefonla arayıp Jobst'un öldürüldüğünü bildirmişti.⁸ Keller, telefon görüşmesinden sonra Jurich'le konuştuğunda, tabur karargâhının cinayetin gerçekleştiği köyü cezalandırmaya meyilli olmadığı izlenimini almıştı. Ancak Binbaşı Trapp kısa bir süre sonra Radzyn'den aramıştı ve Lublin'den 200 kişinin intikam amacıyla öldürülmesi emrinin geldiğini söylemişti.⁹

6 Albert D., HW 3539; Arthur S., HW 3540.

7 Heinrich BI., HW 464; Hans K., HW 2255; Friedrich Bm., HW 2096.

8 Heinrich E., HW 2173.

9 Hans K., HW 2256.

Dört gün önce Serokomla'na hücum eden birlikler, 26 Eylül sabahı erkenden Kock'un dışındaki aynı yol ayrımında buluşmuştu. Komuta bu kez Yüzbaşı Wohlauf'ta değildi, çünkü yüzbaşı Almanya'ya gitmişti. Onun yerine Binbaşı Trapp, yanında emir subayı Teğmen Hagen ve tabur kurmayları ile birlikte bizzat iş başındaydı.

Tüm 1.Bölük Talcyn'e vardığında, Çavuş Jobst'un köyün ucundaki bir sokakta hâlâ yatmakta olan cesedi bölükteki herkese gösterilmişti.¹⁰ Köyün giriş-çıkışı kapatılmıştı ve köyün Polonyalı sakinleri evlerinden çıkartılıp köyün okulunda toplanmıştı. Köyün erkeklerinin çoğu çoktan köyden kaçmıştı;¹¹ fakat geride kalan erkekler okulun spor salonuna getirilmiş ve Trapp burada bazılarını seçmeye başlamıştı.

Yerel halkı rahatsız etmemek için açıkça çırpınan Trapp ve Teğmen Hagen, seçimleri Polonyalı belediye başkanına danışarak yapmıştı. İki tür Polonyalı vardı: Bir yanda yabancılar ve Talcyn'de geçici bir süre kalanlar, öte yanda "varlıklarının yeterli anlamı olmayanlar."¹² Trapp adamlarından en az bir tanesini, okulun sınıflarından birinde tutulan ve umutsuzluktan ağlayıp bağırان kadınları sakinleştirmeye göndermişti.¹³ Sonunda 78 Polonyalı adam seçilmişti. Bunlar köyün dışına götürölüp kurşuna dizildi. Alman polislerden birinin hatırladığı üzere, yalnız "fakirlerin en fakirlerini" öldürmüşlerdi.¹⁴

Teğmen Buchmann adamlardan bazılarını doğrudan Radzyn'e götürmüş; ama diğerleri öğle yemeği için Kock'ta mola vermişti. İnfazların devam edeceği öğrenildiğinde yemekleri daha bitmemişti.

10 Ernst Hn., G 509.

11 Ernst Hn., G 509; Friedrich B., HW 1590.

12 Heinz B., HW 826.

13 Georg W., HW 1733.

14 Gerhard H., G 541.

200 kişilik intikam kotasını henüz dolduramayan Trapp kotayı yerel nüfusla ilişkileri daha fazla bozmadan doldurmanın dahice bir yolunu bulmuştu. Polisler Talcyn'de daha fazla Polonyalı öldürmek yerine, Kock Gettosu'ndaki Yahudileri kurşuna dizeceklerdi.¹⁵

Radzyn'e giden şoförlerden olan bir Alman polis, kasabanın ucundaki gettoda durup yaklaşan harekât konusunda uyarıda bulunduğunu iddia etmişti.¹⁶ Bu tip uyarılar tutsak Yahudiler için elbette ki faydasızdı. Alman polisin kurduğu arama timleri gettoya girmişti ve cinsiyet ve yaş gözetmeksizin gördükleri herkesi toplamışlardı. İnfazların yapılacağı yere yürüyemeyen yaşlı Yahudiler oldukları yerde öldürülmüştü. Polislerden biri daha sonra şu ifadeyi vermişti: "Bu aramada yer almam gerekiyordu; ancak burada da sokaklarda oyalanmayı başardım. Hangi yöntemle yapılırsa yapılsın, Yahudi harekâtlarını onaylamıyordum, bu yüzden infaz alanına bir tane bile Yahudi götürmedim."¹⁷

Yine de her zamanki gibi, harekâta katılmayan veya harekâttan
yan çizen az sayıda polis göreve bir engel teşkil etmemişti. Kuşatma sırasında yakalanan Yahudiler, gettodan dışarıya çıkartılıp geniş bir evin arka bahçesindeki duvarın önüne götürülmüştü. Otuz kişilik gruplar halinde bahçeye getirilenler duvarın dibinde yüzüstü yatmaya zorlanmıştı. Yahudiler, Teğmen Brand'in emriyle, hafif mackinalı silahlar kullanan astsubaylar tarafından taranmıştı. Cesetler, ertesi gün gettodan gelen işçi Yahudiler ölülerini defin için bir toplu mezar kazana kadar orada kalmıştı.¹⁸ Binbaşı Trapp 3 "haydut," 78 Polonyalı "işbirlikçi" ve 180 Yahudi'nin, Jobst'un Talcyn'de pusuya düşürülmesinin intikamı olarak kurşuna dizildiğini derhal Lublin'e

15 Hans K., HW 2255; Friedrich Bm., HW 2097; Hellmut S., G 648.

16 Alfred H., HW 286.

17 Heinrich Bl., HW 464-65.

18 Friedrich Bm., HW 2097-98; Hans K., HW 2255--56; Hellmut S., G 648-49; Karl S., G 662.

iletmişti.¹⁹ Görünen o ki, Jozefow'daki katliam boyunca ağlayan ve Polonyalıların ayrım gözetmeksizin katledilmesinden beis duyan bu adam, kendisine verilen kotayı doldurmak için gereğinden fazla Yahudi öldürmekten artık imtina etmiyordu.

Binbaşı Trapp, Polonyalı Yahudilerin öldürülmesindeki rolünü kabullenmeye başlamış olmasına rağmen, Teğmen Buchmann için aynısı söylenemezdi. Buchmann, Jozefow'dan sonra, Trapp'e kendisinin birebir emri olmadan Yahudi harekâtlarına katılmayacağını söylemişti. Ayrıca başka bir yere atanmak istemişti. Buchmann'ın bu tip ricalarda bulunmak için önemli bir avantajı vardı. Subaylık eğitimi alıp teğmen olarak görevlendirilmeden önce, Buchmann taburun 1939'daki ilk Polonya görevi sırasında Trapp'in şoförlüğünü yapmıştı. Bu sayede, Trapp'i yakından tanıyordu. Buchmann, Trapp'in, kendisine takındığı tavırdan dolayı "dargın olmadığını," kendisini "anladığını" düşünmekteydi.²⁰

Trapp Buchmann'ı Almanya'ya hemen geri göndermemiş olsa da onu korumuş ve Yahudi harekâtlarına katılmama isteğinin icabını yerine getirmişti. Buchmann, Radzyn'de tabur kurmaylarıyla aynı binada görevlendirilmiş, böylece "emirlere itaatsizlik"ten kaçınacağı bir prosedürü işletmek zor olmamıştı. Ne zaman bir Yahudi harekâtı planlansa, emirler tabur idaresinden doğruca Buchmann'ın yardımcısı Çavuş Grund'a* iletilmişti. Grund, Buchmann'a gelecek harekâta müfrezesine eşlik etmek isteyip istemediğini sorduğunda, Buchmann bunun bir Yahudi harekâtı olduğunu anlayıp reddedebilmişti. Buchmann, bu sayede 1. Bölük'le beraber ne Miedzyrzec'e ne de Serokomla'ya gitmişti. Talcyn operasyonu, bir Yahudi harekâtı olarak başlamamasından ötürü, Buchmann'ın Trapp kurşuna dizile-

19 Trapp'in 25. Polis Alayı'na raporu için bkz. 26 Eylül 1942, HW 2548-50.

20 Heinz B., HW 648, 822, 824, 2438, 2440-41, 3941, 4415.

cek Polonyaları seçerken okulda olması; fakat Trapp'ın Kock gettosunda Yahudiler öldürülmeye başlamadan önce onu Radzyn'e geri göndermesi tesadüf değildi.

Radzyn'de Buchmann hissiyatını gizlemek için çaba sarf etmemişti. Bilakis, "Yahudilerin maruz kaldığı muameleye kızmıştı ve bu görüşünü her fırsatta açıkça vurgulamıştı."²¹ Etrafındakilere göre, Buchmann'ın oldukça "mesafeli" ve "kibar" biriydi; "tipik bir sivil-di" ve askerliğe niyetli değildi.²²

Talcyn, Buchmann için bardağı taşıran damla olmuştu. Öğleden sonra geri döndüğünde, memurlardan biri ona bilgi vermek istemişti; ancak Buchmann "derhal odasına gidip, kendini oraya kapattı. Buchmann iyi tanışmamıza rağmen benimle günlerce konuşmadı. Oldukça kızgındı ve acıyla şikâyet edip şu anlama gelecek şeyler söylemişti: 'Bu bokla daha fazla uğraşamayacağım. Gırtlığıma kadar boğuldum.'²³ Buchmann yalnızca şikâyetçi değildi. Eylül sonunda, doğrudan Hamburg'a yazıp naklini istemişti. Birliğine Polonya'da verilen emirler gibi "polisliğe yabancı" görevleri yerine getiremeyecekti.²⁴

Buchmann'ın davranışları Trapp tarafından anlayışla karşılanıp, Trapp Buchmann'ı korusa da adamlarının tepkileri daha çeşitli olmuştu: "Emrimdekilerden durumumu anlayanlar vardı; fakat ötekiler hakkımda aşağılayıcı yorumlarda bulunup bana burun kıvrıyorlardı."²⁵ Birlikteki birkaç adam daha onu örnek alıp, Bölük Başçavuşu Kammer'e "bundan sonra böyle harekâtlara katılmayı is-

²¹ Heinrich E., HW 2172.

²² Hans K., HW 2242; Kurt D., HW 2678; Arthur S., HW 3539; Alfred K., G 582; Ernst R., G 612d.

²³ Heinrich E., HW 2174.

²⁴ Heinz B., HW 648, 2438.

²⁵ Heinz B., HW 2441.

temediklerini ve katılmayacaklarını” söylemişlerdi. Kammer onları ifşa etmemişti. Bunun yerine onlara “bir halta yaramaz dangalaklar” diye bağırmıştı. Ancak onları gelecek Yahudi harekâtlarına katılmaktan büyük oranda kurtarmıştı.²⁶ Kammer böylece Trapp’ın en baştaki davranışını takip etmişti. Elde katliamları gerçekleştirmeye istekli yeterince adam olduğu müddetçe, Buchmann ve onu takip edenlere sorun çıkartmak yerine, meseleyi idare etmek daha kolay olmuştu.

26 Heinrich E., HW 2174.

Sürgünler Devam Ediyor

Eylül 1942 sonu itibariyle, 101. Yedek Polis Taburu yaklaşık 4.600 Yahudi'nin ve 78 Polonyalının infazını gerçekleştirmişti ve 15.000 Yahudi'nin de Treblinka'daki imha kampına sürülmesine yardım etmişti. Bu ölümcül eylemler, üç aylık bir süreye yayılmıştı ve sekiz ayrı harekât halinde gerçekleşmişti. Parczew'den ilk sürgün, Lomazy'deki infaz ve Miedzyrzec'ten sürgün olmak üzere bu üç harekâta, polisler *Trawniki*'den gelen *Hiwi* birlikleriyle görev yapmıştı. Jozefow, ikinci Parczew sürgünü, Serokomla, Talcyn ve Kock'ta ise sadece polisler görev yapmıştı.

Polisler hafızalarında bu harekâtları ayrı yerlere koyabilmişti; her birini biraz detaylı anlatmayı ve olayların tarihlerini kesin olarak hatırlamayı başarmışlardı. Ancak Ekim başı ile Kasım ortası arasında taburun eylemleri ciddi anlamda yoğunlaştı. Radzyn bölgesinde aralıksız bir şekilde birbirini takip ederek tekrarlanan getto temizliklerinde on binlerce Yahudi sürülmüştü. Bu yüzden, bu ölüm dolu altı hafta boyunca olanları hatırlamak çok zordu. Polislerin hatırladıkları harekâtlar arka arkaya geldikçe karmaşıklaşmıştı. Bazı olayları hâlâ hatırlayabiliyorlardı; ancak artık bu farklı operasyonları kronolojik bir sıraya koyamıyorlardı. Adamların hatırladığı karmaşık anıların uyuşması şart olan bu hızla gelişmiş olaylar dizisini yeniden kurgularken, her şeyden önce Polonyalı Yahudi tarihçi Tatiana Brustin-Berenstein ve Varşova Yahudi Tarihi Enstitüsü'nün

savaştan hemen sonra yaptığı araştırmayı temel aldım.¹

Eylül başında, *Orpo*'nun Lublin'deki konuşlanması tedil edilmişti. Bölgenin doğu sınırında Biala Podlaska, Hrubieszow ve Chelm birimlerini kapsayan dördüncü bir güvenlik bölgesi oluşturulmuştu. Bu sayede, Gnade'nin 2. Bölük'ünün 1. ve 2. Müfreze'sinin Biala Podlaska biriminden Radzyn birimindeki Miedzyrzec ve Komarowka kasabalarına aktarılması sağlanmıştı.²

Eylül'ün son haftasında, Biala Podlaska'da kalan Yahudiler'in büyük kısmı, 2. Bölük'ü takiben toplanarak Miedzyrzec'in yakınında artık neredeyse boş olan gettoya gönderilmişti.³ Miedzyrzec "Geçiş Gettosu," Radzyn bölgesindeki kasabalardan, doğrudan 2. Bölük 2. Müfreze'nin konuşlandığı Komarowka'dan ve Parczew üzerinden Wohyn ile Czemierniki'den gelen Yahudilerle Eylül ve Ekim ayında "yeniden doldurulmuştu."⁴ Polisler, tüm bu nakillerden yalnızca birini, 2. Bölük 2. Müfreze'nin düzenli görev alanı olan Komarowka'dan yapılanı hatırlamıştı.⁵ Hamburg'da polislerden birinin daha önceden düzenli olarak gittiği Millertor Sineması'nın eskiden sahibi olan Hamburglu bir kadın Komarowka'daki Yahudiler

1 Brustin-Berenstein, 21-92.

2 YVA, 0-53/121 W I/124-25 (Kintrupp'un emri, 27 Ağustos 1942, 2 Eylül 1942 itibariyle geçerli).

3 Hayatta kalanlardan Jozef B., HW 1122 ve Sara K., HW 3250'nin ifadeleri. Brustin-Berenstein Tablo 2'ye göre, Biala Podlaska mıntıkasının küçük köylerinden altı bin kadar Yahudi 23-24 Eylül'de Miedzyrzec'e sürülmüştü. Brustin-Berenstein, Biala Podlaska kasabasından 26 Eylül'den 6 Ekim'e kadar yapılan sürgünleri (4.800 Yahudi) doğrudan Treblinka'ya gitmiş olarak listeler; ancak hayatta kalanların tanıklıkları, en azından Eylül sürgününün Biala'dan Miedzyrzec'e yapıldığına işaret eder.

4 Brustin-Berenstein Tablo 1, Komarowka'dan 610, Wohyn'den 800 ve Czemierniki'den 1.019 Yahudi'nin sürüldüğünü yazar.

5 Johannes R, HW 1810-11; Kurt D., HW 1621; Anton B., HW 2705-6.

arasındaydı.⁶ Lukow'daki getto, Radzyn bölgesindeki küçük kasabalardan gelenleri kabul eden ikinci bir "geçiş gettosu" olarak işlev görmekteydi.⁷ Elbette ki, bu toplama süreci Treblinka'ya yeniden başlayacak tren seferleriyle Kuzey Lublin bölgesini *judenfrei*, yani "Yahudi'den azade" kılacak olan sistematik uygulamanın karanlık provalarıydı.

Radzyn bölgesindeki gettolara yapılan Ekim "taaruzu" nun koordinasyon merkezi Güvenlik Polisi'nin *Untersturmführer* Fritz Fischer yönetimindeki alt birimiydi. Radzyn, Lukow ve Miedzyrzec'teki gettoların yönetimi Haziran 1942'de Güvenlik Polisi subayları tarafından devralınmıştı;⁸ fakat insan gücü hayli sınırlıydı. Radzyn alt birimi ve Lukow'daki ileri karakolunun Alman Güvenlik Polisi ve onların etnik Alman "yardımcılar" ı mevcudu toplamda yaklaşık kırk kişiydi. Ayrıca Fischer'in yönetiminde yirmi kişilik kalıcı bir *Hiwi* birliği de vardı. Miedzyrzec, Lukow ve Radzyn'de toplamda 40-50 jandarma bulunmaktaydı.⁹ Gettolardan Yahudi sürülmesi gerektiğinde, Güvenlik Polisi, Jandarma ve Fischer'in kendi *Hiwiler*inden kurulu bu sınırlı gücün dışarıdan destek kuvvetlere bağımlı olduğu barıydı. 101. Yedek Polis Taburu bir kez daha getto temizlikleri için elzem olan insan gücünün çoğunu sağlamıştı.

6 Paul M., HW 2659.

7 Brustin-Berenstein Tablo 10'a göre, bu gettoya Adamow'dan 1.724, Stanin Gmina'dan 460, Ulan Gmina'dan 446 ve Wojcieszkow'dan 213 Yahudi gelmişti.

8 YVA, TR-10/710 (Landgericht Dortmund, 8 Ks 1/70, Josef Bürger kararı); 10, 16 (buradan itibaren Bürger kararı).

9 Radzyn mntıkasında Güvenlik Polisi ve Jandarma'nın insan gücüne dair tahminler için bkz. ZStL, 8 AR-Z 236/60 (Aussenstelle Radzyn KdS soruşturması), 1:28 (Braumüller), 113 (Bürger), 120 (Kaser); 2:176-79 (Reimer), 209/10 (Bramer), 408 (Behrens), 420 (Kambach); 4:550 (Schmeer), 715 (Avriham) ve Sonderband (Rumminger, Schoeja ve Waldner'in ifadeleri), sayfa numarası belirtilmemiştir.

Treblinka'ya yapılan sürgünler, Radzyn Gettosu'ndan gönderilen 2.000 Yahudi'nin nakliyatıyla 1 Ekim'de yeniden başlamıştı. 5 Ekim'de 5.000, 8 Ekim'de 2.000 Yahudi daha bu kez Lukow'dan Treblinka'ya gönderilmişti. Buna paralel olarak yapılan harekâтта, binlerce Yahudi 6 ve 9 Ekim'de Miedzyrzec'ten sürülmüştü. Tahminen Lukow ve Miedzyrzec'ten gelen trenler, yüklemenin ardından birbirine eklenmişti; ancak bunu destekleyebilecek tanıklık yoktur. 14 ve 16 Ekim tarihleri arasında Radzyn Gettosu'nun temizlenmesi, buradaki 2.000 ile 3.000 kadar Yahudi'nin Miedzyrzec'e aktarılması tamamlanmıştı. Yahudiler 27 Ekim-7 Kasım arasında buradan da sürüldüğünden Miedzyrzec'te kaldıkları süre kısa olmuştu. 6 Kasım'da Kock'ta kalan 700 Yahudi de Lukow'a götürülmüştü. Ertesi gün, Miedzyrzec Gettosu da temizlendiğinden, 3.000 Yahudi Lukow'dan Treblinka'ya gönderilmişti.¹⁰ Getto temizliğinden saklanarak kurtulmayı başarmış, trenlerde yer olmadığından ya da temizliklerde çalışmaları için kasıtlı olarak arkada bırakılmış Yahudilerin öldürüldüğü tasfiye harekâtları sürgünlerin arasına serpiştirilmişti. Altı hafta süren katliam sona erdiğinde, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları, sekiz harekâтта 27.000'den fazla Yahudi'nin Treblinka'ya gönderilmesine yardım etmişlerdi ve tahminen 1.000'den fazla Yahudi'yi sürgünler esnasında ya da sürgün sonrası gerçekleşen en az dört "tasfiye" infazında öldürmüşlerdi.

Polislerin bu harekâtlara dair hatırladıkları ciddi farklılık göstermektedir. 1 Ekim'de Radzyn'den 2.000 Yahudi'nin sürüldüğü ilk harekât, 1. Bölük'ten polisler ile *Untersturmführer* Ficsher'in komutasındaki 20 *Hiwinin* ortak katılımıyla gerçekleşmişti. Anlaşılan, burada bulunduğu yerde vurulanların sayısı oldukça az olmuştu; ancak *Hiwiler* Yahudileri tren istasyonuna götürebilmek için havaya sürekli uyarı ateşi açmıştı.¹¹ Ertesi gün, 2 Ekim'de, Çavuş Ste-

10 Brustin-Berenstein, Tablo 10

11 Helmuth H., HW 317-20, 991; Heinz B., HW 823; Heinrich E.,

inmetz'in 2. Bölük 3. Müfreze'si Miedzyrzec'ten geç geldikleri için nakledilemeyen yüzden fazla Yahudi'yi Gnade'nin emirleri gereğince kurşuna dizerek Parczew Gettosu'nun tasfiyesini tamamlamıştı.¹²

Bundan sonra, Lukow ve Miedzyrzec'teki geçiş gettolarında sırasıyla 1. ve 2. Bölük'ün aynı anda yaptığı tasfiyeler yaşanmıştı. Teğmen Gnade, bölük karargâhını Eylül başından itibaren Miedzyrzec'e taşımıştı. Lehçe telaffuzun zorluğundan dolayı, 2. Bölük'ün adamları buraya uygun bir Almanca lakap uydurmuştu: Menschenschreck veya "insan dehşeti." Gnade'nin şoförü Alfred Heilmann* teğmeni kasabanın meydanında Güvenlik Polisi karargâhı ve hapishane olarak kullanılan bir binaya beş saatlik bir toplantıya götürdüğünü aktarmıştı. Toplantı esnasında, binanın bodrum katından korkunç bir çığlık yükselmişti. Binadan çıkan iki veya üç SS subayı ellerindeki hafif makinalı tüfeklerin mermilerini bodrumun penceresinden içeriye boşaltmışlardı. İçlerinden birisi binaya geri girerken "Şimdi sessiz olabiliriz" demişti. Heilmann bodrumun penceresine dikkatlice yaklaşmıştı; ancak pencereden gelen iğrenç kokudan dolayı geri çekilmişti. Binadan gelen gürültü, Gnade gece yarısı binadan körkütük sarhoş çıkıncaya kadar artmıştı ve Heilmann'a ertesi gün gettonun temizleneceğini söylemişti.¹³

Miedzyrzec'te konuşlanan 2. Bölük'teki adamlar sabah 5'te uyanmıştı. Drucker'ın Komarowka'dan gelen 2. Müfreze'si ve önemli sayıda bir *Hiwi* birliği de onlara katılmıştı. Drucker'ın adamları, ilk olarak gettoyu kuşatırken, kalan Asayiş Polisleri ve *Hiwiler* Yahudileri meydana götürmüştü. Gnade ve diğerleri, sessizliği sağlamak için toplanan Yahudilere karşı kamçılarını kullanmışlardı. Yahudilerin bazıları, tren istasyonuna yürümeye başlamadan dayak yüzün-

HW 2176; Richard G., G 389.

12 Heinrich S., HW 1573-74; Max D., HW 2536.

13 Alfred H., HW 45, 279-80.

den ölmüştü bile.¹⁴ Heilmann, Güvenlik Polisi'nin karakolunun mahzenine atılmış mahkum Yahudilerin oradan çıkartılmasını izlemiş ve onlara eşlik etmişti. Bu mahkumlar günlerdir yemek yememişlerdi ve üstleri dışkıyla kaplanmıştı. İstenen sayıda Yahudi'nin toplanmasının ardından, onlar istasyona yürütülmüştü. Yürüyemeyenler oldukları yerde infaz edilmişti ve muhafızlar Yahudi kabileleri yavaşladığında acımasızca kalabalığı ateş açmıştı.¹⁵

Küçük bir polis grubu olayı izlemek isteyen Polonyalıları uzaklaştırmak için halihazırda istasyonda beklemekteydi. Gnade, Yahudilerin trenlere yüklenmesini denetliyordu. Her bir hayvan vagonuna mümkün olduğunca fazla Yahudi doldurmak için dayak ve silahlar insafsızca kullanılmıştı. Tanıkların eski yoldaşlarını eleştirmekten çekindikleri düşünüldüğünde, Gnade'nin başçavuşu olaydan yirmi iki yıl sonra sıra dışı bir itirafta bulunmuştu: "Ne yazık ki, Üsteğmen Gnade'nin bütün olanlardan büyük zevk aldığını söylemek zorundayım".¹⁶

Yine de uygulanan en pervasız şiddet bile sayısı eksik gelen vagonların yetersiz kalmasının üstesinden gelememişti. Kapılar sonunda zorla kapatıldığında, çoğu kadın ve çocuk fazladan 150 Yahudi dışarıda kalmıştı. Gnade Drucker'ı çağırdı ve bu Yahudileri mezarlığa götürmesini istedi. Mezarlığın girişinde, polisler "hevesli seyirciler"¹⁷ kovalamışlardı ve Başçavuş Ostmann'ın* bir kamyonla gelip yanında infazcılar için votka getirmesini beklemişlerdi. Ostmann o zamana kadar infazlara katılmaktan kaçınmış adamlarından birine dönüp, şunu demişti: "İç bakalım Pfeiffer*. Bu sefer bize katılacaksınız; çünkü Yahudi hanımefendiler öldürülmeli. Şu ana değin kaçmayı başardın; ama şimdi öldürmek zorundasın." Yirmi kişilik bir infaz mangası

14 Kurt D., HW 1266, 2966-67, 4391; Paul M., HW 2663.

15 Alfred H., HW 45, 280-82.

16 Peter O., HW 1790; Walter L., G 189-90; Friedrich P., G 244.

17 Kurt D., HW 1268, 2968, 4390.

mezarlığa gönderilmişti. Önce erkekler, sonra kadınlar ve çocuklar olmak üzere, Yahudiler yirmi kişilik gruplar halinde mezarlığın duvarının dibinde yere yatmaya zorlanmıştı, sonra da boyunlarına ateş edilerek öldürülmüşlerdi. Polislerden her biri yedi veya sekiz defa ateş etmişti.¹⁸ Mezarlığın kapısında, Yahudilerden biri Drucker'a doğru elindeki bir şırıngayla atılmıştı; fakat derhal etkisiz hale getirilmişti. Öteki Yahudiler ise infazlar başladıktan sonra bile sessizce kaderlerini beklemişti. Nöbetçilerden biri onları "Açlıktan ölmek üzere gibiydiler; bir deri bir kemik kalmışlardı" diye hatırlamıştı.¹⁹

Miedzyrzec'teki bu 6 Ekim sürgününde ve üç gün sonra gerçekleşen bir diğerinde hayatlarını kaybedenlerin sayıları tam olarak belirlenememiştir. Tanıkların verdiği sayılar oldukça farklıdır.²⁰ Her halükarda, getto Ekim ortasında Radzyn'den gelen 2.000 ile 3.000 kadar Yahudi ile tekrar doldurulmuştu. Bu Yahudiler, 14 Ekim sabahının erken saatlerinde toplanıp yüzden fazla at arabasından kurulan bir konvoyla bindirilmişti. Polonya polisi, *Sonderdienst*'ten etnik Almanlar ve 1. Bölük'ten birkaç adamın gözetimindeki konvoy, 29 kilometre kuzeydeki Miedzyrzec'e ağır ağır ilerlemiş ve gün battıktan sonra oraya varmıştı. Boşalan arabalar daha sonra Radzyn'e geri dönmüştü.²¹

18 Friedrich P., G 244.

19 August Z., HW 3367-68, G 288.

20 Alfred H. (HW 45,282), başlangıçta altı ile on bin kadar Yahudi'nin sürüldüğü yönünde ifade vermişti ama tahminini daha sonra 1.000'e indirmişti. Kurt D. (HW 1621) de 1.000 sayısını zikretmiştir. Ancak bütün tanıklar Ekim başındaki harekâta *Orpo*'ya takviye olarak bir *Hiwi* birliği gönderildiği konusunda hemfikirdir. Bu kadar küçük çapta bir harekât için, bütün bir *Orpo* bölüğünün varlığı göz önüne alınırsa büyük bir *Hiwi* birliğinin gönderilmiş olması pek de olası değildir. Önceki haftalarda Miedzyrzec'te toplanan binlerce Yahudi düşünüldüğünde, bu kadar az sayıda sürgün olması da pek olası değildir.

21 Helmuth H., HW 991; Stephan J., HW 1041-43; Tauba T., HW 1069; Friedrich B., HW 1585.

27 Ekim ve 7 Kasım'da gerçekleşen sonraki harekâtlarda, Miedzyrzec Gettosu bin kadar Yahudi işçi haricinde tamamen temizlenmişti. Bu harekâtlar Ekim'de gerçekleşen diğerlerinden daha ufak çapta olmalıydı; zira ne Radzyn'deki Güvenlik Polisi ne de *Hiwi* birlikleri bu harekâtlara katılmıştı. Gnade, bu harekâtlarda komutayı tamamen eline almıştı ve anlaşıldığı kadarıyla sürgün sürecine yeni bir adım daha eklemişti: "Çıplak arama." Sürgünler, pazar yerinde toplandıktan sonra iki kışlaya doğru gönderilmişti ve soyunmaya zorlandıktan sonra üzerlerinde değerli eşya aranmıştı. Güz soğuğuna rağmen sadece iç çamaşırlarını yeniden giymelerine izin verilmişti. Yahudiler yarı giyinik halde tren istasyonuna yürütülmüş ve Treblinka'ya giden hayvan vagonlarına yerleştirilmişlerdi.²² 7 Kasım harekâtının da sona ermesiyle beraber, 101. Yedek Polis Taburu'nun birimleri Ağustos sonundan beri "insan dehşeti" şehrinden Treblinka'ya en az 25 bin Yahudi'yi tehcir etmiş olmuştur.

Gnade, Miedzyrzec'ten Yahudileri göndermekle meşgulken, 1. Bölük de Lukow'da benzer harekâtlar yürütmekteydi. Ancak komuta artık Yüzbaşı Wohlauf'ta değildi. Wohlauf'un Trapp'le ilişkisi giderek bozulmuştu ve Binbaşı Trapp, Wohlauf'un yeni eşini Miedzyrzec'teki getto temizliğine seyirci olarak götürmesinden duyduğu rahatsızlığı kimseden gizlememişti.²³ Serokomla'daki katliamdan sonra, Wohlauf eşini Hamburg'a götürmüştü ve Polonya'ya geri dönmenden önce birkaç gün orada kalmıştı. Ekim ortasında Radzyn'e döndüğündeyse sarılık geçirmişti. Kasım başında, *Luftwaffe* pilotu olan kardeşi öldürülmüştü, birkaç gün sonra ise Dresden'deki babası vefat etmişti. Wohlauf, cenaze için Dresden'e dönmüştü ve orada hastalık izni alıp sarılık tedavisi için Hamburg'a gitmişti. Nekahet

22 Kurt D., HW 1270-71, 2790, 4391; Max F., HW 1389-90; Johannes R., HW 1012; Franz K., HW 2479.

23 Lucia B., G 595-96; 5 Mayıs 1943 tarihli Hoffman mektubu, HW 512.

dönemindeyken, ailesinde hayatta kalan tek erkek evlat olduğu için cephe görevinden affedilmesi isteği kabul edilmişti. Radzyn'e Ocak 1943'te sadece kişisel eşyalarını almak için kısa bir süreliğine geri dönmüştü.²⁴

Wohlauf, kendini 101. Yedek Polis Taburu'ndan kurtarmayı başaramıyorsa da adamlarının böyle bir şansı olmamıştı. 5 ve 8 Ekim'de, Steinmetz'in Lomazy ve Parczew'den gelen adamları (2. Bölük 3. Müfreze) ve bir *Hiwi* birliğinin de katılımıyla sırasıyla 5.000 ve 2.000 Yahudi'yi Lukow'dan sürmüşlerdi. Bu sürgünlere dair anılar ciddi farklılıklar göstermiştir. Bazı adamlar nadiren bazı infazların gerçekleştiğini ve neredeyse hiç öldürme olayı yaşanmadığını aktarmıştır.²⁵ Ötekilerse infaz sayısının fazla olduğunu söylemiştir.²⁶ Gerçekten de polislerden biri serseri bir kurşundan canını son anda kurtarmıştı.²⁷ Bu sürgünlerden ilkinde Yahudi Konseyi'nin lideri ile diğer Yahudi ileri gelenleri, toplanma yerinde, *Schweinemarkt* veya "domuz pazarı"nda katledilmişti. Yine bu ilk sürgün sırasında başarıyla saklananlar üç gün sonra yakalanmış ve onlar da sürülmüştü.²⁸ Bir polisin Lukow'daki bu iki sürgüne dair vardığı sonuç, bunların Miedzyrzec'teki Ağustos sürgününe kıyasla "kesinlikle daha muntazam ve insani" olduğudur, yine de Ağustos sürgününün eşi benzeri olmayan vahşeti düşünülürse bu bize pek de bir şey anlatmamaktadır.²⁹

Bu sürgünlerden sonra, Steinmetz'in müfrezesi Parczew geri dönmüştü ve tabur karargâhı Radzyn'den Lukow'a taşınmıştı. 6 Kasım'da, Teğmen Brand ve Çavuş Jurich Kock'ta son kalan 700

24 Julius Wohlauf, HW 752, 762-64.

25 Heinrich H., HW 972; Rudolf B., HW 406-7; Max D., HW 1347.

26 August Z., G 286; Konrad H., G 404-5; Wilhelm K., G 568.

27 Wilhelm Gs., HW 2466.

28 Bürger kararı, 18.

29 Alfred K., G 579.

Yahudi'nin Lukow'a nakledilmesini denetlemişti. Jurich, çok sayıda Yahudi'nin kayıp olduğunu fark etmişti ve Yahudi Konseyi'nin liderini oracıkta öldürmüştü. Radzyn'den Miedzyrzec'e yapılan nakildeki gibi, burada da at arabaları kullanılmış ve Lukow'a gece geç saatlerde varılmıştı.³⁰

Lukow'dan 3.000 ile 4.000 Yahudi'nin gönderildiği son sürgün, ertesi sabah (7 Kasım) başlamıştı ve harekât birkaç gün sürmüştü.³¹ Kaderlerinden artık emin olan Yahudiler yolda yürürlerken "Treblinka'ya gidiyoruz" şarkısını söylemişti. Gettonun Yahudi polislerinin saklanan Yahudilerin yerlerini söylememesi üzerine, *Orpo* 40-50 Yahudi'yi kurşuna dizmişti.³²

Görülüyor ki, bu son sürgün sırasında Yahudiler ısrarla saklanmıştı. Trenler ayrıldıktan sonra, Güvenlik Polisi saklanan Yahudileri kandırarak yerlerinden çıkartmak için bir oyun oynamıştı. Getto bölgesinde yeni kimlik kartlarının dağıtılacağı; bu karta sahip herkesin canının bağışlanacağı, kimliği olmayanların ise görüldükleri yerde vurulacağı duyurulmuştu. En azından sürgün harekâtları arasındaki bir diğer kısa paydostan faydalanabileceğine dair umutlanan çaresiz Yahudiler saklandıkları yerlerden çıkmışlar ve tespit edilmişlerdi. En az 200 Yahudi toplanmıştı ve 11 Kasım'da Lukow'un dışına götürülüp orada kurşuna dizilmişlerdi. Toparlanan bir başka grup ise 14 Kasım'da kurşuna dizilmişti.³³

30 Bürger kararı, 20; Aviram J., HW 1059-60; Gedali G., HW 1080; Friedrich Bm., HW 2100; Hans K., HW 2262-63. Hans K.'ya göre, Jurich Yahudi Konseyi'nin liderini bir dikiş makinesi üzerine çıkan bir tartışma yüzünden vurmuştu.

31 Bürger kararı, 20.

32 Georg W., HW 1731-32.

33 Brustin-Berenstein Tablo 10, Lukow'daki Kasım katliamları arasında yalnızca 200 Yahudi'nin öldürüldüğü bir katliam listeler. Polislerin ifadelerine göre iki katliam yaşanmıştır. Bürger kararı, 20-21, Lukow'da 11 ve 14 Kasım tarihlerinde iki katliam olduğunu, her birinde 500 kurbanın haya-

101. Yedek Polis Taburu'nun üyeleri, bu son infaz harekâtlarından ikisine değilse de en az birine katılmıştı. Trapp ve 1. Bölük'ün çoğu başka yerde olduğundan, Buchmann geçici bir süre korumasız kalmıştı. O ve tabur kurmay heyetinde o zamana kadar katliamlara doğrudan katılmamış memurlar, irtibat görevlileri ve şoförler neredeyse herkes kendini birdenbire yerel Güvenlik Polisi'nin emrinde bulmuştu. Güz itibariyle Yahudi harekâtlarında çokça tecrübe edilenlerin bulanık anılarına kıyasla, Lukow'daki Yahudilerin katledilmesi bu acemilerin anılarında gayet canlı kalmıştır.³⁴ Polislerden biri ertesi gün bir infaz harekâtının yapılacağını bilgisinin bir gece önce yayıldığını söylemişti:

O akşam Berlin polisinden bir eğlence birliği bizi ziyaret etmişti. Buna cephe için mutluluk deniyordu. Bu birlikte çalgıcılar ve dansçılar vardı. Bunlar da ertesi gün olacak infaz harekâtını duymuşlardı. Bunlar Yahudilerin infazına katılmak istediler; hatta ısrarla yalvardılar. Bu istek tabur tarafından kabul gördü.³⁵

Ertesi sabah, Buchmann bir toplantıdan geri dönmüştü ve adamlarını Güvenlik Polisi'nin getto kapısının oradaki binasına götürmüştü. Polisler sokağın iki yanında nöbet tutmaya başlamıştı.

tını kaybettiğini yazar. Bu, Alman yargısının kayıp tahminlerinin başka kaynaklardan yüksek olduğu nadir bir örnektir.

34 1960'larda iddia edildiği üzere (Heinz B., HW 822, 824, 3942, 4417), önemli istisnalardan biri, emrindeki birimlerin hiçbir Yahudilerin katledilmesine katılmayan, yani Jozefow'dan sonra Radzyn'deki getto tasfiyesi (orada da hazır bulunsa da görev verilmeyen) hariç hiçbir Yahudi harekâtına tanıklık etmeyen ve son Lukow katliamından bir hafta önce, 4 Kasım'da Hamburg'a dönmüş olan Buchmann'dı. Radzyn'de Buchmann ile beraber olan çeşitli kurmayların açık hatıraları ve ifadeleri ışığında, Buchmann sorgular esnasında, olayı ya bilinçsizce bastırmış ya da bilerek sümen altı etmişti.

35 Heinrich H., G 456.

Gettonun demir kapısı açılmış ve Yahudiler getto dışına çıkartılmıştı. Polisler bunları kasabanın dışına yürütmüştü.³⁶

Bir başka Yahudi kafilesi için daha fazla muhafız gerekince, Tabur görevlileri de Güvenlik Polisi'nin karargâhına çağırılmıştı. Bundan birkaç gün önce lojmana dönüştürülmüş olan okulun pencerelerinden Lukow Yahudilerinin tren istasyonuna doğru yürümelerini izlemişlerdi. Şimdi onların da harekâta katılma sırası gelmişti. Güvenlik Polisi, onlara elli-yüz kişilik bir Yahudi grubu emanet etmişti ve önceki grubun peşinden ormana yollanmışlardı.³⁷

Bu esnada, ilk Yahudi kafilesi ana yoldan kum zeminli bir çayır-lığa doğru sapmıştı. Bir SS subayı kafileyi durdurdu ve Buchmann'ın yaveri Hans Prutzmann'a Yahudileri kurşuna dizmeye başlamalarını emretti. Prutzmann, 15 ile 25 kişilik bir infaz mangası kurmuştu; öncelikli gönüllüler bölük tarafından silahlarla kuşatılmış eğlence birliğinden gelmişti. Yahudiler soyundurulmuş, erkekler çıplak, kadınlarsa iç çamaşırlarıyla kalmıştı. Ayakkabı ve kıyafetleri bir yığın halinde yere bırakmışlar, sonra da elli metre ötedeki infaz yerine götürülmüşlerdi. Burada yüzükoyun yere yatırılmışlar ve olağan yöntemle enselerine süngü ile nişan alan polislerce öldürülmüşlerdi. Buchmann yakınlarda birkaç SS subayının yanında beklemişti.³⁸

Tabur görevlileri yanlarındaki Yahudilerle birlikte çayıra vardığında infazlar başlamıştı bile. Buchmann bunlara yaklaşıp yanlarında getirdikleri Yahudileri infaz etmek için bir idam mangası kurmaları gerektiğini söylemişti. Üniformalı personel memurlarından biri infaza katılmamak için izin istemişti: "Çünkü eşlik ettiğimiz Yahudiler arasında çocuklar vardı ve ben o sırada üç çocuklu bir aile babasıydım. Teğmene ateş edemeyeceğim gibisinden bir şeyler söy-

36 Heinrich H., G 455-56; Hans Pz., HW 3525.

37 Hans S., G 328; Ernst S., G 330; Paul F., HW 2242.

38 Heinrich H., G 456-57; Hans Pz., HW 3525; Henry J., G 411-12.

ledim ve bana başka bir görev verip veremeyeceğini sordum.” Başka birkaç kişi daha aynı istekte bulunmuştu.³⁹

Buchmann, kendini Jozefow’daki Trapp’ın yerinde bulmuş ve basitçe aynı şekilde davranmıştı. Üstü olan Güvenlik Polisi’nin SS subaylarından doğrudan emrindeki *Orpo* birliğiyle Yahudileri topluca katletme emri alınca Buchmann boyun eğmişti. Astları ondan açıkça harekâta katılmama izni istediğinde, Buchmann tıpkı Jozefow’da olduğu gibi kabul etmişti ve dört kişiye izin vermişti. İnfazlar devam ederken, Buchmann başka bir yere gitmişti. Kurmaylar arasından iyi tanıdığı ve harekâta katılmamasına izin verdiği daha yaşlı bir polisle birlikte infaz yerinden oldukça uzağa yürümüştü.

Bir süre sonra, taburun irtibat görevlileri ve şoförleri Lukow’da Güvenlik Polisi tarafından toplanmış bir grup Yahudi’nin kurşuna dizilmesinde yer almaları için emir almıştı. Bu kez Buchmann orada değildi.⁴⁰ Hamburg’a atanması için yaptığı başvurular en sonunda kabul edilmişti. Hamburg’a dönünce önce hava savunma subayı olarak görev yapmıştı. 1943’ün Ocak ve Ağustos ayları arasında, Hamburg’un polis şefine yaverlik etmişti. Bundan sonra kereste işi yapmaya devam etmesine izin verilmişti ve savaşın son yıllarında iş için Fransa, Avusturya ve Çekoslovakya’da bulunmuştu. *Orpo*’dan çekilmesinden kısa bir süre önce rütbesi yedek üsteğmenliğe yükseltilmişti.⁴¹ Açıkçası, Trapp, Buchmann’ı sadece Polonya’daki Yahudi harekâtlarından (Lukow katliamı hariç) korumakla kalmamıştı, ayrıca sicilinin de mesleğini etkilemeyecek şekilde oldukça olumlu yönde ilerlemesini sağlamıştı.

39 Hans S., G 330; Ernst S., G 334-335; Paul F., HW 2243.

40 Henry J., G 413-14.

41 Heinz B., HW 648, 824-25, 2438, 2441, 4417.

Yüzbaşı Hoffman'ın Tuhaf Sağlık Durumu

1942'nin sonbaharına kadar, 101. Yedek Polisi Taburu'nun 3. Bölük'ü, etkileyici bir havası olan Yüzbaşı ve SS-*Hauptsturmführer* Wolfgang Hoffmann'ın komutası altında, taburun diğer birimlerinin asıl işi haline gelen insan öldürmekten büyük oranda uzak kalmıştı. Jozefow'da 3. Bölük'ün iki müfrezesine başlangıçta dış çember olma görevi verilmişti. Üyelerinden hiçbiri infaz mangalarında görevlendirilip ormana gönderilmemişti. Tabur, Lublin bölgesinin kuzey güvenlik mıntıkasına nakledildiğinde, 3. Bölük'ün 2. ve 3. Müfreze'si Pulawy mıntıkasında konuşlandırılmıştı. Hoffmann'ın komutasındaki 3. Müfreze Pulawy kasabasına, Teğmen Höppner'in 2. Müfreze'si ise önce Kurow'a, ardından Wandolin'e gönderilmişti. Pulawy mıntıkasındaki Yahudi nüfusunun büyük kısmı, Mayıs 1942'de Sobibor'a sürülmüştü -bu kampta öldürülen ilk Yahudilerdi- ve bölgenin Yahudi nüfusundan geri kalanlar Pulawy'nin yaklaşık altı kilometre doğusunda küçük bir kasaba olan Konskowola'da kurulan bir "toplama gettosu"na gönderilmişti. Böylece komşu Radzyn bölgesinde konuşlanmış olan Teğmen Peters'in 1. Müfreze'si, Ağustos sürgünlerine ve Eylül sonu infazlarına 101. Yedek Polis Taburu'ndan iştirak eden tek birlik olmuştu. Polonyalıların direnişi de başlangıçta 3. Bölük'ün Pulawy'deki geçici ikametini etkilememişti. Hoffmann daha sonra bu mıntıkayı "görece sessiz" bulunduğunu ve

Ekim'den önce "silahlı eşkıyalar"la tek bir karşılaşmanın dahi vuku bulmadığını rapor etmişti.¹

Fakat 3. Müfreze'nin şansı Ekim ayının başlarında dönmüştü. Konskowola'daki "toplama gettosu"nda 1500 ile 2000 kadar Yahudi vardı² ve komşu Radzyn'deki gettolar gibi buranın da temizlenmesi planlanmıştı. Kuzey Lublin *judenfrei* olacaktı. Bu görev için hatırısayılır bir kuvvet tedarik edilmişti: Czemierniki'den gelen Peters komutasındaki de dâhil olmak üzere 3. Bölük'ün üç müfrezesi, (temel görevi yerel Polonya polisini denetlemek olan) Üsteğmen Jammer'in* sorumluluğundaki on iki kişilik yerel Polonya Jandarması, Üsteğmen Messmann'ın* komutasındaki seyyar motorize jandarma bölüğü, yüz kadar *Hiwi* ve Lublin'den gelen üç SS.³ 3. Bölük Pulawy'de bir araya gelmişti ve Hoffmann talimatları bir kâğıttan okumuştur. Getto aranacak, Yahudiler pazar yerinde toplanacak, yaşlı, zayıf ve hastaların yanı sıra bebekler gibi hareket edemeyenler oldukları yerde öldürülecekti. Hoffmann bunun bir süredir olağan uygulama olduğunu da eklemişti.⁴

Polisler Konskowola'ya gittiler. Kıdemli polis subayı olarak orada bulunan Hoffman, Jammer ve Messman'a danışarak adamlarını görev yerlerine dağıttı. Olağan uygulamanın aksine, *Hiwilere* polislerin bazılarıyla birlikte kuşatma görevi verilmişti. Gettoya ilk olarak giren arama birlikleri, 3. Bölük'ten ve Messmann'ın motorize jandarmalarından oluşuyordu. Her bir birlik belirli ev bloklarından sorumluydu.⁵

1 Hoffman'ın 3 Mayıs 1943 tarihli "şikâyeti", HW 509.

2 Bruno G., HW 2026.

3 Erwin H., HW 1168; Martin D., HW 1602; August W., HW 2043.

4 Alfred S., HW 298; Erwin H., HW 1169; Martin D., HW 1602; Peter C., HW 1865; August W., HW 2043-44.

5 Martin D., HW 1602; August W., HW 2043-44.

Getto halihazırda dizanteri salgınıyla boğuşmaktaydı ve Yahudilerin çoğu, değil pazar yerine yürümek, yataklarından bile kalkamamıştı. Birlikler gettodaki ilk aramayı yaparlarken, dört bir yandan silah sesleri yükselmeye başlamıştı. Polislerden biri, “Ben altı yaşlı insanı evlerinde vurdum. Altısı da yatalaktı ve benden onları öldürmemi açıkça istediler” demişti.⁶ İlk arama tamamlandıktan ve sağ kalan Yahudilerin çoğu pazar yerinde toplandıktan sonra, kuşatmada görevlendirilen birimler gettoyu aramaları için çağrılmıştı. Onlar da silah seslerini halihazırda duymuşlardı. Gettoyu ararlarken, her tarafa saçılmış ölü bedenlerle karşılaşmışlardı.⁷

Adamların çoğu, özellikle getto hastanesi olarak kullanılan binayı hatırlamıştı; bu bina aslında korkunç kokular yayan üç ya da dört seviyeli ranzalarla dolu büyük bir odadan başka bir şey değildi. Buraya girmekle görevli beş veya altı kişilik bir polis grubu, çoğu dizanteri nedeniyle orada yatmakta olan 40 veya 50 kadar hastayı tasfiye etmişti. “Neredeyse hemen hepsi yetersiz beslenmişti ve tamamı bir deri bir kemik haldeydi. Gerçekten ortada deri ve kemikten başka bir şey olmadığı söylenebilirdi.”⁸ Polisler hiç şüphesiz koldan bir an önce uzaklaşma umuduyla, odaya girer girmez rastgele ateş etmişlerdi. Kurşun yağmurunun altında, ranzaların üstlerinden bedenler düşmeye başlamıştı. Bir polis, “Bu durumdan çok tiksiniştim ve o kadar utanmıştım ki, hemen geriye döndüm ve odayı terk ettim” diye anlatmıştı.⁹ Bir başkası da bu sahneyi şöyle hatırlamıştı: “Hastaları görünce artık yalnızca bir Yahudi’ye nişan almam mümkün değildi; kasıtlı olarak rastgele ateş ettim.” Katliama katılan

⁶ August W., HW 2045.

⁷ Erwin H., HW 1169; Wilhelm J., HW 1323; Georg L., HW 1427; Friederick V., HW 1542; Martin D., HW 1603; Peter C., HW 1865; Bruno G., HW 2025; August W., HW 2044-45.

⁸ Martin D., HW 1605-6.

⁹ Friederick V., HW 1542.

çavuşu, onun bu nişancılığını fark etmişti: “Görev tamamlandıktan sonra, beni kenara çekip bana ‘hain’ ve ‘korkak’ diyerek sövüp saydı. Yüzbaşı Hoffman’a rapor etmekle tehdit etti. Fakat bunu yapmadı.”¹⁰

Pazar yerindeki Yahudiler bir tarafta erkekler, diğer tarafta kadınlar ve çocuklar olmak üzere ayrılmıştı. On sekiz ile kırk beş yaş arasındaki erkekler ve bunların arasından özellikle vasıflı işçi olanlar ayrılmıştı. Muhtemelen bazı kadınlar da işçi olarak seçilmişti. Bunlar Lublin'deki çalışma kamplarına gönderilmek üzere, gettodan dışarıya çıkartılıp Pulawy'nin hemen ötesindeki tren istasyonuna götürülmüştü. Çoğu zayıf düştüğünden tren istasyonuna kadar olan beş kilometrelik yolu yürüyememişti. Tanıklar, yaklaşık 500 ile 1000 kadar Yahudi'nin çalışmak için seçildiğini; ancak 100 kadarının da yolda yorgunluktan yere yıkıldıkları için öldürüldüklerini belirtmişlerdir.¹¹

Çalışmak için uygun görülen Yahudiler kasabanın dışına doğru yürütülürken, aynı esnada, geride kalan Yahudiler de -800 ile 1.000 kadar kadın ve çocukla birlikte çok sayıda yaşlıca adam- kasabanın dışındaki bir ağaçlıktaki infaz yerine götürülmüştü. İnfaz mangalarını Peters'in 1. Müfreze'si ve Messmann'ın jandarmalarından bazıları temin etmişti. Önce erkekler ağaçların arasında götürülmüş, yüzüstü yatırılmış ve öldürülmüştü. Ardından da kadınlar ve çocuklar katledilmişti.¹² Polislerden biri, Münihli bir Yahudi olan Yahudi Konseyi'nin lideriyle sohbet etmişti; en sonunda o adam da kurşuna dizilmişti.¹³ Çalışma kamplarına gönderilmek üzere seçilen Yahudilere trene kadar eşlik eden polisler, Konskowola'daki pazar yerine

¹⁰ Martin D., HW 1605-6.

¹¹ Alfred S., HW 299; Georg L., HW 1428; Martin D., HW 1603; Bruno G., HW 2025-26; August W., HW 2045, 3305-6.

¹² Amandus M., HW 1631-32.

¹³ Friederick V., HW 1592.

döndüklerinde orayı bomboş bulmuşlardı; ancak ağaçların oradan gelen silah seslerini duyabiliyorlardı. Bu polisler gettonun bir kere daha aranması için görevlendirilmişti ve bunun ardından “rahat” emri almışlardı. Vakit öğleden sonraydı; adamlardan bazıları hoş bir çiftlik evi bulmuştu ve orada kâğıt oynamıştı.¹⁴

Wolfgang Hoffmann, bundan yirmi beş yıl sonra, emrindeki polislerin bir günde 1.100 ile 1.600 kadar Yahudi öldürdüğü Konskowola harekâtına ilişkin kesinlikle hiçbir bir şey hatırlamadığını iddia etmişti. Hoffman’ın unutkanlığı sadece yargılanma süreciyle ilgili değil, Pulawy’deki görevi sırasında yaşadığı sağlık sorunları ile de ilişkili olabilir. Hoffman, o sırada hastalığının sebebi olarak Ağustos sonunda yapılan dizanteri aşısını göstermekteydi. 1960’lı yıllarda, hastalığının Jozefow’daki katliam sırasında yaşadığı psikolojik gerilimlerden kaynaklandığını açıklamayı daha yerinde bulmuştu.¹⁵ Sebebi ne olursa olsun, Hoffman 1942 Eylül ve Kasım’ında ishal ve şiddetli mide kramplarından yakınmaya başlamıştı. Kendi anlatımına göre, vejetatif kolit teşhisi konulan hastalığı bisiklet veya araba gibi sarsıntılı araçlar yüzünden daha kötü hale gelmekteydi ve bu yüzden, bölüğünün o dönemde katıldığı çok az harekâtı bizzat yönetebilmişti. Yine de “askerlik coşkusu”yla ve iyileşme umuduyla, Ekim sonuna kadar hastalığını bildirmeyi reddetmişti. Yalnızca 2 Kasım’da doktorun emriyle askeri hastaneye gitmişti.

Hoffmann’ın tüm adamlarının buna bakış açısı farklı olmuştu. Onların gözlemlediği kadarıyla, onu güvenilir bir şekilde yatağa hapsedtiğini “iddia ettiği” mide kramplarının hepsi, mütemadiyen bölüğün iştirak ettiği nahoş veya tehlikeli olabilecek harekâtlara tesadüf etmekteydi. Bir gece önce onları bir harekâtın beklediğini öğ-

¹⁴ August W., HW 2045.

¹⁵ Hoffman’ın 3 Mayıs 1943 tarihli “şikâyeti”, HW 513: Wolfgang Hoffmann, HW 2304, 2925.

rendiklerinde, bölük komutanının ertesi sabah yatağa çakılacağını tahmin etmek polisler arasında çok yaygınlaşmıştı.

Hoffmann'ın davranışları adamlarını iki nedenle daha da sinirlendiriyordu. Birincisi, Hoffman hep katı ve ulaşılmaz, beyaz yaka ve manşet göstermeyi seven, yakasından SS rütbesini eksik etmeyen ve adamlarından ciddi derecede itaat bekleyen “tipik bir subay” olarak bilinmekteydi. Onun harekât esnasındaki belirgin çekingenliği, riyakârlığın daniskası olarak görülmüştü. Adamları Hoffmann'la Hitler Gençliği'nin on-on dört yaş arası grubu için kullanılan ve esas anlamı “Hitler yavrukurdu” olan *Pimpf* sözcüğünü sarf ederek dalga geçmekteydiler.

İkincisi, Hoffmann bu atıllığını emrindekiler üzerinde denetimini daha da arttırarak telafi etmeye çalışmıştı. Hoffmann'ın herkesi ayağına çağırıp bütün emirlerini yatağının başında vermek konusundaki ısrarı, onun hem tabur komutanı hem de müfreze komutanı gibi davranmak istediği göstermişti. Her devriye veya harekâtın öncesinde, astsubayları Hoffman'ın yatağının başucuna kadar gelip oldukça detaylı emirleri dinliyorlardı ve sonrasındaysa süreç hakkındaki detayları bizzat Hoffmann'a aktarıyorlardı. Pulawy'de konuşlanan 3. Müfreze'nin başında bir teğmen görevlendirilmediğinden, müfreze Çavuş Justmann* tarafından idare ediliyordu. Özellikle Justmann'ın Hoffman'ın onayı olmadan adamlarını idare etmesine izin verilmemişti. Justmann ve diğer çavuşlar, tenzil-i rütbeye maruz kalarak, onbaşılığa geri döndüklerini hissetmekteydiler.¹⁶

Hoffman, 2 Kasım'dan 25 Kasım'a kadar Pulawy'deki bir hastanede kaldı. Nekahet dönemi için izin alarak yeni yıla kadar Alman-

16 Friederick V., HW 1541; Martin D., HW 1605-6, 3212-13, 3319; Erwin N., HW 1693-94, 3319-20; Wilhelm K., HW 1776, 3345-49; Bruno G., HW 2030-31, 3301, 3347; Bruno R., HW 2086; Erwin H., HW 1167.

ya'ya dönmüştü. Almanya'ya tedavisinin devamı için geri dönmeden önceki bir aylık dönemde bölüğün kumandasını bir kez daha kısa bir süre eline almıştı. Hoffmann, Almanya'ya döndüğü ikinci izin dönemi sırasında, Trapp'ın kendisini taburun komutanlığından azlettiğini öğrenmişti.

Hoffman'ın Trapp ile ilişkisi, tabur komutanının bütün subaylarından, astsubaylarından ve adamlarından çalmayacaklarına, yağma yapmayacaklarına, karşılığını ödemedi herhangi bir şey almayacaklarına dair yazılı bir yemin metnini imza etmelerini emrettiği Ocak ayında bozulmaya başlamıştı. Hoffman, Trapp'e sert bir dille bu emri yerine getirmeyeceğini; zira bu emrin "onur"unu zedelediğini yazmıştı.¹⁷ Trapp, Hoffmann'ın yerine geçici olarak gelen ve Konskowola'daki katliamına da katılmış olan Motorize Jandarma Üsteğmeni Messmann'dan, Hoffman'ın Pulawy'deki ataletine ilişkin hiç de iyi şeyler duymamıştı. Trapp, Hoffman'ın hastalığının gidişatı konusunda 3. Bölük'ten Başçavuş Karlsen'e* de danışmıştı. Trapp, 23 Şubat 1943'te, önemli harekâtlardan önce sürekli hasta olduğunu bilmesi ve bu "kusurlu görev bilinci"nin adamlarının moralini olumsuz etkilemesi sebebiyle Hoffman'ın bölük komutanlığı görevinden azledilmesi için gereken başvuruyu yapmıştı.¹⁸

Mağrur ve alingan Hoffman, görevden azline oldukça acı ve sert bir yanıt vererek, bir kez daha "asker ve subay olarak onurunun derinden yaralandığını" öne sürmüştü. Trapp'i da kendisine karşı kişisel garazle hareket etmek ile suçlamıştı.¹⁹ Trapp bu suçlamaya ayrıntılı bir şekilde yanıt vermişti ve haklı bulunmuştu. Lublin bölgesindeki Asayiş Polisi Kumandanı, Hoffman'ın davranışını "hiçbir şekilde tatmin edici" bulmadığını ifade etmişti; gerçekten hastaysa

17 Hoffmann'ın 30 Ocak 1943 tarihli mektubu, HW 523-24.

18 Trapp'ın 23 Şubat 1943 tarihli mektubu, HW 509-10.

19 Hoffman'ın 3 Mayıs 1943 tarihli "şikayeti", HW 509-15.

bunu yönetmeliklere uygun şekilde belirtmekle yükümlü olduğunu belirtmişti ve Hoffmann'ın kendini başka bir birlikte hizmet görerek kendini kanıtlayabileceğini söyleyerek meseleye son noktayı koymuştu.²⁰

Hoffman, gerçekten de Rusya'da 1943 sonbaharında cephede savaşıyan bir polis taburuna nakledilmişti ve buradaki hizmetleri için İkinci Derece Demir Haç nişanıyla ödüllendirilmişti. Ardından, önce Minsk civarındaki Beyaz Rus Takviye Taburu'nun kumandanlığına, sonra da bir Kafkas "Gönüllüleri" Taburu'nun kumandanlığına atanmıştı. Hoffman, savaşın sonunu Poznan Emniyet Müdürü'nün yaveri olarak görev yaparken görmüştü.²¹ Kısacası, Hoffman'ın kariyerinin devamına bakıldığında, 1942 sonbaharındaki davranışlarının, adamlarının ve Trapp'in şüphelendiği gibi korkaklık olarak tanımlanması pek de kolay değildir. Hoffmann hastaydı. Hastalığının arkasında yatan sebebin 101. Yedek Polisi Taburu'nun kanlı eylemleri olup olmadığını kesin olarak belirleyemesek de, Hoffmann'da "kalın bağırsak iltihabı" veya "adaptif kolit" belirtileri görülüyordu. Açıkçası, Hoffman'ın görevinin durumunu ağırlaştırmış olduğu bellidir. Dahası, Hoffman hastalığını Polonyalı Yahudileri yok etme görevinden kaçmak adına kullanmaktan çok, hastalığını üstlerinden gizlemek ve hastaneye yatmamak için ne gerekiyorsa yapmıştı. Eğer kitlesel katliamlar Hoffman'ın mide ağrılarına sebep olmuşsa, bu onun yaptıklarından oldukça utandığını ve bunu aşmak için elinden geleni yaptığını gösterirdi.

20 Rheindorf'tan Hamburg Polis Şefi'ne, 2 Temmuz 1943, HW 538-39.

21 Wolfgang Hoffmann, HW 788-89.

“Yahudi Avı”

1942 Kasım'ının ortalarında, Jozefow, Lomazy, Serokomla, Konskowola ve başka katliamlar ile Miedzyrzec, Lukow, Parczew, Radzyn ve Kock'taki gettoların tasfiyesinin ardından, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları, en az 6.500 Yahudi'nin açıkça infaz edilmesinde ve 42 binden fazlasının da Treblinka'daki gaz odalarına sürülmesinde yer almışlardı. Kitle katliamındaki rolleriyse henüz tamamlanmamıştı. 101. Yedek Polis Taburu, Lublin'in kuzeyindeki getto ve kasabaların Yahudilerden temizlenmesinin ardından önceki harekâtlardan kaçmayı başaran Yahudilerin takibi ve sistematik olarak temizlenmesiyle görevlendirilmişti. Kısaca, bölgeyi tamamen *judenfrei* kılmak onların sorumluluğundaydı.

Bir yıl önce, 15 Ekim 1941'de, Genel Hükümet'in lideri Hans Frank, getto dışında yakalanan her Yahudi'nin özel bir mahkeme önüne çıkarılması ve sonra da idam edilmesi emrini vermişti. Bu emir, yalnızca en sert cezaların aç Yahudileri kaçak gıda getirmek için gettolarını terk etmekten alıkoyacağını ve böylece gettoları kasıp kavuran tifüs salgınının yayılmasını engelleyebileceğini fark eden Alman kamu sağlığı uzmanlarının isteklerine verilmiş en azından kısmi bir karşılıktı. Örneğin, Varşova Bölge Kamu Sağlığı Sorumlusu Dr. Lambrecht, getto dışında yakalanan Yahudileri “gettoda açlıktan ölme korkusundan daha büyük” bir “asılarak ölme

korkusu” ile tehdit eden bir yasa çıkarılması talebini öne sürmüştü.¹ Ancak Frank’ın emrinin uygulamasına dair şikâyetler kısa zamanda arttı. Yahudileri yakalamak için gereken muhafız birliklerine verilebilecek insan kaynağı kısıtlı, mesafeler çok büyük, özel mahkemelerdeki hukuki prosedürler hantal ve zaman alıcıydı. Çözüm basitti: Hukuki prosedürler bir kenara bırakılacaktı ve getto dışında yakalanan Yahudiler yakalandıkları yerde kurşuna dizileceklerdi. Bölge idarecileri ve Frank’ın katılımıyla yapılan 16 Aralık 1941 tarihli bir toplantıda, Varşova Bölge Valisi Yardımcısı, “Orpo komutanının getto dışında görülen Yahudilerin vurulması emrini vermesinin nasıl minnettarlıkla karşılandığını” not etmişti.²

Kısacası, Polonyalı Yahudiler ölüm kamplarına sistematik biçimde gönderilmeden önce de görüldükleri yerde infaz ediliyorlardı. Ancak bu “infaz emri,” Genel Hükümet’in diğer bölgeleri ile karşılaştırıldığında gettolaşmanın kısmi olduğu Lublin bölgesinde daha seyrek uygulanmaktaydı. Kuzey Lublin’in kasaba ve köylerinde yaşayan Yahudiler, Eylül-Ekim 1942’ye kadar Miedzyrzec ve Lukow’daki geçiş gettolarına tıktırılmamıştı. Trapp’in birliğinin Lublin’deki selefi 306. Polis Taburu, ara sıra kasaba dışında yakaladıkları Yahudileri öldürmüştü.³ Ancak Yahudilerin sistematik biçimde aranması gettolaşma tamamlanana kadar başlamadı. Gerçekten yoğunlaşması da gettolar tasfiye edildikten sonra oldu.

Ağustos sonunda Parczew, taburun güvenlik bölgesinde tama-

1 YVA, TR-10/970 (Staatsanwaltschaft Hamburg, 147 Js 8/75, Arpad Wigand iddianamesi): 81-92. Ayrıca bkz. Christopher R. Browning, “Genocide and Public Health: German Docton and Polish Jews, 1939-41,” *Holocaust and Genocide Studies* 3/1 (1988): 21-36.

2 YVA, TR-10/970 (Staatsanwaltschaft Hamburg 147 Js 8/75, Arpad Wigand iddianamesi): 92-99; Ferdinand H., HW 3257-58; *Diensttagebuch*, 456.

3 YVA, TR-10/542 (Staatsanwaltschaft Augsburg, 7 Js 653/53, Günter Waltz iddianamesi).

men temizlenen ilk getto oldu. Komuta ettiği 2. Bölük 3. Müfreze burada konuşlanmış olan Çavuş Steinmetz'e göre, bölgede Yahudi bulmaya devam ediyorlardı. Yerel hapishanede tutukluydular. Gnade, Steinmetz'e tutuklu Yahudilerin kurşuna dizilmesi emrini verdi: "Teğmen Gnade'nin bu emri gelecekte de geçerli olacaktı (...) Bölgemi Yahudilerden azade tutma emri aldım".⁴ Teğmen Drucker de tabur merkezinden Ağustos sonunda "kırsalda dolaştığı görülen Yahudilerin görüldükleri anda vurulmaları" emrini aldığını hatırlıyordu. Ancak küçük köylerden geçiş gettolarına son sürgünler gerçekleşmeden emir tam olarak uygulanmamıştı.

Ekim ayına gelindiğinde ise emir kesinleşmişti.⁵ Afişlerde gettoya gitmeyen Yahudilerin hepsinin öldürüleceği yazılıyordu.⁶ "Ateş emri" bölükte adamlara verilen sıradan emirlerdendi ve devriye görevleri öncesi tekrar vurgulanıyordu.⁷ Şüphesiz, taburun güvenlik bölgesinde tek bir Yahudi bile hayatta kalamayacaktı. Resmi belgelere göre, tabur "şüpheliler"i bulmak için "ormanda devriyeye" çıkıyordu.⁸ Ancak hayatta kalan Yahudilerin hayvanlar gibi izi sürülüp bulunanlar vuruldukça, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları Nihai Çözüm'ün bu safhasına kendi aralarında *Judenjagd* veya "Yahudi Avı" demişlerdi.⁹

"Yahudi avı"nın pek çok şekli vardı. En çarpıcı olanları, taburun

4 Heinrich S., HW 1573.

5 Kurt D., HW 1623.

6 Arthur S., HW 1164.

7 Georg L., HW 1429; Friedrich B., HW 1552; Paul H., HW 1653; Johannes R., HW 1812; Bruno G., HW 2030; August W., HW 2048; Heinrich E., HW 2177; Heinrich B., HW 2206; Hans K., HW 2261-62; Wilhelm K., HW 2379; Anton B., HW 2708; Ernst Hr., HW 2731; Martin D., HW 3213; Walter L., G 192; Friedrich P., G 247; Hugo S., G 474; Alfred K., G 580.

8 Erwin G., HW 4400.

9 Paul H., HW 1653.

Parczew Ormanı'nda 1942 güzü ve 1943 baharında yaptığı aramalardı; ikincisine düzenli ordu birlikleri de katılmıştı. Bu taramaların hedefi sadece Yahudiler değil, aynı zamanda partizanlar ve kaçak Rus esirlerdi; yine de Ekim 1942'deki ilk aramanın asıl kurbanları Yahudiler gibi gözükmekteydi. 3. Bölük'ten Georg Leffler* olayları şöyle hatırlamıştı:

Bize ormanda birçok Yahudi'nin saklandığı söylendi. Bu yüzden, avcı zinciri düzeninde ormanı aradık; fakat hiç kimseyi bulamadık; çünkü Yahudiler kesinlikle çok iyi saklanmışlardı. Ormanı ikinci kez aradık. Topraktan çıkmış tek tük baca borularını ancak o zaman keşfedebildik. Yahudilerin buradaki yeraltı sığınaklarına saklandıklarını fark ettik. Bir sığınak dışında direniş olmadan dışarı çıkarıldılar. O sığınakta da yoldaşlarımızdan birkaçı aşağıya inip onları dışarı çıkarttı. Yahudiler orada (...) yere yatırılıp enselerine tek el ateş edilerek infaz edildiler. İdam mangasında kimler vardı hatırlamıyorum. Sanırım orada bulunan adamlara ateş emri verilmişti. Elli kadar Yahudi'yi öldürdük; aralarında her yaştan erkekler ve kadınlar vardı. Zira oralara aileler saklanmıştı. İnfazlar ortalık yerde gerçekleşti. Koruma koridoru kurulmamıştı, Parczewli birkaç Polonyalı infazların gerçekleştiği yerde durmaktaydı. Sonra onlara, sanırım Hoffmann tarafından Yahudileri yarısı tamamlanmış bir sığınağa gömmeleri emri verildi.¹⁰

Taburun diğer birimleri de sığınakların keşfedilip 20 ile 50 kişilik Yahudi gruplarının infaz edildiğini hatırlamaktaydı.¹¹ Polislerden biri Ekim ayı aramasındaki toplam ceset sayısının 500 olduğunu tahmin etmişti.¹²

¹⁰ Georg L., HW 1428-30.

¹¹ Peter Ö., HW 1794; Otto H., HW 2227; Hans K., HW 2261.

¹² Alfred S., HW 302.

Baharda durum nasıl olduysa biraz değişmişti. Hayatta kalan birkaç Yahudi, partizan ve kaçak esir gruplarına katılmayı büyük oranda başarabilmişti. Bahar temizliği, silahla direnen kaçak Rus ve Yahudilerin kurduğu bir "orman kampı"nı ortaya çıkarmıştı. 100 ile 120 kadar Rus ve Yahudi öldürülmüştü. Tabur burada en az bir kayıp verdi. Trapp'ın emir subayı Teğmen Hagen kendi adamları tarafından kazara vurulmuştu.¹³

Bir grup Yahudi, Alman işgalcilerin el koyup işlettiği çeşitli büyük çiftliklere işçi olarak gönderilmişti. Parczew yakınlarındaki Gut Jablon'da, Steinmetz'in müfrezesi 30 kadar Yahudi işçiyi kamyonlara yükleyip ormana götürmüştü ve artık rutinleşmiş şekilde enselelerinden kurşunlayarak katletmişti. İşçilerinin tasfiyesinden haberi olmayan Alman idareci boş yere şikâyet etmişti.¹⁴ Pulawy yakınlarındaki Gut Pannwitz'in Alman idarecisi ise bunun tersine fazladan Yahudi işçi sorunuyla karşılaşmıştı. İşletmesi, gettolardan yakındaki ormana kaçarak işçi Yahudileri arasında saklanacak yer ve gıda arayan Yahudilerin sığınağı olmuştu. İşçi sayısı ne zaman fark edilecek kadar şişse, çiftlik yönetimi Yüzbaşı Hoffmann'ı telefonla arıyor ve yüzbaşı da fazla sayıdaki Yahudiyi öldürmek için bir Alman polis birliğini gönderiyordu.¹⁵ Hoffmann hastanelik olduktan sonra, halefi Teğmen Messmann, bir mobil birlik kurup Pulawy'nin 50-60 kilometre çaplı çevresindeki küçük Yahudi işçi grupları sistemli olarak imha etmeye başlamıştı. Messmann'ın şoförü Alfred Sperlich* yapılanları şöyle aktarmıştı:

Çiftlik ve Yahudi meskenlerine hızlı ulaşılabilir du-
rumlarda, aracımı hızla çiftliğin içine sürerdim. Polis de
araçtan hızla çıkıp aceleyle Yahudilerin binalarına girerdi.

13 Heinrich H., HW 975-76; Rudolf B., HW 408; Heinrich E., HW 2178; Hans K., HW 2261; Karl S., G 664.

14 Rudolf B., HW 403; Franz G., HW 1192.

15 Wilhelm K., HW 1774, 2379; Bruno G., HW 2033-34.

Sonra orada olan bütün Yahudiler dışarı çıkartılıp saman, patates ya da gübre yığınlarının civarında vurularak öldürüldü. Kurbanlar neredeyse her zaman çıplak ve boyunlarından vurulmuş halde yerde olurlardı.

Eğer çiftliklere giden yollar çok görünür ise, polis kurbanların kaçmasını engellemek için çiftliklere yaya ve gizlenerek giriyordu. Orman yakınındaki iş yerlerinde beklenenden fazla Yahudi bulunması olağanlaşmıştı.¹⁶

Bazı Yahudiler, ormanlar yerine kentlerde saklanarak hayatta kalmaya çalışmış; ancak onlar da yakalanmıştı.¹⁷ Bunlar arasından en unutulmaz vaka Kock'ta yaşanmıştı. Sığınağa dönüştürülmüş bir mahzen, Almanlar için çalışan Polonyalı bir çevirmen haber verdiğiinde bulunmuştu. Dört Yahudi yakalanmıştı. “Sorguda,” kasabanın ucundaki bir evde başka bir mahzenin yerini söylemişlerdi. Polonyalı çevirmen ve tek bir Alman polis hiçbir zorluk yaşanmasını beklemeyerek bu ikinci sığınağa gitmişti. Ancak saklanan Yahudi grupları genelde silahsız olsalar da bu kez nadiren silahlanmış Yahudilere denk gelmişlerdi ve polise ateş açılmıştı. Çatışma çıkmıştı ve destek çağırılmıştı. Dört veya beş Yahudi kaçmaya çalışırken öldürülmüştü. Sekiz, on tanesi de mahzende ağır yaralı ve ölü olarak ele geçirilmişti. Yakalananlardan sadece dört veya beşi yaralanmamıştı. Onlar da “sorgulanmış” ve akşam da kurşuna dizilmişti.¹⁸ Alman polisi sonra vaktinde kaçmayı başaran ev sahibi Polonyalı bir kadının peşine düşmüştü. Kadının izine yakınlardaki bir köyde babasının evinde ulaşıldı. Teğmen Brand kadının babasına ciddi bir teklifte bulunmuştu: Ya kendisi öldürülecekti ya da kızı. Adam kızını teslim etti ve kadın orada öldürüldü.¹⁹

16 Alfred S., HW 300-301.

17 Martin D., HW 1600; Erwin N., HW 3321-22.

18 Friedrich Bm., HW 2101; Hans K., HW 2263-64.

19 Friedrich Bm., HW 2102.

“Yahudi avı”nın en yaygın şekli, ihbar edilen tek bir sığınağı ormana gidip tasfiye eden küçük devriyelerdi. Tabur, Yahudilerin saklanma yerlerini arayıp bulan “orman habercisi” veya iz süren kişilerden ve muhbirlerden bir istihbarat ağı kurmuştu. Polonyalılar da çevredeki tarla, çiftlik ve köylerden çaresizce hayatta kalmak için yiyecek çalan ve ormanlarda saklanan Yahudiler hakkında bilgi vermek için gönüllü oluyorlardı. Böyle istihbaratlar alan yerel polis kumandanları saklanan Yahudileri bulmak için oralara devriyeler gönderiyordu. Aynı senaryo küçük değişikliklerle defalarca tekrar etmişti. Polisler, Polonyalı rehberlerini sığınaklara kadar takip edip sonra da sığınakların açıklık yerlerine el bombaları atıyorlar; bu saldırıdan hayatta kalan Yahudiler dışarı çıkınca yere yatmaya zorlanıyorlar ve enselerine ateş ediliyordu. Cesetlerin gömülmesi, rutin bir şekilde yakınlarda yaşayan Polonyalı köylülere bırakılıyordu.²⁰

Bu devriyeler, çoğu polisin kaç kere katıldığını hatırlayamayacağı kadar “sıklıkla” yaşanıyordu. Bir polis, “Günlük ekmeğimizi ka-

20 1. Bölük için bkz. Arthur S., HW 1164; Max F., HW 1531; Friedrich Bm., HW 2101; Heinrich E., HW 2175; Hans K., HW 2262-66; Hans Pz., HW 3256; Friedrich B., HW 3531; Alfred K., G 580; Ernst R., G 612; Karl S., G 663. 2. Bölük için bkz. Rudolf B., HW 403, 407-8, Adolf B., HW 442-43; Max D., HW 1346; Heinrich S., HW 1573; Erwin G., HW 1641-42; Peter Ö., HW 1743-44; Wilhelm G., HW 2153-56; Helmuth H., HW 2207; Otto H., HW 2206-7; Walter Z., HW 2267-68; Georg K., HW 2639-40, 3344-45; Anton B., HW 2708-11; Ernst Hr., HW 2731; August Z., HW 3066-67, G 286; Richard Gm., HW 3545; Walter N., HW 3553; Wolfgang H., HW 3563-64; Paul M., HW 3935; Herrmann Bg., G 100-111; Gustav M., G 169; Walter L., G 192; Friedrich P., G 248. 3. Bölük için bkz. Karl E., HW 897; Walter F., HW 903; Martin D., HW 1600-1601, 1609, 3321; Erwin N., HW 1689, 1693-95; Richard M., HW 1890; Bruno P., HW 1916, 1924-25; Arthur R., HW 1938-39; Bruno G., HW 2030-34; August W., HW 2046-48, 3304; Alfred S., HW 2067; Friedrich S., HW 2072-73; Herbert R., HW 2111-12.

zandığımız işti” demişti.²¹ “Günlük ekmek” deymi diğer polislerce de “Yahudi avları” için kullanılmıştı.²² Adamlar devriye komutanlarının davranışlarından, muhtemelen partizanlara karşı bir operasyona mı, silahsız olduklarını bildikleri sıradan Yahudi devriyesine mi çıktıklarını anlayabiliyorlardı.²³ Polislerden en az bir tanesi “Yahudi avı” devriyelerinin çoğunlukta olduğunu söylemişti: “Bu harekâtlar ana görevimizdi ve gerçek partizan eylemlerine göre sayıca çok daha fazlaydılar.”²⁴

Hayatta kalan Yahudileri avlayan bu küçük devriyelerle, 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları Jozefow tecrübesini neredeyse yeniden yaşamıştı. Büyük sürgünlerde neredeyse bütün polisler en azından güvenlik kordonu görevi yapmak zorundaydı. Sürüyle insanı trenlere yüklerken, kendilerini yolun sonundaki katliama katılmaktan uzak tutabiliyorlardı. Tehcir ettikleri Yahudilerin kaderlerine olan bu kopuş hissi değişmezdi.

Ancak “Yahudi avı” farklıydı. Kurbanlarıyla yeniden yüz yüze geliyorlardı ve cinayet bireyseldi. Daha önemlisi, her bir polis yeniden önemli bir seçimle baş başaydı. Her birinin nasıl bir seçim yaptığı, taburda “zayıflar” ile “güçlüler”in hangi düzeyde birbirlerinden ayrıldığını gösteriyordu. Jozefow’dan sonra geçen aylarda, çoğu hissiz, umarsız ve bazı durumlarda istekli katiller olmuştu. Diğerleri ise büyük bedeller veya sorunlara yol açmayacağı durumlarda kendilerini geri çekerek cinayetlere karışmamaya çalışmıştı. Sadece uyumsuz bir azınlık, tehdit altında onları katil olmaktan koruyan davranış kalıpları ve kaçış stratejilerini uygulamalarına cesaret veren bir ahlaki özerklik alanını korumayı başaramıştı.

21 Erwin N., HW 1693.

22 Bruno P., HW 1917.

23 Hans Kl., HW 3565.

24 Wolfgang H., HW 3564.

İstekli katillere ilişkin olarak, Teğmen Brand'in eşi Polonya'ya kocasını ziyaretine ilişkin şu anısını aktarmıştır:

Bir sabah lojmanımızın bahçesinde kocamla kahvaltı ederken, kocamın müfrezesinden bir polis yanımıza geldi ve sertçe selam vererek teknil verdi: "*Herr Leutnant* [Bay Teğmen], daha kahvaltı etmedim." Kocam ona şaşkınlıkla bakınca, bu kez "Daha hiç Yahudi öldürmedim" diye ekledi. Kulağa o kadar alaycı geliyordu ki, adamı fırçaladıktan sonra -eğer doğru hatırlıyorsam- ona alçak dedim. Kocam polisi gönderdikten sonra yanıma gelip, böyle konuşursam başıma büyük dertler açılabileceğini söyledi.²⁵

Artan vurdumduymazlık polislerin idam sonrası davranışlarında da görülebilir. Jozefow ve erken dönem katliamlardan sonra, adamlar kışlarına sarsılmış, acılı, iştahsız ve olanlara dair konuşmak istemez halde dönmüşlerdi. Acımasız katliam devam ettikçe bu duyarlılıklar aşınmıştı. Bir polis şunu anlatmıştı: "Öğle yemeğinde yoldaşlarımdan bazıları harekât sırasında yaşadıklarıyla ilgili espriler yaptı. Anlattıklarından infaz görevinden geldiklerini çıkarabildim. Aptallardan birinin 'Kestiğimiz Yahudilerin beyinlerini yiyoruz' dediğini hatırlıyorum."²⁶ "Espri"yi komik bulmayan sadece tanıklı.

Bu ortamda, subay ve astsubayların sadece gönüllülerden bir "Yahudi avı" birliği kurması oldukça kolaydı. Bu konuda en etkili yorum Adolf Bittner'den* gelmişti: "Her şeyden öte kesin olarak belirtmeliyim ki, infaz mangaları için yeterli sayıda gönüllü, subayların isteklerine olumlu karşılık veriyordu (...) Eklemeliyim ki, çoğu zaman o kadar çok gönüllü oluyordu ki, bazıları geri çevrili-

²⁵ Lucia B., G 598

²⁶ Ernst Hn., G 511.

yordu.”²⁷ Diğerleri bu kadar kesin konuşmuyordu. Gönüllü istemenin dışında, subay ve astsubayların bazen civarlarındaki polislerden görevli seçtiklerini, bunu da sıklıkla istekli infazcılar olabileceklerini düşündükleri polislerden seçtiklerini belirtmişlerdi. Çavuş Bekemeier’in söylediği gibi, “Nihayetinde, çok fazla polisin gerekmediği küçük harekâtlarda, her zaman yeterli gönüllü bulunuyordu. Daha büyük çaplı harekâtlarda da çok sayıda gönüllü oluyordu; ancak bu sayı yeterli gelmediyse, başkalarına da görev veriliyordu.”²⁸

Bekemeier gibi Walter Zimmermann* da küçük ve büyük çaplı idamlar arasında ayırım yapmıştı. Küçük çaplı harekâtlara dair şöyle demişti:

Devam edemeyeceğini belirten hiç kimsenin infazlara devam etmeye zorlandığı bir vaka anımsamıyorum. Grup ve müfreze harekâtları söz konusu ise, burada dürüstçe itiraf etmeliyim ki, bu küçük görevlerde Yahudileri vurmayı diğerlerinden daha kolay bulan bazı yoldaşlarım vardı; bu sayede, birlik komutanları uygun infazcı bulmakta hiçbir zaman zorlanmadılar.²⁹

“Yahudi avı”na çıkmak istemeyenler ya da infaz mangalarına katılmak istemeyenler üç yol izlediler. Öldürmeye karşı olduklarını gizlemediler; hiçbir zaman gönüllü olmadılar ve “Yahudi avı” devriyeleri ve infaz mangaları kurulurken, subay ve astsubayların yakınlarında bulunmadılar. Bazıları, yalnızca bu tavırları çok iyi bilindiğinden, hiçbir zaman seçilmediler. Jozefow’da harekâttan el çeken ilk polis olan Otto-Julius Schimke düzenli olarak partizan harekâtlarına katılırken, “Yahudi avı”na asla katılmamıştı.³⁰ Adolf

27 Adolf B., HW 2532.

28 Heinrich B., HW 3615.

29 Walter Z., HW 2629.

30 Otto-Julius S., HW 4577-78.

Bittner de aynı şekilde taburun Yahudi harekâtları ile ilgili en başından itibaren yaptığı açık muhalefetin kendisini sonraki harekâtlara katılmaktan koruduğunu düşünmüştü:

İlk günlerden başlayarak yoldaşlarım arasında benim yapılanları onaylamadığıma dair şüphe kalmadığını ve bu harekâtlara hiç gönüllü olmadığımı vurgulamalıyım. Aynı şekilde, ilk Yahudi aramalarından bir tanesinde bir yoldaşım bir Yahudi kadını gözümün önünde dövünce, ben de onun suratına bir tane çaktım. Bir rapor yazıldı ve bu yüzden tavrım üstlerimin bilgisi dâhilindeydi. Resmi olarak hiç cezalandırılmadım. Ancak bu yukarıdan gelen resmi ceza işlerinin nasıl yürüdüğünü bilen herkes, bu cezayı tazmin eden bir hilekârlık ihtimalinin olduğunu bilir. Böylece Pazar günü görevlerine ve hususi nöbet görevlerine atanmıştım.³¹

Ancak Bittner'e hiç infaz mangası görevi verilmemişti.

Jozefow'da yoldaşlarının sataşmalarına rağmen kamyonların arasında dolanan Gustav Michaelson* böyle bilinmesi sebebiyle belirli bir dokunulmazlık kazanmıştı. Michaelson, sık gerçekleşen "Yahudi avları"nı şöyle hatırlamıştı: "Bu harekâtlarla ilgili olarak bana kimse bir kez bile yanaşmadı. Subaylar bu operasyonlara 'adamlar'ı götürüyorlardı ve onların gözünde ben 'adam' değildim. Benim tavrımı sergileyen yoldaşlarım da o harekâtlara alınmıyordu".³²

Uzakta durma taktiği, Heinrich Feucht* yalnızca bir kez katılmak dışında bütün infazlardan nasıl kurtulduğunu açıklamak için kullanılmıştı. "Kişinin her zaman birkaç metrelik de olsa belirli bir hareket alanında uzaklaşma özgürlüğü vardı ve müfreze liderinin

31 Adolf B., HW 442-43.

32 Gustav M., G 169. Başka bir polis de (Hero B., HW 890) Yahudi harekâtlarına sadece bir kez seçilmesini siyasi olarak güvenilmez ve kavgacı olarak bilinmesine bağlamıştı.

hemen en yakınındaki birkaç kişiyi seçtiğini tecrübe ederek derhal fark etmiştim. Böylece her zaman olayların merkezinden mümkün olduğunca uzakta konuşlanmaya çalıştım.”³³ Diğerleri de infazlardan arka planda kalarak kurtulmaya çalışmıştı.³⁴

Bazen uzaklık ve bu konuda bilinmek yeterli olmuyordu ve öldürmemek için açıkça reddetmek gerekiyordu. 3. Bölük 2. Müfrezede Teğmen Hoppner “Yahudi avı”nın en ateşli uygulayıcılarından olmuştu ve birliğindeki herkesin infazlara katılmasını zorunlu kılmaya çalışmıştı. O vakte kadar kimseyi öldürmemiş birkaç adam ilk Yahudilerini o zaman öldürmüşlerdi.³⁵ Ancak Arthur Rohrbaugh* savunmasız insanları öldürememişti: “Teğmen Hoppner yapmadığımı biliyordu. Birçok defa bana daha sert olmam gerektiğini söylemişti. Bir defasında da enseye ateş etmeyi benim de eninde sonunda öğreneceğimi söyledi.” Onbaşı Heiden* ve diğer beş polisle orman devriyesine çıkan Rohrbaugh üç Yahudi kadın ve bir çocuğa rastlamıştı. Heiden, adamlarına Yahudilere ateş etme emri vermişti; ancak Rohrbaugh öylece uzaklaşmıştı. Heiden silahına uzanıp Yahudileri kendisi öldürmüştü. Rohrbaugh, Trapp sayesinde bir olumsuzluk yaşamadığını belirtmişti: “Bence, ihtiyar sayesinde başıma bir iş gelmedi.”³⁶

Ötekiler daha dikkatliydi ve ortalıkta subay yoksa ve aynı görüşü paylaştığına inandıkları güvenilir yoldaşları yanlarındaysa, ateş etmekten geri duruyorlardı. Martin Detmold* şöyle hatırlıyordu: “Küçük çaplı harekâtlarda, topladığımız Yahudileri sıklıkla serbest bıraktığımız oluyordu. Bu üstlerimizin ne olup bittiğini öğrenemeyeceğinden emin olduğumuz zamanlarda vuku buluyordu. Zaman

33 Heinrich F., G 445-46.

34 Hugo S., G 474.

35 Bruno P., HW 1925.

36 Arthur R., HW 1938-39.

içinde yoldaşlarını nasıl değerlendireceğini ve verilen emirlere karşı gelerek, Yahudileri serbest bırakıp vurmama riskini alıp almamayı öğrenmiştim.”³⁷ Tabur muhabirecileri de taşrada iletişim hattı döşerken karşılaştıkları Yahudileri göz ardı ettiklerini iddia etmişlerdi.³⁸ Yakından enseye ateş etmek yerine uzaktan ateş ederlerken, en az bir polis sadece “havaya” ateş etmişti.³⁹

101. Yedek Polis Taburu “Yahudi avı”nda kaç yüz, hatta büyük ihtimalle kaç bin Yahudi öldürmüştü? Bu birlik için bu sayıları içeren raporlar günümüze ulaşmadı. Ancak “Yahudi avı”nın Nihai Çözüm içinde ne kadar önemli bir parça olduğunu, Polonya’da görev yapmış başka birliklere ait yok olmamış üç rapor sayesinde anlayabiliriz.

Getto temizliklerinden kaçıp gizlenmeye çalışan Yahudilerin büyük çoğunluğunun bulunup öldürülmesinden çok sonra, Lublin bölgesindeki *Orpo* Komutanı (KdO), 101. Yedek Polis Taburu’nun katkısını da içeren 1943 Mayıs’ından Ekim’ine kadar yapılan harekâtlarda her ay kaç tane Yahudi öldürüldüğüne dair raporu, Krakow’daki üstüne (BdO) sunmuştu. Lublin bölgesinde yaşanan katliamların doruk noktasına ulaşmasında epey sonraki bu altı aylık dönemde, ayda ortalama yaklaşık 283 olmak üzere toplam 1.695 Yahudi öldürülmüştü. Bu dönemde iki ay özellikle dikkat çekiciydi: Başka bir orman aramasının gerçekleştiği Ağustos ile Sobibor Ölüm Kampı’ndaki firarda kaçmayı başaran Yahudilerin izinin sürüldüğü Ekim ayları.⁴⁰

“Yahudi avı”nın ölüm oranlarını göstermesi açısından daha be-

³⁷ Martin D., HW 3213.

³⁸ Henry J., G 415.

³⁹ Friedrich P., G 248.

⁴⁰ YVA, 0-53/121 II w (Mayıs 1943); 0-53/122 X I (Haziran 1943); 0-53/122 X II (Temmuz ve Ağustos 1943); 0-53/123 Y I (Eylül ve Ekim 1943).

lirgin sonuçlar veren bir diğer rapor ise Varşova'daki Jandarma Müfrezesi'ne aittir. Sadece 80 kişiden oluşan ve Varşova çevresindeki kasaba ve kırsal arazilerde devriye gezen bu birlik, Nihai Çözüm'ün istekli ve enerjik katılımcılarından Teğmen Liebscher tarafından idare edilmekteydi. Teğmenin 26 Mart ile 21 Eylül 1943 arasındaki günlük raporlarına göre, birliği 1.094 Yahudi öldürmüştü; jandarma başına ortalama yaklaşık 14 Yahudi düşüyordu. Beklenebileceği gibi, ölümlerin en çok yaşandığı aylar, Varşova Gettosu'nun nihai tasfiyesinden kaçan Yahudilerin Liebscher'in bölgesinden geçmek zorunda kaldığı Nisan ve Mayıs aylarıydı. Liebscher'in raporları, yaşanan çeşitli günlük olayların detaylı betimlemelerini de içeriyordu. Raporlar, “Uygulamadaki yönetmeliğe göre davranıldı” cümlesi ile bitiriliyordu ve tarih, yer ve erkek ve kadın Yahudilerin sayıları veriliyordu. Sonunda, bu cümle de lüzumsuz bulunarak, başka açıklama yapılmadan, sadece tarih, yer ve erkek ve kadın Yahudilerin sayılarının listelenmesiyle yetiniliyordu.⁴¹

101. Yedek Polis Taburu'nun yaşadıklarına tahminen en yakın ve paralel durum, Lublin'in doğusundaki komşu Galiçya bölgesinde Rawa Ruska'da konuşlanmış 133. Yedek Polis Taburu'nun bir bölümününkiydi. 1 Kasım-12 Aralık 1942 arasına dair altı haftalık raporlara göre, bu bölük, Belzec'e giden trenden atlayarak kaçan ya da saklanan 481 Yahudi'yi öldürmüştü. Böylece sürgünlerle temizlenen ve ardından “Yahudi avı”na çıkılarak *judenfrei* kılınan bu bölgede, bu kısa sürede her bir polis neredeyse ortalama üç Yahudi öldürmüştü.⁴²

“Yahudi avı” çok az dikkat çekmesine rağmen, Nihai Çözüm'ün

41 YVA, 0-53/115/2-170, 673-725. Ayrıca bkz. YVA, TR-10/970 (Staatsanwaltschaft Hamburg, 147 Js 8/75, Arpad Wigand iddianamesi): 103-7.

42 ZStL, Ord. 410, 994-96, 498, 500-501 (24. Polis Alayı, 133. Polis Taburu, 5. Bölük'ün haftalık raporları, 7 Kasım-12 Aralık, 1942).

önemli ve istatistiki olarak çarpıcı bir aşamasıydı. Genel Hükümet'teki Yahudi kurbanların hiç de önemsiz olmayan bir yüzdesi, hayatını bu "avlar"da kaybetmişti. İstatistikler bir yana, "Yahudi avı," faillerin zihniyetini anlamak için de önemli bir anahtar vazifesi görmüştü. Polonya'daki Alman işgalcilerin çoğunluğu, getto temizliklerine bir ya da birden fazla kez katılmış veya tanıklık etmiş olabilirdi; ancak bunlar kolayca bastırılabilir bir kaç andı. Hal- buki "Yahudi avı" kısa bir an değildi. "Avcılar"ın "avlar"ını bulup doğrudan ve kişisel bir karşılaşma sonucunda öldürdüğü kararlı, merhametsiz ve sürekli devam eden bir seferdi. Geçici bir aşama değil, bulunabilecek son Yahudi'yi de öldürmeye her daim hazır ve niyetli olan kişilerin varoluşsal bir durumuydu.

Son Katliamlar: “Hasat Bayramı”

28 Ekim 1942’de Genel Hükümet HSSPF’si Wilhem Krüger, Lublin bölgesinde sekiz gettonun kalabileceğini ilan etti.¹ Bu sekiz gettodan dördü 101. Yedek Polis Taburu’nun güvenlik bölgesindeydi: Lukow, Miedzyrzec, Parczew ve Konskowola. Aslında güz sürgünlerinin ardından yalnızca Lukow ile Miedzyrzec; Piaski, Izbica ve Wlodawa ile beraber Lublin’de Yahudi gettosu olarak kalan yerlerdi. Bir yanda, açlık ve hastalıktan ölümün daimi tehdidi, öte yanda ihanete uğrama ve vurularak öldürülme riski ile sürekli yüz yüze gelen Yahudiler, Ekim ve Kasım sürgünleri esnasında ormanlara kaçmış olmalarına rağmen, yeniden açılan Lukow ve Miedzyrzec Gettoları’na geri döndüler. Kış mevsimi ormanda hayatı giderek daha zorlu ve tehlikeli kılmıştı. Karda herhangi bir hareket bile iz bırakmaya yetiyordu ve saman yığını içine yapılmış bir gizlenme yeri donmuş dışkılar yüzünden en az bir kez bulunmuştu.² Bu sebeple, sürgünlerin sona erdiği anlaşıldığında, çoğu Yahudi ormanda av olacaklarına varlığına izin verilen gettolardan birinde hayatta kalma şanslarının daha fazla olduğunu hesap etmişti.

Gerçi Radyn bölgesinin sınırlarından sürgünler bir süreliğine durmuşsa da Lukow ve Miedzyrzec’teki gettolarda hayat süregiden

1 28 Ekim 1942 tarihli Krüger bildirisi, *Faschismus-Ghetto- Massenmord* (Berlin, 1960) içinde, 342-44.

2 Karl E., HW 896.

bir tehlikeyi beraberinde getirmişti. Lukow SS Getto Şefi Josef Bürger, Aralık ayında getto nüfusunu azaltmak için 500 ile 600 kadar Yahudi'yi kurşuna dizdirmişti.³ Miedzyrzec'te fırça fabrikasında çalıştıkları için güz sürgününe dâhil edilmeyen 500 Yahudi işçi 30 Aralık 1942'de Trawniki'deki çalışma kampına sürülmüştü.⁴ Aynı gün gece saat 11 civarında, komşu Biala Podlaska'dan Miedzyrzec Gettosu'na sarhoş halde çıkagelen Güvenlik Polisi, orada kalan Yahudilere "spor amaçlı" ateş açmaya başlamıştı. Olay, Radzyn Güvenlik Polisi gelip komşu bölgenin polislerini uzaklaştıran kadar sürmüştü.⁵

Dört ay süren görece sakin dönemin ardından sona gelinmişti. 1 Mayıs gecesi, İkinci Bölük'ün adamları önceki güz çok fazla insanı sürdükleri Miedzyrzec Gettosu'nu çevirdi. Sabah Trawniki'den bir birliğin bir kez daha katılmasıyla, bölük gettoyu kapattı ve Yahudileri pazar yerinde topladı. Polislerin tahminine göre bu harekâтта 700 ile 1000 kadar Yahudi sürgün edilmişti; ancak polislerden biri sayının 3.000 olduğunun söylendiğini itiraf etmişti.⁶ Yahudi tanıklardan biri ise 4.000 ile 5.000 arasında bir sayıdan bahsetmişti.⁷ Bir kez daha Yahudilerin üstleri tepeden tırnağa aranmıştı. Gnade'nin soyunma odalarında üstlerindeki eşyalar bıraktırılmıştı ve tren vagonlarına tıktırılmalarından dolayı vagonların kapıları zor kapanmıştı. Bir kısmı Lublin bölgesindeki Majdanek Çalışma Kampı'na yollanırken, çoğu Treblinka'daki gaz odalarına gönderilmişti ve Mie-

3 Jakob A., HW 1064.

4 Feiga Cytryn ve J. Stein'in anılarından bölümler, ZStL, 8 AR-Z 236/60 içinde (buradan itibaren KdS Radzyn dosyası), 1: 6-7.

5 Lea Charuzi'nin ifadesi, KdS Radzyn dosyası, çeşitli ifadelerin olduğu cilt, 30.

6 Johannes R., HW 1811; Karl M., HW 2660; Wilhelm K., G 106-8.

7 Rywka Katz'ın ifadesi, KdS Radzyn dosyası, çeşitli ifadelerin olduğu cilt, 18.

dzyrzec'teki sözümona beşinci harekât böylece tamamlanmıştı.⁸ "Altıncı harekât" 26 Mayıs'ta vuku buldu ve bir diğer 1.000 kişilik Yahudi grubu Majdanek Kampı'na gönderildi.⁹ Bunun ardından gettoda yalnızca 200 Yahudi kalmıştı. Bazıları kaçsa da geride kalan 170 Yahudi, 17 Temmuz 1943'te Güvenlik Polisi tarafından kurşuna dizildi. Böylece, "yedinci" ve son harekât, Miedzyrzec'in *judenfrei* ilan edilmesiyle sona erdi. 2 Mayıs'ta, Miedzyrzec'te Gnade'nin 2. Bölük'ünün yürüttüğü sürgünlerle aynı esnada, Lublin'den gelen SS birlikleri ile Trawniki'nin Ukraynalı takviye birlikleri Lukow Gettosu'nu tasfiye etti. 3.000 ile 4.000 kadar Yahudi Treblinka'ya gönderilmişti.¹⁰

101. Yedek Polis Taburu ile birlikte Haziran 1942'de Polonya'ya gelmek zorunda kalan adamların çoğu, zamanla başka görevlere atanmıştı. 1942-43 kışında, 1898 öncesinde doğan daha yaşlı adamlar Almanya'ya geri gönderilmişlerdi.¹¹ Aynı sırada, her bölüğün her bir müfrezesinden seçilen adamlar, Teğmen Brand'in komutasında kurulan bir özel birliğe gönderilmişlerdi. Himmler ve Globocnik'in Polonya içlerinde saf Alman yerleşimleri oluşturma planı kapsa-

8 Başka Alman anlatımları için bkz. Herbert F., HW 1389; August Z., G 287-89. Yahudi anlatımları için bkz. Berl C., HW 1094; Rywka G., HW 1113-14; ve KdS Radzyn dosyası, Moshe Feigenbaum, 1:4-5; Liowa Friedmann, 1: 10; çeşitli ifadelerin olduğu cilt, Feigenbaum, 6: Rywka G., 24; Moshe Brezniak, 18; Mortka Lazar, 28. Trawniki personelinin katılımı için bkz. ZStL, II 208 AR 643/71 (Staatsanwaltschaft Hamburg, 147 Js 43/69, Karl Streibel iddianamesi; buradan itibaren Trawniki iddianamesi): 104.

9 İfadelerde Mayıs ayı boyunca gerçekleşen sürgünlerin varış noktaları konusunda bir karmaşa vardır. Burada Brustin-Berenstein Tablo 10'dan faydalandım.

10 Trawniki iddianamesi, 104; Jakob A., HW 1063.

11 21 Mayıs 1963 tarihli bilgilendirme, HW 1348; Arthur S., HW 1165; Otto-Julius S., HW 1955; Friedrich Bm., HW 2105; Heinrich E., H W 2161; Joseph P., HW 2756; Otto I., HW 3522; Ernst Hn., G 505.

mında bölgedeki köylerden Polonyalıların sürgününe katılmak için bölgenin güneyindeki Zamosc'a geri gönderildiler.¹² 1943 yılının başlarında, taburdaki daha genç astsubaylardan bir grup, Waffen-SS birliklerine atanmış ve özel eğitime gönderilmişti.¹³ Bir süre sonra Teğmen Gnade özel muhafız bölüğü kurmak için bir şekilde Lublin'e gönderilmişti. Gnade yanına yardımcı olarak Çavuş Steinmetz'i almıştı.¹⁴ Ancak Gnade, Mayıs sürgünlerini yönetmek üzere kısa bir süre için Miedzyrzec'e dönmüştü. Nihayetinde, Teğmen Scheer Lublin'e atanmıştı ve partizan avını hızlandırmak için kurulan iki özel "takip müfrezesi"nden (*Jagdzüge*) birinin başına getirilmişti. Boşlukları doldurmak için bazı takviyeler gelmişti. Özellikle, insan gücü tükenen 2. Bölük'e bir grup Berlinli verilmişti.¹⁵ Ancak çoğu bölge için, 101. Yedek Polis Taburu'nun mevcudu eksik kalmıştı.

Atamaların ve personel dönüşümünün hızı sebebiyle, Jozefow'daki ilk katliama katılmış polislerin; ancak bir kısmı 1943 Kasım'ında hâlâ bu birlikteydi. Aynı Kasım ayında, birlik Almanların bütün savaş boyunca Yahudilere karşı yaptığı en büyük tekil katliam harekâtı olan büyük "hasat bayramı"na (*Erntefest*) katılarak, Nihai Çözüm'e en önemli katkısını sunacaktı. Lublin bölgesinde 42 bin Yahudi'nin öldürüldüğü *Erntefest*, bu istatistikle Kiev'in hemen dışına yaşanan ve 33 bin Yahudi'nin katledildiği meşum Babi Yar katliamını bile geçmişti. *Erntefest*'in bilançosu, yalnızca Rumenlerin Ekim 1941'de gerçekleştirdiği ve 50 bin Odesalı Yahudi'nin öldürüldüğü katliamdan daha düşüktü.

Erntefest, Himmler'in Polonya Yahudilerini yok etmek için

12 Herbert R., HW 2112; Karl G., HW 2201; Ernst Hr., HW 2715.

13 Georg L., HW 1430; Erwin G., HW 1644; Friedrich B., HW 3143. BDC, Friedrich B., Hermann F., Erwin G., Ernst Hr., Erwin N., Ernst R. ve Walter Z. Dosyaları.

14 Heinrich H., HW 973; Bruno D., HW 1880.

15 Rudolf B., HW 409.

yönettiği seferin doruk noktasıydı. Cinayetler 1942 boyunca hız kazandıkça, Himmler'e savaş ekonomisi için elzem olan Yahudi işçilerin tasfiyesi sebebiyle askeri ve sanayi kurumlardan şikâyetler yağıyordu. Himmler, sadece bahane olarak gördüğü şikâyetlere karşılık olarak, Yahudi işçilerden bir kısmının SS kontrolü altındaki kamp ve gettolara yerleştirilmesi koşuluyla öldürülmemesini kabul etti. Himmler, bu sayede savaş ekonomisinin gerekliliklerine dayanan pragmatik eleştirileri savuştururken, tüm Yahudilerin kaderi üzerindeki nihai kontrolünü garantilemişti. Sonuçta iş kampları ve gettoların sağladığı korunma yalnızca geçiciydi. Himmler'in dediği gibi, "Führer'in arzuları doğrultusunda, buradaki Yahudiler de bir gün yok olacaklardır."¹⁶

Lublin bölgesindeki Miedzyrzec, Lukow, Piaski, Izbica ve Włodawa Çalışma Gettoları'nın varlıklarını sürdürmelerine 1942-43 kışı boyunca izin verildi. Bu gettolardan son üçü, Mart ve Nisan 1943'te ortadan kaldırıldı. Bahsettiğimiz gibi, Miedzyrzec ve Lukow Gettoları da Mayıs ayında aynı kadere kurban gitmişti.¹⁷ Bundan sonra, Lublin bölgesinde Almanların rızasıyla hayatta kalan son Yahudiler, Odilo Globocnik'in çalışma kampı imparatorluğundaki 45 bin kişiden ibaretti. Bunlar Lublin'deki gettolarda hayatta kalanlarla birlikte, tasfiye edilen Varşova ve Bialystok Gettoları'ndan gönderilen işçilerdi.

1943 güzü itibariyle, Himmler için iki şey açıktı. İlk olarak, eğer görevini tamamlayacaksa, kamplardaki işçi Yahudiler de öldürülmek zorundaydı. İkincisi, geçen altı ay boyunca Varşova (Nisan), Treblinka (Temmuz), Bialystok (Ağustos) ve Sobibor'daki (Ekim) Yahudiler hayatta kalma umudunu yitirince direnişlerini yoğunlaş-

16 Himmler Aktenvermerk, 2 Ekim 1942, Hoffmann/Wohlauf iddiası, 320-22.

17 Trawniki iddiası, 104-6.

tırmıştı. 1943 baharına kadar, Polonya Yahudileri oldukça anlaşılabilir ama hatalı olan şu varsayıma kaniydiler: Naziler bile araçsal ilkeler uyarınca savaş ekonomilerinin devamı için gerekli olan işçi Yahudileri öldürecek kadar mantıksız olamazlar. Bu yüzden, geriye kalan Yahudiler hayatta kalmak için tek umutları olan bir “çalışarak kurtulma” stratejisine çaresizce tutunmuşlardı. Bu strateji ve umut, Yahudilerin süregelen itaatlerinin önemli ön koşuluydu. Ancak Yahudiler bu hülyalardan zamanla sıyrılmıştı. Almanlar, Varşova ve Bialystok Gettoları’nı nihai olarak tasfiye etmeyi denediklerinde direnişle karşılaşmışlardı. Treblinka ve Sobibor’da Yahudiler kamplarının kapatılmak üzere olduğunu fark ettiğinde isyanlar patlamıştı. Himmler, Lublin’deki çalışma kamplarını kademeli olarak veya tek tek tasfiye edebileceğini ve çaresizlikten doğan hiçbir Yahudi direnişiyle karşılaşmamayı beklemiyordu elbette. Bu sebeple, Lublin’deki çalışma kamplarının mahkumlarını tek bir büyük harekâta onları hazırlıksız yakalayarak öldürmesi gerekiyordu. *Erntefest* işte böyle doğmuştu.¹⁸

Bu kadar büyük çaplı bir kitlesel katliam için planlama ve hazırlık gerekliydi. Globocnik’in yeni atanan SSPF halefi Jacob Sporrenberg, Krakow’a giderek, amiri Wilhelm Krüger’e danışmıştı. Sporrenberg makamına özel bir dosya ile dönmüş ve emirleri uygulamaya koymaya başlamıştı.¹⁹ Ekim sonunda, Yahudi mahkumlara Maj-

18 *Erntefest* için bkz. Helge Grabitz ve Wolfgang Scheffler, *Letzte Spuren: Ghetto Warschau-SS-Arbeitslager Trawniki-Aktion Erntefest* (Berlin, 1988), 262-72, 328-34; Jozef Marszałek, *Majdanek: The Concentration Camp in Lublin* (Warsaw, 1986), 130-34; ZStL, 208 AR-Z 268/59 (Staatsanwaltschaft Wiesbaden, 8 Js 1145/60, Lothar Holfmann ve Hermann Wortholf iddianamesi, KdS Lublin dosyası):316-31, 617-35, 645-51; Trawniki iddianamesi, 159-97; YVA, TR-10/1172 (Landgericht Düsseldorf, Hachmann ve diğerleri hakkında yargı kararı; buradan sonra Majdanek kararı): 456-87.

19 Werner W. (SSPF Lublin KdO temsilcisi), HW 600-001.

danek, Trawniki ve Poniatowa'daki kampların etrafında hendekler kazdırılmıştı. Hendekler üç metre derinliğinde ve bir buçuk ile üç metre genişliğinde kazılmıştı. Zikzaklar halinde kazılmış olmaları, hava taarruzlarına karşı koruma olsun diye kazdırıldıkları iddiasını güçlendirmişti.²⁰ Bunun ardından, Genel Hükümet'in dört bir yanından SS ve polis birlikleri seferber edilmişti. 2 Kasım akşamında, Sporrenberg, Krakow ve Varşova bölgelerinden Waffen-SS birliklerinin, Krakow'dan 22. Polis Alayı'nın, Lublin'den (101. Yedek Polis Taburu'nun bağlı olduğu) 25. Polis Alayı'nın, Lublin Güvenlik Polisi'nin ve Majdanek, Trawniki ve Ponitowa'daki kampların kumandanları Sporrenberg'in SSPF kurmaylarıyla toplandı. Toplantı odası tamamen doluydu. Sporrenberg özel dosyasındaki emirleri bildirmişti.²¹ Katliam ertesi sabah başlayacaktı.

101. Yedek Polis Taburu'nun birlikleri, Lublin *Erntefest* katliamının her aşamasına bizzat katılmışlardı. 2 Kasım'da bölge merkezine gelmişlerdi, dolayısıyla Trapp büyük ihtimalle Sporrenberg'in konuşmasına katılmıştı. Gece burada konaklamışlardı. 3 Kasım sabahı erkenden görev yerlerine gittiler. Taburdan bir grup, Lublin'in etrafındaki küçük çalışma kamplarındaki Yahudilerin şehrin merkezinden güneydoğuya doğru giden anayolun üzerinde birkaç kilometre uzakta bulunan Majdanek Toplama Kampı'na yürümelerine eşlik etmişti.²² 101. Yedek Polis Taburu'nun en büyük grubu ise anayoldan başlayarak kamp komutanının evinin önünden geçen ve iç kampın girişine doğru kıvrılan yolun iki tarafına beş metre aralıklarla dizilmişti. Burada Lublin'in farklı çalışma kamplarından buraya doğru akan sonu gelmez Yahudi kabilelerinin gelip geçmesini izlemişlerdi.²³

20 Majdanek kararı, 459; Marszalek, 130; Grabitz ve Scheffler, 328-29.

21 Majdanek kararı, 459; Werner W., HW 601-2.

22 Helmuth H., HW 2206.

23 Rudolf B., HW 409-10; Herbert F., HW 1392; Martin D., HW 1610.

Bisikletli kadın muhafızlar, ölüm kamplarından toplanan kıyafet depolarını tasnifledikleri “eski havaalanı kampı”ndan gelen 5.000 ile 6.000 kadar Yahudi kadına eşlik etmişti. 8.000 Yahudilik bir diğer grup erkek de gün boyu önlerinden geçmişti. Kampta hali-hazırda bulunan 3.500 ile 4.000 kadar Yahudi’nin yanına, 16.500 ile 18.000 kadar yeni kurban eklenmişti.²⁴ Yahudiler yedek polis zincirlerinin arasından geçerek kampa girerken, iki hoparlörlü kamyonlardan müzik yükselmekteydi. Diğer gürültüleri böylece bastırma girişimlerine rağmen, kamptan gelen düzenli silah sesleri duyulabiliyordu.²⁵

Yahudiler, son sıradaki barakalara getirilerek soyundurulmuşlardı. Kolları yukarda, elleri enselerinde ve tamamen çıplak halde, kışlalardan gruplar halinde, tellerde açılmış bir delikten kampın arkasında kazılmış hendeklere götürüldüler. Bu yolda da onlara 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları eşlik etmişti.²⁶

Mezarların yalnızca 10 metre ötesinde duran Heinrich Bochholt* öldürme prosedürüne tanık olmuştu:

Durduğum yerden, barakalardan bizim taburun adamları tarafından çıkartılan çıplak Yahudileri görebiliyordum (...) Önumdeki mezarların yanında bekleyen infaz mangasındaki infazcılar SD üyeleriydiler (...) Her infazcıdan biraz geride başka SD’ler ellerindeki makineli tabancaların şarjörlerini yenileyip doldurup ateş edenlere iletiyorlardı. Her bir mezara böyle bir grup infazcı verilmişti. Kaç mezar olduğunun

24 Majdanek’te 3 Kasım 1943’te öldürülen Yahudilerin sayısı için bkz. ZStL, II 208 AR-Z 74/60 (Staatsanwaltschaft Hamburg, 141 Js 573, August Birmes iddianamesi): 126-29; Majdanek kararı, 456-57, 471.

25 Rudolf B., HW 410; Herbert F., HW 1392; Martin D., HW 1610; Paul H., HW 1655; Bruno R., HW 1856; Bruno P., HW 1928; Otto H., HW 2229; Wilhelm Kl. G 109.

26 Fritz B., HW 804-5; Otto H., HW 2228-29.

ayrıntısını bugün artık hatırlamıyorum. İnfazların aynı anda gerçekleştiği birçok mezar olabilir. Çıplak Yahudilerin mezarlara sokulup kendilerinden öncekilerin üstüne yatmaya zorlandığını kesin olarak hatırlıyorum. İnfazcı, Yahudiler yattıktan sonra üzerlerine ateş ediyordu (...) Harekât ne kadar sürdü kesin olarak söyleyemem. Tahminen bütün gün sürdü; zira beklediğim yerden sadece bir kere ayrılmama izin verilmişti. Kurbanların sayısının ayrıntısını da veremem; çünkü çok ama çok fazlaydılar.²⁷

SSPF Sporrenberg, Fiesler Storch model bir uçakla kampın üstünde uçurarak katliamı uzaktan izlemişti. Polonyalılar ise damlardan izlemişti.²⁸

Aynı gün ve aynı şekilde, başka Alman birlikleri, Lublin'in 40 kilometre doğusundaki Trawniki Çalışma Kampı'nda ve başka küçük kamplardaki tahminen 6.000 ile 10.000 kadar Yahudi mahkumu katletmişti. Lublin'in 50 kilometre batısındaki Poniatowa'da 14.000 ve Budzyn ile Krasnik'teki kamplarında 3.000 Yahudi hâlâ hayattaydı. Son ikisine dokunulmayacaktı. Budzyn, uçak şirketi Heinkel için üretim yapıyor; Krasnik ise Lublin SSPF'nin kişisel ihtiyaçları için çalışıyordu. Ancak Poniatowa'daki büyük çalışma kampı sadece Almanlar yeterli insan gücü bulunmadığı için 3 Kasım günü tasfiye edilememişti. Bir sonraki gün 4 Kasım'da olacaklar hakkında önceden uyarı gitmesin diye, kamp yine de kapatılmış ve telefon hatları kesilmişti. Burada da mutlak bir baskın yapılmalıydı.

İki kampta yaşanan iki katliam, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının çoğunun hatıralarında tek bir kampta iki üç günlük tek bir operasyon gibi birleşmişti. Ya Majdanek ya da Poniatowa'da

27 Heinrich BI., HW 467-68.

28 ZStL, 208 AR-Z 268/59 (Staatsanwaltschaft Wiesbaden, 8 Js 1145/60, Lothar Hoffmann ve Hermann Worthoff iddianamesi, KdS Lublin dosyası): 633-35.

geçiyordu.²⁹ Bu yüzden, 4 Kasım sabahının erken saatlerinde, 101. Yedek Polis Taburu'nun Lublin'den Poniatowa'ya 50 kilometre seyahat ettiği açıktır.

Tabur bu sefer etrafa dağılmamıştı. Adamlar, ya soyunmak için kullanılan barakaların veya infaz bölgesindeki zikzak mezarların arasında ya da doğrudan infaz bölgesinde beklemişlerdi.³⁰ Poniatowa'nın 14.000 işçi Yahudi'nin çıplak, elleri enselerinin arkasında, hoparlörlerden silah seslerini bastırmak için yine boşuna müzik çalarken aralarından geçerek ölüme yürüdüğü bir insan koridoru oluşturmuşlardı. En yakındaki tanık Martin Detmold'du:

Kendim ve takımım mezarın başında nöbet görevindeydik. Mezarlar büyük zikzak şekilli üç metre genişliğinde ve üç, dört metre derinliğinde hendekler dizisiydi. Bulunduğum yerden Yahudilerin (...) barakalarda soyunduğunu ve eşyalarını teslim edip bizim çemberimizden geçerek hendeklere nasıl gönderildiğini görebiliyordum. Hendeklerin başındaki SD adamları Yahudileri yönlendiriyorlar ve elinde makineli tabancalar olan diğer SD adamları ise ateş ediyordu. Takım komutanı olduğum ve daha serbest hareket edebildiğim için infaz yerine gidip oraya yeni gelen Yahudilerin ölümlerine yatırılıp vurulduğunu görebilmiştım. SD adamları, Yahudileri öyle bir yatırıyorlardı ki, üç metrelik ceset yığınlarında bile yeni gelenler yatacak yer bulabiliyordu.

(...) Bütün bir olay hayatımda gördüğüm en mide bulandırıcı şeydi. Çünkü birkaç el ateş açıldıktan sonra sadece yaralananlar ve hâlâ hayatta olanların, sonradan öldürülenlerin cesetleri altında kaldığını görüyordum. Hayatta olan-

29 Heinrich Bl., HW 468; Alfred L., HW 1354; Martin D., HW 1610; Bruno ft., HW 1856; Wilhelm Kl., G 109.

30 Alfred L., HW 1354; Johannes L., HW 1444; Bruno R., HW 1856; Bruno P., HW 1928.

lara sözde merhamet için bile ateş edilmiyordu. Yaralıların ceset yığınlarının arasından SS [sic] adamlarına ettiği küfürleri hatırlıyorum.³¹

Diğer polisler, Yahudilerin kitlesel olarak öldürülmesine uzun süredir alışkındı; ancak Detmold gibi birkaçı *Erntefest* katliamından etkilenmişti. Yeni ve sarsıcı buldukları şey, o güne dek ölüm kamplarının görece gizliliğinde saklanan, o kadar ceseti ortadan kaldırma sorunuydu. Katliamdan sonra Lublin'de kalanlardan, Gnade'nin özel muhafız bölüğünün askerlerinden Wilhelm Gebhardt* şöyle hatırlıyordu: "Lublin günlerce iğrenç koktu. Tipik yanmış ceset kokusuydu bu. Herkes Majdanek Kampı'nda çok fazla Yahudi'nin yakıldığını hayal edebiliyordu".³²

Lublin'in sakinleri yanan cesetleri sadece uzaktan koklamak zorunda kaldıysa da 3. Bölük'ün adamlarının çoğu, Poniatowa'daki cesetlerden kurtulurken daha yakından bir tecrübe edinmişti. Poniatowa, P'ulawy'den yalnızca 35 kilometre güneydeydi ve bölükten adamların ara sıra oraya gidecek fırsatı olmuştı. O gün, adamlardan bazıları o korkunç topraktan ceset çıkartma ve yakma işinin veridiği işçi Yahudilerin başında bekleme görevine atanmıştı. Polisler cesetlerin hendeklerden nasıl çıkartıldığını ve atlarla cesetlerin yakıldığı yere çekildikten sonra Yahudi işçilerce demir mazgallardan bir mangalın üzerine konulup nasıl yakıldıklarını ayrıntısıyla görebilmişlerdi. Ortılığı "vahşet kokusu" basmıştı.³³ Bir kamyon dolusu polis, cesetler yakılırken oraya gelmişti: "Yoldaşlarımızdan bir kısmı yarı çürümüş cesetlerin görüntüsü ve kokusundan rahatsız oldu ve kamyonun dört bir yanına kustular."³⁴ 3. Bölük'ün yeni komutanı Yüz-

31 Martin D., HW 1611-13.

32 Wilhelm Gb., HW 2155.

33 Karl E., HW 900.

34 Johannes L., HW 1445; Eduard D., HW 433-34.

başı Haslach* geri dönen adamlarından gelen raporları duyunca, bunları “inanılmaz” bulup Başçavuş Karlsen’e, “Yürü, oraya gidip kendimiz görüyoruz” demişti. Poniatowa’ya vardıklarında iş çoktan bitmişti; ancak nazik bir SS subayı onlara mezarları ve dört metreye sekiz metrelik demir mazgallardan yapılmış “mangal”ı göstermişti.³⁵

Erntefest katliamlarının sonucunda Lublin bölgesi her anlamda *judenfrei* olmuştu. Böylece, 101. Yedek Polis Taburu’nun Nihai Çözüm’de oynadığı ölümcül rol sona ermişti. İhtiyatlı bir tahminle, Jozefow ve Lomazy gibi erken katliamlarda 6.500, “Yahudi avları”nda 1.000 ve Majdanek ve Poniatowa’da en az 30.500 Yahudi olmak üzere tabur en az 38.000 Yahudi’nin vurularak öldürülmesinden sorumluydu. 1943 Mayıs’ının başında, Miedzyrzec’ten ölüm kampına gönderdikleri en az 3.000 Yahudi ile birlikte, Treblinka’ya giden trenlere yükledikleri insan sayısı 45.000’i buluyordu. 500 kişilik bir tabur için nihayetinde öldürülen Yahudi sayısı en az 83.000’di.

35 Wilhelm K., HW 1777-78.

Taburun Nihai Çözüm'e katkısının sona ermesi ve savaşın seyri-
nin Almanya aleyhine dönmesiyle, 101. Yedek Polis Taburu'nun
adamları kendilerini giderek daha fazla silahlı partizana ve düşman
askerine karşı savaşıırken bulmuştu. 1943 baharında, tabur çok sıra
dışı bir zayıat vermişti. Üsteğmen Hagen polislerin silahlarından çı-
kan bir kurşun sebebiyle kazara öldürülmüştü. Savaşın son yılında
subay ölümleri ve yaralanmaları dramatik bir şekilde artmıştı. Teğ-
men Gnade, Teğmen Hoppner ve Teğmen Peters muharebe sıra-
sında ölmüş, Teğmen Drucker yaralanmış ve Almanya'ya geri dön-
müştü.¹ Binbaşı Trapp da 1944 yılının başlarında Almanya'ya geri
dönmüştü.² Az sayıda polis, gitgide ilerleyen Rus ordusu tarafından
esir edilmişti fakat çoğunluğu, Üçüncü Reich yenilgiyle çökerken
Almanya'ya geri dönebilmeyi başarmıştı.

Birçoğu savaş öncesinde icra ettikleri meslekleri sürdürmüştü.
Bu, iki SS *Hauptsturmführer* Hoffmann ve Wohlauf'la birlikte, 32
astsubaydan 12'sinin polisliğe geri dönmesi demekti. 174 kişilik
ekipten 12 polis de savaş sırasındaki yedek polis sicillerini kulla-
narak polisliğe devam etmişti. Hiç de şaşırtıcı olmayacak şekilde,
sorgulamalar bu 26 polisin kariyerlerine devam etmeyi nasıl başara-
bildikleri konusunda çok az bilgi içermektedir. Subaylardan yalnız-

1 Wolfgang Hoffmann, HW 768; Kurt D., HW 1224.

2 Heinrich BI., HW 469.

ca ikisi, astsubaylardan ise dokuzu partiye üyeydi. Bunlardan üçü aynı zamanda SS'ti. Hoffman ve Wohlauf da hem parti hem de SS üyesiydiler. Hoffmann, SS üyeliği dolayısıyla İngilizler tarafından kısa bir süreliğine tutuklanmıştı. Her ne kadar Polonyalı yetkililer tarafından sorgulansa da sonunda serbest kalmıştı ve derhal Hamburg Polisi'ne katılmıştı³.

İşin garip yanı, sertlik yanlısı SS subayları savaş sonrasında 101. Yedek Polis Taburu'nun Polonya'da yaptıkları yüzünden pek zorluk çekmezken, Binbaşı Trapp ve Teğmen Buchmann zorluklarla karşılaşmıştı. Talcyn'de idam mangasında görev yapan bir subay, ayrıldığı eşi tarafından ihbar edilmişti. Sorgulamasında, tabur komutanı olarak Trapp'in, müfreze komutanı olarak Buchmann'ın ve başçavuşu Kammer'in isimlerini söylemişti. Bu üçü Ekim 1947'de Polonya'ya iade edilmişti. 6 Temmuz 1948'de Siedlce şehrinde davaları görülmüştü. Duruşmada, Talcyn'de yetmiş sekiz Polonyalı'nın misilleme olarak öldürülmesine odaklanılmış; Tabur'un Polonyalı Yahudilere yönelik canice ve çok daha fazla sayıdaki eylemlerinden herhangi birine değinilmemişti. Trapp, ölüm cezasına çarptırılmış ve Aralık 1948'de infazı edilmişti. Buchmann sekiz yıl hapis, Kammer ise üç yıl hapis cezası almıştı⁴.

101. Yedek Polis Taburu 1960'lara kadar başka bir adli soruşturmaya tabi tutulmamıştı. 1958'de Nazi suçlarının kovuşturmasını koordine etmek amacıyla; Stuttgart'ın hemen kuzeyinde Ludwigsburg kasabasında, *Zentrale Stelle der Landesjustizverwaltungen* (Devlet Adalet Merkezi Kurumu) kurulmuştu. Kurum personeli, çeşitli "suç kompleksleri"ni araştırmak üzere çeşitli birimler halinde örgütlenmişti. Bunlar, ancak ilk araştırmaları tamamlayarak, belirli bir "suç şebekesinin" en üst düzeydeki zanlılarının yerlerini keşfettik-

3 Wolfgang Hoffmann, HW 790, 2922-24.

4 Heinz B., HW 649, 825; Arthur K., HW 61.

ten sonra, zanlı(lar)ın yaşadığı eyaletteki Federal Savcılık makamına başvurabiliyorlardı. Ludwigsburg müfettişleri, Lublin bölgesindeki çeşitli şebekelerin araştırılması sırasında, 101. Yedek Polis Taburu'ndan tanıklarla karşılaşmışlardı. Dosya, 1962'de hayatta kalan tabur üyelerinin büyük bir kısmının yaşadığı Hamburg'daki adli makamlara ve polise devredilmişti.

1962 yılının sonlarından 1967'nin başlarına kadar, taburun 210 üyesi sorguya çekilmişti. Pek çoğu ise birden fazla kez sorgulanmıştı. 14 kişi hakkında dava açılmıştı: Yüzbaşı Hoffmann, Yüzbaşı Wohlauf, Teğmen Drucker, çavuşlardan Steinmetz, Bentheim, Bekemeier ve Grund, Onbaşı Grafmann* ve Onbaşı Mehler* ile beş yedek polis. Dava Ekim 1967'de başlamış ve karar 1968'in Nisan ayında verilmişti. Hoffmann, Wohlauf ve Drucker sekizer yıl hapse mahkum edilmişti. Bentheim ise altı yıl hapisle cezalandırılmıştı. Grafmann ile beş polis için suçlu hükmü verilmişti; ancak Nürnberg Mahkemeleri'ndeki gibi, yargılama sırasında yasaların *ex post facto*⁵ uygulandığı eleştirileri ile karşılaşmamak için, hâkimlerin takdiriyle yargılamalar davayı düzenleyen 1940 tarihli Ceza Kanunu'na göre yapıldığından, onlara hiçbir ceza verilmemişti. Grund, Steinmetz ve Mehler'in davaları ise yargılama devam ederken elverişsiz sağlık durumları göz önüne alınarak ayrılmıştı ve bunlar karara dâhil edilmemişti. Uzun süren temyiz süreçleri en sonunda 1972'de sonuçlanmıştı. Bentheim ve Bekemeier'e atılı suçlamalar kabul edilmişti; ancak ne Bentheim ne de Bekemeier ceza almıştı. Hoffmann'ın cezası dört yıla, Drucker'inki üç buçuk yıla indiril-

5 T.S.N: Türkçesi "makabline şamil" olarak geçen hukuk terimi. Bir kanunun yürürlüğe girdiği tarihten öncesi için de geçerli kılınması ve geriye dönük olarak işletilmesi suretiyle kanunun henüz var olmadığı dönemlerde gerçekleşmiş olan fiilleri de suç haline getirmesi anlamına gelmektedir. Nürnberg Mahkemeleri, görüldükleri sırada var olmayan savaş suçları ve insanlığa karşı suç hükümleri uyarınca karar verdikleri için bu çerçevede eleştiriye tabi tutulmuşlardır.

mişti. Taburun diğer üyelerine karşı açılmış dava ise ilk yargılamada ceza alan üç zanlı dışında kimse hakkında karara varılamadığı için düşmüştü.

İlk bakışta, savaş sonrası yargılamaların yetersiz olduğu düşünülebilir; fakat 101. Yedek Polis Taburu soruşturmasının eski *Orpo* mensuplarının yargılanmalarını sağlayan az sayıda emsalden biri olduğu unutulmamalıdır. Polis taburları soruşturmalarının çoğunun sonu bir iddianameye bile varmamıştır. Açılabilen davalarda da bir avuç fail cezalandırılmıştır. Buna kıyasla, 101. Yedek Polis Taburu soruşturması ve davası, polisi taburlarını soruşturan Alman adli makamlarının nadir başarılarından biri olarak görülebilir.

101. Yedek Polis Taburu'ndan 210 kişinin verdiği ifadeler Hamburg Eyalet Savcılığı'nın arşivlerinde bulunmaktadır. Bu arşivler bu çalışmanın birincil ve vazgeçilmez kaynağıdır. İddia makamının dosyaların hazırlanması esnasındaki hayranlık uyandıran çabaları, adalete hizmetten çok, tarihe katkı sunacaktır diye umuyorum.

Almanlar, Polonyalılar, Yahudiler

101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının dava öncesinde ve mahkemede verdiği ifadeler mutlaka dikkatle ele alınmalıdır. Kendilerine ve yoldaşlarına yaptıkları suçlamalar gibi adli hesaplama sorunları her bir tanığın omuzlarına daha ağır yük bindirmişti. Yirmi beş yıllık unutkanlık ve çarpıtmanın etkileri, adli süreci çarpıtmak namına yapılmadığında bile oldukça önemlidir. Psikolojik savunma mekanizmaları, özellikle baskılama ve yansıtma da tanıklıkları oldukça önemli ölçüde şekillendirmiştir. Tanıklıkların güvenilirliğine dair tüm bu özellikler, Alman-Polonyalı-Yahudi ilişkileri üçgeninde olduğu kadar hiçbir yerde sorunlu olmamıştır. Basitçe söylersek, bu tanıklıklardaki Alman-Polonyalı ile Alman-Yahudi ilişkilerinin tasvirleri, bu ilişkileri sıra dışı biçimde temize çıkartacak cinstendi. Ancak bunun aksine, Polonyalı-Yahudi ilişkilerinin betimlemeleri ise sıra dışı biçimde suçlayıcıdır. Önce eski polislerin ağzından ilk iki ilişkiyi incelemeye başlarsak, buradaki asimetriyi ve üçüncüye dair çarpıtmaları daha iyi görebiliriz.

Alman-Polonyalı ilişkilerine dair en dikkat çekici özellik, bu ilişkiye dair yapılan yorumların azlığıdır. Polisler, partizanlara, haydutlara ve hırsızlara dair bazı genel yorumlarda bulunmuşlar; ancak bu yorumların gittiği yön, bu kategorilerin özellikle Alman karşı-

tı karakterine yönelik olmamıştı. Bilakis partizanlık ve haydutluk, Alman işgali öncesi Polonya'nın geneline yayılmış bir sorun olarak betimlenmiştir. Bu şekilde haydut ve partizanların varlığı iki şekilde kullanılmıştır: İlk olarak, Almanların Polonyalıları yerele ait kanunsuzluk sorunundan koruduğunu ima etmek için, ikincisi ise taburun asıl uğraştığı meselenin Yahudiler değil, haydut ve partizanlar olduğunu iddia ederek, Yahudilere karşı eylemlerinin sıklığını ve yoğunluğunu gölgelemek için.

Tanıklardan bazıları, Almanlar ile Polonyalılar arasında iyi ilişkilerin kurulmasına yönelik özel çabalara değinmişlerdi. Yüzbaşı Hoffmann, bölüğü ile Pulawy halkı arasındaki dostça ilişkilerden açıkça böbürlenerek bahsetmiştir. Hoffmann'a göre, kendisi Teğmen Messmann'ın motorize jandarmalarının Polonyalıları rahatsız eden "gördüğün yerde öldür" uygulamalarına dair şikâyet raporu hazırlamıştı.¹ Teğmen Buchmann, Talcyn'deki intikam infazları için kurban seçen Trapp'ın bunu Polonyalı Belediye Başkanı'na danışarak yaptığını belirtmişti. İyi anılan vatandaşların değil, yalnızca yabancıların ve sefillerin öldürülmesine özen gösterilmişti.²

Bu daha merhametli Alman işgali tablosuna uymayan sadece iki tanıklık bulunmaktadır. Bruno Probst, taburun 1940-1941'deki ilk eylemlerinde, Poznan ve Lodz'da yaptığı vahşi sürgünleri ve yerel nüfusa uyguladığı eziyetten aldığı hazzı hatırlamıştı. Probst, Almanların Polonyalıları 1942'de uyguladıkları muameleyi daha sert de eleştirmişti:

O sıralarda kıskanç komşuların dedikoduları ve suçlamaları bile, silah bulundurduğundan veya Yahudi ya da haydut sakladığından sadece şüphelenilen Polonyalıların ailecek kurşuna dizilmesine yetiyordu. Bildiğim kadarıyla

1 Wolfgang Hoffmann, HW 780.

2 Heinz B., HW 826.

bu suçlamalar yüzünden tutuklanıp kabiliyetli polis teşkilatına teslim edilen tek bir Polonyalı yoktu. Gördüklerime ve yoldaşlarımdan duyduklarım uyarınca, az önce bahsettiğim şüpheler uyandığında, Polonyalıları hemen kurşuna dizdiğimizi hatırlıyorum.³

“Tozpembe” Alman-Polonyalı ilişkileri görüntüsüne aykırı şeyler söyleyen ikinci tanık, hayatta kalmış bir polis değil, Radzyn’e Teğmen Brand’i kısa bir süreliğine ziyarete gelmiş eşiydi. Ona göre, Polonyalıları “efendi ırk olarak” aşağıda görmek, o sıralarda yalnızca üniformalı polisler için değil, Alman siviller için bile olağandı. Örneğin, bir kaldırımda Almanların yürüdüğünü gören Polonyalılar yoldan çekilmek, Almanların girdiği bir dükkândaki Polonyalı müşteriler dükkândan dışarı çıkmak zorundaydı. Hanımefendi, Radzyn’de bir gün arkadaşıyla birlikte gezerken yollarının öfkeli Polonyalı kadınlar tarafından kesildiğini ve onların arasından sadece polisi çağırma tehdidiyle kurtulabildiklerini anlatmıştı. Binbaşı Trapp olayı duyunca köpürmüştü. Kadınların pazar yerinde kurşuna dizileceğini söylemişti. Bayan Brand’e göre, bu olay Almanların Polonyalıları karşı tavırlarını gözler önüne sermektedir.⁴

Alman polisler ve Polonyalı kadınlar arasındaki cinsel münasebetlere dair iki anlatı bulunmaktadır. Hoffmann, adamlarından birinin Polonyalı biriyle yaşadığı yasak cinsel ilişki sebebiyle kapıldığı zührevi hastalığı bildirmeyerek adamını koruduğunu iddia etmiştir.⁵ Bir başka polis ise bu kadar şanslı değildi. Bu polis, Polonyalılarla cinsel ilişki yaşağına muhalefetten “ceza kampı”nda bir yıl yatmıştı.⁶ Böyle bir yaşağın varlığı bile, Alman-Polonyalı ilişkilerinin

3 Bruno P., HW 1919.

4 Lucia B., G 597.

5 Wolfgang Hoffmann, HW 2299.

6 Walter H., G 602.

tanıklıklarda nedense eksik olan gerçek boyutu hakkında çok şey anlatmaktadır.

Alman polisler Yahudilere reva gördüklerini Polonyalılara da yapmış olabilir miydi? Daha küçük çapta da olsa, Polonyalıların hayatlarına dair aynı vurdumduymazlık ve ilgisizlik süreçlerinin yaşandığını söylemek mümkündür. Tabur, Eylül 1942'de Talcyn'deki intikam infazlarının yerel nüfus arasındaki etkileri konusunda hassas davranmıştı. 78 "harcanabilir" Polonyalı'yı katlettikten sonra, Trapp cinayet kotasının kalanını Yahudileri kurşuna dizerek doldurmuştu. Bruno Probst, Ocak 1943'te bu tavrın değiştiğini aktarmıştır. Hoppner'in 3. Bölük 2. Müfreze'si, Opole'ye sinemaya gitmek üzereyken, Polonyalı zanlılar tarafından vurularak öldürülen bir Alman polisin haberini almıştı. Hoppner, intikam harekâtı için adamlarıyla Niezdow köyüne yollanmıştı ve ihtiyarlar haricinde köyde kimse kalmadığını fark etmişti. Harekâtın ortasında Alman polisin ölmeyip sadece yaralandığının haber gelmiş olmasına rağmen, Hoppner köyde bulduğu çoğu kadın 12 ile 15 kadar Polonyalı'yı kurşuna dizdirip köyü yaktırmıştı. Adamlar bunun ardından Opole'ye sinemaya gitmişti.⁷

Tanıklıklar, Almanların Yahudilere karşı tavırlarına dair benzer boşluklarıyla dikkat çeker. Bunun bir sebebi sert adli yargılamaydı. Alman kanunlarına göre, cinayet tanımında ırksal nefret gibi "temel güdüler" aranmaktaydı. Taburun antisemitizmini itiraf eden herhangi bir üyesi hukuken ciddi olarak sorunlu bir duruma düşerdi. Başkalarının antisemit pozisyonlarından bahsedenlerse kendilerini eski yoldaşlarını ele veren tanığın huzursuz edici hissiyatı içinde bulurdu.

Ancak antisemitizmin tartışılmasına yönelik bu isteksizlik, tüm bir Nasyonal Sosyalizm fenomenine ve polislerin kendilerinin veya yoldaşlarının o dönemki siyasi görüşlerine yönelik yaygın ve genel-

7 Bruno P., HW 1925-26.

geçer suskunluğun bir parçasıydı. Davranışlarının siyasi veya ideolojik boyutlarını açıkça itiraf etmek, Nasyonal Sosyalizm'in 1960'ların siyasi kültürü ve kabul edilmiş toplumsal kurallarına tamamen zıt ve ahlaki açıdan tersyüz edilmiş dünyasının zamanında bu kişilere oldukça mantıklı geldiğini teslim etmek demektir. Aynı zamanda bu, birbirini takip eden her bir rejime öylece uyum sağlayan ahlaki ve siyasi hadımlar olduklarını kabul etmek anlamına gelmekteydi. Bu, ancak bir avuç kişinin yüzleşmeyi isteyebileceği ya da yüzleşebildiği bir hakikatti.

16 yaşında Nazilerin lise örgütlenmesine, 18'inde Hitler Gençliği'ne, 19'unda hem Parti'ye hem de SS'e katılmış olan Yüzbaşı Hoffman, bu durumun ideolojik ve siyasi boyutunu alışıldık şekilde inkâr etmişti: "Mayıs 1933'te SS'e katılmam o sırada SS'in sadece savunmaya yönelik bir topluluk olarak görülmesiyle açıklanır. SS'e katılmamın hiçbir özel ideolojik temelli motivasyonla alakası yoktur."⁸ Teğmen Drucker'ın çok daha dürüst; ama yine de kaçak dövüşen açıklaması, geçmişteki tavırlarının sorunlarıyla ciddi bir hesaplaşma girişiminde olan tek tanıklıktır:

Nasyonal Sosyalist ideolojik eğitimi, sadece SA'nın eğitim müfredatında olduğu kadarıyla aldım. Zamanın propagandasının etkileri barizdi. Deniz SA'da müfreze kumandanı olduğum ve o sırada müfreze komutanlarının aynı zamanda parti üyesi olması tercih edildiğinden, savaşın parlak vermesinden kısa bir süre önce partiye kaydoldum. Dönemin etkisi altında, Yahudilere karşı tavırlarımda onlardan tiksinnmenin varlığı açıktı. Ancak Yahudilerden özellikle nefret ettiğimi söyleyemem; her halükarda bu tavırlarımda o dönemde kaldığını düşünüyorum.⁹

⁸ Wolfgang Hoffmann, HW 2921.

⁹ Kurt D., HW 2886-87.

Polislerin başkalarının caniliğine ve antisemitizmine dair ifade verdiği birkaç örnek, belirli subaylara yönelik yorumları içerir. Örneğin, açık bir çekingenlikle, Gnade'nin canı, sarhoş ve sadist bir Nazi ve "inançlı" bir antisemit olduğu itiraf edilmiştir. Bunun dışında, iki çavuş daha ifadelerde oldukça olumsuz yorumların aktörüydüler. Yahudi harekâtlarından çekildiğinde, Buchmann'ın yerine görev yapan Rudolf Grund'a kısa boyunun acısını çıkarmak için adamlarına bağırması sebebiyle "zehirli cüce" lakabı takılmıştı. Grund, "görev aşkıyla yanıp tutuşan," "özellikle sert ve yüksek sesli," "gerçek bir iş bitirici" ve "yüzde yüz on Nazi" olarak tanımlanmıştı.¹⁰ Heinrich Bekemeier ise her zaman Nazi rozetini gururla takan, "çok sevimsiz" bir adam olarak betimlenmiştir. Adamları tarafından seilmeyen Bekemeier'den "vahşi ve canice" davrandığı Polonyalılar ve Yahudiler bilhassa korkuyordu. Adamlarından biri, Bekemeier'in Lomazy yakınlarında bir grup Yahudi'yi şarkı söyleterek çamurun içinde nasıl süründürdüğünü anlatmıştı. İhtiyar bir adam yere yığılıp ellerini Bekemeier'e uzatarak yalvarmaya başlayınca, çavuş adamı ağzından vurmuştu. Tanık, sözlerini Heinrich Bekemeier'in "adi bir köpek" olduğunu söyleyerek tamamlamıştı.¹¹ Polislerin bu tür kötü yorumları, seilmeyen amirleri için bile son derece nadiren dile getirmişti; yoldaşları hakkında ise çok daha az olumsuz konuşmuşlardı.

Yahudilere yönelik tavırlar silsilesi sorgulamalar esnasında sarf edilen daha az doğrudan ve daha savunmacı yorumlarda açığa çıkmıştır. Örneğin, kırsaldaki Polonyalılar ve Yahudilerin arasındaki farkı anlatması istendiğinde, adamların bazıları kıyafet, tıraş ve genel görünümünden bahsetmişti. Fakat diğerleri, kulağa 25 yıl öncesi-nin Nazi kalıplarını yansıtan vokabülerden bazı kelimeler kullan-

10 Alfred K., G 582; Ernst R., G 608, 612d; Georg S., G 635.

11 Hermann Bn., HW 3067, 3214-15, 3512, 3515; Rudolf B. ve Alfred B., HW 3514.

mıştı: Yahudiler “kirlilerdi,” “bakımsızlardı”, Polonyalılara kıyasla “daha pislerdi.”¹² Başka polislerin yorumlarıysa Yahudileri kurbanlaştırılmış insanlar olarak görebilen bir hassasiyeti yansıtmaktaydı: Yahudiler yırtık pırtık giysiler giyiniyorlardı ve yarı açlardı.¹³

Benzer bir dikotomi, Yahudilerin infaz yerlerindeki davranışlarının tasvirlerine de yansiyordu. Kimileri Yahudilerin pasifliğini vurgulamıştı. Bu vurgu, Yahudilerin kendilerinin öldürülmesi suçuna ortak olduklarını ima eden ve polislerin kendilerini adeta temize çıkartacak şekilde kullandığı bir vurguydu. Hiç direniş sergilenmemişlerdi, kaçma girişimleri de olmamıştı; kaderlerine teslim olmuşlardı, kendilerine söylenmesini bile beklemeden öldürülmek için hemen yere yatmışlardı.¹⁴ Başka tasvirlerde ise kurbanların soyluluğu vurgulanmıştı. Yahudilerin duruşu “şaşırtıcı” ve “inanılmazdı.”¹⁵

Almanlar ile Yahudiler arasındaki cinsel ilişkilere dair eldeki çok az sayıdaki anlatı, Alman polisler ile Polonyalı kadınlar arasında gelişen ani cinsel ilişkiden ya da yasak duygulardan çok daha farklı bir tablo sunmaktadır. Alman erkekler ile Yahudi kadınlar arasında yaşananlarda, mesele güçsüzün üstünde egemenlik kurmak, yani röntgencilik ve tecavüzle ilgiliydi. Bir Yahudi kadına tecavüz etmeye çalışırken yakalanan bir polis, daha sonra karısı tarafından Müttefik İşgal İdaresi’ne ihbar edilmişti ve Polonya’ya suçlu olarak iade edilerek, Trapp, Buchmann ve Kammer’le beraber yargılanmıştı. Olaya şahit olan astsubay tecavüzcüyü ihbar etmemişti.¹⁶ Yaşanan ikinci vaka ise bir akşam votkadan sarhoş olup gettoda gece devriyesine

12 Erwin G., HW 2503; Alfred B., HW 2520.

13 August Z., HW 3368.

14 Erwin G., HW 1640, 2504; Conrad M., HW 2682; Anton B., HW 2710; Kurt D., HW 4338; Hermann Bg., G 101.

15 Bruno D., HW 1876; Anton B., HW 4347; Kurt D., HW 4337; Wilhelm Gb., HW 2149.

16 Rudolf G., HW 2491.

çıkılmış olan Teğmen Peters'in başından geçmişti. Teğmen, "kapıları tekmeleyerek" Yahudilerin kaldıkları yerlere girmişti, kadınların üstlerini başlarını yırttıktan ve kadınları dikizledikten sonra gitmişti. Teğmen sabah kendine gelmişti.¹⁷

Almanların anlatımlarında Yahudiler çoğunlukla isimsiz bir topluluk olarak anılmıştır. Bunun iki istisnası vardır. İlki, polislerin sıkça karşılaştığı Almanyalı Yahudilerdi ve adamlar neredeyse her seferinde mevzubahis Yahudilerin Almanya'da nereli olduklarını kesin olarak hatırlayabilmişlerdi: Bremenli 1. Dünya Savaşı gazisi, Kasseli anne ve kızı, Hamburglu sinema işletmecisi, Münihli Yahudi Konseyi Başkanı. Bu kadar canlı hatırlanmasına bakılırsa, bu tecrübeler, Yahudileri yabancı bir düşman olarak gören sıradan bakışların bütünüyle aksine, oldukça beklenmedik ve sarsıcı olmuş olmalıdır.

Alman polislerin gözünde bireysel bir kimlik kazanmayı başaran diğer Yahudi kurbanlar, Almanlar için çalışanlar, özellikle de mutfak görevlileriydi. Polislerden biri, Lukow'da yönettiği Yahudi işçi takımı için fazladan tayin bulmasını anlatmıştı: "Yahudilerin bizim için çalışsalar dahi, yiyecek neredeyse hiçbir şeyi yoktu." Aynı adam, getto tasfiye edilirken, gettonun Yahudi polisi şefinin karısına kaçması için izin verdiğini de iddia etmişti.¹⁸ Miedzyrzec'teki bir getto tasfiyesi esnasında bir mutfak hizmetlisi annesini ve kız kardeşini kurtarması için bir başka polise yalvarmış ve polis de hizmetlinin onları mutfağa getirip beraber çalışmalarına izin vermişti.¹⁹ Kock'taki Eylül sonu infazında bir başka polis ağlamakta olan bir Yahudi kadına rastlamış ve onu mutfağa göndermişti.²⁰

17 Ernst Hd., HW 3088-89.

18 Georg W., HW 1733.

19 Gerhard K., HW 3083.

20 Friedrich Bm., HW 2097.

Yine de polis ile Yahudi mutfak hizmetlileri arasında gelişen müphem ilişki nihayetinde nadiren hayat kurtarmıştı. Lukow'daki bir sürgün harekâtı esnasında emrindeki iki mutfak hizmetlisi işe gelmeyen bir polis toplama yerine gitmişti. Polis ikisini de bulmuştu; ancak toplamayı yöneten SS sadece birinin gitmesine izin vermişti. Kısa bir süre sonra bu hizmetli de götürülmüştü.²¹

Polislerin tüm bunlardan daha canlı hatırladığı ise kendileri için çalışan Yahudi işçileri kurtarmaları değil, onları bizzat kendilerinin infaz etmesi gerekliliği idi. Pulawy'de Yüzbaşı Hoffmann tarafından odasına çağrılan Onbaşı Nehring'e bir şişe iyi şarap armağan edilmişti ve onbaşının daha önce nöbetçi olarak görev yaptığı bir çiftliğe gidip oradaki Yahudi işçilerin çoğunu öldürmesini söylenmişti. Nehring, görevi gereği oradaki işçi Yahudilerin çoğunu "bizzat tanıdığını" belirterek görevden şikâyet etse de bunun da bir faydası olmamıştı. O ve birliği, görevi, Pulawy'de konuşlanmış bir jandarma subayı ve dört, beş adamıyla beraber yerine getirecekti. Nehring, jandarma subayına oradaki Yahudileri iyi tanıdığını ve bu yüzden harekâta katılamayacağını söylemişti. Hoffmann'dan daha anlayışlı çıkan jandarma subayı, 15-20 kadar Yahudi'yi adamlarına katlettirmişti ve böylece Nehring de orada bizzat görev yapmaktan kurtulmuştu.²²

Kock'taki iki Yahudi mutfak hizmetlisi Bluma ile Ruth kaçmak için yardım bulmaya çalışmıştı. Polislerden biri onlara kaçmaya çalışmanın "faydasız" olduğunu söylemişse de başkaları onlara yardım etmişti.²³ İki hafta sonra, bir polis grubu Bluma ile Ruth'u bir düzine başka Yahudi ile birlikte bir sığınakta bulmuştu. Polislerden biri kadınları tanımıştı ve az sonra neler olacağını bildiği için oradan

21 Karl G., HW 2200.

22 Erwin N., HW 1690.

23 Friedrich Bm., HW 2103; Hellmut S., G 652.

uzaklaşmaya çalışmıştı. Ancak adama bu ikisini vurma emri verilmişti. Adam emri yine de reddedip uzaklaşmıştı; fakat sığınaktaki mutfak hizmetlileri dâhil tüm Yahudiler kurşuna dizilmişti.²⁴

Drucker'ın 2. Bölük 2. Müfreze'sinin Komarowka'da Jutta ile Harry adında iki mutfak hizmetlisi vardı. Drucker bir gün bunların artık Müfreze'de çalışamayacağını ve hizmetlileri öldürmekten başka çaresi olmadığını söylemişti. Birkaç polis, Jutta'yı ormana götürmüştü ve onu öldürmeden önce kadınla bir süre sohbet etmişti. Bundan kısa bir süre sonra, Harry de meyve toplarken kafasının arkasından tabanca ile ateş edilerek öldürülmüştü.²⁵ Polisler aylardır tayınlarını hazırlayan ve ismen tanıdıkları bu kurbanları, onlar farkında değilken öldürmek için fazladan çaba sarf etmişti. Alman-Yahudi ilişkilerinin 1942'deki hali düşünülürse, beklemenin ıstıraplı olmadan hızlıca öldürmek insanca bir merhamet olarak görülmüştü!

Polislerin tanıklıkları, Polonyalılar ve Yahudilere yönelik Alman tavırlarına dair kısıtlı bilgi sağlasa da Polonyalıların Yahudilere karşı tavırları hakkında sık sık kötüleyici yorumlar içermektedir. Bunlar değerlendirilirken en az iki etmen göz önüne alınmalıdır. Bunların ilki, Alman polisinin Nihai Çözüm'de kendilerine işbirlikçi olarak yardımcı olan ve Yahudilerin takip edilmesine katılan Polonyalılarla doğal olarak sık bağlantı kurmuş olmasıdır. Gerçekten de Polonyalılar Alman işgalcilerin ateşli antisemitizmini yaltaklanmak için kullanmaya çalışmıştı. Yahudilere yardım eden Polonyalıların ise kendilerini Almanlardan gizlemeye çalıştığından bahsetmeye bile gerek yoktur. Bu yüzden Alman polislerin, ilk elden tecrübe sahibi oldukları Polonyalıların davranışlarına ve duygudaşlıklarına bakışlarında içkin bir yanlılık mevcuttur.

²⁴ Hans K., HW 2265.

²⁵ Friedrich P., G 247; Wilhelm K., G 517-18; Walter N., HW 3354.

Bu içkin yanlışlık, bence ikinci bir etmen tarafından desteklenmektedir. Almanların Polonyalıların antisemitist tavırlarını yorumlayışının büyük oranda yansıtmaya dayandığı yorumunda bulunmak makuldür. Kendileri hakkında doğruyu söylemeye ve yoldaşlarını suçlamaya istekli olmayan adamlar, suçu Polonyalıların üstüne atmaya çalışırken psikolojik olarak oldukça rahatlamış olmalıdır. Polonyalıların yaptığı yanlışlardan açıkça bahsedilebilirken, Almanlara dair anlatılanlar savunmaya yöneliktir. Gerçekten de Polonyalıların suçluluk duygusu arttıkça Almanları azalmaktaydı. Bu yüzden aşağıdaki tanıklığı tartarken, şüphe ile bakmak zorunludur.

Almanların Polonyalılara yönelik suçlayıcı argümanları, tıpkı kitlesel katliam gibi Jozefow tanıklıklarıyla başlamıştır. Polislerden birine göre buranın Polonyalı Belediye Başkanı pazar yerindeki Almanlara içki dolu mataralar getirmişti.²⁶ Diğerlerine göre, Polonyalılar Yahudilerin evlerinden çıkartılmasına yardım etmişti ve bahçelerdeki ve duvar aralarındaki saklanma yerlerini ihbar etmişti. Almanlar aramaları bitirdikten sonra dahi, Polonyalılar bütün öğleden sonra boyunca buldukları tüm Yahudileri Almanlara teslim etmeye devam etmişlerdi. Yahudiler götürülür götürülmez boşalan evleri yağmalamışlardı ve infazlar sona erince de Yahudilerin cesetlerini soymuşlardı.²⁷

Klasik bir suçlama da bölüğünün Konskowola'da yaptığı katliama dair hiçbir şey hatırlamadığını iddia eden Yüzbaşı Hoffmann tarafından yapılmıştı. Anlattıklarını bu sefer son derece detaylı bir şekilde hatırlamaktaydı. Dış kuşatma kaldırılıp 3. Bölük Jozefow'a girdikten sonra, iki Polonyalı öğrenci yüzbaşıya yaklaşıp onu evlerine votka içmeye davet etmişti. Genç Polonyalılar, yüzbaşıya Yunanca ve Latince şiirler okumuşlardı ve siyasi görüşlerini ondan sak-

26 Oskar P., HW 1742.

27 Wilhelm J., HW 1322; Friederick V., HW 1540; Emil S., HW 1737; Ernst Hr., HW 2717.

lamamışlardı: “İkisi de kendilerine reva görülen muameleye öfkeli iki Polonya milliyetçisiydi ve Hitler’in tek bir iyi yanı olduğunu, bunun da kendilerini Yahudilerden kurtarması olduğunu düşünüyordular.”²⁸

“Yahudi avları”na dair anlatılanların hiçbirinde, çoğu saklanma yerinin Polonyalı “ajanlar”, “muhabirler”, “orman bekçileri” ve kızgın köylüler tarafından ihbar edildiğine dair ayrıntılar atlanmamıştı. Ancak polislerin konuşurken seçtiği sözcükler Polonyalıların davranışlarına dair bilgi vermekten daha fazlasını ortaya çıkarmıştı. Polisler “ihanet etmek” sözünü, ahlaken sert bir ayıplama içeren ve göz ardı edilemez bir şekilde tekrar tekrar kullanmıştı.²⁹ Bunu en açık şekilde yapan Gustav Michaelson’dur: “Polonyalıların saklanan Yahudilere bu şekilde ihanet etmesini çok rahatsız edici buluyordum. Yahudiler ormandaki sığınak ve başka saklanma yerlerine çok iyi gizlenmişlerdi; Polonyalı siviller onlara ihanet etmese hiçbiri bulunamayacaktı.”³⁰ Michaelson hiç kimseyi infaz etmeyen “zayıf” azınlıktandı ve ahlak eleştirisini mutlak bir ikiyüzlülükle dile getiriyor olabilirdi. Aynı şeyi, Polonyalıları “ihanetle” suçlayan; ama muhabirleri ödüllendiren Alman politikasından hiç bahsetmeyen diğerleri için söylemek mümkün değildir.

Meseleye dengeli bir bakış sağlayan kişi yine acımasızca dürüst olan Bruno Probst’tur. Probst’un vurguladığına göre, “Yahudi avları” çoğu zaman Polonyalı muhabirlerden gelen ihbarlar üzerine gerçekleştirilmekteydi. Ancak Probst şunu da eklemişti: “O sıralarda yavaş yavaş Yahudileri saklayan Polonyalıları öldürmeye başladığımızı ve bunun zamanla daha sistemli bir hal aldığını da hatırlıyorum. Bu

²⁸ Wolfgang Hoffmann, HW 2294.

²⁹ Rudolf B., HW 407; Friedrich B., HW 1592; Martin D., HW 1609; Heinrich E., HW 2171; Georg K., HW 2640; August Z., G 285; Kari S., G 663.

³⁰ Gustav M., G 169.

insanların çiftliklerini de neredeyse her seferinde yaktık.”³¹ Kock’ta bir mahzende sakladığı Yahudiler yüzünden babası tarafından polise teslim edilip kurşuna dizilen Polonyalı kadına dair ifade veren polis dışında, 210 tanığın arasında Yahudileri saklayan Polonyalıların sistematik olarak kurşuna dizilmesine yönelik Alman politikasından bahseden tek kişi Probst olmuştur.

Probst başka bir hikâye daha anlatmıştı. Bir seferinde, Teğmen Hoppner’in kumanda ettiği bir devriye on Yahudi’nin saklandığı bir sığınak bulmuştu. Bunların arasındaki Polonyalı genç bir adam öne çıkıp eşi ile vakit geçirebilmek için orada saklandığını söylemişti. Hoppner, adama kaçma ya da eşiyle beraber kurşuna dizilme seçeneklerini sunmuştu. Polonyalı kalmış ve öldürülmüştü. Probst, Hoffner’in bu teklifinde samimi olmadığı sonucuna varmıştı. Genç Polonyalı gitmek isteseydi de, “kaçmaya kalktığı” için “kesinlikle” öldürülecekti.³²

Alman polisler Polonyalıların işbirlikçiliğine dair başka örnekler de vermişti. Konskowola’da bir polis kordonuna Polonyalı köylü gibi giyinmiş bir kadın yaklaşmıştı. Yakındaki Polonyalıları kadının kılık değiştirmiş bir Yahudi olduğunu söylemişti; ancak polisler her nasılsa kadının geçip gitmesine izin vermişti.³³ Başka polisler ise Almanlar gelene ve bunları kurşuna dizene kadar yakaladıkları Yahudileri alıkoyan Polonyalılardan bahsetmişti.³⁴ Kimi durumlarda Yahudiler Almanlar gelene kadar dövülmüştü.³⁵ Ancak sadece bir tanık, Polonya polisinin Alman devriyelere katılarak infazlara işti-

31 Bruno P., HW 1924.

32 Bruno P., HW 1918-19.

33 Wilhelm J., HW 1324.

34 Friedrich Bm., HW 2104; Anton B., HW 2709-10; August Z., HW 3367, G 286.

35 Bruno G., HW 3301; Hans K., HW 2265.

rak ettiği iki vakadan bahsetmişti.³⁶ Öte yandan, Toni Bentheim Komarowka'daki Polonya polisinin dört Yahudi'nin yakalandığını bildirdiğinde yaşananlardan bahsetmişti. Drucker, Bentheim'dan onları infaz etmesini istemişti. Bentheim, öldürmek için Yahudileri mezarlığa götürdüğünde hafif makinalı tüfeği tutukluk yapmıştı. Bentheim, kendisine eşlik eden Polonyalı polise onları halletmek isteyip istemediğini sormuştu ve polis reddedince şaşırmıştı. Bentheim Yahudileri öldürmek için tabancasını kullanmıştı.³⁷

.Polonyalıların işbirlikçiliğine dair Alman anlatıları yanlış değildir. Trajik olan şu ki, Polonyalılara affettikleri davranışlar sık yaşanmaktaydı ve başka tanıklıklarla da teyit edilmişti. Holokost, neresinden bakılırsa bakılsın, çok çok az kahramanı ama çok çok fazla faili ve kurbanı olan bir öyküdür. Almanların çizdiği tablolarda hatalı olan şey, perspektifin çok yönlü olarak bozulmasıdır. Polisler, Polonyalıların Yahudilere yaptığı yardımlar ve Almanların bu yardımlara verdiği cezalar konusunda neredeyse tamamen suskun kalmıştı. Polislerin sahtekârca ayıpladıkları Polonyalı "muhannetler" in Almanlar tarafından azmettirilmesi ile ilgili neredeyse hiçbir şey anlatılmamıştı. Katil yaratma makinesi gibi kurgulanan büyük yedek birliklerin, yani meşum *Hiwilerin* Polonyalı nüfusun arasından değil de, yaygın olarak antisemit olan diğer Doğu Avrupalı milletlerden seçilmiş olduğu gerçeğinden de hiç bahsedilmemiştir. Bu yüzden, Alman polislerin Polonyalılar hakkındaki ifadeleri, Polonyalılarından çok Almanların kendilerine dair bir şeyler söylemektedir.

³⁶ August Z., HW 3365, 3367.

³⁷ Anton B., HW 2710-11.

Sıradan Adamlar

101. Yedek Polis Taburu'nun büyük bir kısmı azılı katillere dönüşmüş iken, yüzde 20'den kesinlikle fazla olmayan, belki yüzde 10 civarında bir azınlık neden katil olmadı? Geçmişte bu tip davranışları izah etmek için birtakım açıklamalar ortaya atılmıştır: Savaş zamanı canileşme, ırkçılık, görevlerin segmentasyonu ve rutinleşmesi, faille- rin özel olarak seçilmesi, kariyercilik, emirlere itaat, otoriteye riayet, ideolojik endoktrinasyon ve düzene uyumluluk. Bu faktörler çeşitli açılardan bu soruya cevap vermek için kullanılabilse de hiçbiri tam olarak yeterli değildir.

Savaşlar, her durumda mezalimlere sebep olur. John Dower ha- rika kitabı *War Without Mercy: Race and Power in the Pacific War*'da "savaş kaynaklı nefretler" in "savaş suçlarına" evrildiğini yazar.¹ Her şeyin ötesinde, derinlere kök salmış olumsuz ırksal önyargılar, silahlı adamların birbirini kitlesel çapta öldürmeye gönderilmesine içkin olan acımasızlaşmaya eklendiği nde, savaş konvansiyonlarının ve ça- tışma kurallarının yazıldığı hassas kâğıtlar, her yanından çok sık ve acımasız şekilde yırtılır. Böylece, Batılı müttefikler ile Almanya ara- sındaki savaş gibi daha konvansiyonel savaşlar ve yakın tarihin "ırk savaşları" [*race wars*] arasındaki farklar ortaya çıkar. Nazilerin Doğu

1 John W. Dower, *War Without Mercy: Race and Power in the Pacific War* (New York, 1986): 3-15 ("Patterns of a Race War"), 33-73 ("War Hates and War Crimes").

Avrupa'daki "imha savaşı" ile "Yahudilere karşı savaşı"ndan Pasifik'teki "merhametsiz savaş"a ve daha yakın zamandaki Vietnam'a kadar hepsinde, askerler sivilleri ve savunmasız esirleri işkenceden geçirmiş, katletmiş ve sayısız başka zulüm uygulamıştır. Dower'ın Pasifik'te görev yapan bazı Amerikan birliklerinin açıkça övüldüğü "esir almama" politikası ve savaş hatırası olarak Japon askerlerin vücut parçalarının düzenli olarak toplanması anlatımı, savaş suçlarını sadece Nazi rejiminin tekelinde farz eden herhangi bir kimse için yeterince kan dondurucu bir okuma olacaktır.

Savaş, özellikle ırk savaşı canileşmeye akabinde de mezalimlere yol açar. Bu tema Bromberg'den² Babi Yar'a, Yeni Gine'den Manila'ya ve My Lai'ye ortaktır diyebiliriz. Ancak savaş ve özellikle ırk savaşı, 101. Yedek Polis Taburu'nun içinde bulunduğu bağlam çok önemli ise (ki benim de argümanım bu), savaş zamanı canileşmesi kavramı Jozefow ve sonrasında orada bulunmuş polislerin davranışlarını ne kadar açıklamaktadır? Özellikle farklı savaş suçu türleri ve bu suçları işleyen adamların zihin yapıları arasında nasıl ayrımlar yapmak gerekmektedir?

Oradour ve Malmedy, Manila'daki Japon saldırıları, Amerikan askerlerinin Pasifik adalarında aldıkları esirleri katletmesi ve cesetlerin uzuvlarını kesmeleri ve My Lai Katliamı gibi bilinen savaş zamanı mezalimlerinin çoğu bir tür "savaş cinneti" ile ilgilidir. Şiddeti kanıksamış, insan öldürmeye alışmış, kendi kayıpları yüzünden acı dolmuş, sinsi ve görünürde insan olmayan düşmanın kararlığı karşısında hüsrana uğramış askerler bazen patlamalar yaşamıştır ve başka zamanlarda da ilk fırsatta zalimce intikam almaya çalışmış-

2 Lehçede kasabanın adı Bydgoszcz'dur. Kasabada yaşayan etnik Almanlar savaşın ilk günlerinde öldürülmüş, takip eden ayda da işgalci Almanlar özellikle yoğun sürgün ve imha eylemlerine girişmiştir, bkz. Krausnick ve Wilhelm, 55-65; Tadeuz Esman ve Włodzimierz Jastrzebski, *Pierwsze Miesiące Okupacji Hitlerowskiej w Bydgoszcz* (Bydgoszcz, 1967).

tır. Bu tür mezalimlere çok sık müsamaha gösterilmesine, bunların bağışlanmasına veya komuta kademesince üstü kapalı (bazen de açıkça) teşvik edilmesine rağmen, bunlar resmi devlet politikasını temsil etmiyordu.³ Her ulusun yaptığı nefret dolu propagandaya, liderlerin ve komutanların çoğunun imhacı söylemine rağmen, bu tip mezalimler disiplin ve emir-komuta zincirinde kırılmaları temsil etmekteydi. Bunlar “standart harekât prosedürü” değildi.

Resmi devlet politikasını yansıtan ve doğrudan savaş cinnetinin görülmediği diğer mezalim türleri ise kesinlikle “standart harekât prosedürü”ydü. Alman ve Japon şehirlerine yangın bombası atılması, Alman kamp ve fabrikalarıyla Siyam-Burma Demiryolu’nun yapımında yabancı işçilere uygulanan köleleştirme ve katilce eziyet, Yugoslavya’da ve Doğu Avrupa’nın başka yerlerinde partizanlar tarafından öldürülen her bir Alman askeri için 100 sivilin intikam amacıyla kurşuna dizilmesi, anlık patlamalar veya vahşileşen askerlerin zalimce intikamı değil, belirli bir usule göre uygulanmış devlet politikalarıydı.

İki mezalim türü de savaşın vahşileştiren bağlamında vuku bulur; ancak “politika olarak mezalimi” uygulayan adamlar zihinsel olarak farklı bir haldedir. Cinnetle, acıyla veya hüsrarla değil, hesaplayarak hareket ederler. 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları da Avrupa Yahudilerini yok etmeye yönelik sistematik Nazi politikasını uygularken açıkça ikinci şekilde davranmışlardı. 1. Dünya Savaşı gazisi olan en yaşlı birkaç adam ve Rusya’dan Polonya’ya gönderilmiş birkaç astsubay dışında, kimsenin savaş tecrübesi ya da ölümcül bir düşmanla karşı karşıya gelmişliği yoktu. Çoğu öfkeyle ateş açmamış, çatışmada yoldaşlarını yitirmemişlerdi veya çoğuna

3 *Wahoo* denizaltısının komutanı açıktan cesaretlendirme olarak, bir saatten fazla bir süre boyunca suyun içindeki Japon askerlerini makineli tüfek ateşi ile biçtiği için hem Donanma Haçı hem de Üstün Hizmet madalyalarıyla müfakatlandırılmıştır, Dower, *War Without Mercy*, 330n94.

ateş açılmamıştı. Bu yüzden, önceki çatışmalardan kaynaklanan savaş cinneti, adamların Jozefow'daki davranışlarını etkileyen yakın tecrübelerden biri değildi. Ancak katliam bir kere başladıktan sonra adamlar giderek vahşileşmişlerdi. Çatışmada olduğu gibi, ilk karşılaşmanın dehşeti giderek rutinleşti ve öldürmek giderek daha kolay hale geldi. Bu açıdan vahşileşme, adamların davranışlarının sebebi değil, etkisiydi.

Yine de savaşın bağlamı, çatışma yüzünden kaynaklanan vahşileşme ve cinnetin sebebi olarak değil, daha genel bir çerçevede düşünülmelidir. "Bizimkiler" ile "düşman" arasında bir mücadele olarak savaş, "düşman"ın rahatça nesneleştirilip insaniyetten çıkartıldığı kutuplaşmış bir dünya yaratır. Savaş, devletlerin "politika olarak mezalim"i kabul etmelerine ve uygularken pek de zorluk yaşamamalarına en çok vesile olan ortamı yaratır. John Dower'ın gözlemlediği gibi, "Ötekinin Gayri-insanlaştırılmasının öldürmeyi kolaylaştıran psikolojik mesafelenmeye katkısı ölçülemezdir."⁴ Cinnet ve vahşileşme değil mesafelenme, 101. Yedek Polis Taburu'nun davranışlarının mihenk taşlarından biridir. Savaş ve negatif ırksal önyargılar bu mesafelenmeyi karşılıklı olarak güçlendiren faktörlerdir.

Birçok Holokost araştırmacısı, özellikle de Raul Hillberg, imha sürecinin bürokratik ve idari yönlerini vurgulamıştır.⁵ Bu yakla-

4 Dower, *War Without Mercy*, 11.

5 Richard Rubenstein'in *The Cunning of History* (New York, 1978) kitabı hem de Zygmunt Bauman'ın *Modernity and the Holocaust* (Ithaca, 1989) kitabı, Hilberg'in çalışmasının bu konuda vardığı sonuçlara değinir. Hannah Arendt, *Eichmann in Jerusalem: A Report on the Banality of Evil* (New York, 1965) isimli çalışmada Eichmann'ı bürokratik bir makinede bir dişli olan "sıradan bürokrat" olarak resmeder. Her ne kadar Eichmann "sıradan bürokrat"ın en iyi örneği olmasa da bu, Holokost'un faillerinin çoğunu anlamak için hâlâ geçerli bir kavramdır. Hilberg ve diğerleri, sıradan bürokratların profesyonel hayatlarının kalanında rutin olarak sergiledikleri ve kitlesel katliam programının yürütülmesi için de zorunlu olan işlevleri yerine getirmelerinin Holokost'u nasıl mümkün kıldığını kesin olarak

şım, modern bürokratik hayatın, tıpkı savaşın ve negatif ırksal önyargıların kurban ve fail arasında psikolojik uzaklaşma yaratması gibi, işlevsel ve fiziksel mesafelenme yarattığını vurgular. Gerçekten de Holokost'un faillerinin çoğu, sözde masa başı katilleriydi. Kitlesel katliamdaki bu rolleri, katılımlarının bürokratik doğası tarafından kolaylaştırılmıştı. İşleri, rutin olarak bütün katliamın küçük ayrıntılarından oluşuyordu ve bunlar kurbanlarının yaşadıklarını görmeden rutin olarak yapılıyordu. Bir bürokrat veya uzmanın bölümlemiş, rutinleşmiş ve gayri-şahsileşmiş işi, ister mallara el koymak, tren tarifesi düzenlemek, yasa yapmak, telgraf çekmek ya da ister liste oluşturmak olsun, kitlesel katliamın gerçekleriyle yüzleşmeden gerçekleştirilebilir. Tabii ki, üstlerine sıfır mesafeden öldürdükleri kurbanlarının fazlaca kanı bulaşan 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının böyle bir ayrıcalığı yoktu. Kimse yaşanan kitlesel katliamın gerçeğiyle Jozefow ağaçlıklarındaki adamlar kadar yakından yüzleşmemişti. Bürokratikleşmiş cinayetin bölümlemiş, rutinleşmiş, gayri-şahsileşmiş yönleri, taburun oradaki ilk davranışlarını açıklayamaz.

Ancak öldürme işleminde uygulanan iş bölümünün kolaylaştırıcı psikolojik etkisi tamamen göz ardı edilemez. Taburun üyeleri, Serokomla, Talcyn ve Kock'ta ve bunları takip eden sayısız "Yahudi avı"nda bireysel cinayetler işlemiş olsa da, daha büyük harekâtlar ortak girişimler ve görev dağılımı gerektirmişti. Polisler, her seferinde bir koridor oluşturmuştu ve çoğu, Yahudileri evlerinden çıkartıp önce toplanma noktasına, sonra da ölüm trenlerine bizzat götürmüştü. Ancak en büyük katliamlarda, cinayetlerin işlenmesi "uzmanlar"a bırakılıyordu. Lomazy'deki *Hiwiler* eğer fazla sarhoş olma-

belgelemişlerdir. Kötülüğün kendisi sıradan değildi; failler ise kesinlikle öyleydi. Tam da "yapılanların dile dökülemeyecek türden dehşeti ve bunları yapan kişinin reddedilemez zavallılığı" arasında kalan bu boşluk, Arendt'in "kötülüğün sıradanlığı" kavramı ile köprü kurmaya çalıştığı şeydir.

salar işi bizzat onlar bitireceklerdi. *Erntefest* esnasında Majdanek ve Poniatowa'da, Lublin'den gelen Güvenlik Polisi infazcılara teçhizat sağlamıştı. Treblinka'ya sürgünler, bu prosedüre başka psikolojik avantajlar eklemişti. Yalnızca cinayetleri başkaları işlememişti, ayrıca bunları gettoları boşaltan ve Yahudileri ölüm trenlerine götüren adamların göremeyeceği yerlerde yapmışlardı. Jozefow'un açık dehşetinden sonra, polislerin kuşatma ve getto tasfiyesi görevlerinde bulunduğu sonraki harekâtlara gerçekten katılmama veya bunların sorumluluğunu almama hissiyatları, bunlardan uzaklaşmaları iş bölümünün hissizleştiren etkilerinin çarpıcı bir anlatısıdır.

Öyleyse, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları, Nihai Çözüm'ün uygulanmasında özel görev için hususi seçim yapılması sürecini, eğer böyle bir süreç olduysa, ne dereceye kadar temsil ediyor olabilirler? Alman tarihçi Hans-Heinrich Wilhelm'in yaptığı bir araştırmaya göre, Reinhard Heydrich'in Reich Asayiş Genel Merkezi'ndeki özel dairesi, *Einsatzgruppen* subaylarının seçilip atanması için hatırısayılır bir vakit ve çaba harcamıştı.⁶ Doğru işe doğru adamı bulmak için kılı kırk yaran Himmler de kilit pozisyonlar için üst düzey SS ve Polis lideri seçiminde dikkatli davranmıştı. Geçmişindeki yolsuzluklara ve Nazi Partisi'nin içinden bile atanmasına dair itirazlara rağmen, Himmler rezil Globocnik'i Lublin'de tutmakta bu yüzden ısrar etmişti.⁷ Treblinka Kampı'nın kumandanı Franz Stangl'a dair klasikleşmiş kitabı *Into That Darkness*'te Gitta Sereny, Almanya'da yürütülen ötenazi programından Polonya'daki ölüm kamplarına atanacak olan 400 kişiden sadece 96'sının seçilebilmesi için özel çaba harcandığı sonucuna varmıştır.⁸ Kitle katliamları için

6 Hans-Heinrich Wilhelm, yayınlanmamış makale.

7 Bettina Birn, *Die Höheren SS- und Polizeiführer* (Düsseldorf. 1986). 363-64; ZStL. II 208 AR-Z 74/60 (Staatsanwaltschaft Hamburg, 141 Js 573/60, Birmes iddianamesi): 62-65.

8 Sereny, *Into That Darkness*, 83-88.

bilhassa uygun personelin dikkatle seçildiği benzer bir seçme politikası 101. Yedek Polis Taburu'nun üyeleri için de uygulanmış mıydı?

Polisler düşünüldüğünde ise cevap kanıtlarla desteklenebilecek bir hayır. Seçme kriterlerinin çoğu düşünüldüğünde durum tam tersiydi. 101. Yedek Polis Taburu'nun adamları, yaşları, memleketleri ve sosyal arka planlarına göre hiç de müstakbel kitlesel imhacılarla dönüşebilecek kumaştan değillerdi. Bu kriterler uyarınca, orta yaşlı, çoğunlukla işçi sınıfından gelen Hamburglu polisler, eldeki görev için özel veya rastgele seçilmemişlerdi; hatta eldeki görevin tüm pratik amaçları düşünüldüğünde yanlış seçim yapılmıştı.

Ancak başka bir açıdan seçim daha erkenden ve genel olarak yapılmış olabilir. Tabur polislerinin, işçi sınıfı kökenlilerin aksine yüksek oranda (yüzde 25) parti üyesi olması, Nihai Çözüm'de katil olarak kullanılmaları fikrinin ortaya çıkmasından çok önce ilk kez silahaltına alınırken rastgele seçilmedikleri anlamına gelmektedir. Eğer Himmler, yedek taburları ilk başta yurtdışında konuşlanacak, safları sık bir iç güvenlik gücü olarak görmüşse, siyasal bağlılıkları kuşkulu kişileri silahaltına almak istememesi akla yatkındır. Bunun çözümü, orta yaşlı parti üyelerini nüfusun kalanına oranla daha fazla silahaltına almak olmuş olabilir. Ancak bu tip bir uygulamanın olup olmadığı da kuşkuludur; zira parti üyelerinin *Orpo*'nun yedek birimlerine özellikle seçildiğini ispat edecek belgeler bulunamamıştır.

Komuta kademesinin seçimini yapmak ise daha da zordur. SS'e göre, Binbaşı Trapp vatansever bir Alman olsa da geleneksel ve fazla duygusaldı; Nazi Almanyası'nda bu özellikler "zayıflık" ve "gericilik" olarak görülüyordu ve küçümseyiyordu. Himmler ve Heydrich'in SS ve polisi birbirine eklemleme yönündeki bilinçli adımlarına ve Trapp'in gerçekten de madalyalı bir Birinci Dünya Savaşı gazisi, meslekten polis ve partiye 1932'de katılmış bir *Alter Kampf*er ol-

masına rağmen, onun SS'e hiç kabul edilmemiş olması kesinlikle aydınlatıcı bir ayrıntıdır. Trapp, 101. Yedek Polis Taburu'nun kumandanlığına ve Lublin'e kitlesel katillığe özellikle uygun olduğu düşünülmüş olarak atanmamıştı.

Taburun kalan subayları da ihtiyatla yürütülmüş bir seçimin varlığına dair pek bir kanıt sunmamaktadır. Kusursuz parti sicillerine rağmen Hoffman ve Wohlauf da SS'lere kıyasla daha yavaş ilerleyen kariyerlere yönlendirilmişti. Wohlauf, *Orpo*'daki kariyeri boyunca teftişlerde vasat hatta olumsuz olarak puanlanmıştı. Kaderin cilvesi şu ki, en acımasız ve yaptığından zevk alan sadist katil, bu iki genç SS subayından biri değildi. Görece yaşlı (48 yaşında) olan Asteğmen Gnade'ydi. Son olarak, Teğmen Buchmann'ın atanması da bilinçli olarak müstakbel katil arayan birileri tarafından yapılmış olamazdı.

Kısacası, 101. Yedek Polis Taburu'nun Lublin'e Yahudileri öldürmek üzere gönderilmesi, bu görev için özellikle seçilmiş veya uygun bulunmuş olduklarından değildi. Bilakis tabur savaşın o noktasında elde bulunan insan kaynaklarının "artıklar"ıydı. Bu tip cephe gerisi görevleri için kullanılabilecek tek birlik türü olduğu için Yahudileri öldürmekte kullanılmışlardı. Büyük olasılıkla, Globocnik bu katliam görevi için tertibi ne olursa olsun karşısına ilk çıkan birliği kullanmaya karar vermişti. Eğer öyleyse, Jozefow'un hemen ardından hayal kırıklığına uğraması olasıyken, uzun vadede yaşananlar yaptığı seçimi doğru kılmıştı.

Katil Naziler hakkında yapılan çalışmaların çoğu başka bir seçime işaret eder: Sıra dışı şekilde şiddete meyyal kişiler olan parti ve SS üyelerinin bizzat kendilerine uyguladıkları seçim kriterleri. Savaştan kısa bir süre sonra, Theodor Adorno ve diğerleri "otoriteriyen kişilik" kavramını geliştirmişlerdir. Durumsal veya çevresel etkilerin zaten araştırıldığını düşünerek, o zamana değin göz ardı

edilen psikolojik faktörlere odaklanmaya başlamışlardı. İlk hipotezleri, köklere yerleşmiş kişilik özelliklerinin “potansiyel faşist bireyleri” anti-demokratik propagandaya özellikle açık hale getirmesiydi.⁹ “Otoritaryen kişilik” incelemeleri (sözümona F-ölçeği uyarınca test ettikleri) sonucunda bazı özelliklerden bir liste oluşturmuşlardır: Basmakalıp değerlere katı bir bağlılık, otorite figürlerine itaatkârlık, dışlanmış gruplara karşı agresiflik; içgörüyü, düşünümSELLİĞE ve yaratıcılığa karşı çıkma, batıl inanç ve önyargılara meyil, iktidar ve “sertliğe” ilgi, yıkıcılık ve kinizm, (“dünyanın tehlike ve vahşet dolu bir yer olduğuna dair inanç” ve “bilinçdışı dürtüleri dışarıya yansıtılması” anlamında) yansıtmacılık ve cinselliğe karşı abartılı duygular. Anti-demokratik bireyin “içinde güçlü agresif dürtüler bulunduğunu” ve faşist hareketlerin bu bireyin agresyonunu ideolojik hedef görülen dışlanmış gruplara yönelik ve hareketin sahiplendiği şiddet aracılığıyla yansıttığı sonucuna varmışlardır.¹⁰ Zygmunt Bauman bu yaklaşımı şöyle özetler: “Nazizm caniydi; çünkü Naziler caniydi, Naziler caniydi; çünkü cani insanlar Naziliğe meyilliydi.”¹¹ Bauman, Adorno ve meslektaşlarının uyguladığı metodu toplumsal etkileri göz ardı etmeleri ve sıradan insanların faşist mezalimlere katılmadığını ima etmeleri nedeniyle sertçe eleştirir.

Psikolojik açıklamanın sonraki savunucuları, Adorno’nun yaklaşımını psikolojik ve durumsal (toplumsal, kültürel ve kurumsal) etmenleri açıktan birleştirerek geliştirmişlerdir. SS’e gönüllü olmuş bir grup adamı inceleyen John Steiner, “vahşetin kendi kendini seçmesi durumu vardır” sonucuna ulaşmıştır.¹² Steiner “uykuda olan”

9 T. W. Adorno vd., *The Authoritarian Personality* (New York, 1950), 1-10.

10 a.g.e., 222-279.

11 Bauman, 153.

12 John M. Steiner, “The SS Yesterday and Today: A Sociopsychological View,” Joel E. Dimsdale (ed.), *Survivors, Victims, and Perpetrators: Essays on*

kavramını ortaya atar. Ona göre şiddete meyyal bireylerin belirli kişilik özellikleri genelde örtük kalmaktadır; ancak belirli koşullar altında aktifleşmektedir. Almanya'nın I. Dünya Savaşı sonrasında yaşadığı karmaşada, F-ölçeğinden yüksek puanlar alacak olan fazla sayıda insan bir "şiddet alt kültürü" olarak Nasyonal Sosyalizm'e özellikle de içlerindeki şiddet potansiyelinin tam olarak açığa çıkmasına imkân sunan SS'e kapılmıştır. II. Dünya Savaşı'ndan sonra, bu insanlar yasaya saygılı davranışlara geri dönmüştür. Steiner böylece "o dönemki durumun uykuda olan SS davranışının uyanmasında en önemli belirleyeni olmaya meyli olduğunu" sonucuna varır.

Ervin Staub, "bazı insanların kişilikleri dolayısıyla fail olduğunu, 'kendi kendilerini seçtiklerini'" kabul eder. Ancak vardığı sonuç, Steiner'in "uykuda olan" kavramının çok sık rastlanan bir özellik teşkil ettiği ve belirli koşullar altında çoğu insanın, başka insanlara yönelik aşırı şiddet ve yıkım uygulama kapasitesi olduğudur.¹³ Staub gerçekten de "sıradan psikolojik süreçlerin ve normal, ortak insan güdülleri ile insan hissiyatı ve düşüncesindeki bazı basit ancak kaçınılmaz eğilimlerin" insanın başka insanların hayatlarına getirdiği yıkımın "asıl kaynakları" olduğu konusunda nettir: "Sıradan düşünceden yükselen ve sıradan insanların işlediği kötülük, kuraldır; istisna değil".¹⁴

the Nazi Holocaust içinde (Washington, 1980), 431-34. 443.

13 Ervin Staub, *The Roots of Evil: The Origins of Genocide and Other Group Violence* (Cambridge, 1989), 18, 128-41.

14 *a.g.e.*, 26. 126. Staub Jozefow'daki ilk harekâta öldürmekten rahatsız olsalar da bir süre sonra öldürmeye alışan 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının tecrübesine paralel bir tecrübe yaşayan bir Vietnam gazisinin hikayesine yer verir: "Helikopterle bir grup sivilin üzerinde uçarken kendisine ateş açma emri verilmiş, O da bu emre uymamıştı. Helikopter aynı bölgenin üstünden tekrar uçarken emir yinelenmiş ve emre bir kez daha uymamıştı. Komutan onu askeri mahkemeye göndermekle tehdit edince bir sonraki sefer ateş etmişti. Kusmuş ve derinden rahatsız olmuştu. Gazi, sivillere ateş etmenin kısa zamanda atış sahasındaki hedeflere ateş etmek

Staub, Steiner'in "uykuda olanının" istisna olmadığını söylese de Zygmunt Bauman bunu "metafizik payanda" kabul ederek tamamen bir kenara bırakır. Bauman'a göre, "zalimlik aslında karakteristik değil, toplumsaldır."¹⁵ Bauman, çoğu insanın toplumun kendisine sunduğu rollere "giriverdiğini" öne sürer ve insan zalimliğinin "bozuk kişilikler"den kaynaklandığı fikrini ise ağır bir şekilde eleştirir. Ona göre, zor bulunan, yani gerçekten "uykuda olan," otoriteye direnme kapasitesi ve ahlaki özerkliği varken, sınanana dek bu gizli gücünün nadiren farkında olan istisnai bireylerdir.

Durumsal faktörlerin bireysel psikolojik özelliklere nazaran görece ya da mutlak olarak daha önemli olduğunu vurgulayan araştırmacılar istisnasız Philip Zimbardo'nun Stanford Hapishane Deneyi'ne işaret etmektedirler.¹⁶ Zimbardo, aralarında "alışlagelmiş değerlere katı uyum ve otoriteye eleştiriden yoksun tavırları" ölçen bir deneyinde (yani "otoriter kişiliği" ölçen F-ölçeği), tabi tutulduğu bir grup psikolojik testte normalin ötesinde puan alan herkesi ededikten sonra, homojen "normal" deney grubunu mahkum ve gardiyanlara ayırmıştır ve kurgulanmış bir hapishaneye yerleştirmiştir. Bariz bir şekilde fiziksel şiddet yasak olsa da altı gün içinde gardiyanların üçer kişilik vardiyalarda kendilerinden fazla olan mahkumları kontrol altında tutmalarını gerektiren hapishane hayatının içselleşmiş yapısı hızla ciddileşen bir vahşet, aşağılama ve insanlıktan çıkartma üretmiştir: "Bizim için en çarpıcı ve rahatsız edici olan şey, 'sadist tipe' girmeyen bireylerin bile kolayca sadist davranışlar sergileyebildiği gözlemiydi." Zimbardo'nun vardığı so-

gibi bir tecrübe halini aldığını ve bundan keyif almaya başladığını aktarmıştır." Bkz. *a.g.e.*, 134.

15 Bauman, 166-168.

16 Craig Haney, Curtis Banks ve Philip Zimbardo, "Interpersonal Dynamics in a Simulated Prison," *International Journal of Criminology and Penology* 1 (1983): 69-97.

nuca göre, hapislane durumu bile “anti-sosyal, sapkın davranışları üretebilecek *yeterli* koşuldu.”

101. Yedek Polis Taburu’na dair bu çalışma için en önemli olan şey, Zimbardo’nun 11 kişilik gardiyan örnekleminde keşfettiği davranışların dağılımıydı. Gardiyanların üçte biri “zalim ve sert” davranmıştı. Bunlar yeni taciz türleri bularak, yeni edindikleri iktidarı keyfi ve zalimce kullanmaktan hoşnut olmuşlardı. Ortadaki grup “sert ama adildi.” “Oyunu kuralına göre oynamış” ve yoldan çıkıp mahkumlara kötü davranmamışlardı. Deneyi sadece ikisi (yani yüzde 20’den azı) mahkumları cezalandırmayan ve hatta küçük iyilikler bile yapan “iyi gardiyanlar” olarak tamamlamıştı.¹⁷

Zimbardo’nun gözlemlediği gardiyan davranış dağılımı ile 101. Yedek Polis Taburu içinde ortaya çıkan gruplaşmalar arasında rahatsız edici bir benzerlik vardır: Giderek öldürme arzusuyla yanıp tutuşan idam mangalarına ve “Yahudi avları”na gönüllü katılan çekirdek katil takımı; emir verildiğinde cellat ve getto temizlikçisi olarak görev yapan; ama öldürmek için fırsat kollamayan (bazı durumlarda, ortada hareketlerini gözleyen birisi olmadığında verili emirlerin aksine öldürmekten çekinen) daha büyük orandaki polisler ve son olarak da reddeden ve kaçanların oluşturduğu (yüzde 20’den az) küçük grup.

Zimbardo’nun gardiyanları ve 101. Yedek Polis Taburu’nun polisleri arasındaki bu çarpıcı benzerliğe ek olarak, psikolojik önkoşullanma temelinde “kendini seçmenin” önemini tartarken hesaba katılması gereken bir faktör daha vardır. Tabur savaş patlak verdikten sonra silahaltına alınan adamlar ve asteğmenlerden kurulmuştu. Yedek subaylar, *Orpo*’ya ya polislik mesleğinde ilerlemek (hedef Hamburg şehir polisi olmaktı, siyasi polislik ya da Gestapo olmak

¹⁷ Haney, Banles ve Zimbardo, “The Stanford Prison Experiment: Slide, show and audio cassette.”

değildi) ya da orduya alınmamak için savaştan önce başvurmuşlardı. Bu koşullarda, *Orpo*'nun herhangi bir kendini seçme mekanizması ile sıra dışı oranda şiddet önkoşullanmasına sahip adamı cezbettığını söylemek güçtür. Eğer Nazi Almanyası gerçekten de şiddet içeren davranışları onaylayıp ödüllendiren olağanüstü sayıda kariyer olanağı sunmuşsa, halihazırda şiddete en yatkın bireyleri kullanılmış olan geriye kalan nüfus mantıken ortalama "otoriter kişilik" sayısından daha azını üretebilmeliydi. Kısaca, kişilik özelliklerine dayanan kendini seçme, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının davranışlarını yeterince açıklayamamaktadır.

Eğer özel seçimin oynadığı rol çok az ve kendi kendini seçmenininki yok denecek kadarsa, bu durumda bireysel çıkar ve kariyer hırsını nereye koymalı? Cellatlar arasında olduğunu itiraf edenler davranışlarını kariyer beklentileri ile meşrulaştırmaya çalışmamışlardı. Tersine, kariyer hırsı meselesi infazlara katılmayanların bazıları tarafından dile getirilmişti. Teğmen Buchmann ile Gustav Michaelson istisnai davranışlarını açıklarlarken, polis ve subay yoldaşlarının aksine, geri dönecekleri sivil işleri olduğunun ve muhtemel bir polislik kariyerine halel getirecek herhangi bir olumsuzluktan endişe etmediklerini vurgulamışlardı.¹⁸ Buchmann, savcılığın onun davranışlarını diğer davalılara karşı kullanması konusunda isteksizdi ve bu yüzden, belki de farklı davranan adamların ahlaki olarak itham edilmelerinin küçük bir kısmını kariyer faktörünün oluşturduğunu vurgulamıştı. Ancak Michaelson'un tanıklığı bu tip hesaplar veya ağız sıkılığından etkilenmemişti.

Kariyer hesaplarından azade hissedenlerin tanıklıklarına ek olarak, bu hesapların içinde olanların davranışları da mevcuttur. Yüzbaşı Hoffmann kariyer hırsı ile yanıp tutuşanlara en iyi örnekti. Tamamen olmasa da taburun katliam harekâtı sebebiyle psikoso-

18 Gustav M., 169-70; Heinz B., HW 2439-40.

matik olarak ortaya çıkan mide kramplarını durumdan kurtulmak için kullanmak yerine, amirlerinden saklamak için inatla uğraşmıştı. Bölük komutanlığını korumak adına boşuna uğraşırken adamlarının kendisini açıkça korkak olarak görmesini riske etmişti. En sonunda görevden alındığında kariyerini tehdit eden bu olaya kırılgan bir şekilde karşı durmuştu. 101. Yedek Polis Taburu'nda savaştan sonra da polis kalanların sayısı düşünülürse, kariyer hırsları diğer pek çoğu için de önemli rol oynamış olmalıdır.

Failler arasında, tabii ki, emirler, söz konusu davranışları açıklamak olarak geleneksel olarak en sık kullanılan gerekçeydi. Nazi diktatörlüğünün açıktan muhalefete hunharca alerjik olan otoriter siyasi kültürü ile standart askeri zorunluluk olan disiplinin acımasızca dayatılması ve emre itaat yan yana geldiğinde, bireyin *hiçbir seçim yapamadığı* bir durum yaratmıştı. Emir demiri keserdi. Failler, böyle bir politik iklimde hiç kimseden emirlere itaatsizlik beklenemezdi diye ısrar etmişlerdi. İtaatsizlik, idam edilmek anlamına gelmese de kesinlikle toplama kampına gönderilmek demekti ve bir olasılıkla buna aileleri de dâhil edilecekti. Failler, kendilerini kaçıışı olmayan bir tehdidin altında bulmuşlardı ve bu yüzden eylemlerinden sorumlu tutulamazlardı. Nihayetinde bu, davalıların savaş sonrasında Almanya'da yargılanırken verdikleri savunmaydı.

Ancak bu açıklamaya ilişkin genel bir sorun bulunmaktadır. Basitçe, geçen kırk beş yılda, görülen yüzlerce savaş sonrası davada hiçbir savunma avukatı veya davalı, savunmasız sivillerin öldürülmesi emrine uyulmadığı takdirde bunun kişinin ciddi bir cezalandırma uğramak demek olduğunu kanıtlayacak tek bir belge sunamamıştır.¹⁹ Bu tip itaatsizliklerden doğan cezalandırma veya kınama, adamlardan işlenmesi istenen suçların ağırlığıyla karşılaştırılmaz bile.

¹⁹ Herbert Jager, *Verbrechen unter totalitärer Herrschaft*, (Frankfurt, 1982), 81-2, 95-122, 158-60.

Emirler üzerinden yapılan açıklamanın bir türü de “varsayılan baskı”dır. Emirlerle itaatsizliğin sonuçları, eğer o kadar da ciddi değilse bile emirleri alan adamlar bundan o sırada haberdar olamazdı. Öldürme emri verildiğinde yapacak bir şey olmadığını samimi olarak düşünmüşlerdi. Şüphesiz ki, ateşli subaylar birçok birlikte adamlarını karanlık tehditler ederek baskı altına almışlardı. 101. Yedek Polis Taburu’nda gördüğümüz üzere, Drucker ve Hergert gibi bazı subaylar ve astsubaylar ilk başta herkesin öldürmesi için uğraşmışlardı; ama devam edemeyenleri bırakmışlardı. Hoppner ile Ostmann gibi diğerleri ise öldürmek istemeyen bireyleri özellikle seçerek ateş etmeleri için baskı uygulamışlardı ve kimi zaman da başarılı olmuşlardı.

Ancak genel bir kural olarak varsayılan baskı bile 101. Yedek Polis Taburu’nun vakasına uymamaktadır. Binbaşı Trapp’in çatallı sesi ve yanağından süzülen yaşlarla “istemeyenlerin” göreve katılmasına izin vererek, ilk izin isteyen adamını Yüzbaşı Hoffmann’ın gazabından koruduğundan beri taburda varsayılan baskı durumu ortadan kalkmıştı. Trapp’in takip eden davranışının sadece Teğmen Buchmann’ı Yahudi harekâtlarına katılmaktan affetmesinin ötesinde, olanları onaylamadığını gizlemeyen bir adamı açıkça koruyor olduğu düşünüldüğünde her şey daha berraklaşmıştır. Taburda yazılı olmayan bir takım “saha kuralları” ortaya çıkmıştı. Küçük infaz harekâtlarında gönüllüler istenmişti ve cellatlar infaz mangaları belirlenirken kendini açıkça uzakta tutmayanlar ve öldürmeye isteklilerin arasından seçilmişti. Büyük harekâtlarda ise öldürmek istemeyenler zorlanmamıştı. Subayların öldürmeye sevk etmek için yaptıkları baskılar bile Trapp’e başvuramayacağını bilen adamlar tarafından atlatılabilmışti.

Buchmann gibi olanlara açıktan karşı çıkanlar dışındakilerin tasfiye ve kuşatma görevine katılması zorunluydu; ancak bu durum-

larda öldürüp öldürmeme kararı bireysel olarak verilebilmişti. Tanıklıklar arasında getto tasfiyesi esnasında verilen emirlere uymayıp bebekleri ve kaçanları öldürmeyen adamların hikâyeleri bulunmaktadır. Aralarında öldürdüğünü itiraf edenler olsa da getto tasfiyesinin karmaşası esnasında veya davranışlarının yakından gözlenemediği devriye görevlerinde öldürmediğini söyleyen adamlar da vardır.

Eğer emirlere ceza korkusu yüzünden itaat edildiği geçerli bir açıklama değilse, Stanley Milgram'ın daha geniş anlamda kullandığı -sosyalleşme ve evrimin bir ürünü, "derine işlemiş davranış eğilimi" olarak, hiyerarşik olarak yukarıda bulunan kişilerin verdiği direktiflere, "evrensel olarak kabul edilmiş" ahlaki kurallara aykırı, içrenç direktifler olsalar dahi uymaya dönük olan- "otoriteye itaat" bir açıklama sunar mı?²⁰ Milgram, meşhur olmuş bir dizi deneyinde, bireyin herhangi bir dışsal zorlayıcı tehdit ile desteklenmeyen otoriteye direnme yeterliliğini ölçmüştür. "Bilimsel otorite," saf ve gönüllü deneklerden sözde bir öğrenme deneyi için bir oyuncu/kurbanı sahte elektrik şoku uygulamaları istemiştir. Oyuncu/kurban, bu şoklara giderek artan rahatsızlık, acılı çığlıklar, yardım istekleri ve nihayet uğursuz bir sessizlik ile karşılık vermiştir. Standart sesli geri dönüş deneyinde, Milgram'ın deneklerinin üçte ikisi aşırı acı verme noktasına kadar "itaatkâr" davranmıştır.²¹

Deney üzerine yapılan çeşitlemeler ise oldukça farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Eğer oyuncu/kurban görsel ve işitsel tepkilerin görülemediği/duyulamadığı bir yerde ise itaatkârlık düzeyinin yükseldiği gözlemlenmişti. Denek hem görsel hem de işitsel geri bildiriye maruz bırakıldığında, bu aşırılığa devam etme oranı yüzde 40'a

20 Stanley Milgram, *Obedience to Authority: An Experimental View* (New York, 1974): 1. Milgram'ın deneylerine verilen tepkiler için bkz. Arthur G. Miller, *The Obedience Experiments: A Case Study of Controversy in the Social Sciences* (New York, 1986).

21 Milgram, *Obedience to Authority*, 13-26.

düşmüştü. Denek, oyuncu/kurban ile elektriğin verildiği metal plaka aracılığıyla temasta bulunmak zorunda kaldığında ise oran yüzde 30'a inmişti. Emir otorite olmayan bir kişi tarafından verildiğinde itaat sıfıra inmişti. Saf denek, yardımcı görevi yerine getirirken elektrik şoklarını bizzat vermediğinde ise itaat neredeyse mutlaktı. Buna karşın denek, oyuncu/kurban grubu ile birlikte otorite figürünün emirlerine karşı gelmeye yönelik, dikkatle planlanmış bir karşı çıkışın parçası olduğunda; deneklerin büyük çoğunluğu (yüzde 90) gruba uyarak emirlere direnmişti. Deneğe ne kadar elektrik akımı vermesi gerektiği söylenmediğinde, birkaç sadist dışında hepsi en düşük seviyede elektrik vermeyi seçmişti. Araştırmacının birebir gözlemi altında olmayan deneklerin çoğu her ne kadar otorite figürü ile yüzleşerek deneye son veremese de uygulaması söylenenden daha düşük elektrik şokları vererek "hile yapmıştı."²²

Milgram, zorlayıcı olmayan otoriteye itaat sonucu ortaya çıkan olası katilliliğin beklenmedik derecede yüksek çıkmasını bir grup faktörle açıklamıştır. Evrimsel bir temayül, hiyerarşik durumlara ve organize toplumsal eyleme uyum sağlayabilen insanların hayatta kalma oranını artırmaktadır. Aile, okul ve askerlik hizmeti aracılığıyla gerçekleşen sosyalizasyonun yanı sıra, toplumda yaygın olarak bulunan bir grup cezalandırma ve ödüllendirme bütünü, itaate meylin içselleşmesini ve desteklenmesini sağlamaktadır. Meşru olarak "algılanan" bir otorite sistemine görünüşte gönüllü olarak girmek ciddi bir sorumluluk hissi yaratmaktadır. Hiyerarşi içinde bulunanlar, otoritenin bakış açısını veya "duruma dair değerlendirmesini" (bu durumda, fiziksel işkence yapmayı değil, önemli bir bilimsel deneye katılmayı) kabul etmektedir. "Sadakat, görev, disiplin" gibi otorite nezdinde yeterli performans gerektiren düşünceler, kurbanla ortaklık kurulmasını engelleyen ahlaki zorunluluklar halini almaktadır. Normal bireyler bir başkasının enstrümanı oldukları "aracı

22 *ag.e.*, 32-43, 55-72, 93-97, 113-22.

durumu"na girmektedirler. Böyle bir durumda, artık eylemlerinin içeriğine dair bireysel bir sorumluluk hissetmeyerek, eylemlerini ne kadar iyi gerçekleştirdiklerini düşünmektedirler.²³

Bir kez sisteme girince, kişiler itaatsizliği ya da emri reddetmeyi daha da zorlaştıran birtakım "bağlayıcı faktör" ya da "pekiştirici mekanizma" ile karşılaşmaktadır. Sürecin hızı yeni veya karşı yönlü inisiyatif alınmasını zorlaştırmaktadır. "Durumsal zorunluluk" veya edep herhangi bir reddetme eylemini uygunsuz, kaba, hatta sorumlulukların ahlaksızca yerine getirilmemesi gibi göstermektedir. İtaatsizliğe karşı olası cezalandırılmaya yönelik toplumsallaşmış kaygı başka bir engelleyici olarak işlemektedir.²⁴

Milgram, deneylerindeki ve Nazi rejimi altındaki insan davranışlarının benzerliğini açıkça vurgular: "Adamlar öldürmeye kolayca yönlendirildiler."²⁵ Ancak Milgram iki durumda önemli farklılıkların oluştuğunun farkındadır. Deneklerine, davranışlarından dolayı hiç kimseye kalıcı fiziksel zarar verilmeyeceği konusunda teminat verildiğini açıkça kabul eder. Denekleri herhangi bir tehdit ya da risk altında değildir. Son olarak, oyuncu/kurbanlar deneklerin sistematik endoktrinasyon aracılığıyla "yoğun değersizleştirme"ye maruz kalmamıştır. Bunun tersine III. Reich'in katilleri, itaatsizliğin sonuçlarının son derece ciddi olduğu bir polis devletinde yaşamışlardı ve son derece ciddi bir endoktrinasyona maruz kalmışlardı; ancak kurbanlarına sadece acı çektirmediklerinin, onların canlarını da aldıklarının farkındaydılar.²⁶

Jozefow'daki katliam, bir sosyal psikoloji laboratuvarında saf denekler ve oyuncu/kurbanlar yerine Polonya'da bir ormanda gerçek

²³ *a.g.e.*, 135-147.

²⁴ *a.g.e.*, 148-152.

²⁵ *a.g.e.*, 7, 177.

²⁶ *a.g.e.*, 9, 176-77.

katiller ve kurbanları arasında gerçekleşmiş, farklı bir tür Milgram deneyi miydi? 101. Yedek Polis Taburu'nun hareketleri Milgram'ın gözlemleri ve vardığı sonuçlarla açıklanabilir mi? Milgram'ın deneysel çeşitlemelerinin hiçbiri Jozefow'daki tarihsel koşulları tam olarak yansıtmadığından ve hesaba katılması gereken ayrımlar bilimsel bir noktadan net sonuçlar çıkartılmasına izin vermeyecek sayıda değişkene yaslandığından, Jozefow vakasını otoriteye itaat ile açıklamanın zorlukları vardır. Yine de 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının davranış ve tanıklılıklarındaki şiddet, Milgram'ın kavrayışlarının çoğunu destekler.

Jozefow'da adamların içine girdiği otorite sistemi, laboratuvar koşullarının tersine oldukça karmaşıktı. Binbaşı Trapp güçlü değil, oldukça zayıf bir otorite figürünü temsil etmekteydi. Görevin korkunçluğunu ağlayarak teslim etmişti ve daha yaşlı yedek polislerin görevden çekilmesine izin vermişti. Trapp çok yakındaki zayıf otorite figürü olsa da uzakta ama hiç de zayıf olmayan bir otorite sistemini hatırlatmaktaydı. Trapp'in söylediğine göre katliam emri en tepeden gelmişti. Trapp'in adamları için duyduğu kaygı bireysel olarak polislere katliama katılmama izni verecek kadar olmasına rağmen, bizzat kendisi ve birlik olarak taburu bu uzak otoritenin emirlerine amadeydi.

Trapp'in görevden çekilmeyen adamları neyle ilişki kurmuştu? Trapp ya da üstleri tarafından temsil edilen otoriteyle mi? Acaba Trapp'le aslında bir otorite figürü olarak değil de zor durumda kalmasını istemedikleri popüler ve sevilen bir subay olarak mı ilişki kurmuşlardı? Peki ya öteki faktörler? Milgram, insanların davranışlarını açıklamak için uyumlu olmaktan çok otoriteyi bir gerekçe olarak öne sürdüğünü ve ancak bunun onları bireysel sorumluluktan kurtarır gibi görüldüğünü belirtmiştir: "Denekler uyumlu görünmeyi reddetmekte ve hareketlerini açıklamak için itaate *tutun-*

maktadırlar."²⁷ Yine de polislerin çoğu otoriteye değil, uyumlu olmanın, yani yoldaşlarının onları nasıl gözlerle göreceğinin baskısına tepki verdiklerini itiraf etmiştir. Milgram'ın kendi görüşüne göre, bu tip kabuller buzdağının görünen kısmıdır ve bu faktör adamların tanıklıklarında kabul ettiğinden daha önemli olmalıdır. Eğer öyleyse, uyumlu görünmek Jozefow'da otoriteden daha merkezi bir rol oynamış olmalıdır.

Milgram, grup baskısının bireyin otoriteye direnme kapasitesini arttıran etkilerini de ölçmüştür. Oyuncu/işbirlikçilerin kaçındığı durumlarda saf denekler olayların akışını takip etmeyi daha kolay bulmuştur. Milgram, giderek daha çok acı verebilme kapasitesinin artışına uyumu, yani tam tersi etkiyi de ölçmeye çalışmıştır.²⁸ İkisi işbirlikçi, biri saf üç deneğe, araştırmacı/otorite figürü tarafından, aralarından onay veren birisine olabilecek en az seviyede elektrik verilmesi istenmiştir. Saf denek, verilecek elektriğin kuvvetine tek başına karar verirken, neredeyse fark etmeksizin hep en az acı veren seviyeyi seçmiştir. Ancak iki işbirlikçinin hep ilk önce davranıp adım adım kuvvetlenen elektrik şokları verilmesini istediği seferlerde saf denek bundan önemli seviyede etkilenmiştir. Bireysel davranışlar arasında çok fark olsa da ortalama sonuç, artmayan elektrik şoklarıyla, adım adım düzenli artan şok seçiminin tam orta noktasındadır. Bu yine de grup baskısının, zayıf otoritenin boşluklarının kapatılması için kullanımının test edilmesi için yeterli değildir. Tek bir gözyaşı akmasa da sevimli bilim insanı denekleri elektrik şoklarını kontrol eden düğmelerin başından kaldırdığında, deneklerin yoldaşa ilişkiler kurduğu ve yanlarında sert ve erkekçe davranmak zorunda hissettiği başka adamlar düğmenin başında kalıp elektrik vermeye devam ediyordu. Saf denek ve oyuncu/işbirlikçiler arasında

²⁷ *a.g.e.*, 113-115.

²⁸ Stanley Milgram, "Group Pressure and Action Against a Person", *Journal of Abnormal and Social Psychology* 9 (1964): 137-143.

mutlak olarak yoldaşça ilişkilerin kurulmasını gerektiren böyle bir senaryonun test edilmesi gerçekten de neredeyse imkânsızdır. Yine de Milgram otoritenin ve uyumlu görünmenin birbirini karşılıklı olarak desteklediğini açıkça göstermiştir.

Jozefow'daki otoritenin çok yönlü doğası ve polisler arasında uyumlu görünmenin rolü, Milgram'ın deneyindekilerle pek paralel değilse de bunlar Milgram'ın vardığı sonuçları ciddi bir şekilde desteklemektedir ve Milgram'ın gözlemlerinin bazılarını açıkça doğrulamaktadır. Katliamın dehşetine bizzat yakınlık, emre itaat edemeyen adamların sayısını önemli ölçüde arttırmıştı. Öte yandan, iş bölümü ve öldürme işinin ölüm kamplarına havale edilmesi, adamların bütün eylemlerinin sorumluluğunu almasını engellemişti. Milgram'ın deneyinde olduğu gibi, birebir gözlenemeyen adamların çoğu, emirlere itaatsizlik etmişti. Yapabildiklerinde bireysel risk almadan davranışlarını hafifletmişlerdir; ancak taburun katliam harekâtlarına katılmayı açıkça reddedememişlerdir.

Milgram'ın deneylerinin odak noktasındaki etmenlerden olmadığı belirtilmesi gereken endoktrinasyonun ve deneylerde sadece değinilen uyumlu görünmenin daha ayrıntılı incelenmesi gerekmektedir. Milgram, ideolojiyi veya "durumun tanımlanması"nı sosyal duruma anlam ve tutarlılık sağlayan otoriteye itaatin elzem öncülü olan bir şart olarak belirlemiştir. Milgram'a göre, insanların yaşadıkları dünyayı yorumlayışlarını kontrol altında tutmak, davranışı kontrol etmenin bir yoludur. Eğer otoritenin ideolojisi kabul edilirse, eylemler mantığa uygun ve istekli bir şekilde yapılır. Böylece, "ideolojik meşrulaştırma itaatin elde edilmesi için elzemdir, çünkü kişinin davranışlarını arzu edilen şeye ulaşmak için kullandığını düşünmesine izin verir."²⁹

²⁹ Milgram, *Obedience to Authority*, 142.

Milgram'ın deneylerinde "kapsayıcı ideolojik meşrulaştırma," bilimin örtük ve sorgulanmamış iyiliği ile ilericiliğe katkısı nosyonları üzerinden mevcuttur. Ancak ortada oyuncu/kurbanı "değersizleştirme" ya da belirli bir ideolojiyi deneyin kafasına aşılamaya yönelik sistemli girişimler yoktur. Milgram, Nazi Almanyası'nda yaşayan insanların, daha az doğrudan gözetleme altında, daha yıkıcı davranışlar sergilemiş olmasının "laboratuvar ortamında geçen bir saatlik sürede taklit edilmesi mümkün olmayan, görece uzun süren endoktrinasyon süreçleri" sayesinde ulaşılabilen otoritenin içselleştirilmesinden kaynaklandığına dair bir hipotez ortaya atmıştır.³⁰

Öyleyse Nazi öğretilerinin bilinçli olarak aşılması 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının davranışlarını ne ölçüde şekillendirmiştir? Bu adamlar açıkgöz ve sinsî bir propaganda silsilesine maruz bırakılıp bağımsız düşünme ve eylemlerinin sorumluluğunu alma yeteneklerini mi yitirmişti? Yahudilerin değersizleştirilmesi ve öldürülmeleri için teşvikler bu endoktrinasyonun merkezinde miydi? İlk olarak Kore Savaşı'nda esareti deneyimlemiş Amerikan askerlerinin maruz kaldığı, bu yoğun endoktrinasyon ve psikolojik manipülasyonu niteleyen, yaygın kullanılan terim "beyin yıkama"dır. Acaba 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının amiyane tabirle "beyinleri mi yıkanmıştır"?

Tartışmasız, Himmler SS üyelerinin ve polis memurlarının ideolojik endoktrinasyondan geçmesine özel önem vermiştir. Bunların yalnızca etkili asker ve polisler olması değil, aynı zamanda ideolojik olarak güdülenmiş savaşçılar olarak III. Reich'in ırksal ve siyasal düşmanlarının üstüne yürüyecek şövalyeler olması beklenmekteydi.³¹ Endoktrinasyon çabaları, sadece seçkin SS organizasyonu ta-

³⁰ a.g.e., 177.

³¹ Bernd Wegner, *Hitlers Politische Soldaten: Die Waffen-SS 1939-1945* (Paderborn, 1982); Krausnick ve Wilhelm.

rafından değil, *Orpo* tarafından da sahiplenmiştir; ancak endokrinasyon en alt kademedeki yedek polisler kadar uzanmış olsa da bu yedeklerin Himmler'in yeni Nazi ırk aristokrasisi fikri ile pek de uyduğu söylenemez. Örneğin, SS üyeliği için beş nesil boyunca Yahudi kanıyla kirletilmemiş bir aile soyu gerekmektedir. Karşılaştırsak, "I. Derece Mischlinge" (dede veya ninelerinden ikisi Yahudi olan kişiler) ve eşlerinin yedek polis hizmeti görmesi 1942 Ekim'ine kadar, II. Derece Mischlinge" (dede veya ninelerinden birisi Yahudi olan kişiler) ve eşlerinin yedek polise katılabilmesi Nisan 1943'e kadar yasaklanmamıştı.³²

23 Ocak 1940 tarihli talimnamede, *Orpo* Genel Merkezi, tüm *Orpo* Taburları'nın sadece beden gücü, silah kullanımı ve polislik yetisi açısından atik olmasını değil, aynı zamanda karakter ve ideolojik olarak da güçlü olması gerektiğini bildirmişti.³³ Temel eğitime bir aylık "ideolojik eğitim" kursu da eklenmişti. Bu kursun ilk haftasında "Dünya Görüşümüzün Temeli Olarak Irk" konusu, ikinci hafta ise "Kan Saflığını Korumanın Yolları" işleniyordu.³⁴ Asıl ve Yedek Polis Taburları, temel eğitimden sonra da subaylardan askeri ve ideolojik eğitim almaya devam edecekti.³⁵ Subayların bir hafta süren çalıştaylara ve kendileri için bir saatlik ideolojik eğitime katılmaları ve adamlarına da bir saatlik bir eğitim vermeleri gerekmektedir.³⁶ Ocak 1941 tarihli beş bölümlük müfredat "Dünya Görüşümüzün

32 BA, R 19/467 (Winkelmann'ın imzaladığı 27 Ekim 1942 ve 6 Nisan 1942 tarihli RFSS ve Alman polis şefliği yönetmelikleri).

33 BA, R 19/308 (Polis taburlarının eğitilmesine dair 23 Ocak 1940 tarihli talimatnameler).

34 BA, R 19/308 (Reich ve bağlı topluluklar Asayiş Polisi'ne bağlı yedek polis birliklerinin eğitilmesine dair 6 Mart 1940 tarihli talimatnameler).

35 BA, R 19/308 (*Orpo* birliklerinin eğitimi ve saha görevindeki yedek polisler, 20 Aralık 1940).

36 BA, R 19/308 (Altı günlük subay eğitim programı).

Temeli Olarak Irk,” “Almanya’da Yahudi Sorunu” ve “Alman Kanının Saflığını Korumanın Yolları” konularını içermekteydi.³⁷

Nasyonal Sosyalist dünya görüşünün “ağırlık merkezi”ni oluşturduğu ideolojik eğitimin ruhuna ve devamlılığının sıklığına dair açık yönetmelikler hazırlanmıştı. Her gün ya da en azından gün aşırı, güncel olaylar hakkında bilgilendirme yapılacaktı ve katılımcıların bunları ideolojik açıdan doğru anlamaları sağlanacaktı. Subaylar her hafta 30-45 dakika kadar sürecek derslerde kısa eğitim konuşmaları yapacak ya da tavsiye edilen kitap veya özel hazırlanmış SS kitapçıklarından ahlaken geliştirici bölümler okuyacaklardı. Subaylar Nasyonal Sosyalizm’in eğitim amaçlarını açıkça ifade eden bir tema (sadakat, yoldaşlık veya taarruz ruhu) seçecekti. Dönemin en önemli temalarının işlendiği ve SS ile partinin eğitimcilerinin katılabileceği aylık toplantılar da yapılacaktı.³⁸

101. Yedek Polis Taburu’nun subayları ideolojik eğitime yönelik bu yönetmeliğe elbette ki uymuştu. Aralık 1942’de Yüzbaşı Hoffmann, Yüzbaşı Wohlauf ile Teğmen Gnade “ideolojik talim ve asker bakımı” konularındaki hizmetlerinden dolayı takdir edilmişlerdi. Bu üçü idari subaylar tarafından verilen birer kitapla ödüllendirilmişti.³⁹ Ancak Himmeler’in şüphe edilemeyecek amaçları bir yana, 101. Yedek Polis Taburu’nun endoktrinasyonu için kullanılan kaynaklar incelendiğinde, SS endoktrinasyonunun adamların katillemelerindeki rolü ile ilgili yeterliliği konusunda ciddi şüpheler ortaya çıkar.

Koblenz’deki Federal Alman Arşivleri’nde (*Bundesarchiv*) iki tür

37 BA, R 19/308 (Nasyonal Sosyalist öğretim için kurmay planı, 14 Ocak 1941).

38 BA, R 19/308 (Savaş zamanında Orpo’nun ideolojik eğitimi için 2 Haziran 1940 tarihli yönetmelik).

39 YVA, 0-53/121 W I (KdO, 25. Polis Alayı, 17 Aralık 1942, Noel/Yeni yıl tebrikleri, Peter imzalı).

Orpo eğitim kaynağı bulunmaktadır. İlki, Orpo'nun "ideolojik eğitim" şubesi tarafından 1940-1944 yılları arasında basılan haftalık iki dergidir.⁴⁰ Dergilerdeki başmakalelerden bazıları Joseph Goebbels, Alfred Rosenberg (Hitler'in İşgal Altındaki Rusya Bakanı) ve Walter Gross (Nazi Partisi'nin Irk Politikası Kurumu'nun lideri) gibi Nazi aydınları ve önemli ideologlarca yazılmıştı. Genel ırkçı bakış açısı tabii ki baskındı. Yine de basılan 200 küsur sayıda, *en açık haliyle* antisemitizme ve Yahudi sorununa görece çok az yer ayrılmıştı. "Yahudilik ve Suçluluk" sayısında -bu iki dergi dizisinin pek de ayırt edilemeyen standartları açısından bile sıra dışı derecede ağır ve sıkıcı bir sayıydı- "alçak gönüllü olmama," "kibir," "merak," "gerçekliğin reddi," "ruhsuzluk," "aptallık," "şer" ve "canilik" gibi sözde Yahudi özelliklerinin, "mükemmel suçlunun da" özellikleri olduğu sonucuna varılmıştı.⁴¹ Böyle yazılar, okuyucuları uykuya daldırmayı başarabilirken, kesinkes onları katileştirmeyi başarabilecek türden değildi.

Yahudi sorununa dair diğer makale Aralık 1941 sayısının arka kapağında, "Bu Savaşın Amacı: Yahudisiz Avrupa" başlığıyla basılmıştı. Yazının uğursuz mesajı şuydu: "Führer'in sözleriyle, Yahudilerin başlattığı; ama antisemit Almanya'yı çökertemeyecek; bilakis Yahudilerin sonunu getirecek olan savaş şu an yaşanmaktadır." "Yahudi sorununun kesin çözümü, yani bu parazit ırkın sadece iktidardan düşürülmesi değil, Avrupa halkları ailesinden tamamen temizlenmesi" an meselesiydi: "İki yıl önce imkânsız görülen şey artık adım adım gerçekleşmektedir: Bu savaşın sonunda Yahudilerden kurtarılmış bir Avrupa olacaktır."⁴²

Hitler'in kehanetini ve nihai "Yahudisiz Avrupa" amacıyla bağ-

40 BA, RD 18/15-1, Gruppe A ve 2, Gruppe B: *Politscher Informationsdienst, Mitteilungsblätter für die weltanschauliche Schulung der Orpo*.

41 BA, RD 18/15-1, Gruppe A, Foige 16, 10 Haziran 1941.

42 BA, RD 18/15-1, Gruppe A, Foige 27, 1 Aralık 1941.

lantılı olarak Hitler'in otoritesini anmak sadece SS endoktrinasyon kaynaklarına özgü değildir. Aksine aynı mesaj kamuya da kapsamlı olarak duyurulmuştur. Dahası, bu kaynakların, yedek polislerin "beyinlerinin yıkanarak" kitlesel katiller haline getirilmesi için kullanılmaktan ne kadar uzak olduğu, yedek polisler için yazılmış iki koca dergi dizisinin 20 Eylül 1942 tarihli sayısındaki tek bir makaleye bakıldığında anlaşılabilir. Makale, polisleri büyük işler başarmak için üstinsanlık tavrıyla insanlıktan çıkartıp sertleştirmekten ziyade, yedek polisin pek de önemli bir şey yapmadığını kabul etmektedir. Tepelerinde dolanan en büyük tehdit sıkılmak olan bu "yaşlıca yedekler" in morallerini yükseltmek için, bu polislere yaptıkları iş ne kadar tehlikesiz olursa olsun, topyekün savaşta "herkesin önemli olduğu" garantisi verilmişti.⁴³ Bu sayının yayımlandığı sıralarda 101. Yedek Polis Taburu'nun "yaşlıca yedekleri," Parczew ve Miedzyrzec'teki ilk sürgünleri gerçekleştirmişti ve Jozefow ile Lomazy'deki kitlesel infazları yapmıştı. Adamlar, altı hafta sürecek ve katilliklerinin zirvesine ulaşacakları Kuzey Lublin gettolarına taarruz harekâtına başlamak üzerelerdi. Aralarından herhangi birinin bu makaleyi çok önemli ve ilham verici bulması pek de mümkün olmasa gerek.

"Orpo'nun ideolojik eğitimi için" özel olarak basılmış bir kitapçık dizisi (bunlar yılda dört ile altı kez yayımlanıyordu) endoktrinasyon kaynaklarının ikinci türüdür. 1941 tarihli bir sayının konusu "Alman Halklarının Kan Topluluğu" ve "Büyük Alman İmparatorluğu" ydu.⁴⁴ 1942'deki sayılardan biri "Almanya Avrupa'yı Yeniden Düzenliyor" ile "özel sayı" olarak "SS Adamları ve Kan Sorunu" başlıklarıyla basılmıştı.⁴⁵ 1943 tarihli bir toplu sayı ise "İrk Siyaseti"ni

43 BA, RD 18/15-2, Gruppe B, Foige 22, 20 Eylül 1942.

44 BA, RD 18/42, *Schriftenreihe für die weltanschauliche Schulung der Ordnungspolizei*, 1941, Heft 5, "Die Blutsgemeinschaft der germanischen Völker" ve "Das grossgermanische Reich."

45 BA, RD 18/16, 1942, Heft 4, "Deutschland ordnet Europa neu!"; RD

işlemişti.⁴⁶ Irksal öğretilerin ve Yahudi sorununun oldukça kapsamlı ve sistematik olarak işlenmesi, kan sorununu işleyen 1942 özel sayısı ve özellikle "İrk Siyaseti" başlıklı 1943 sayısı ile başlamıştı. Alman "halkı" (*Volk*) ya da "kan topluluğu" (*Blutsgemeinschaft*) birbirleriyle yakın akraba olan altı Avrupa ırkından oluşmaktaydı. Bunların en büyüğü (yüzde 50-60 oranında olan) Kuzey (Nordik) ırkıydı. Zayıf öğeleri acımasızca eleyen sert kuzey ikliminin şekillendirdiği Kuzey ırkı, Almanların kültürel ve askeri ilerlemeleri örneğine bakılırsa, dünyadaki bütün ırklara üstündü. Alman *Volk*'u, doğanın buyurduğu yasalara göre "bütün zayıf ve aşağı olanların yok olduğu" ve "sadece güçlü ve iktidarda olanın kendini ifade edebilmeyi sürdürdüğü" sürekli hayatta kalma savaşıyla karşı karşıya gelmişti. *Volk* bu mücadeleleri kazanabilmek için iki şey yapmalıydı. Alman kanının saflığı korunmalıydı ve nüfusunun genişlemesi için gereken yaşam alanı fethedilmeliydi. Nüfusunu genişletemeyen ya da ırksal saflıklarını koruyamayan halkların kaderlerine örnek olarak Sparta ve Roma uygarlıkları verilmişti.

Toprak genişletme ve ırksal saflık ihtiyaçlarının haklı olarak farkında olunmasına yönelik asıl tehdit insanlığın özde eşit olduğunu ifade eden öğretilerdi. Bu öğretilerin ilki, Yahudi Paul'un yaydığı Hristiyanlık'tı. İkincisi, aşağı ırkların ayaklanması olan Fransız Devrimi'nde ortaya çıkan ve içi Yahudi kaynayan farmasonların yaydığı liberalizmdi. Üçüncü ve en ciddi tehdit ise Yahudi Karl Marx'ın ortaya koyduğu Marxizm/Bolşevizm'di.

"Öteki halklar ve ırkların aksine Yahudiler ırksal olarak karışık-tır ve özlerindeki karakteri parazit içgüdüleri ile korumayı başarmıştır." Tutarlılığı ve mantığı hiçe sayan bu kitapçıkta, daha sonra Yahudilerin, ırksal karışma yoluyla konak ırkların varlığına saldırarak

18/19, 1942, Sonderheft, "SS-Mann und Blutsfrage."

46 BA, RD 19/41, 1943, Heft 4-6, "Rassenpolitik."

kendi ırksal saflığını korudukları yazılmıştı. Irkının farkında olan bir halk ile Yahudilerin bir arada yaşayabilmesi mümkün olamazdı. Bunların aralarında yalnızca “son Yahudi de dünyamızdan silindiğinde” kazanılacak bir mücadele olabilirdi. O anda yaşanan savaş ise böyle bir mücadeleydi ve Avrupa’nın kaderini tayin edecekti. “Yahudilerin yok edilmesi” ile Avrupa’yı çökertebilecek son tehdit de bertaraf edilmiş olacaktı.

Bu kitapçıklar hangi amaca hizmet etsin diye yazılmıştı? Nasyonal Sosyalizm’in ırk üzerine düşüncelerinin temel ilkelerini aktaran bu yazılar okuyucunun nasıl sonuçlara varmasına yol açmıştır? Ne “Kan Sorunu” ne de “Rık Siyaseti” ırksal düşmanın imha edilmesi çağrısını yaparak sona ermektedir. Bunun yerine daha çok Alman doğurulması tembihlenmişti. Rık savaşı bir bölümüyle “doğurganlık” ve “seçilim”in belirlediği beşeri bir muharebeydi. Savaş, en iyiler çocuk yapamadan savaş meydanında can verdiği için “karşı-seçilimin en saf formu”dur. “Silahların zaferi” “çocuk zaferi”ni gerekli kılmaktadır. SS, Alman halkındaki baskın Kuzey ırkı öğelerini temsil ettiğinden, SS üyeleri erken yaşta evlenmek, ırk olarak saf, genç ve doğurgan eşler seçmek ve bol bol çocuk yapmakla sorumluydular.

Bu sebeple, bu tür kitapçıklar aracılığıyla yedek polislerin endoktrinasyonu incelenirken bir grup etmen akılda bulundurulmalıdır. Bunların ilki, en detaylı ve kapsamlı kitapçığın 1943’te, yani 101. Yedek Polis Taburu’nun konuşlandığı Kuzey Lublin Güvenlik Bölgesi’nin fiilen “Yahudilerden temizlenmiş olmasından” sonra basılmış olmasıdır. Kitapçık taburun kitlesel katliama hazırlık olarak endoktrine edilmesinde etkili olamayacak kadar geç basılmıştı. İkincisi, 1942 kitapçığının açıkça genç SS’lerin aile kurma sorumluluğuna odaklanmış olması ve bunun aile kurmaya karar vereli ve eş seçimini yapalı çok olmuş olan orta yaşlı yedekler için pek de önemli olmamasıdır. Bu yüzden kitapçık, ulaşılabilir olmasına rağmen

men, taburun katıldığı haftalık ya da aylık endoktrinasyon toplantılarından birine bile tek başına temel oluşturamayacak kadar yetersiz görünmektedir.

Üçüncüsü, adamların yaşlarının, endoktrinasyona olan duyarlılıklarını, herhangi başka bir şekilde etkilenemeyecek kadar şekillendirmiş olmasıdır. Katil Nazilerin çoğunluğu çok genç yaşta insanlardı. Nazi değerlerinin bilebildikleri tek “ahlaki kurallar” olduğu bir dünyada büyümüşlerdi. Bu genç adamların salt Nazi diktatörlüğünün yarattığı koşullarda eğitim aldıkları ve şekillendirildikleri, daha iyi bir şey öğrenemediklerini söyleyebilmek mümkündür. Yahudileri öldürmek, içinde büyüdükleri değerler sistemiyle çelişmekteydi; bu sayede endoktrinasyon daha kolay olmuştu. Bu tür bir argüman, sağladığı ne olursa olsun, 101. Yedek Polis Taburu’nun çoğunlukla orta yaşlı adamlardan oluşan yapısına açıkça uymamaktadır. Bu adamlar eğitimlerini 1933 öncesi dönemde almışlardı ve bu yıllarda şekillenmişlerdi. Çoğu Nasyonal Sosyalizm’e görece daha az onay veren toplumsal ortamlarda yetişmişti. Nazi öncesi Alman toplumunun ahlaki normlarını gayet iyi bilmekteydiler. Uygulamaları istenen Nazi politikalarını yargılayabilecek daha eski toplumsal standartlara sahiptiler.

Dördüncüsü, *Orpo* için hazırlananlar gibi ideolojik kanallar, yedek polislerin eğitim aldığı daha geniş çaplı ortamı da önceki on yıllık süre boyunca içinde yaşadıkları siyasal kültürü de kesin olarak yansıtmaktadır. Teğmen Drucker’ın sıra dışı derecede önemsizleştirilen anlatımıyla, “Dönemin etkisi altında, Yahudilere karşı tavırlarımda onlardan tiksinden varlığı açıktı.” Yahudilerin kötülenmesi ve Almanların ırksal üstünlüğünün ilanı o kadar kesin, yaygın ve amansızdı ki, ortalama yedek polisler dâhil olmak üzere, bütün Alman kitlelerinin genel tavırlarını şekillendirmiş olmalıydı.

Beşinci ve sonuncusu, Yahudiler hakkındaki kitapçık ve kay-

nakların Avrupa'nın *judenfrei* olmasının gerekliliğini bu tür bir amaç için sempati ve destek arayarak meşrulaştırması; ancak bu amaç için Yahudilerin öldürülmesine bireysel katılım çağrısını açıkça yapmamasıdır. Bu nokta, partizanlara yönelik mücadeleye dair bazı *Orpo* yönetmeliklerinin her bir bireyin partizanları ve daha önemlisi "şüpheliler"i katledebilecek kadar sert olması gerektiğini yazmasından dolayı önemlidir:

Partizan mücadele Bolşevik mücadeledir; bir halk hareketi değildir (...) Düşman *tamamen imha edilmelidir*. Partizanların ve şüphelilerin yarattığı, sürekli ortaya çıkan hayat memet sorunu en kuvvetli asker için bile zor olabilir. Ancak bu yapılmalıdır. Doğru davranış gösteren, bireysel hissiyatın yarattığı dürtüleri bir kenara bırakabilen ve acımasızca ve insafsızca hareket edendir.⁴⁷

Bugüne ulaşan *Orpo* endoktrinasyon kaynaklarının hiçbirinde, polisleri silahsız Yahudi kadınları ve çocukları öldürmeye hazırlamak için yazılmış buna benzer bir yönetmelik yoktur. Kesin olan şu ki, Rusya'daki Yahudilerin çoğunluğu, "şüpheliler"i anti-partizan aramalar sırasında öldürmeye yönelik bu fikişsel temele dayanarak katledilmişlerdi. 101. Yedek Polis Taburu'nun 1942'de konuşlandığı Polonya topraklarında ise şüpheli partizanları öldürmek ile Yahudileri öldürmek arasında basitçe herhangi bir büyük kesişme olmamıştı. En azından, bu birlik için Yahudilerin katledilmesi, partizanların ve "şüpheliler"in öldürülmesine yönelik vahşice telkinlerle açıklanamaz.

Burada bir başka mukayese yapmak uygun olacaktır. *Einsatzgruppen*, Sovyet topraklarına girmeden önce iki aylık bir eğitimden geçmişti. Hazırlıklar arasında bazı SS şöhretlerinin bu birliği zi-

⁴⁷ BA, R 19/305 (*Orpo* şefinin partizanlarla mücadele için 17 Kasım 1941 tarihli yönetmeliği).

yaret ederek yaklaşan “imha savaşı” için yaptıkları “moral konuşmaları” vardı. İşgalin başlamasından dört gün önce, subaylar Reinhard Heydrich ile samimi bir sohbet için Berlin’e çağırılmıştı. Kısacası, bu adamları girişecekleri kitlesel katliama hazırlamak için büyük çaba sarf edilmişti. *Einsatzgruppen*’i 1941 yazında, Sovyet topraklarına girdikten sonra takip eden polis taburları da kendilerini bekleyenler için bir oranda hazırlıktan geçirilmişlerdi. Bunlara ele geçirdikleri komünistlerin infaz edilmesine dair gizli emirle ve sivil nüfusa uygulanacak muameleye dair yönetmelikler hakkında bilgi verilmişti. Bazı tabur komutanları, tıpkı ziyaret sırasında Himmler ve Daluge’nin yaptığı gibi, adamlarına yaptıkları konuşmalarla onlara ilham vermeye çalışmışlardı. Buna kıyasla, tekil olarak 101. Yedek Polis Taburu’nun subayları ve adamları, kendilerini bekleyen ölümcül görev tarafından gafil avlanmışlardı ve şaşkınlığa uğramışlardı.

Özetle, 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları, tıpkı Alman toplumunun geri kalanı gibi, ırkçı ve antisemit propaganda selinde boğulmuştu. Dahası, *Orpo* mensupları hem temel eğitim sürecinde hem de birlik içinde uygulamalı olarak endoktrine edilmişlerdi. Böylesine sürekli bir propagandanın Alman ırkının üstünlüğü gibi genelgeçer düşüncelerin ve Yahudilere yönelik “belirli bir tiksinti”nin yerleşmesinde önemli bir etkisinin olduğu kesindir. Ancak endoktrinasyon kaynaklarının çoğu açıkça yaşlı yedeklere yönelik değildi ve bazı durumlarda bu kaynaklar yedekler için oldukça uygunsuz ve alakasız kalmıştı. Üstelik polisleri Yahudileri bireysel olarak öldürmeye yönelten ve onları özellikle sertleştirmeyi amaçlayan kaynaklar, bugüne ulaşan belgelerin arasında bariz bir şekilde eksiktir. Endoktrinasyonun 101. Yedek Polis Taburu’nun adamlarının bağımsız düşünme yetisini sıfıra indirebildiğine inanabilmek için endoktrinasyon kaynaklarının manipölasyon gücünden oldukça emin olmak gerekir. Bu adamların çoğu, şüphesiz diğer Almanlar

gibi etkilenmiş ve şartlanmış, kendilerinin ırksal üstünlük ile ak-rabalığına ve Yahudilerin aşağılığı ile ötekiliğine dair belirli hislerle donanmış olsa da Yahudilerin açıkça katledilmesi görevine kesin olarak hazır değildi.

İdeolojik endoktrinasyonun yanı sıra, Milgram'ın deneylerinde değinilen; ama tamamen keşfedilmeyen hayati önemdeki bir diğer faktör de gruba uyumlu görünmektir. Tabur Yahudileri katletme emri almıştı; ancak bireylerin hepsi emri yerine getirmemişti. Yine de adamların neredeyse tamamı, en azından başlangıçta, yapmaları gereken şeyden dolayı dehşete ve tiksintiye kapılmış olsa da yüzde 80-90'ı görevi yerine getirmişti. Emir-komuta zincirinden çekilmek, gruba açıkça aykırı davranışlar sergilemek bazı adamlar için hiç mümkün olmamıştı. Bunlar için insanları kurşuna dizmek daha kolay gelmişti.

Peki neden? Öncelikle, emir-komuta zincirinden çekilen ateş etmeyen polisler "pis işi" yoldaşlarına bırakıyorlardı. Bireyler tek tek infazlara katılmasalar da tabur görevi yerine getirmek zorundaydı, bu yüzden infazlara katılmayı reddetmek rahatsız edici kolektif sorumluluktan kaçmak anlamına gelmekteydi. Ateş etmemek, yaban ellerde işgal edilmiş bir toplumun arasında konuşlanan, birbirine çok yakın adamlardan oluşan bir polis birliği ortamında oldukça rahatsız edici olasılıklar olan yalnızlaşmayı, reddedilmeyi, aforoz edilmeyi göze almak demekti. Bu yüzden, bireyin destek bulabilmesinin ve toplumsal bağlantı kurabilmesinin neredeyse hiçbir olanağı kalmayabilirdi.

Bu yalnızlaşma tehdidi, birlikten herhangi birine yöneltilebilecek ahlaki bir suçlama olarak da anlaşılabilmesi olasılığıyla daha da kuvvetlenmekteydi. Ateş etmeyenler bir ihtimalle öyle şeyler yapmak için "fazla iyi" olduğunu ima etmekteydiler. Hepsi olmasa da ateş etmeyen polislerin çoğu, eylemlerinde yoldaşlarına yönelik bu

imayı içgüdüsel olarak saf dışı bırakmaya çalışmıştı. Öldürmek için “fazla iyi” değil, “fazla zayıf” oldukları konusunda ısrarcı olmuşlardı.

Böyle bir tavır kişinin yoldaşlarına duyduğu saygıyı zedelemiyor, aksine “sertliği” üstün bir değer olarak yüceltiyor ve meşrulaştırıyordu. Kaygılı birey açısından, bunun rejimin katilce politikalarına ahlaki bir meydan okuma olarak anlaşılmaması gibi bir avantajı daha vardı. Öte yandan, bunun getirdiği bir sorun ise “zayıf” olmak ile “korkak” olmak arasında pek de büyük bir fark görülmemesiydi. Böyle bir ayrım, Jozefow’da korkak olarak addedilmemek için baştan öne çıkmayan; ama daha sonra görevli olduğu infaz mangasını terk eden adamlardan biri tarafından yapılmıştı. Öldürmeyi denemek için bile için fazla korkak olmak bir şey, yeterince denedikten sonra devam edemeyecek kadar zayıf olmak ise bambaşka bir şeydi.⁴⁸

Burada asıl karanlık olan şey, ateş etmeyen adamların çoğunun aslında çoğunluğun “maço” değerleri onaylaması ve sosyal hayatlarının sağladığı yoldaşlık bağlarını koparmamaya çalışmasıydı. Buna göre silahsız ve savaşmayan erkekler, kadınlar ve çocukları öldürecek kadar “sert” olmak olumlu bir özellikti. Bir yandan vicdanlarının emrettiğiyle, öte yandan da taburun normlarının dayattığı çelişkilerle mücadele etmeye çalışmak ıstırap veren orta yol bulma çabalarına yol açmıştı: Bebeklerin görüldükleri yerde vurulmayıp toplama noktalarına götürülmelerine izin vermek, devriyeler esnasında takımın içinde kaytaranları ihbar edebilecek bir “iş bitirici” yoksa infaz gerçekleştirmemek, Yahudileri infaz yerine getirip ateş etmek ama bilerek ıskalamak. Sadece en sıra dışı olanlar, yoldaşlarından yükselen “zayıflık” alaylarına kayıtsız kalmışlardı ve “adam olmamak”la itham edilmeyi kendilerine yedirebilmişlerdi.⁴⁹

⁴⁸ Bruno, D., HW 2992.

⁴⁹ Gustav, M., G 169.

Bu noktada, John Dower'ın vurguladığı, sürekli propaganda ve endoktrinasyonun sinsi etkileriyle de bağlantılı olan savaş ve ırkçılığın birbirini karşılıklı güçlendirici döngüsünün tamamlandığı yere varıyoruz. Dört bir yana yayılmış ırkçılık ve bunun sonucu olarak Yahudilerin failerle arasında herhangi bir ortak noktasını bırakmayan dışlama, polislerin çoğunluğunun en yakındaki topluluğun (tabur) değerlerine ve daha geniş topluma (Nazi Almanyası) uyum sağlamasını kolaylaştırmıştı. Burada yılların antisemit propagandası (Nazi öncesi antisemitizm ve on yılların keskin Alman milliyetçiliği), savaşın kutuplaştırıcı etkisiyle iç içe geçmişti. Irk olarak üstün Almanlar ve ırk olarak aşağıdaki Yahudiler dikotomisi, Nazi ideolojisinin merkezindeydi ve savaş halinde düşmanlarla dört bir yanı çevrilmiş Almanya imgelemiyse kolayca denk getirilebilmekteydi. Polislerin çoğunun SS endoktrinasyon kitapçıklarındaki Nazi ideolojisinin değişik açılarını benimsedikleri veya anladıkları kuşkuyla ise de, (bir kez daha Drucker'dan alıntı yapmak gerekirse) "zamanının etkilerine," bitmeyen Alman üstünlüğü bağırması ile Yahudi düşmanların aşağılanması ve onlara nefret duyulması için yapılan kışkırtmalara kapalı oldukları da şüphelidir. Nazilerin ırk savaşı çıkartmasına ve yürütmesine, başka hiçbir şey savaşın kendisi kadar yardımcı olmamıştı. İnsanın kendini sorumlu hissettiği topluluktan düşmanı dışlamasının tamamen olağan olduğu savaş zamanlarında, Yahudileri "düşman fikri" veya *Feindbild* içinde sınıflandırmak son derece kolaydı.

Primo Levi'nin son kitabı *The Drowned and the Saved*'de yayımladığı "The Grey Zone" adlı makalesi, Holokost'a dair belki de en engin ve insanı derinden rahatsız eden akistir.⁵⁰ Levi, sınırları belirli

50 Primo Levi, *The Drowned and the Saved* (New York, 1989), 36-69. T.S.N: Bu metindeki alıntıların aktarıldığı Türkçe makale için bkz. Primo Levi, "Gri Bölge," *Boğulanlar, Kurtulanlar* içinde (İstanbul: Can Yayınları, 1996): 30-57.

ayrımara duyduğumuz doğal arzuya rağmen, kampların tarihinin “kurbanlar ve baskıcılar olarak iki ana gruba indirgenemeyeceğini” söylemiştir. “Nasyonal Sosyalizm gibi cehennemi bir sistemin, kurbanlarını azizleştirdiğini kabul etmek aptalca, saçma ve tarihsel açıdan yanlıştır; tam tersine bu sistem onları alçaltır, kendi içinde eritir” diye tutkuyla yazmıştır. Basitleştirilmiş Manikeist fail ve kurban imgelemelerinin arasında kalan “gri bölge”nin sakinlerini tahlil etmenin zamanı artık gelmiştir. Levi, kamplardaki bir grup kurban arasında yayılan “*protekcyja* [yolsuzluk] ve işbirlikçiliğin gri bölgesi”ne odaklanmıştır: Elde ettikleri en ufak ayrıcalıkları bile öteki mahkumlardan kıskançlıkla koruyan alt seviyede işlevsel işbirlikçilerin “fotoğraflık hali”nden canları istediğinde “suçların en kötüsünü işleyebilme” özgürlüğü olan gerçekten ayrıcalıklı *Kapolar* ağına,⁵¹ gaz odaları ve krematoryalarda görev alarak biraz daha fazla yaşamaya çalışan *Sonderkommandoların*⁵² (bu Sonderkommando fikrinin ortaya çıkışı ve bunların kuruluşu Levi’ye göre Nasyonal Sosyalizm’in “en şeytani suçuydu”) korkunç kaderine kadar...

Levi, gri bölgedeki kurbanların davranış biçimlerine odaklanırken, bu bölgenin aynı zamanda failleri de kapsadığını iddia etme cüretini göstermiştir. Birkenau Krematoryası’nın “her gün sürüp giden katliamdaki payı, keyfi, kapris dolu uygulamalarla bezenmiş, ince ince hesaplanmış acımasızlık buluşlarıyla donatılmış” olan SS görevlisi Muhsfeld’i bile “yalnızca bu yönüyle değerlendirmemek gerekirdi.” Gaz odalarında yapılan bir temizlik sırasında mucizevi bir şekilde canlı bulunan on altı yaşındaki kızı gördüğünde, rahatı kaçan Muhsfeld bir an için tereddüt etmişti. Olayın sonunda kızın

51 T.S.N: Toplama kamplarında görevlendirilen Yahudi gardiyanlar için kullanılan tabir.

52 T.S.N: Almanca “özel birim” anlamına gelen bu tabir, toplama kamplarında çeşitli baskılarla gaz odalarında öldürülenlerin cesetlerini toplama görevi verilen Yahudi mahkumlar için kullanılır.

öldürülmesini emretmişti; ancak infaz yerine getirilmeden odayı hızla terk etmişti. Bu “merhamet anı,” 1947’de hak ettiği şekilde asılan Muhsfeld’i “arındırmaya” yetmemiştir. Ancak bu, onu “gri sınırın terör ve yalakalık temelli rejimlerden kaynaklanan bu ikircikli bölgenin en uç noktasına yerleştirebilmiştir.” Levi’nin hem faillerin hem kurbanların dâhil olduğu gri bölge kavramına dikkatle yaklaşmak gerekmektedir. Gri bölgedeki kurban ve failer birbirlerinin aynadaki yansıması değildir. Failler, tıpkı bazı kurbanların faillerin işbirlikçisi olması gibi, (sonradan çoğu failin iddia ettiği üzere) zavallı kurbanlar haline gelmemiştir. Fail ve kurban arasındaki ilişki simetrik değildir. İki tarafın yapabileceği seçimler bütünüyle farklıdır.

Yine de Levi’nin gri bölge kavramı 101. Yedek Polis Taburu için oldukça uygun gözükmektedir. Taburda gri bölgenin “sınırının en ucuna” yaklaşan yeterince adam kesinlikle mevcuttur. Akıllara, adamlarını ilk başta Minsk’teki katliama katılmasınlar diye apar topar oradan çıkartan; fakat daha sonra cinayetten keyif almayı öğrenen Teğmen Gnade gelmektedir. Jozefow’un dışındaki ormanda dehşete düşen; ancak zamanla çok sayıda infazın ve “Yahudi avı”nın sıradan gönüllülerine dönüşen adamlar da Teğmen Gnade ile benzer şeyleri yaşamışlardır. Tıpkı Muhsfeld gibi, bunlar da o kısa süren “merhamet anı”nı tecrübe etmiştir; ancak bu onları arındırmaya yetmemiştir. Gri bölgenin öteki tarafındaki sınır noktasında, taburun katilce harekâtlarına karşı sesi en çok çıkan Teğmen Buchmann bile bir kez bocalamıştır. Koruyucusu Binbaşı Trapp’ın yokluğunda, Lukow Güvenlik Polisi’nden aldığı emirlerle, Hamburg’a geri gönderilmesinden kısa bir süre önce adamlarına bir katliamda liderlik etmiştir. Faillerin gri bölgesinin tam ortasında, “çocuklar gibi ağlar-ken” adamlarını Yahudileri kesmeye gönderen Trapp’ın zavallı görüntüsü ve bedeni aklının istediği korkunç işlere isyan eden yatalak Yüzbaşı Hoffmann bulunmaktadır.

Elbette herhangi bir insanın davranışları oldukça karmaşık olgulardır ve bunları “açıklamaya” yeltenen tarihçi de belirli bir kibre müsamaha göstermektedir. Neredeyse 500 kişinin bulaştığı bir olayda, bu kişilerin kolektif davranışlarını genel olarak açıklamaya çalışmak daha da tehlikeli bir iştir. Öyleyse nasıl bir sonuca varmalıyız? 101. Yedek Polis Taburu’nun hikâyesi, okuyanların çoğunda ciddi rahatsızlık yaratmaktadır. Bu sıradan adamlar öyküsü, bütün insanların öyküsü değildir. Yedek polislerin seçim yapması gerekmiştir, bunların çoğu da korkunç şeyler yapmıştır. Ancak katiller, o durumda kim olsa aynı şeyi yapacak olması fikrine dayanarak suçlarından arındırılamazlar. Bunların arasında dahi, bazıları öldürmeyi reddetmiştir, bazıları da öldürmeyi bırakmıştır. İnsanın sorumluluğu nihayetinde bireysel bir meseledir.

Ancak, 101. Yedek Polis Taburu’nun kolektif davranışlarının aynı zamanda son derece rahatsız edici yansımaları bulunmaktadır. Irkçılık geleneklerinden etkilenmekte olan, savaşın ve savaş tehdidinin kuşatıcı mantığına yakalanan çok sayıda toplum vardır. Dört bir yanda, toplumsal olan, insanları otoriteyi sayması ve ona itaat etmesi için şartlamaktadır ve başka türlü bir işlev de göstermemektedir. Dört bir yanda, kişiler kariyerlerinde ilerlemek istemektedirler. Bütün modern toplumlarda, hayatın karmaşıklığı ile bundan kaynaklanan bürokratikleşme ve uzmanlaşma, resmi politikaların uygulanma süreçlerindeki bireysel sorumluluğun önemini azaltmaktadır. Neredeyse bütün toplumsal kolektiviteler, grup ve birey davranışı üzerinde son derece ciddi baskılar oluşturmakta ve ahlaki kuralları belirlemektedir. Eğer 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları o koşullar altında katil olabildilerse, başka kimler olamazdı ki?

Sonsöz¹

Sıradan Adamlar, 1992’de ilk kez yayımlandığından beri, hem aynı konuyu, Holokost’un faili olmuş “sıradan” Almanların motivasyonlarını çalışan hem de kendi eserlerinin bir bölümünü aynı Holokost katilleri grubuna dair aynı belgeleri (101. Yedek Polis Taburu’nun savaş sonrası adli sorguları) araştırarak yazmayı seçmiş bir başka yazar, Daniel Jonah Goldhagen tarafından durmaksızın incelendi ve eleştirildi.² Farklı araştırmacıların aynı kaynaklara farklı sorular sorarak ve farklı yöntemler uygulayarak farklı yorumlara varması el-

- 1 Thodore Raphael, Michael Marrus, Saul Friedlander, Lawrence Langer, Aaron Asher, E. Wayne Carp ve Mark Jensen’e sonsöz metnini geliştirmem için bana sundukları değerli önerileri için teşekkür ederim. Geriye kalan sorunlar benim sorumluluğumdur.
- 2 Daniel Jonah Goldhagen, “The Evil of Banality,” *New Republic* (13 ve 20 Haziran 1992): 49-52; *Hitler’s Willing Executioners: Ordinary Germans and the Holocaust* (New York, 1996). Ayrıca şu metinlerde çalışmamı yorumlayan 30 adet dipnot bulundurmaktadır: Daniel Jonah Goldhagen, “A Reply to My Critics: Motives, Causes, and Alibis,” *New Republic* (23 Aralık 1996): 37-45; “Letter to the Editor,” *New Republic* (10 Şubat 1997): 4-5. Daniel Jonah Goldhagen, Hamburg’daki Staatsanwaltschaft kayıtlarındaki araştırmasına, oradaki çalışmamı Mayıs 1989’da tamamlamamdan birkaç ay sonra başlamıştır. 101. Yedek Polis Taburu konusundaki çalışmamdan en geç 1989 sonbaharında haberdar olmuştur. Ben de Goldhagen’ın çalışmasını eleştirdim: Christopher R. Browning, “Daniel Goldhagen’s *Willing Executioners*,” *History & Memory*, 8/1 (1996): 88-108; “Human Nature, Culture, and the Holocaust,” *Chronicle of Higher Education* (18 Ekim 1996), A72. Gerçi Amerika Birleşik Devletleri Holokost Anma Müzesi’nin Aralık 1993’teki açılışında gerçekleşen akademik sempozyumda görüşlerimizi paylaştığımızda bu makaleler henüz yayınlanmamıştı.

bette sıra dışı değildir. Ancak farklılıkların bu kadar hasmane sunulması bu kadar gürültü ile vurgulandığı nadirdir. Ayrıca akademik ihtilafların tarafların birinin eserini uluslararası çok satanlar arasına sokması ve coşkulu olumlu eleştirilerden gaddarca olumsuz eleştirilere kadar sayısız eleştirinin yapılmasına yol açması da nadirdir.³ Profesör Goldhagen, çalışmamı öyle çok eleştirdi ki, en sonunda kendisi hedef tahtasına kondu. Kısacası Goldhagen'in bu kitaba eleştirisi ve kendi çalışmalarının etrafındaki ihtilaf *Sıradan Adamlar*'ın takip eden baskılarında retrospektif bir "sonsöz"ün yazılmasına yol açtı.⁴

Goldhagen ve ben bazı konularda anlaşıyoruz: Birincisi, çeşitli sayıda "sıradan" Alman'ın Yahudilerin katledilmesine katılması ve ikincisi, bu konuda gösterdikleri yüksek düzeydeki gönüllülük. Katillerin büyük çoğunluğu özel olarak değil, Alman toplumunun bir arakesitinden rastgele seçilmişti ve reddetmenin ciddi cezalara yol açacağı tehdidiyle zorlandıkları için öldürmemişlerdi. Ancak bu bulgular Holokost çalışmaları için yeni değildir. Bunlar Raul Hilberg'in 1961 tarihli tumturaklı ve çığır açıcı çalışması *The Destruction of European Jews*'in sonuçlarıydı. Failler "ahlaki gelişimleri açısından nüfusun kalanından farklı değillerdi. Alman fail Almanların özel bir türü değildi." Failler "Alman nüfusunun göz kamaştırıcı

3 *Hitler's Willing Executioners* kitabına cevapları içeren en az iki antolojik eser 1998 itibarıyla ortaya çıkmıştı: Julius H. Schoeps (ed.), *Ein Volk von Mördern?* (Hamburg, 1996) ve Franklin H. Littell (ed.) *Hyping the Holocaust: Scholars Answer the Holocaust* (Merion Station, Pa., 1997). Anlaşılan yenileri de yoldadır. *Hitler's Willing Executioners*'in zamana direnen ve ayrıntılı iki eleştirisi şunlardır: Ruth Bettina Birn, "Revising the Holocaust," *Historical Journal*, 40/1 (1997): 195-215; Norman Finkelstein, "Daniel Goldhagen's 'Crazy' Thesis: A Critique of *Hitler's Willing Executioners*," *New Left Review*, 224 (1997): 39-87. Bir başka oldukça detaylı eleştiri ise şudur: Dieter Pohl, "Die Holocaust-Forschung und Goldhagen's Thesen," *Vierteljahrsheft Für Zeitgeschichte*, 45/1 (1997): 1-48.

4 T.S.N: Bu sonsöz, kitabın 1998 baskısında yazılmıştır.

bir arakesiti”ni temsil ediyorlardı ve imha makinesi “örgütlü Alman toplumunun bütününden yapısal olarak farksızdı.”⁵ Silahsız sivilleri öldürmeyi reddeden herhangi bir Alman’ın ciddi cezalarla karşılaştığı tek bir örneğin olmadığını gösterenler ise Alman araştırmacı Herbert Jager⁶ ve 1960’ların Alman savcılarıydı. Goldhagen, bu konuda Jager’i ve Alman savcılarını alıntılarlamaktadır; ancak Hilberg’i tamamen göz ardı etmektedir.

Holokost konusunda yazarken yaptığımız farklı vurguların ve bu alanda çalışmış diğer araştırmacılara dair farklı tavırlarımız dışında, Goldhagen ve ben tarihsel yorumlamanın özellikle iki alanında anlaşıyoruz. İlki, Nasyonal Sosyalist dönem dâhil olmak üzere Alman tarihinde antisemitizmin rolüne dair farklı çözümlemelerimizdir. İkincisi ise Holokost’ta katil olmuş “sıradan” Almanların motivasyonlarına dair farklı çözümlemelerimizdir. Bu iki konuyu uzunca tartışmak istiyorum.

Daniel Goldhagen, kitabı *Hitler’s Willing Executioners*’de, antisemitizmin Nazi öncesi Almanya’da “sivil toplumun düşünsel hayatına öyle ya da böyle hükmettiğini”⁷ ve Almanların Hitler’i iktidara “seçtiğinde” “antisemitizmin Nazi Partisi’nin dünya görüşünde, programında ve retorisindeki merkeziliğinin (...) Alman kültürünün duygularının yansıması”⁸ olduğunu iddia etti. Zira Hitler ve Almanların Yahudilere dair “tek bir fikri” vardı; “zaten var olan ve üstü kapatılmış” antisemitizmi “açığa çıkarıp” Holokost’u gerçekleştirmek.⁹

5 Raul Hilberg, *The Destruction of the European Jews* (New York, 1985): 101, 994.

6 Herbert Jager, *Verbrechen unter totalitärer Herrschaft* (Frankfurt/M., 1982): 81-82, 95-122, 158-60.

7 Goldhagen, *Hitler’s Willing Executioners*, 106

8 *a.g.e.*, 85.

9 *a.g.e.*, 399, 443.

Goldhagen, Nazi rejiminin Almanlara hep yapmak istediklerine izin verdiğine veya cesaretlendirdiğine ve Alman tavır ve davranışlarını yalnızca 1933 sonrasında şekillendirmediklerine dair görüşünü desteklemek için, antisemitizm çalışmaları için yeni olduğunu öne sürdüğü bir tez formüle etti. Antisemitizm “belirli bir toplumda ortaya çıkmaz, yok olmaz ve yeniden ortaya çıkmaz. Hep vardır, sadece daha az veya çok görünür hale gelir.” Antisemitizmin kendisi değil; ancak “ifade”si değişen koşullara göre “azalır ya da artar.”¹⁰

Goldhagen’ın bu derinden devamlılık ve yüzeysel değişkenlik tablosu 1945 sonrası birden değişir. Holokost katillerinin tek ve yerli motivasyonu olan yaygın ve kalıcı imhacı Alman antisemitizmi aniden kaybolur. Yeniden eğitim, toplumsal iletişimde değişiklik, antisemit ifadeyi yasaklayan yasal ve kurumsal uygulamaların yokluğuyla, yüzyıllardır antisemitizm tarafından ele geçirilmiş Alman kültürü bir anda dönüşür.¹¹ Bize anlatılan, şimdi Almanların tıpkı bizim gibi olduklarıdır.

Antisemitizmin, 1945 öncesi Alman siyasi kültürünün çok önemli bir veçhesi olması, ancak Alman siyasi kültürünün bugün derinlemesine farklı ve çarpıcı olarak daha az antisemit olması benim de rahatça destekleyebileceğim iki önermedir. Fakat genel olarak Alman siyasi kültürü ve özel olarak antisemitizm, Goldhagen’ın öne sürdüğü gibi 1945 sonrası eğitimde, kamusal iletişimde, hukukta ve yapısal düzenlemelerde yapılan değişikliklerle dönüştürülebiliyorsa, bana değişimin 1945 öncesi birkaç on yılda ve özellikle Nazi yönetimi altında geçen 12 yılda gerçekleştirilebilmesi ihtimali de aynı derecede olası geliyor.

Goldhagen, sonraki bölümlerde kullanmasa da çalışmasının giriş bölümünde antisemitizmin üç boyutlu bir analizi için kullanışlı

¹⁰ *a.g.e.*, 39-43.

¹¹ *a.g.e.*, 582n38, 593, 594n53.

bir model sunmuştur. Goldhagen'e göre, antisemitizm Yahudilerin sözde olumsuz karakterinin varsayılan kaynaklarına veya sebeplerine (örneğin ırk, din, kültür ya da çevre) göre farklılık gösterir. Antisemitizm, antisemitin ilgisinin veya önceliğinin derecesine veya onun için ne kadar önemli olduğuna göre farklılaşır. Tehdidin seviyesine veya antisemitin kendini ne kadar tehlikede hissettiğine göre de değişir.¹² Bu türden bir antisemitizm, varsayılan Yahudi tehdidine dair teşhislerde çeşitlenebilir. Önceliğinin ve yoğunluğunun devamlılığı, yalnızca bu veçhelerinden herhangi birinin veya tümünün değişimiyle zaman içinde değişebileceğini değil, sonsuz sayıda çeşitlilikte zuhur edebileceğini gösterir. Almanya gibi tek bir ülkeden bahsederken dahi antisemitizmin yerine antisemitizmlerden bahsetmek ve daha çoğul konuşmamız ve düşünmemiz gerekir.

Ancak Goldhagen'ın kullandığı esas kavram tam tersi bir etki üretmektedir. Almanya'da antisemitizmin ortaya çıkan bütün tezahürlerini tek bir başlık altında toplayarak bütün farklılaşmaları siler. Goldhagen'ın modeline göre amaç, önceliğe ve yoğunluğa göre farklılaşmasına rağmen, Yahudileri farklı algılayan ve bu farklılığı iletişim, asimilasyon, göç ya da yok etme gibi yolların hangisiyle olursa olsun ortadan kalkması gereken bir olumsuzluk olarak gören bütün Almanlar "imhacı" antisemitler olarak sınıflandırılırlar. Var olan böylesi farklılıklar, Goldhagen'a göre her şart altında önemsizdir; imhacı çözümlerin çeşitlemeleri imha olarak "nüksetmeye meyyaldir."¹³ Goldhagen, bu tür bir yaklaşımı kullanarak Almanya'daki çeşitli antisemit tezahürlerden bunda hiç sorun görmeden uzaklaşır ve imhacılık şeklinde nükseden, organik bir habislik özelliği gösteren tek bir "imhacı Alman antisemitizm"ine varır. Böylece bütün Almanya Nihai Çözüm'ün gerekliliği ve adilliği konusunda Hitler'le "hemfikir" olmuştur.

¹² *a.g.e.*, 35-36.

¹³ *a.g.e.*, 444.

Eğer Goldhagen'ın asıl kullandığı kavram yerine önerdiği analitik modeli kullanırsak, Alman siyasi kültüründeki değişik antisemitizm tipleri ve Holokost'taki rolleri için ne diyebiliriz? Ve nereden başlamalıyız?

19. yüzyıl Alman tarihinden veya daha açıkça Almanya'nın var sayılan "özel yolu," yani *Sonderweg*'in değişik yorumlarıyla başlayalım. Geleneksel toplumsal/yapısal yaklaşıma göre, Almanya'da başarısızlığa uğrayan 1848 Liberal Devrimi aynı anda ilerleyen siyasi ve ekonomik modernleşmeyi rayından çıkarmıştır. Bundan sonra, cesareti kırılmış orta sınıflar, hızlı ekonomik modernleşmeyle savuşturulur, kendi devrimci çabaları ile gerçekleştiremedikleri ulusal birleşmeyle mutlu olur ve nihayetinde yükselen "sosyal emperyalizm" aracılığıyla manipüle edilir iken, pre-kapitalist Alman seçkinleri otokratik bir siyasi sistem içinde ayrıcalıklarını korumuşlardır.¹⁴ Kültürel/ideolojik yaklaşıma göre, bazı Alman aydınlarının Aydınlanma'yı eksik ve bozuk bir şekilde kabul etmesini, giderek çözülen ve varlığı tehdit altına giren geleneksel dünyaya dair karamsarlığın takip etmesi, bir taraftan liberal-demokratik değer ve geleneklerin devamlı olarak reddedilmesine, öte yandan modernitenin (çağdaş teknoloji ve araçsal akıl gibi) çeşitli veçheleriyle seçici bir uzlaşıya yol açmıştır ve Jeffrey Herf'in Almanlara özgü "tepkisel modernizm" dediği şeyi üretmiştir.¹⁵ John Weiss ve Daniel Goldhagen'ın

14 Hans-Ulrich Wehler, *The German Empire* (Leamington Spa, 1985); James Retallack, "Social History with a Vengeance? Some Reactions to H-U Wehler's 'Das Kaiserreich,'" *German Studies Review*, 7/3 (1984): 423-50; Roger Fletcher, "Recent Developments in West German Historiography: The Bielefeld School and Its Critics," *German Studies Review*, 7/3 (1984): 451-80.

15 George Mosse, *The Crisis of German Ideology* (New York, 1964); Fritz Stern, *The Politics of Cultural Despair* (Berkeley, 1961); Jeffrey Herf, *Reactionary Modernism: Technology, Culture and Politics in Weimar and the Third Reich* (Cambridge, 1984) ve "Reactionary Modernism Reconsidered: Modernity, the West and the Nazis," Zeev Sternhell (ed.), *The Intel-*

temsil ettiği üçüncü yaklaşım, antisemitizmin yayılışı ve bulaşıcılığı açısından tekil bir Alman *Sonderweg*'i ortaya koyar. Ancak Weiss, bu tabloyu Goldhagen'a göre daha küçük bir kalemle çizer ve Alman antisemitizminin 19. yüzyıldaki popülist siyasi hareketler ile siyasi ve akademik seçkinler arasındaki yerini belirlerken dikkatlidir.¹⁶

Bence Shulamit Volkov'un 19. yüzyıl sonlarındaki Alman antisemitizmini bir "kültürel kod" olarak yorumlaması bu farklı; ama birbirini tamamen dışlamayan Alman *Sonderweg*'i görüşlerinin önemli yanlarının takdire şayan bir sentezidir.¹⁷ Gayriliberal bir siyasi sistemi domine ederken, bir yandan da öncü rollerinin modernleşmenin getirdiği değişimler tarafından giderek daha çok tehdit edildiğini hisseden Alman muhafazakârları tehdit olarak gördükleri her şeyi antisemitizm ile ilişkilendirmekteydi: Liberalizm, demokrasi, sosyalizm, enternasyonalizm, kapitalizm ve kültürel deneycilik. Kendini antisemit olarak niteleyen biri aynı zamanda bir otoriteryen, milliyetçi, emperyalist, korumacı, korporatist ve kültürel olarak gelenekçi olmalıydı. Volkov'a göre, "Antisemitizm artık muhafazakârların savunduğu her şeyle yakından alakalı hale gelmişti. Gitgide modernizm karşıtlıklarından ayrılması olanaksız bir hale bürünmüştü." Yine de muhafazakârlar, antisemitizm meselesini popülist, tek siyaseti antisemitizm olan partilerden devralsalar, destek olarak sözde bilimsel ve Sosyal Darwinist ırkçı düşünceyi kullansalar da, savundukları şeyin bir savunma veya tepki olarak kendine özgü modern bir dokusu vardı (tıpkı eşzamanlı olarak deniz gücünün kurulmasını kabullendikleri gibi).

lectual Revolt against Liberal Democracy, 1870-1945 içinde (Kudüs: Israel Academy of Sciences and Humanities, (1996): 131-158.

16 John Weiss, *Ideology of Death: Why the Holocaust Happened in Germany* (Chicago, 1996).

17 Shulamit Volkov, "Anti-Semitism as a Cultural Code," *Leo Baeck Institute Yearbook*, 23 (1978): 25-46. Ayrıca bkz. Peter Pulzer, *The Rise of Political Antisemitism in Germany and Austria* (Londra, 1964).

Yeni yüzyıla girilirken giderek ırkçılaşılan Alman antisemitizmi muhafazakâr siyasi platformun ayrılmaz bir parçası olmuştu ve üniversitelere derinlemesine sızmıştı. Fransa, Britanya ve Amerika Birleşik Devletleri gibi Batı demokrasilerinde olduğundan daha çok siyasallaşmıştı ve kurumsallaşmıştı. Ancak bu, geç 19. yüzyıl Alman antisemitizminin siyasete ve fikir hayatına egemen olduğu anlamına gelmez. Muhafazakârlar, tek siyaseti antisemitizm olan partilerle birlikte azınlıklardır. 1870’lerde Prusya *Landtag*’ında [Eyalet Meclisi] Katoliklere yönelik ve 1880’lerde sosyalistlere yönelik ayrımcı yasalar çıkartanlar çoğunlukta olsalar da bu, nüfusun yüzde 1’inden azını oluşturan ve Almanların düşmanca takıntılarla kendilerine karşı birleşmesi halinde kendini savunma imkânı pek olmayan Yahudilerin özgürleşmesini engellemedi. Eğer sol, sağın antisemitizmine karşı bir *filosemitizm* [Yahudiseverlik] göstermediyse, bunun asıl sebebi, kendisinin antisemit olması değil, antisemitizmin solun kendi sınıf analizine uyan bir mesele olmamasıydı.

Açıkça antisemit olan muhafazakârlar için bile Yahudi meselesi pek çok meseleden sadece biriydi. Yahudileri, örneğin yurtdışındaki Üçlü İtilaf (Çarlık Rusyası, Fransa ve Britanya) veya yurtiçindeki sosyal demokrasiden daha büyük bir tehdit olarak gördüklerini söylemek ciddi bir çarpıtma olur. Eğer antisemitizm muhafazakârlar için bile ne öncelikli bir mesele ne de en ciddi tehdit değilse, Alman toplumunun kalanı için ne kadar önemliydi? Richard Levy’nin yazdığı gibi, “[Yahudilerin] sıklıkla çoğu Almanın çok az ilgilendiği bir mesele olduğunu söylemek ikna edici bir önerme olur. Yahudileri 19. ve 20. yüzyıl Alman tarihinin merkezine yerleştirmek oldukça verimsiz bir stratejidir.”¹⁸

Yahudiler, bazı Almanlar için tabii ki en elzem sorun ve en büyük korku kaynağıydı. Alman muhafazakârlarının yüzyılın başında-

18 History of Anti-Semitism List, 5.15.96.

ki antisemitizmler, Gavin Kangmuir'in "zenofobik" [yabancılardan korkan] antisemitizm kavramına çok uygundur: Yahudi azınlığın gerçekliğine uymayan birtakım savlardan ve daha çok antisemitlerin yüzleşemedikleri ve yüzleşemedikleri sembolleştirilmiş çeşitli tehditlerden oluşan negatif bir önyargı.¹⁹ Langmuir, "zenofobik" antisemitizmin, fantastik veya "hayalci" antisemitizmin ya da Saul Friedlander'in yakın zamanda "kurtarıcı" antisemitizm²⁰ değdiği şeyin gelişimi için uygun ortam oluşturduğundan da bahseder. Almanya'nın zenofobik antisemitizmi, siyasi atmosferin bir bölümünün önemli bir parçası olmuşsa da "kurtarıcı" antisemitler ve Aryan kanını kirletmekten Marxist devrim ve plütokratik demokrasinin ikili tehdidi ile dünyayı ele geçirmeye çalışan Yahudi komplosuna uzanan hayali suçlamaları kıyıda köşede kalmış olgulardı.

Almanya'da, 1912-1929 arasında sağın *Reichstag*'ın kontrolünü yitirmesi, askeri yenilgi, devrim, kontrolsüz enflasyon ve ekonomik yıkım gibi birbiri ardına yaşanan travmatik olaylar Alman siyasetini dönüştürmüştü. Sağ, merkez siyaseti yıkmak pahasına merkezde Yeni Sağ denen radikallerin omuzlarında gelenekçileri, yani Eski Sağ'ı yıkmak pahasına yükseldi. Hayalci antisemitizm, uçlardaki bir fenomen olmaktan çıkıp 1932 yazında Almanya'nın en büyük siyasi partisi, altı ay sonra da iktidar olan bir hareketin merkezi fikri olacak kadar büyüdü.

Tek başına bu olgu dahi Alman tarihini ve Alman antisemitizmini Avrupa'nın herhangi başka bir ülkesindeki muadillerinden farklı bir yere koyar. Fakat bunu bile bir bütünsellik içinde ele al-

¹⁹ Gavin Langmuir, "Prolegomena to Any Present Analysis of Hostility Against the Jews", Michael Marrus (ed.), *The Nazi Holocaust Cilt-II* (Westport, Conn., 1989): 133-171, özellikle 150-154 ve "From Anti-Judaism to Anti-Semitism," *History, Religion, and Antisemitism* (Berkeley, 1990): 275-305, özellikle 289-97.

²⁰ Saul Friedlander, *Nazi Germany and the Jews* (New York, 1997): 73-112.

mak gerekir. Naziler serbest seçimlerde, sosyalist ve komünistlerin toplamından daha az olan yüzde 37 oydan fazlasını hiçbir zaman alamadılar. Daniel Goldhagen, "bireylerin" tekil meselelere dair tavırlarının, verdikleri oylardan yola çıkarak anlaşılamayacağını" hatırlatırken haklıdır.²¹ Ancak bununla alakalı yorumunda ekonomik sebeplerle Sosyal Demokrat Parti'ye oy veren çok sayıda Alman'ın Yahudiler konusunda Hitler ve Nazilerle aynı fikirde olduğunu iddia ederken haklı olması pek olası değildir. Kanıtlayamasam da Nazi Partisi'ne antisemitizmden başka sebeplerle oy veren Almanların, antisemitizmi elzem görüp Nazi Partisi'nden başka bir partiye oy verenlerden daha çok olduğuna dair ciddi bir şüpheye sahibim. Ne seçim sonuçları ne de sonuçlara dair yapılabilecek mantıklı yorumlar, Almanların büyük çoğunluğunun 1932'de Hitler'le Yahudiler hakkında "hemfikir olduğunu" veya "partinin dünya görüşü, programı ve retorğinde antisemitizmin merkeziliğinin (...) Alman kültürünün hissiyatını yansıttığını" göstermiyor.²²

1933 itibariyle, Goldhagen'ın Alman antisemitizminin 1945 sonrası tasfiye edilmesine yaradığını söylediği eğitim, kamusal iletişim, hukuk ve kurumsal düzenlemeler gibi faktörler, karşı yönde ve elbette savaş sonrası dönemde olduğundan daha güçlü bir şekilde, antisemitizmin Almanlar arasında pekişmesine hizmet ediyordu. Bunun, özellikle Hitler ve rejimin ekonomik ve dış politika başarıları düşünülürse, önemli bir etkisi olduğundan şüphe edilebilir mi? William Allen Sheridan'ın vardığı kısa ve öz sonuca göre, Northeim gibi oldukça Nazileşmiş olan bir şehirde bile çoğu insan, "Nazizm'e çekildiği için antisemitizme çekiliyordu; tersi söz konusu değildi."²³ Dahası, Goldhagen'ın tekrar tekrar atıfta bulunduğu 1936 Sopade

21 Goldhagen, "Reply to My Critics," 41.

22 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 85, 399.

23 William Allen Sheridan, *The Nazi Seizure of Power* (New York, 1984): 84.

(Sosyal Demokrat Parti) Raporu da “antisemitizmin şüphesiz toplumun genelinde kök saldığını ve (...) antisemit psikozun düşünceli kişileri, hatta yoldaşlarımızı bile etkilediğini”²⁴ söylüyordu ve bu, Alman tavrında Nazilerin iktidarı ele geçirdikleri 1933 öncesine değil, bu tarihten sonra yaşanan değişimin kanıtıydı.

Ancak 1933 sonrası dönemde bile çoğul halde bulunan Alman antisemitizmlerinden bahsetmek daha doğrudur. Parti içinde Yahudileri müthiş ve merkezi bir ırk tehdidi olarak gören Almanlar bulunmaktaydı. Fakat Nazi hareketinin sıkı “hayalci” veya “kurtarıcı” antisemitleri, tarzları ve tercih ettikleri müdahale açısından farklılaşmaktaydılar. Siyasi spektrumun bir ucunda SA ve Streicher türü pogromcular; öteki ucunda, Werner Best biyografisinde Ulrich Herbert’in betimlediği sakın ve planlı, daha sistematik; ama daha ruhsuz bir zulmü savunan entelektüel antisemitler vardı.²⁵

Hitler’in muhafazakâr müttefikleri, karşı devrimin ve ulusal yenilenmenin bir parçası olarak özgürlüklerin geri alınmasını ve ayrımcılığı tercih etmekteydi. Bunlar Alman yaşamındaki sözde “ölçsüz” Yahudi etkisini sona erdirmeyi amaçlıyorlardı. Ancak işçi sendikalarının, Marxist partilerin ve parlamenter demokrasinin dağıtılması veya yeniden silahlanma ve Almanya’nın dünya gücü olarak konumunun yeniden tesisinin yanında bu pek de büyük bir öncelik değildi. Mütemadiyen değil; ancak çoğunlukla ırksal antisemitizmin dilinden konuşuyorlardı. Başkan Hindenburg gibi bazıları anavatana hizmetleriyle kendini kanıtlamış Yahudiler için ve kilise de tabii ki Hristiyanlığa ihtida etmiş Yahudilere ayrıcalık tanınmasını istiyordu. Bence, muhafazakârlara kalsa 1933-34’te uygulanan ve Yahudileri sivil ve askeri hizmetten, meslek ve kültür hayatından uzaklaştıran ilk ayrımcı önlemlerden ötesine gidilmeyecekti.

²⁴ Goldhagen, “Reply to My Critics,” 41.

²⁵ Ulrich Herbert, *Best: Biographische Studien über Radikalismus, Weltanschauung und Vernunft 1903-1989* (Bonn, 1996).

Muhafazakârların yeterli önlem olarak gördüğü şey Naziler için sadece ilk adımlardı. Naziler muhafazakârlarla aralarındaki mesafeyi muhafazakârlardan daha iyi anlamaktaydı. Muhafazakârlar, demokrasinin yıkımında ilk Yahudi karşıtı önlemlerdeki kadar suç ortağı olsalar da, Yahudilere yapılan zulmün aşırılışmasına muhalefet edemiyorlardı, tıpkı başkalarından esirgedikleri hakları diktatörlükten talep edemedikleri gibi. Bir yandan, iktidara gelmesine yardım ettikleri Nazilerin kendi ayrıcalık ve iktidarlarını hızla ellerinden almasına ağıt yakarken, birkaç istisna dışında, Yahudilerin kaderinden kahr ve pişmanlık duymadılar. Nazilerin muhafazakâr müttefiklerinin Hitler'le hemfikir olmadıklarını öne sürmek, muhafazakârların davranışlarının aşağılık olduğunu ve sorumluluklarını değerlendirmeden azade tutmak istemek değildir. Daha önce söylediğim gibi, zenofobik antisemitizm, hayalci antisemitizmin gelişmesi için uygun ortam hazırlamıştı.

1930'ların Alman nüfusunun büyük çoğunluğu için ne söylenebilir? Alman nüfusunun çoğunluğu Nazilerin antisemitizm dalgasına kapılmış mıydı? Bu konuda şaşırtıcı bir konsensüse ulaşmış olan Ian Kershaw, Otto Dov Kulka ve David Bankier gibi tarihçilerin detaylı çalışmalarına göre sadece bir kısmı kapılmıştı.²⁶ Üç tarih-

26 Ian Kershaw, "The Persecution of the Jews and German Public Opinion in the Third Reich," *Leo Baeck Institute Yearbook*, 26 (1981): 261-89; *Popular Opinion and Political Dissent in the Third Reich: Bavaria 1933-1945* (Oxford, 1983); *The Hitler "Myth": Image and Reality in the Third Reich* (Oxford, 1987); "German Popular Opinion and the 'Jewish Question': 1933-1943: Some Further Reflections," *Die Juden im Nationalsozialistischen Deutschland: 1933-1943* (Tübingen, 1986): 365-85; Otto Dov Kulka, "'Public Opinion' in Nazi Germany and the 'Jewish Question,'" *Jerusalem Quarterly*, 25 (1982): 121-44 ve 26 (1982): 34-45; Otto Dov Kulka ve Aaron Rodrigue, "The German Population and the Jews in the Third Reich: Recent Publications and Trends in Research on German Society and the 'Jewish Question,'" *Yad Vashem Studies* 16 (1984): 421-35; David Bankier, "The Germans and the Holocaust: What Did They Know," *Yad Vashem Studies* 20 (1990): 69-98; *The Germans and the Final Solution:*

çi, 1933-39 döneminde parti aktivistleri arasında antisemitizmi bir öncelik olarak gören bir azınlık ile öyle görmeyen Alman nüfusunun çoğunluğunu ayrı tutar. Aktivistlerden başka, genel nüfusun çoğunluğu antisemit önlemler için gürültü çıkarmıyordu ve baskı oluşturmuyordu. Ancak Saul Friedlander'in "aktivistler"e kıyasla "seyredenler" olarak betimlediği "sıradan Almanların çoğunluğu," rejimin 1933'te özgürlükleri kaldırarak Yahudileri kamu hizmetinden uzaklaştırılmasını, 1935'te Yahudileri kamusal hayattan dışlamasını ve 1938-39'da Yahudilerin mallarına el konulmasını tamamlamasını sağlayan hukuki önlemleri yine de kabul etti.²⁷ Yine de Alman Yahudilerine yapılan hukuki zulmü onaylayan bu çoğunluk, parti radikallerinin aynı Yahudilere yönelik holiganca şiddetine karşı eleştireldi. 1933 boykotu, 1935 vandallığı, hepsinin ötesinde Kasım 1938 *Kristallnacht* [Kristal Gece] Pogromu Alman nüfusunun çoğunluğunda olumsuz bir karşılık buldu.

Ancak en önemlisi, Yahudi azınlıkla genel nüfus arasında açılan uçurumdu. Çoğunluk, gürültücü ve şedit antisemitlerin peşine takılmazken, Yahudilerin kaderine karşı giderek "kayıtsızlaştı," "pasifleşti" ve "ilgisizleşti." Antisemit önlemler, nizami ve hukuka uygun uygulandığında iki sebeple geniş kabul gördü. Önlemlerin çoğu, Almanlarının çoğunun rahatsız edici bulduğu şiddetin bitirilebileceğine dair ümidin sürdürülebilmesini sağlıyordu ve Almanların çoğu, Yahudilerin Alman toplumundaki rollerinin sınırlandırılabilmesini,

Public Opinion Under Nazism (Oxford, 1992). Ayrıca bkz. Marlis Steinert, *Hitler's War and the Germans* (Athens, Ohio, 1977); Walter Laqueur, "The German People and the Destruction of the European Jews," *Central European History* 6/2 (1973): 167-91; Sarah Gordon, *Hitler, Germans, and the Jewish Question* (Princeton, 1984); Robert Gellately, *The Gestapo and German Society: Enforcing Racial Policy, 1933-1945* (Oxford, 1990). Karşılaştırma için bkz. Michael Kater, "Everyday Anti-Semitism in Prewar Nazi Germany," *Yad Vashem Studies* (1984): 129-59.

27 Friedlander, *Nazi Germany and the Jews*, 298, 327-28.

hatta sona ermesini artık kabullenmişti. Bu, rejimin büyük başarılarından biriydi; ancak “sıradan Almanlar”ın çoğunun Avrupa Yahudilerinin yok edilmesine onay vermesi veya katılması yani 1938’in “seyirciler”inin 1941-42’nin soykırımcı katilleri olması ihtimalini yaratmıyordu.

Kershaw, Kulka ve Bankier, savaş yıllarına dair bazı meselelerde anlaşamaları da, “gerçek inananlar”ın antisemitizminin nüfusun genelini antisemitizmiyle tıpatıp aynı olmaması ve antisemit öncelik ile rejimin soykırıma vakfolmasının sıradan Almanlarca paylaşılmaması konusunda genel olarak anlaşılır. Alman antisemitizminin önemini hiçbir şekilde küçümsemeyen Bankier şöyle yazar: “Sıradan Almanlar kabul edilebilir ayrımcılıkla (...) soykırımın kabul edilemez dehşetini ayırmayı biliyordu (...) Katliam haberleri sızdıkça kamuoyunun Yahudi meselesinin Nihai Çözüm’üne katılma isteği azalıyordu.”²⁸ Bununla beraber Kulka’nın dediği gibi, “İnsan olarak Yahudilerin kaderine karşı çarpıcı derecede karanlık kayıtsızlık (...) rejime radikal ‘Nihai Çözüm’ün uygulanabilmesi için hareket özgürlüğü” verdi.²⁹ Kershaw ise aynı noktayı şu unutulmaz sözleriyle vurgular: “Auschwitz’e giden yol nefretle kazanılmış; ama kayıtsızlıkla döşenmişti.”³⁰

Kershaw gibi “kayıtsızlık” kavramını kabul etseler de Kulka ve Rodrigue bu kavramı rahatça kullanmazlar. Bu kavramın nüfusun genelince Nazi antisemitizminin içselleştirilmesini, özellikle Yahudi meselesinin ne olduğu tam olarak belirlenmemiş bir tür “tasfiye” ile çözülmesinin kabul edilmesini yeterince açıklamadığını düşünürler. Bunun yerine ahlaken daha oturaklı buldukları “pasif suç ortaklığı” veya “tarafsız suç ortaklığı” terimlerini önerirler.³¹ Goldhagen, “fıkri

28 Bankier, *Germans and the Final Solution*, 151-120.

29 Kulka ve Rodrigue, “German Population and the Jews,” 435.

30 Kershaw, “Persecution of the Jews,” 288.

31 Kulka ve Rodrigue, “German Population and the Jews,” 430-435.

olmamak" ve "kitle katliamına ahlaken tarafsız olmak"la eşitlediği "kayıtsızlık" terimini kavramsal olarak kusurlu ve psikolojik açıdan imkânsız ilan ederken daha katıdır. Goldhagen'a göre, Almanlar duyarsız ya da kayıtsız değil, "acımasız," "anlayışsız" ve "katılmışlardır;" onların sessizlikleri tasvip etmek olarak yorumlanmalıdır.³² Kulka, Rodrigue ve Goldhagen'ın Alman davranışına yönelik daha güçlü, ahlaken yargılayıcı bir dil kullanma arzusu ile bir sorunum yok. Ancak kullanılan dilin Kershaw, Kulka ve Bankier'in, antisemitizmin önceliği ve Yahudilerin öldürülmesine adanmışlık söz konusu olduğunda Nazi merkezi ve toplumun geneli arasında önemli ve yararlı bir ayrım yapılabileceği önermesini etkilediğini düşünmüyorum. Bence Goldhagen, kayıtsızlık tanımını yaparken mantık hatasına düşmektedir ve diktatörlük altında yaşanan sessizliği yanlış yorumlamaktadır. Kershaw'ın kayıtsızlık kavramı, savaş yıllarında Almanların Yahudileri sevmeyebileceklerini; ancak onları çokta umursamadıklarını vurgulayarak, Goldhagen'ın kendi analitik modelindeki devamlılıkları öngörür. Ancak Goldhagen ise bunu göz ardı eder.

Goldhagen'la anlaştığımız iki nokta daha var. Birincisi, sıradan Almanların davranışlarına sadece yurtiçinde değil, işgal altındaki Doğu Avrupa'da da incelenmesi zorunluluğudur. İkincisi ise Yahudileri öldürme göreviyle karşı karşıya kalan sıradan Almanların, o anda "istekli" cellatlara dönüşmesidir. Eğer evdeki sıradan Almanlar duyarsız ve kayıtsız, katılmış suç ortaklarıydı iseler, Doğu'da katildiler.

Ancak Goldhagen'la bu katilce davranışın bağlamına ve motivasyonuna dair fikir ayrılığı yaşıyoruz. Goldhagen'a göre, 1933 öncesi "o dönemde Almanya'da olan kültürel mefhumlar dışında pek bir birikimi olmayan" bu sıradan Almanlar, en sonunda fırsat veri-

32 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 439-440, 592.

lince adeta “soykırımcı cellatlar olmak istemişlerdi.”³³ Bence Doğu Avrupa’daki sıradan Almanlar, kafalarında sadece rejim tarafından 1933’ten beri körüklenmiş ve Alman toplumunda var olan farklı antisemitizmin farklı kollarını da içeren bazı tutumlarla değil, daha fazlasını da beraberlerinde getirdiler. Brest-Litovsk Antlaşması, Freikorps harekâtları, Versay Antlaşması gösterisinin neredeyse evrensel boyutta reddedilişi ve I Dünya Savaşı’nın hükmünü kabul etmemek gibi, Doğu Avrupa’daki emperyal hayaller de Alman ırk üstünlüğü fikri ile Alman toplumunda geniş kitlelerce paylaşılan zehirli komünizm karşıtlığı tarafından beslenmekteydi. Bunların Alman nüfusu ve Naziler arasında antisemitizme kıyasla daha büyük bir ortak payda yaratığını iddia ediyorum.

Doğu Avrupa’daki Almanlar, 1939-41 arası yaşadıkları olaylar ve içinde bulundukları durum sebebiyle, 1933-39 arası yaşadıkları diktatörlük deneyiminden daha çok etkilenmişlerdi. Almanya artık savaştaydı, üstelik bu emperyal genişlemeyi amaçlayan bir “ırk savaşı”ydı. Bu sıradan Almanlar, yerli nüfusun aşağı ırk ilan edildiği ve işgalci Almanların efendi ırk gibi davranmaya teşvik edildiği topraklara konuşlanmışlardı. Bu topraklarda karşılaşılan Yahudiler, orta-sınıf Alman Yahudilerinin aksine, asimile olmamış, garaip ve yabancı *Ostjuden*’di [Doğu Avrupalı Yahudiler]. 1941’de iki önemli faktör, Bolşevizm’e karşı ideolojik sefer ve “imha savaşı” bu resme eklendi. Savaş sırasında durum ve bu bağlamda meydana gelen değişikliklerin Doğu Avrupa’daki sıradan Almanların tavır ve davranışlarını etkilememesi ve Yahudileri öldürmeye yönelik isteği ve bazıları için hevesi, neredeyse bütün Almanların Yahudilere dair paylaştıkları 1933 öncesi kalma ortak bilişsel imgeyle açıklamak mantıklı mıdır?

Bu konuda, Nihai Çözüm’ün uygulaması (1941’in ikinci yarısında Sovyet topraklarında ve Polonya’da ve 1942 baharında Avru-

pa'nın geri kalanında) başlamadan önce, Nazi Rejimi 70 ile 80 bin kadar bedensel ve zihinsel engelli Alman'ın, on binlerce Polonyalı entelektüelin, intikam için öldürülen on binlerce sivilin ve iki milyon Russavaş esirinin imhası için istekli cellat bulunabilmişti. Eylül 1939 itibarıyla rejim, kitlesel katliam düzenleme ve meşrulaştırma yeteneğini faillerin antisemit motivasyonuna ve kurbanların Yahudi kimliğine ihtiyaç duyulmayacak dereceye kadar açıkça yükseltmişti.

Daniel Goldhagen, "Alman antisemitizminin boyutu ve karakteri hakkında tamamen" haklı olmayabilecek olsa da, bunun "failler ve motivasyonlarına dair sonuçları geçersiz kılmayacağını" yazdı.³⁴ Goldhagen'ın yorumu, bu adamların yalnızca "gönüllü cellatlar" değil, aslında Yahudilerin "soykırımcı cellatları olmayı *istedikleri*" yönündedir.³⁵ "Yahudi kanına susamışlıklarını zevkle dindirdiler," "eğlendiler," "zevk için" öldürdüler.³⁶ Üstelik "Almanların Yahudilere karşı sergilediği bireysel zalimliğin ve gaddarlığın niceliği ve niteliği ayrıksıdır" ve "bunun eşi benzeri görülmemiştir." Bu, "Alman barbarlığının uzun tarihinde öne çıkmaktadır."³⁷ Goldhagen, "faillerin büyük çoğunluğunun Holokost'a katılmasının güdüsel sebebine dair, tek yönlü bir açıklamanın yeteceğini," bunun "faillerin bilincinin ve Alman toplumunun genelinin ortak yapısı" olan "şeytani antisemitizm" olduğu gibi katı bir sonuca varır.³⁸

Goldhagen, bu sonucu desteklemek için, sürekli olarak titiz sosyal bilimler metodolojisinin bilinçli kullanımını, kendi kitabını diğer eserlerin ve alandaki diğer araştırmacıların yaklaşımlarının ötesine ve üzerine çıkaran faktörlerden biri olarak öne sürer.³⁹ Gold-

34 Goldhagen, "Reply to My Critics," 40.

35 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 279.

36 *a.g.e.*, 231, 241, 451.

37 *a.g.e.*, 386, 414.

38 *a.g.e.*, 392, 416.

39 Goldhagen'in *New Republic*'taki "Reply to My Critics" ve "Letter to

hagen'ın bu yorum için kullandığı önermesinin iki yönüne odaklanmak ve bunları kendi ortaya koyduğu titiz sosyal bilim standardıyla ölçmek istiyorum: İlk olarak önermenin tasarım ve yapısı, ikinci olarak da kanıtların kullanılmasına dair metot.

Goldhagen'ın kitabının büyük kısmı Alman tarihinde antisemitizme ve Holokost sırasında Almanların Yahudilere karşı davranışlarına odaklanır. Önerme tasarısının önemli bir kısmı iki karşılaştırmaya dayandırılmaktadır.⁴⁰ Birincisi, Yahudilere karşı Alman ve Alman olmayanların davranışlarının karşılaştırılmasıdır. İkincisi, Almanların Yahudi kurbanları ile Yahudi olmayan kurbanlarına karşı davranışlarının karşılaştırılmasıdır. Burada amaç, sözde bu kıyaslamalarda görünen açık farklılıkları açıklayabilenin sadece Alman toplumuna özgü olan yayılmacı ve imhacı antisemitizm olduğunun vurgulanmasıdır.

Bu araştırma kurgusunun çeşitli sorunları bulunmaktadır. İkinci karşılaştırmının önermeyi destekleyebilmesi için Goldhagen'ın sadece Almanların Yahudi ve Yahudi olmayan kurbanlarına farklı davranmasını (neredeyse bütün tarihçiler bu konuda anlaşılmaktadır) kanıtlaması yetmez. Aynı zamanda, farklı davranışların temel olarak farklı kurban gruplarına yönelik farklı hükümet politikaları gibi başka olası motivasyonlarla değil, faillerin çoğunluğunun antisemit motivasyonlarla açıklanabilmesi gerekmektedir. *Hitler's Willing Executioners*'ın ikinci ve üçüncü vaka analizleri bu iki noktaya dair kanıt sağlamaya yöneliktir. Goldhagen'e göre, Lublin'deki Li-

the Editors" yazılarının yanısıra şu kaynağa da bkz. "Letter to the Editors," *New York Review of Books* (6 Şubat 1997): 40.

40 Birçok eleştirmenin bahsettiği üzere, Goldhagen'ın yapmadığı bir şey de Alman ve Alman olmayan antisemitizmlerin kıyaslamasıdır. Yine de bu eksiklik onu şunu söylemekten alıkoymamıştır: "Başka hiçbir ülkenin antisemitizmi kültürel bir aksiyoma dönüşecek düzeyde yaygınlaşmamıştır (...) Alman antisemitizmi *sui generis*'tir [nevi şahsına münhasır]," bkz. Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 419.

powa ve Flughafen İşçi Kampları örnekleri, öteki kurbanlarla karşılaştırıldığında, Almanların Yahudi işgücüne dair katilce davranışlarını ve ekonomik aklı hiçe sayan, hatta reddeden davranışlarını göstermektedir. Helmbrechts ölüm yürüyüşü vakası da, Goldhagen'e göre, Yahudileri öldürmeme emri verildiğinde dahi katledildiğini, böylece öldürme motivasyonunun hükümet politikalarına uymak ya da emirlere itaat olmayıp faillerin Yahudi kurbanlarına duydukları ve Alman kültüründe yeri olan derin kişisel nefret olduğunu göstermektedir. Goldhagen, bütün örneklerde Almanların Yahudilere gösterdiği eşi benzeri daha önce görülmemiş, sürekli, yayılmacı gaddarlığın aynı sebeple açıklanabileceğini öne sürer.

Ölüm yürüyüşlerine dikkat çekilmesi Goldhagen'ın kitabını değerli kılan yönlerden biri olsa da, Helmbrechts ölüm yürüyüşü gibi tek bir örnekten genelleme yapma girişimi ikna edici değildir. Bu korkunç olayın çarpıcı bir şekilde betimlenmesi, emirlere rağmen bütün Yahudileri öldürmeye yönelik yaygın hevesin kanıtı olarak sunulurken, başka ölüm yürüyüşlerini temsil etmemesini ve aynı olayın Almanların başka kurbanlarının başına gelmemesini açıklamadığını unutturmamalıdır. Goldhagen, yine kendi örneğinde Yahudilerin muhafızlarının yerli Alman nüfusun kurbanlara yiyecek ve barınma sağlamasını ve Alman askerlerinin de tıbbi müdahalede bulunmasını engellemek zorunda kaldığını, bu başka Almanların, ölüm yürüyüşünün katil muhafızları gibi genel Alman nüfusuyla aynı şekilde davranıp davranmadığını sorgulamadan itiraf etmiştir. Gerçekten de bu farklı Alman gruplarının davranışlarındaki açık farklar Goldhagen'in göz ardı ettiği durumsal ve kurumsal faktörlerin önemini göstermektedir.⁴¹

41 *a.g.e.*, 348-351. Goldhagen, anlatısının çoğunda muhafızlardan aralarında hiçbir ayrım olmayan monolitik bir grup olarak bahseder, çoğunlukla da basitçe "Almanlar" der. Ancak bizzat kendisi önemli durumsal, kurumsal ve nesle dayalı farklılıklara işaret eden detayları yazar. Hayatta kalan bir Yahudi'nin aktarımına göre, sekiz ile on kadar genç etnik Al-

Aynı şekilde karşı yönde bir örnek, en üst seviyede siyaset değişikliğine rağmen Yahudi olmayan kurbanların öldürülmesinde ve Yahudi olmayan işgücünün mantığa aykırı şekilde hatalı kullanımında da bulunabilir. Yakın zamanda bütün Avrupa Yahudilerinin öldürülmesine karar veren Nazi Rejimi, Ekim 1941'de Sovyet savaş esirlerine yönelik önceki konumunu tersine çevirdi ve o andan itibaren bu esirlerin artık işgücü olarak kullanılmasına ve açlıktan, hastalıktan ve doğa koşullarından dolayı ölüme terkedilmelerinden vazgeçti. Auschwitz'deki Rudolph Hess yakında büyük miktarda Sovyet savaş esirinin Himmler'in yüksek öncelikli projelerinden biri olan Birkenau'da yeni bir kamp inşa edilmesi amacıyla kendisine gönderileceği bilgisini almıştı. Kısaca, ekonomik akıl ve yüksek yerden emirler Sovyet savaş esirlerinin hayatta tutulması ve işe koşulması yönündeydi. Ekim 1941'de 10 bin civarında Sovyet savaş esiri Auschwitz'e geldi ve oradan Birkenau'ya gönderildi. Dört ay kadar sonra, Şubat sonunda 945'i hayattaydı ve hayatta kalma oranı yüzde 9,5'ti.⁴² Himmler'in Sovyet esirlerini öncelikli bir inşaat projesi için kullanma emri, ne toplama kampı personelinin işgücüne uyguladığı alışlagelmiş ve kökleşmiş işkence ve imhanın sona ermesini ne de Birkenau'daki ölümcül koşulların düzelmesini sağladı.

Gerçekten, Michael Thad Allen'in *Wirtschaftsverwaltungshauptamt* (SS İş Yönetimi Merkez Kurumu) üzerine yazdığı dokto-

man'a kıyasla 18 ile 20 kadar daha yaşlı Alman muhafız arasındaki fark, daha yaşlıların "çok daha iyi niyetli olmaları ve bizi dövmemeleri ya da işkence etmemeleriydi." Reich dışında yaşayan etnik Almanların silah altına alınması, elbette ki SS'in sorumluluğundaydı. Genç muhafızlar meslek olarak gardiyanlığı seçmişlerdir (fakat bunlardan altısı ilk fırsatta kaçmıştır) ve genel olarak daha gaddar davranmışlardır, bkz. *a.g.e.*, 335, 360.

42 İstatistikler için bkz. Danuta Czech, *Kanlendarium der Ereignisse im Konzentrationslager Auschwitz-Birkenau 1939-1945* (Hamburg, 1989): 126-132, 179. Ayrıca bkz. Steven Paskuly (ed.), *Death Dealer: The Memoirs of the SS Kommandant at Auschwitz Rudolph Hoss* (New York, 1996): 132-34

ra tezinde işaret ettiği gibi, toplama kampı sisteminde, işgücünün üretim yerine işkence ve cezalandırma için kullanılması Yahudiler mahkum nüfusunun önemli bir kısmını oluşturmada çok önce, kurumsal kültürün bir ögesi olmuştu.⁴³ Üstelik, savaş süresince toplama kamplarında işgücünün üretime dâhil edilmesi girişimleri, toplama kampı personelinin ekonomik akla düşmanca direnişi yüzünden boşa çıktı. Bu açıdan, toplama kampı kültürü mahkumlar hangi etnik kökenden olursa olsun pek değişecek gibi durmuyordu.

Bu sırada Birkeanu'daki Yahudi işgücüne nasıl davranılmıştı? Karşılaştırsak, Auschwitz'in ana kampı *Stammlager*'a 1942 baharında işgücü olarak 7 bin genç Slovakyalı Yahudi kadın gönderilmişti. Ağustos ortasında, hayatta kalan 6 bini Birkenau'ya gönderildi. Sadece dört ay sonra Aralık bitiminde, yalnızca 650'si hayattaydı; hayatta kalma oranı yüzde 10,8'di.⁴⁴ Kısacası, durumsal ve kurumsal faktörler ile katillik potansiyeli sadece antisemitizmden beslenmeyen bir ideoloji, aynı kamptaki Sovyet savaş esirleri ve Slovakyalı Yahudi kadınlar arasında neredeyse aynı ölüm oranlarının ortaya çıkmasının ardında yatan sebeplerdi. Üstelik bu, hükümet politikasının değişmesi ve Sovyet savaş esirlerinden acil ekonomik görevler beklenmesi sonucunda böylece talihlerinin dönmesi ile aynı dönemde olmuştu.

Goldhagen, Sovyet savaş esirlerine yapılan katilce muamele uzun vadede değişirken, Yahudilere yapılan katilce muamelenin küçük şekiller dışında değişmediğini söylerken gayet haklıdır. Ancak bu, sadece kurumsal atalet ve Sovyet esirlerine yönelik katilce dav-

43 Michael Thad Allen, "Engineers and Modern Managers in the SS: The Business Administration Main Office (Wirtschaftsverwaltungshauptamt)," (Doktora Tezi, University of Pennsylvania, 1995).

44 Yehoshua Buchler, "First in the Vale of Affliction: Slovakian Jewish Women in Auschwitz, 1942," *Holocaust and Genocide Studies*, 10/3 (1996): 309.

ranış şekillerinin ilk anda devam etmesine rağmen, iki örnekte de hükümet kararının en sonunda ekili olduğu anlamına gelir. Goldhagen'ın söylediği gibi, Sovyet savaş esirleri gibi Slavların kaderinin, Yahudilerinkinden asıl olarak iki kurban grubuna kültürel olarak farklı tavırlardan dolayı farklı olduğunu göstermez.⁴⁵ Savaşın ilk dokuz ayında, Almanların yönetimi altında 2 milyon Sovyet savaş esiri can verdi ve bu sayı, o zamana kadar öldürülen Yahudi kurban-larinkinden daha fazladır. Savaş esirlerinin tutulduğu kamplardaki ölüm oranları, Nihai Çözüm'e yakın dönemde Polonya gettolarındaki ölüm oranlarını çoktan aşmıştı. Nazi rejiminin politikalarını bütün Yahudileri öldürmek olarak değiştirmesi ve bütün Sovyet mahkumlarını aç bırakmaktan vazgeçmesi, Alman toplumunun tavrından çok, Hitler ve Nazi liderlerinin ideolojisini, önem anlayışını ve takıntılarını gösterir. Sovyet esirlerinin ilk aylarda artan ölüm oranları, en başta rejimin hedeflediği takdirde sıradan Almanları işe koşarak sayısız Sovyet mahkumu öldürtebilecek kapasitede olduğunu gösterir. Sovyet esirlerinin, 1942 baharında da devam eden kitlesel ölümleri, ölüm kurumlarının derhal kapatılmamasının ve bu kurumların personelinin tavır ve davranışlarını, politikalar değişse bile bir anda değiştirmediğini gösterir.

Kısacası, birtakım önem arz eden değişken, kültürel olarak yerleşmiş imgelemlerin yanı sıra, hükümet siyaseti ve geçmiş davranışlar bulunmaktadır. Fakat Yahudi ve Yahudi olmayan kurbanlara yönelik farklılaşan Alman davranışını anlatırken, Goldhagen'ın önermesi mümkün görünen farklı nedensel faktörleri yeterince ayırttırmamaktadır. Goldhagen'ın Almanların bilişsel Yahudi imgesinin "tek" yeterli çerçeve olduğuna dair ısrarı, her şeyden önce faillerin gaddarlığına yaptığı vurgu ile desteklenmektedir.

Ancak Yahudilere yönelik eşi benzeri görülmemiş ve biricik Al-

45 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 410-411.

ınan gaddarlığı önermesi iki açıdan sorunludur. Birincisi, Goldhagen'ın biriciklik iddiası gerçek mukayeseden çok, anlatısının duygusal etkisiyle temellendirilir. Almanların Yahudilere karşı gösterdiği çeşitli acımasızlıkların çarpıcı ve kan donduran betimlemelerini yapar, sonra da ürkmüş ve kalakalmış okura basitçe bunun daha önce hiç yaşanmadığını anlatır. Keşke öyle olsaydı. Maalesef Romanya ve Hırvatistan'daki katliamlar işbirlikçilerin Almanları gaddarlıkta yakalamakla kalmayıp düzenli olarak aştığını açıkça göstermektedir. Bu da Kamboçya'dan Ruanda'ya çok sayıdaki olası Holokost dışı örneğin bir kenara bırakılması anlamına gelir.

Goldhagen, tam tersine Nazilerin öteki kurbanlarına yaptıkları gaddarlıkları, özellikle engelli Almanların başka Almanlarca sözümona "isteksizce" ve "acısızca" pek tantana yaratmadan öldürülmelerini önemsizleştirir.⁴⁶ Ancak zihinsel engelliler, gaz kamyonları ve gaz odaları icat edilmeden önce, Eimann birliğinin adamlarınca ilk kurşuna dizilenlerdendi. Çocuklar ve bebeklerin çoğu beslenmeyip açlıktan ölmeye terk edilmişlerdi. Tımarhanelerden çılgık çılgıca kaçmaya çalışan hastalar avlanıp zorla otobüslere bindirilmişti. Ve katiller Hadamar'da 10 bininci kurbanları için bir parti yapmıştı!⁴⁷

İkincisi, Goldhagen böylesine bir zalimliğin sadece Alman kültürüne özgü bilişsel Yahudi imgesi ile açıklanabileceğini sağduyuyla anlaşılacak basitlikte belirtir.⁴⁸ Goldhagen, Holokost'un kurbanla-

46 *a.g.e.*, 398, 410.

47 "Hadamar personeli öldürdükleri hasta sayısı 10 bine vardığında bir eğlence tertiplerler. Doktorların emirleri üzerine, bütün personel zemin kattaki krematoryumda 10 bininci kurbanlarının yakılmasına katılmak için toplandı. Çıplak bir ceset, sedyenin üstünde çiçeklerle bezenmiş bir şekilde yatıyordu. Müdür Bunker bir konuşma yaptı ve rahip kılığına girmiş bir çalışan töreni yönetti. Bütün çalışanlara birer şişe bira dağıtıldı," bkz. Henry Friedlander, *The Origins of Nazi Genocide: From Euthanasia to the Final Solution* (Chapel Hill, 1995): 110.

48 *a.g.e.*, 389.

rın hafızalarında capcanlı duran zalimliğiyle araştırmacıların yeterince ilgilenmediği bir mesele olduğunu söylerken haklıdır; ancak bu, motivasyona dair oturmamış yorumunun doğruluğunu göstermez. İlginçtir ki, belagati yüksek olan bir soykırım mağduru Primo Levi, Treblinka'nın ünlü komutanı Franz Stangl ile fail zalimliğine dair farklı, oldukça işlevsel bir açıklamada anlaşılmıştır: Kurbanın tamamen itibarsızlaştırılması ve aşağılanması, failin davranışlarını, “eylemi asıl gerçekleştirecek kişileri şartlayabilmek (...) Yaptıkları şeyi yapmalarını mümkün kılabilmek (...)” için elzem olan canavarlaştırmayı sağlamaktadır. Fakat bu tür bir açıklamanın tamamen yanlış olmasa da eksik olduğu konusunda Levi'nin itirazına katılabiliriz. Levi, “Bu tamamen mantık dışı bir açıklama değildir; ancak boşlukta yankılanır, anlamsız şiddetin tek anlamıdır” der.⁴⁹

Gerçekten de pek çok zulüm örneği saf işlevsel açıklamanın ötesine geçmektedir. Fred E. Katz'a göre, katliam ortamında “zulüm kültürü”nün yaratılması, sebepsiz ve yaratıcı zalimlikleriyle caka satanlara grup içinde yükselmiş statü ve bireysel itibar, can sıkıntısının azalması ve neşe, kutlama, sanatsallık ve yaratıcılık hisleri gibi pek çok tatmin sağlayan “güçlü bir olgudur.”⁵⁰ Yine de elimizde basit bir argüman ile çözülemeyecek bir sorun bulunmaktadır: Nefret kültürü böyle bir zulüm kültürünün gerekli önkoşulu mudur? Goldhagen önemli bir soru sormaktadır. Henüz doyurucu bir cevap bulabildiğimizi düşünmüyorum.

Yahudilerin Almanlarca ve Alman olmayanlarca maruz bırakıldıkları muamelelerin karşılaştırılmasına geri dönelim. Kabul edilen sosyal bilim standartlarına uygun olabilmesi için Alman davranışlarının bütün bir davranış setiyle veya en azından Nihai Çözüm'e

49 Levi, *The Drowned and the Saved*, 125-26; Sereny, *Into That Darkness*, 101.

50 Fred E. Katz, *Ordinary People and Extraordinary Evil: A Report on the Beginnings of Evil* (Albany, 1993): 29-31, 83-98.

katılan ülkelerin tarafsız rastgele örnekleme ile karşılaştırılması gerekmektedir. Buna rağmen Goldhagen, Danimarkalıların ve İtalyanların davranışlarının mukayese standardı olması gerektiğini söylemektedir, bu da rastgele ve tarafsız değildir.⁵¹ Goldhagen'ın Danimarkalı ve İtalyan davranışlarının Almanların Avrupa'nın dört bir yanında katliama işbirlikçi bulma yeteneğiyle karşılaştırıldığında solda sıfır kalmasına dair önermesi kendi kendini doğrulamaktadır. Bu, ne Yahudilere karşı tekil Alman muamelesini, ne de bunun sebebinin Alman antisemitizm kültürü olduğunu gösterir. Goldhagen, başka bir yerde Doğu Avrupalıların infaz mangalarına katılımlarını kabul eder ve bu tip faillerin Holokost'a katılmasını sağlayan "bilişsel ve durumsal faktörlerin kombinasyonu"nun araştırılması için çağrıda bulunur.⁵² Çok nedenli açıklamaların neden Doğu Avrupalılar için aniden kabul edilebilir hale geldiğini ve Alman failer için neden uygun olmadığını açıklamaz.

Dahası, Nisan 1996'da Amerika Birleşik Devletler Holokost Anma Müzesi'ndeki sempozyumda belirttiğim üzere, 101. Yedek Polis Taburu'ndaki Lüksemburglular örneği farklı kültürel arkaplandan gelip aynı durumda bulunmuş insanları karşılaştırmak için nadir örneklerden biridir.⁵³ Kanıtlar nihai değil tamamlayıcı olsa da, 14 Lüksemburglu'nun Alman yoldaşlarıyla benzer şekilde davrandığını, bunun durumsal faktörlerin son derece güçlü olabileceği anlamına geldiğini söylemiştim. Goldhagen, 14 sayısının çok az olduğunu ve bu şekilde genelleştirilebilir sonuçlara varılamayacağı cevabını vermişti. Gerçi, kendisi Lipowa ve Flughafen Çalışma Kampları ya da Helmbrechts ölüm yürüyüşündeki az sayıdaki muhafızdan genelleştirilebilir sonuçlar çıkarmaktan çekinmemişti.

51 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 408.

52 *a.g.e.*, 409.

53 Christopher Browning, "Daniel Goldhagen's *Willing Executioners*," 94-96.

Goldhagen'ın savının kurgusuna dair çekincelerim, Goldhagen'ın yorumunu olduğu gibi yanlışlamamaktadır. Sadece hem kendi hem de başkalarına telkin ettiği ve başkalarını utandıracak şekilde anlamadıklarını iddia ettiği üstün sosyal bilim kanıt standartlarına kendisinin de uymadığını gösterir. Yorumunun tatminkâr kanıtlarını sunamamasının ötesinde, onları inanılmaz kılan hatalarla dolu olduğunu gösterebilmek için Goldhagen'ın kanıtları nasıl kullandığına bakmalıyız.

Goldhagen hipotezine “faillerin kurbanlarına dair inançlarından dolayı Yahudileri öldürmeye katılmaya güdülendiklerini” kabul ederek başlar.⁵⁴ Hipotezini test etmek için kullandığı 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının davranış ve motivasyonlarına dair kanıtların birincil kaynakları olan savaş sonrası tanıklıklar adli bir araştırmanın ürünleriydi. Savaş sonrası fail tanıklıklarının sorunları araştırmacılar arasında tartışma konusu bile değildir. Tanıklıklar, sorgulayanların soruları ve tanıkların unutkanlıkları, bastırmaları, tahrifleri, kaçışları ve yalancılıklarıyla şekillenmiştir.

Ben 101. Yedek Polis Birliği'nin adli ifade tutanaklarının diğer tanıklık yığınlarından nitelik olarak ayrıştığını düşünmekteyim. Birliğin mevcudu hayatta kalmayı başarmış ve tabur üyelerinin yüzde 40'ından fazlası (çoğunluğu subay değil polisti) yetenekli ve ısrarcı savcılarca sorgulanmıştı. Sık rastlanmayan canlı ve detaylı tanıklıklar, sık rastlanan basmakalıp ve görünür derecede yanıltıcı tanıklıklardan açıkça ayrılmaktadır. Vardığım yargıların öznel ve hataya yatkın doğasının farkında olmama rağmen, yine de dikkatli kullanılırlarsa, bu tanıklıkların tarihçiye başka vakalarda kayıtların incelenmesiyle yakalanamayacak benzersiz bir fırsat sağladığını düşünüyorum. Nereden bakarsanız bakın, Goldhagen'ın da benim de Almanya'da savaş sonrası görülen yüzlerce dava arasından aynı davaya farklı yollardan varmamız tesadüf değildir.

⁵⁴ Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 463.

Goldhagen ise fail tanıklığının kanıt olarak değeri sorunsalına dair “akla uygun tek metodolojik konum başka kaynaklarca doğrulanamayan ve kendini mazur gösteren *bütün* tanıklıkların bir kenara bırakılmasıdır” demiştir.⁵⁵ Goldhagen “varılacak sonuçlarda taraflı olmamak namına çok sayıdaki vakadan elverişli materyalin ayıklanıp seçilmesinin ‘cazibe’sinin” de farkındadır.⁵⁶ Kendi yönteminde bu tip bir tarafgirliğin göz ardı edilebilecek kadar az olduğunu da belirtir.⁵⁷

Peki, Goldhagen’ın metodolojisi önyargıdan kaçınabiliyor mu? Goldhagen, tanıklıkların kendini temize çıkarma olarak yargılanması ve kanıtlarla desteklenmedikçe dışarda bırakılması için standardı nasıl uygulamaktadır? Goldhagen’a göre, tanıklar “ruhlarını, iradelerini ve ahlaki rızalarını” öldürmeye adadıklarını reddederse bu “muhtemelen” kendini temize çıkarmadır.⁵⁸ Kısaca hangi psikolojik durum ya da motivasyonla ilişkili olursa olsun, Goldhagen’ın başlangıçtaki hipotezine uymayan herhangi bir tanıklık kanıtlarla desteklenmedikçe araştırmanın dışında kalır. Ayrıca döneme ait mektup ve günlüklerin yokluğunda bir psikolojik duruma dair kanıtlara ulaşmak neredeyse imkânsızdır. Bu nedenle, Goldhagen hipoteziyle uyumlu bir tanıklıklar tortusuyla baş başa kalmıştır ve varacağı sonuçlar pratik amaçlar adına önceden belirlenmiştir. Test etmek için dizayn edilmiş olan hipotezi doğrulamaktan başka pek bir şey yapmayan bir metodoloji geçerli sosyal bilim değildir.

Goldhagen’ın deterministik metodoloji sorunu, kurbanlar Yahudi değil Polonyalı olduğunda aynı kanıt standartlarını ve yüksek dışarıda bırakma eşiğini uygulamadığı çifte standarda dayanan ku-

55 *a.g.e.*, 467.

56 *a.g.e.*, 464.

57 *a.g.e.*, 601n11.

58 *a.g.e.*, 467.

surlu kanıt kullanımıyla birleşir. Goldhagen'ın kanıtları kullanma şeklindeki bu sorunların kümülatif etkisi, ikimizin 101. Yedek Polis Taburu'nun Yahudiler ve Polonyalıları karşı gerçekleştirdiği ilk katliamlar olan Jozefow ve Talcyn örneklerine dair farklı yorumlarımız karşılaştırıldığında açıkça görülebilir.

Goldhagen'a göre, Binbaşı Wilhelm Trapp Jozefow'da adamlarına "motivasyon konuşması" yapmıştı ve adamlarının hepsini haiz olan Yahudileri iblis gibi gören bakışı azdırarak katliama sevk etmişti. Trapp'in "kendi içinde çatışması"na ve "rahatsız olması"na rağmen konuşması "Yahudilere dair Nazileşen algısı"na ihanet etmişti. Goldhagen, "adamlardan çoğu sarsılmış, hatta cinayetlerden dolayı anlık olarak bunalmıştı" diye yazsa da tanıklıkları, adamların olumsuz tepkilerini çok fazla kan ve şiddetle karşılaşıldığından içgüdüsel bir zayıflıktan öte bir şey gibi okumanın "cazibe"sine karşı uyarır.⁵⁹

Bu resimde eksik kalmış ne var? Goldhagen asıl metinde olmasa da dipnotlarda tanıklardan birine göre Trapp'in "ağladığını" kabul eder. Trapp'in ağladığını veya gözle görülebilir fiziksel rahatsızlık sergilediğini aktaran diğer yedi tanığın ise bahsi geçmez.⁶⁰ Goldhagen, Trapp'in emirlerin kendisinden gelmediğini söylediğini aktaran iki polisten⁶¹ ve Trapp'in emirleri aktarırken kendini açıkça uzak tuttuğunu söyleyen beş polisin dördünden de bahsetmez.⁶² Trapp'in şoförünün tanıklığını da anmaz: "Jozefow'da olanlara dair daha sonra aşağı yukarı şöyle demişti: 'Eğer bu Yahudi işinin bir gün

⁵⁹ *a.g.e.*, 221.

⁶⁰ Goldhagen sayfa 537'deki bir dipnotta Ernst G., G 383'nin ifadesinden bahseder. Ancak o ifadeyi şu diğer ifadelerin ışığında yorumlamaz: George A., HW 421; Alfred L., HW 1351; Bruno P., HW 1915; Heinz B., HW 4415; Henry L., G 225; August Z., G 275; Hans K., G 363.

⁶¹ Georg A., HW 439; and Elwin N., HW 1685.

⁶² Friedrich B., HW 439; Bruno R., HW 1852; Bruno D., HW 1874; Bruno P., HW 1915; Bruno G., HW 2019.

intikamı alınır, Tanrı biz Almanlara merhamet etsin.”⁶³ Sözde Yahudileri iblis gibi gören algıyı aktifleştiren “motivasyon konuşması” incelendiğinde, daha çok başlamak üzere olan Yahudilere yönelik katliamı, evdeki Alman kadınlar ve çocukların üzerine düşen bombalara benzeterek, Almanya’nın savaş zamanı düşmanlarına karşı bir harekât olarak makul kılmaya yönelik zavalıca bir girişim olduğu görünür. Adamların tekrar tekrar verdiği sarsıldıklarına, bunaldıklarına, öfkelenediklerine, umutsuzlaştıklarına, kederlendiklerine, dertlendiklerine, kinlendiklerine ve vicdan azabı duyduklarına dair tanıklıklar Goldhagen tarafından kendi kendini temize çıkarma ya da “anlık” içgüdüsel zayıflık olarak bir kenara itilir.

Talcyn’de Polonyalıların misilleme olarak kurşuna ilk kez dizilmesini betimleyen Goldhagen şunu öne sürer: “Bu ibretlik olay, Almanların Polonyalıları ve Yahudilere karşı tavırlarının bir arada bulunduğu bir vakadır.” Kanıt olarak sadece iki tanıktan alıntı yapar; biri Trapp’in Talcyn’de “ağladığını,” diğeri ise “adamlardan bazıları bir daha bu tür görevlere katılmak istemediklerini belirttiler” denildiğini söylemiştir.⁶⁴ Kısaca, Jozefow’da Yahudilerin tabur tarafından katledilmesi söz konusu iken, böyle tekrar eden tanıklıkları göz ardı eden ya da bir kenara bırakan Goldhagen, taburun Polonyalıları katletmeye yönelik tavrının farklılığını göstermek için sadece iki örnek olsa da yine bu tür tanıklıklara sarılır.

Kanıt seçiminde görülen çifte standart, Goldhagen’ın adamların motivasyonlarına dair analizinde de görülmektedir. Polislerin Talcyn’de görevi terk edememelerini Polonyalıları öldürme arzusu olarak okumazken, Jozefow’da görevi terk etmemelerini, polislerin Yahudilerin “soykırımcı cellatları olma isteği”nin kanıtı olarak sunar. Adamların Jozefow’daki rahatsızlıklarına ilişkin tanıklık yı-

63 Oskar P., HW 1743.

64 Goldhagen, *Hitler’s Willing Executioners*, 240.

ğında “anlık” içgüdüsel zayıflıktan başka bir şey bulunmazken, Talcyn’deki tek bir tanığın söyledikleri, adamların Polonyalı öldürmeye karşı “açık isteksizlik ve tikslenme”lerinin geçerli kanıtı olarak alınılanıdır.⁶⁵

Yahudi ve Polonyalı kurbanlara yönelik çifte standarda başka bir şekilde de bakılabilir. Goldhagen katillerin tavırlarını incelemek namına, istekle ve keyifle öldürülen çeşitli sayıda Yahudi’den söz eder. Ancak 101. Yedek Polis Taburu’nun istekli ve keyfi olarak katlettiği Polonyalılarından bahsetmez. Niedzow köyünde bir Alman polis subayının öldürüldüğü ihbarı üzerine, Opole’de sinemaya gitmek üzere olan polisler oraya misilleme harekâtına gönderilmişti. Köydeki gençler kaçmıştı ve geride sadece çoğu kadın yaşlı Polonyalılar kalmıştı. Bunun üzerine pusu kurulan Alman polisin ölmediği ve sadece yaralandığı haberi gelmişti. Yine de 101. Yedek Polis Taburu’nun adamları, akşamı rahatlayarak ve eğlenerek geçirebilmek için sinemaya dönmeden önce köydeki bütün yaşlı Polonyalıları kurşuna dizip köyü yakmıştı.⁶⁶ Bu olayda Polonyalıları öldürürken duyulan “açık rahatsızlık ve çekinme”nin kanıtını bulmak zordur. Acaba kurbanlar Yahudi olsaydı ve buradan antisemit motivasyon kolayca çıkarılabilseydi, Goldhagen bu olayı atlar mıydı?

Kanıtların taraflı olarak seçilmesi,⁶⁷ Goldhagen’ın adamları

⁶⁵ *a.g.e.*, 241.

⁶⁶ Bruno P., HW 1925-26. Bu olayın tanığının bol miktarda ve serbestçe verilmiş suçlayıcı ifadeleri, Goldhagen tarafından başka yerlerde alıntılanmıştır, bu yüzden bunların geçerliliği genel olarak sorgulanmamaktadır.

⁶⁷ Nitekim, Goldhagen benim kanıt seçimimi ve kullanımımı taraflı ve yönlendirici bulmuştur. Yorumları kimi zamanlar bana “bir bit yeniği aramak” gibi gelse de bazen doğru noktalara da işaret etmiştir. Örneğin, Trapp’in “Yahudilere kötü davranıldığını” gördükten sonra, adamlarını “Yahudileri öldürmek zorundasınız; dayak atıp işkence etmek değil” şeklindeki ihtarını daha kesin ve doğru olarak almam gerektiğini isabetli bir şekilde göstermiştir, bkz. Goldhagen, “Evil of Banality,” 52.

mutlak bir tektipleştirmeyeyle betimlemesinde de görülebilir. Teğmen Heinz Buchmann, taburda kitle katliamına karşıtlığını açıkça dile getirerek, Yahudilere karşı yapılan harekâtların herhangi bir aşamasına katılmayı reddetmişti. Onun davranışı ve SS yüzbaşısı Julius Wohlauf ve Wolfgang Hoffmann'ınkiler karşılaştırılırsa, Buchmann rütbede yükselmenin kendisi için önemli olmadığını, zaten bir iş olduğunu çekinerek söylerken, Wohlauf ile Hoffmann "bir şey olmak isteyen" kariyer hırslı polislerdi. Buchmann şunu da söylemişti: "İş deneyimlerim, özellikle yurtdışına uzandığından, olan bitene daha iyi bakabilme yetisi kazanmıştım."⁶⁸ Goldhagen Buchmann'ın işaret ettiği kariyerçi motivasyonların önemine şöyle bir bakıp geçer ve yukarıdaki alıntının ikinci kısmını taburda sadece Buchmann'ın sanrılar görmeye meyyal Alman antisemitizminin pençesinde olmadığını kanıtı olarak yorumlar.⁶⁹

Peki, eğer Buchmann taburda herkeste bulunan antisemitizmin asli tanığı ise, şu sözlerin de hesaba katılması gerekmez mi? Başka polislerin, kendisinin Yahudi karşıtı görevlere çıkmama tavrına verdiği tepkiler üzerine Buchmann şöyle demişti: "Emrimdekilerden durumumu anlayanlar vardı; fakat ötekiler hakkımda aşağılayıcı yorumlarda bulunup bana burun kıvırıyorlardı."⁷⁰ Onların öldürmeye dair tavırları üzerine ise "Adamlar Yahudi harekâtlarına istekle katılmıyordu (...) Adamların hepsi oldukça bunalımlıydı" demişti.⁷¹

Tarafı kanıt kullanımına son bir örnek vereceğim. Goldhagen, sürekli olarak faillerin Yahudileri öldürürken "eğlendiğini" vurgular ve "adamların katliamlar sırasında yaptıkları konuşmaları anlatmaları (...) bu adamların kendi yaptıklarını ve soykırım ilke olarak

⁶⁸ Heinz Buchmann, HW 2439-40.

⁶⁹ Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 249-250.

⁷⁰ Heinz Buchmann, HW 2441.

⁷¹ Heinz Buchmann, HW 4416.

benimsediklerini göstermektedir” der.⁷² Bunların tipik bir örneği, Çavuş Heinrich Bekemeier’in birliğinin Lomazy’deki katliamdan sonra çıktıkları “Yahudi avı” esnasında yaşanmıştır. Goldhagen şöyle yazar:

Bekemeier’in adamları Yahudileri bulduğunda, onları sadece katletmediler; en azından Bekemeier’in anlattığı kadarıyla öldürmeden önce onlarla dalga geçtiler.

Goldhagen daha sonra bu birlikteki bir polisin tanıklığından birebir alıntı yapar:

Olaylardan biri bugüne değin aklımda kaldı. Bir grup Yahudi’yi Çavuş Bekemeier’in komutası altında bir yerlere götürecektik. Bekemeier, Yahudileri su dolu bir çukurun içinden emekletti ve bir yandan da şarkı söyledi. Yaşlı bir adam artık yürüyemez olunca, Bekemeier emekleme faslını bitirerek, adamı ağzından vurdu.

Bu noktada Goldhagen alıntı yapmayı bitirir ve daha sonra gerçekleştirilen bir sorguyu kullanarak aynı olayı anlatmaya devam eder:

Bekemeier Yahudi’ye ateş ettikten sonra, adam elini Tanrı’ya yakarırcasına kaldırdı ve yığıldı. Yahudinin cesedi orada öylece kaldı. Cesedi önemsemedik.

Eğer yarıda kesilmese tanığın Bekemeier’in yaşlı Yahudi’yi ağzından vurmasına dair söyledikleri kulağa daha farklı gelmektedir: “Yanıbaşımdayürüyen Heinz Richter’e ‘Şu pisliği temizlemek isterdim.’” Gerçekten de aynı tanığa göre, “yoldaşlar arasında” Bekemeier’in adı “alçak pislik” ve “adi köpek”e çıkmıştı. Bekemeier hem “Polonyalılara ve Yahudilere” karşı “acımasız ve canice” davranışları

⁷² Goldhagen, *Hitler’s Willing Executioners*, 248.

hem de kendi adamlarına bile dayak atmasıyla ün salmıştı.⁷³ Kısa-cası Goldhagen, taraflı kanıt seçimi yaparak, ifadenin bütünü davranışları adamlarınca onaylanmayan ve sevilmeyen, korkunç bir SS subayının gaddarlığına işaret ederken, bu olayı genellemiş ve ortak acımasızlık ve bunu onaylama tavrının devamı olarak göstermiştir.

Goldhagen'a kıyasla, taburun çok katmanlı bir resmini çizdim. Taburun içindeki farklı gruplar farklı davranışlar sergilediler. Sayıları zamanla artan "istekli katiller," öldürmek için fırsat kolladılar ve cinayetlerini kutladılar. Taburdaki en küçük grup ise ateş etmeyi tamamen reddedenlerdir. Teğmen Buchmann haricindekiler, rejime ve katilce uygulamalarına ilkeli muhalefet yapmamışlardı ve yoldaşlarına bu konuda açılmamışlardı. Çok zayıf ya da çoluk çocuk sahibi olduklarını söyleyerek, Trapp'ın "istemeyenler" in infazlara katılmamasına izin veren uygulamalarından faydalanmışlardır.

Taburdaki en kalabalık grup ise zayıf görünmeden veya otoriteye karşı çıkmamanın mesuliyetini üzerine almadan kendilerinden ne istenirse yapmıştı; ancak öldürmek için gönüllü olmamıştı ya da cinayetlerini kutlamamıştı. Giderek hissizleşen ve gaddarlaştıran bu gruptakiler, kendilerine verilen "hoş olmayan" görevler sebebiyle, insan kabul edilmeyen kurbanlarından çok, kendilerine acımaya başlamışlardı. Çoğunlukla, yaptıklarının yanlı veya ahlaksız olduğunu düşünmemişlerdi; zira cinayetler meşru otorite tarafından onaylanmıştı. Gerçekten de olanları pek düşünmemeye çalışmışlardı. Polislerden birinin dediği gibi, "Açıkça söylemem gerekirse o zamanlar olanlar hakkında hiç düşünmedik. Ancak yıllar sonra bazılarımız olanları idrak etmeye başladı."⁷⁴ İçkiye yüklenmek iyi gelmişti: "(...) yoldaşların çoğu o kadar çok Yahudi öldürdüğümüz için içiyordu, böyle bir hayat ayıkken çekilmezdi."⁷⁵

73 *a.g.e.*, 235-36; Hermann B., HW 3066-67, 3214, 3515.

74 Bruno D., HW 1874.

75 Wilhelm E., HW 2239.

Bu polislerin “istekli katiller” oluşu “soykırımcı katil olmayı istedikleri” anlamına gelmez. Bence bu, Goldhagen’ın bulandırdığı önemli bir ayrımdır. Goldhagen, yoruma dayalı bir tartışmayı, hatalı bir ikili karşıtlık olarak devamlı kullanır: Ya Alman katiller Yahudilerin şeytani doğalarına dair Hitler’le aynı fikirdeydiler ve bu sayede kitlesel katliamın gerekli ve adil olduğuna inanmışlardı ya da tarihteki en ciddi suçu işlediklerine inanmışlardı. Bence katillerin çoğu bu karşı kutuplardaki görüşler kullanılarak betimlenemez.

Taburu çok katmanlı bir şekilde resmetmemin yanı sıra motivasyonunun da çok sebepli olduğunu öne sürdüm. Uyumlu görünmenin, grup baskısının, otoriteye boyun eğmenin önemini vurguladım ve devletin meşrulaştırma kapasitesini daha açıkça vurgulamalıydım. Ayrıca, “ırkçılık ve savaşın karşılıklı yükselen etkileri”nin “yılların antisemit propagandasının (...) savaşın kutuplaştırıcı etkisi ile iç içe geçmesi” olduğunun altını çizdim. “Nazilerin ırk savaşı yürütmesine, savaştan başka hiçbir şeyin o kadar yardımı olmadığını,” bunun “Nazi ideolojisinin merkezindeki ırksal olarak üstün Almanlar ve ırksal olarak aşağıdaki Yahudiler dikotomisinin, düşmanlarca etrafi çevrilmiş Almanya imgelemiyle birleşebileceğini” söyleyerek öne sürdüm. Sıradan Almanların soykırım yapmak için, Hitler’in Yahudileri şeytan olarak gösteren görüşlerini “içselleştirmeleri” gerekmemiştir. Durumsal faktörler ile düşmanlığı ve kurbanların insan görülmemesinin aynı anda yürütülmesine dayalı ideolojik örtüşme, “sıradan adamlar”ı “istekli katiller”e dönüştürmeye yeterli olmuştu.

Goldhagen, kendi açıklamasını “kabul etmekten başka çaresi olmadığını,” zira “basmakalıp açıklamaları” (baskı, itaat, insan davranışına dair sosyal psikolojik açıklamalar, bireysel çıkarlar ve sorumluluğun bölünmesi ya da ağırlığının azalması) “açık açık” ve “tartışmasız” olarak çürüttüğünü öne sürer. Burada çeşitli sorunlar ortaya çıkar. İlk olarak, araştırmacılar bu “basmakalıp açıklamaları”

fail davranışının yeterli ve tastamam sebepleri olarak değil, Goldhagen'ın "alışveriş listesi" diye alaya aldığı çok yönlü bir yaklaşımın parçası olarak kullanmışlardır.⁷⁶ Bu yüzden, Goldhagen'ın kendi açıklaması için kullandığı sözümona her şeyi hesaba katan ciddi testleri geçememişlerdir. İkincisi, bir şeyin tartışmasız olarak çürütüldüğünü iddia etmek, Goldhagen'ın geçemediği ciddi bir sınavın varlığına işaret eder. Üçüncüsü, "basmakalıp açıklamalar"ın tamamıyla çürütülmesi bile Goldhagen'ın tezinin kabulünü zorunlu kılmaz.

Gelin, Goldhagen'ın sözde basmakalıp açıklamaların ikisini çürüttüğü iddiasına yakından bakalım. Bunlar, Almanların emirleri yerine getirme eğilimi ve sosyal psikologların incelediği insan davranışının genel özellikleridir (otoriteye itaat, role uyum sağlama, grup baskısına kapılma). Goldhagen, verilen emirleri yerine getirme eğiliminin ve otoriteye düşünmeksizin boyun eğmenin Alman siyasal kültürünün önemli iki özelliği olduğu görüşünü reddedip geçer. Ayrıca Goldhagen, Almanların Cumhuriyet'i açıkça küçümseyip, Weimar sokaklarında birbirleri ile savaştığını söyler.⁷⁷ Ancak tek bir olay bütün bir ülkenin tarihinin tamamı değildir veya siyasi kültürünü tamamen şekillendirmez. Weimar'a muhalefet sebebiyle, Alman siyasi kültürünün itaate eğilim yaratmadığını iddia etmek, 19. yüzyıl Almanya'sında yaşanan Yahudi özgürleşmesini örnek gösterip Alman siyasi kültüründe antisemitizmin yeri olmadığını (Goldhagen bu görüşü kesin olarka reddeder) söylemekten farksızdır.

Daha önemlisi, Weimar'a itaatsizliğin tarihsel bağlamıdır. Goldhagen, Almanların sadece devlete ve "meşru" gördükleri otoriteye karşı itaatkâr olduğunu yazar. Bu, tartıştığımız mesele için gerçekten önemlidir; zira Weimar yönetimini, onu hakir görüp saldıran-

⁷⁶ Goldhagen, "Reply to My Critics", 38.

⁷⁷ Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 381-82.

ların gözünde gayrimeşru kılan tam da bu demokratik, otoriterlik karşıtı özelliğidir. Nazilerin demokrasiyi yerle bir etmesi ve otoriter siyasi sistemin yeniden kurulması, yani bireysel hakların yerine topluma karşı sorumlulukların vurgulanması, onlara Alman nüfusunun önemli tabakalarında meşruiyet ve popülerlik sağlayan şeyin ta kendisidir. Gerçekten de çoğu tarihçi Almanya'nın 1848 ve 1918'de yarım yamalak ve isteksiz demokratik devrimlerinin otoriter karşı devrime ve restorasyona yol açtığını ve antisemitizmin değil, bu başarısız demokratikleşmenin Almanya'nın siyasi kültürünü Fransa'nın, İngiltere'nin ve Amerika Birleşik Devletleri'nin siyasi kültüründen kesin olarak uzaklaştırdığını öne sürer.

Goldhagen'ın, Almanya'daki Yahudi nefretini körüklediğini söylediği antisemitizmin yaygınlığının kanıtı olarak alıntılardığı dellillerin ve önermelerin aynaları, Almanya'da itaat ve anti-demokratik özellikleri körükleyen güçlü bir otoritaryenlik kültürü olduğu fikrini desteklemek için de kullanılabilir. Goldhagen'ın kendisinin de siyasi kültürün şekillenmesinde elzem olduğu yönünde alıntılardığı öğeler, eğitim, kamusal iletişim, hukuk ve kurumları güçlendirme,⁷⁸ Nazilerin de onları antisemitizmi yaygınlaştırmak için kullanmasından çok önce, Almanya'da otoritaryen değerlerin yerleşmesine yaramaktaydı.

Üstelik, Almanya'nın en açık sözlü antisemitleri, aynı zamanda demokrasi karşıtı ve otoritaryendiler. Otoritaryen geleneklerin ve değerlerin Alman siyasi kültürü için önemini reddederken, antisemitizmin yaygınlığını öne sürmek; bardağın yarısının boş olduğunu reddederken, yarısının dolu olduğunu iddia etmeye benzer. Goldhagen'ın Alman siyasi kültürü ile antisemitizme dair önermeleri, Alman siyasi kültürü ile itaate dair olanlardan bile daha geçerlidir.

78 Bunlar Goldhagen'ın savaş sonrası Almanya'da antisemitizmin Alman kültüründen sökülüp atılmasının sebepleri olarak andığı etmenlerdir, bkz. *a.g.e.*, 582, 593-4.

Goldhagen sosyal psikolojik yorumun “tarihdışı” olduğunu ve bu görüşü savunanların “herhangi bir insan grubunun, sosyalleşmesinden ve inançlarından bağımsız olarak, aynı duruma gökten zembille inseler bile rastgele seçilmiş bir kurban grubuna aynı şekilde davranacaklarını ima ettiğini” iddia eder.⁷⁹ Bu, araştırmacıların kurduğu deneysel ortam ile deneyden çıkan sonuçların yorumlanmasını birbirine karıştıran, oldukça ciddi bir yanlış tanımlamadır. Örneğin, Milgram ve Zimbardo deneylerinin amacı, otoriteye itaat ve role uyum sağlama değişkenlerini sabitleyerek, bu faktörlerin insan davranışlarına yaptığı etkilerin kesin olarak incelenip daha iyi anlaşılmasını sağlayabilmektir. Bu deneyleri Bosnalı Müslümanları ve Sırpı ya da Tutsilerle Hutuları karşı karşıya getirerek yapmak, belirli tarihselliklere özgü etnik düşmanlıkların önemli bir ikinci değişken olarak deneye eklenmesi sebebiyle saçma olur ve deney sonuçlarını tamamen değiştirirdi.

Halbuki, bu deneyler tarihdışı yapıldığı için deneylerden çıkan sonuçlar geçerlidir ve bu sayede, araştırmacılar artık otoriteye boyun eğmenin ve role uyum sağlamanın insan davranışını şekillendiren önemli faktörler olduğunu öğrenmişlerdir. Değişkenlerin sabitlenemediği ve tarihsel aktörlerin kendi davranışlarını şekillendiren faktörlerin karmaşık etkileşiminin tam olarak bilincinde olmadığı, sınırları belirli tarihsel koşullarda görülen davranışları konu edinen araştırmacılar için bu sonuçların sorunlu kanıtların ayıklanmasında çok faydalı olduğu kanısındayım.

Goldhagen, “basmakalıp açıklamaları” katillerin yaptıklarının yanlış olduğuna inandıkları ve kendileri öldürmeyi istemese de kandırıldıkları yönündeki hatalı kabul sebebiyle sorunlu bulurken, faillerin Yahudilerin katledilmesini gerekli ve adil bulduğunu sadece kendi yorumunun doğru bir şekilde gösterdiği konusunda ısrarcıdır.

⁷⁹ Goldhagen, “Reply to My Critics”, 40.

Bu, hem diğer yorumcuların fikirlerini çarpıtmak hem de konuyu hatalı bir ikili karşıtlığa indirgemektir. Vietnam'daki tarihsel olarak sınırları belirli "itaat suçları" vakasını sosyal psikolojik bir yaklaşımla inceleyen Kelman ve Hamilton, otoriteye verilen tepkileri bir spektrum olarak gösterir. Rejimin değerlerini ve uygulamalarını kabul edip davranışlarını inançlarına göre şekillendirenler ile gözetim altındayken iradelerinin dışında davranıp izlenmezken emirlere uymayan küçük hesapçılar arasında başka olasılıklar da bulunmaktadır. Birçoğu askerlerin sert ve itaatkâr olması ve sipesifik emirlerin içeriğini umursamaksızın devlet uygulamalarını yerine getirmesi gerektiği beklentilerini karşılayacak rolleri kabul etmiş ve içselleştirmiştir.⁸⁰ Askerler ve polisler, amirleri etraflarında olmadığında da kendi kişisel inançları ile uyumlu olmadığını düşündükleri emirleri isteyerek yerine getirebilirler; aynı şekilde, ölmeyi istemeseler de emirleri isteyerek yerine getirirken görev başında öldürülebilirler. Asker ve polis olarak kendi başlarına yapsalar iradelerine aykırı niteleyebilecekleri bir eylemi, devlet desteğinde gerçekleştirdiklerinde yanlış olarak nitelemeyebilirler.⁸¹ Ayrıca insanların inandığı değerler değişebilir, eylemlerine aykırı olmayan yeni değerler kabul edebilirler, böylece cinayet sıradanlaştıkça inandıkları için katil olabilirler. Otorite, inanç ve eylem arasındaki ilişki sadece karmaşık değildir; aynı zamanda dengesizdir ve zamanla değişebilir.⁸²

80 Herbert C. Kelman ve V. Lee Hamilton, *Crimes of Obedience: Toward a Social Psychology of Authority and Responsibility* (New Haven, 1989).

81 Naziler böyle bir ayrımın korunmasının, failerin çoğunluğunun zihinleri için gerekli olduğu inancını sıklıkla dile getirmiştir. Her ne kadar, Yahudileri vurmayı reddettiği için yargılanan kimse yoksa da Holokost'un en kanlı yılı olan 1942'de bile Yahudilerin "yetkisizce" öldürülmeleri sebebiyle soruşturmalar (hatta bir cinayet davası örneği bile vardır) açılabilmişti. Örnek için bkz. Prague Askeri Arşivi, Varia SS, 124: Feldurteil in der Strafsache gegen Johann Meisslein, Gericht der kdt. des Bereiches Proskurov (FK183), 12 Mart 1943.

82 James Waller, "Perpetrators of the Holocaust: Divided and Unitary

Sosyal psikolojik yaklaşım, Goldhagen'ın öne sürdüğü gibi failin ideolojisinin, ahlaki değerlerinin ve kurbanlara dair görüşlerinin önemli olmadığı kabulüne dayanmaz.⁸³ Ancak bu yaklaşım, faillerin ideolojisini, ahlaki değerlerini ve kurbanın algılanışını, antisemitizm gibi tek bir faktöre basitçe indirgeme ile aynı şey değildir. Goldhagen'ın "itaat suçları" (...) varoluşunu elverişli toplumsal ve siyasi bağlamlara borçludur" sözlerine katılıyorum.⁸⁴ Yine de toplumsal ve siyasi bağlam, faillerin algıları ve kurbanların kimlikleri dışında, çok sayıda faktörü de fark gözetmeksizin masaya getirir; karmaşık ve değişen bir spektrum ya da cevap üretir.

Kısaca, Goldhagen ne düzgün izaha yaklaşabilmiş ne de bunun akabinde hiçbirinin meseleyi tamamen açıkladığı iddia edilmeyen bazı kilit "basmakalıp açıklamaları"⁸⁵ kesinkes çürütebilmeyi başaramamıştır. Goldhagen'ın saydığı beş basmakalıp açıklamanın beşi de "kesin olarak" çürütülmüş olsa, yine de Goldhagen'ın kendi yorumunu "kabul etmekten başka çaresi" kalmaması pek olası değildir. Holokost faillerinin motivasyonlarını anlama arayışı birtakım açıklamalar ile sınırlı değildir. Başka bir cevap her zaman mevcuttur: "Yukarıdakilerin hiçbiri."

Goldhagen, münakaşa boyunca kendi yaklaşımının, kendinden önceki tarihçilerin anlatılarında eksik olan ahlaki yönü geri getirdiğini iddia etti. Örneğin, *The New Republic*'te kendisini eleştirenlere

Self-Conceptions of Evildoing," *Holocaust and Genocide Studies*, 10/1 (1996): 11-33.

83 Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 13.

84 a.g.e., 383.

85 Goldhagen'ın en son geliştirdiği sözde reddiye tekniği oldukça sıradışı ve özgündür. Grup baskısı konusunda, hipoteze dayalı ya da karşı olgusal ve kelimesi kelimesine yazılmış bir tanıklık icat eder ya da kurgular; daha sonra da tam da bu tanıklığın kelimesi kelimesine var olmayışını grup baskısının bir etmen olarak varlığını tümüyle reddetmek için kullanır, bkz. Goldhagen, "Letter to the Editor," 5.

cevap veren Goldhagen, faillerin “insanîyeti”ni tanıdığını vurgular. Onun analizi, “her bireyin Yahudilere nasıl davranacağına dair tercihleri olması kabulüne dayanır” ve “bu bireysel sorumluluk kavramını önümüze geri getirir.” Öte yandan benim gibi araştırmacıların “faillerle aralarına rahat mesafe koyduğunu” ve faillere “robot ya da kukla” muamelesi yaptığımızı öne sürer.⁸⁶

Goldhagen’ın bu iddialarının kabul edilebilir yanı yoktur. Birincisi, Goldhagen’ın laubalice reddettiği sosyal psikolojik görüşlerin bireyleri yedek parça gibi tanımladığı ya da kültürel ve ideolojik faktörleri hesaba katmadığı doğru değildir.⁸⁷ Yukarıda yazıldığı gibi, Goldhagen’ın psiko-sosyolojik yaklaşımın “kanıtlanabilir şekilde yanlış” olduğu yorumu kaba bir karikatüre dayanır.⁸⁸ İkincisi, katillerin “insanlığı” ve “rahat bir uzaklıkta” tutulmamaları konusunda da, 3. Reich’taki Almanların “aşağı yukarı bizim gibi olduğu” ve “onların hissiyatının bizimkine yakın olduğu” fikrinden kendilerini kurtarmaları için başka araştırmacılara nasihat eden de Goldhagen’ın kendisidir.⁸⁹ Failleri “karar verebilen ve sorumlu özneler” olarak ele alma fikri, vardığı indirgemeci sonuç ile pek de uyuş-

86 Goldhagen, “A Reply to My Critics,” 38-40. Goldhagen kitabında da aynı iddiayı öne sürer: “Basmakalıp açıklamalar (...) faillerin insanlığı-nı, yani ahlak sahibi failler olduklarını, ahlaki seçimler yapabilme kapasitesine sahip olan ahlaki varlıklar olduklarını reddeder,” bkz. Goldhagen, *Hitler’s Willing Executioners*, 389-392.

87 Stanley Milgram, “otoriteye boyun eğmeyi” farklı kültürlerde geçerli bir olgu olarak kabul etmekten çok, onu test eder ve kurbanlara yönelik önyargı ve endoktrinasyonun, deneğin kurbanı yönelik acı verme istekliliğini şüphesiz arttıracığını kendisi de kabul eder. Zimbardo, önyargılı denekleri, deneye katılımları sonuçlarını bariz şekilde etkileyeceğinden özellikle elemiştir. Kelman ve Hamilton, kurbanlara yönelik olumsuz önyargılar gibi kültürel etmenlerin, insanların meşru otoritenin sahiplendiği kitlesel katliam politikalarına uymasını sağlayacağını onaylar.

88 Goldhagen, *Hitler’s Willing Executioners*, 389.

89 *a.g.e.*, 27, 269.

mamaktadır: “Nazi döneminde ve hatta daha da öncesinde, çoğu Alman hiç Rumenceye maruz kalmadan akıcı Rumence konuşabilmekten dolayı (...) toplumlarına daha yabancı düşünce tarzlarına artık uyum sağlayamayacak hale gelmişti.”⁹⁰

Buna karşın, benim pozisyonum, insan doğasında ortak olarak bulunan eğilimler ve isteklerin olduğunu ve kültürel etkileri dışlamadığı kabul eden psiko-sosyolojik teorilerin faillerin davranışlarına ilişkin önemli kavrayışlar sağladığıdır. Faillerin nasıl davranacaklarını seçme yeterlilikleri olduğuna; ancak bu seçimleri de heyecanlı katılımdan, görev duygusu ile ahlak kurallarına uygunluktan, istemeyerek rıza göstermeye ve farklı kaçınma derecelerine uzanan bir aralıkta gerçekleştirdiklerine inanıyorum. Şunu sormam gerekir: Acaba ikimizin yaklaşımlarından hangisi faillerin insanlığını ve bireyliğini kabul ederken, kişilerin verdikleri kararların ahlaki düzlemini göz önünde bulunduruyor?

Goldhagen ve ben, 101. Yedek Polis Taburu’nun “sıradan Almanlar”ı temsil ettiği ve hayatın her kısmında yaşayanlar arasından rastgele silahaltına alınan bu “sıradan Almanlar”ın “istekli katiller”e dönüştüğü noktasında anlaşıyoruz. Ancak ben, Goldhagen’ın tabur betimlemesinin temsil yetisi olduğunu düşünmüyorum. Goldhagen, ortada öldürmek için fırsat kollayan, yaptıkları korkunç zalimliklerden memnun olan ve eylemlerini kutlayan çok sayıda heyecanlı katilin varlığından bahsederken kesinlikle haklıdır. Bu tür davranışların korkutucu örnekleri ikimizin de kitaplarında bolca bulunabilir. Ancak Goldhagen, soykırımcı cinayet birliklerinin dinamiklerini anlamak için önemli olan ve taburun, işlediği kitlesel cinayetleri “ilke olarak onayladığı” ve bunlardan sonuna kadar “gurur” duyduğu yönündeki görüşüne şüphe düşüren öteki davranış türlerinin varlığını asgariye indirir veya reddeder. Goldhagen’ın çizdiği tablo parçayı bütünle karıştırdığı için yamuk durmaktadır.

Bu, Goldhagen'ın kitabında sürekli tekrarlanan bir hatadır. Örneğin, antisemitizmin 19. yüzyıl Almanya'sında önemli bir entelektüel akım olduğunu kabul etsem de, Goldhagen'ın Nazi öncesi Almanya'da antisemitizmin "sivil toplumun fikrîsel hayatını aşağı yukarı yönettiği" fikrine katılmıyorum.⁹¹ 1933 itibariyle antisemitizmin Alman sağının "sağduyu"sı haline geldiğini kabul etmekle beraber, bundan yola çıkarak, bütün Alman toplumunun Yahudiler konusunda Hitler ile "aynı kafada" olduğu sonucuna varmıyorum ve "partinin dünya görüşü, programı ve retorğinde antisemitizmin merkeziliği (...) Alman kültürünün hissiyatını yansıtmaktaydı" demiyorum.⁹² 1942'nin katilleri arasında antisemitizmin, Yahudilere karşı olumsuz önyargıların, onları insan olarak görmemenin ve Yahudi nefretinin yaygın olduğuna katılıyorum; ancak bu antisemitizmin asıl olarak Hitler'in sadece "zincirlerini çözüp" "serbest bırakması" yeterli olan "önceden var olan ve bastırılmış" bir antisemitizm olarak görülmesi gerektiğine katılmıyorum.⁹³

Kısaca temel sorun, sıradan Almanları bizden tamamen farklı, kendilerine soykırımcı katiller gibi düşünüp davranmaktan başka seçenek bırakmayan bir kültürün içinde şekillenen ve fırsat bulduğunda Yahudileri seve seve katleden bir halk olarak betimlemek değildir. Temel sorun, kendi özgünlükleri olmakla beraber, anaakım Batılı, Hıristiyan ve Aydınlanma gelenekleri içinde kalan bir kültür tarafından şekillendirilen sıradan adamların niçin belirli koşullar altında insanlık tarihindeki en aşırı soykırıma imza attığını açıklayabilmektir.

101. Yedek Polis Taburu'nu sunuşumuz ve vardığımız sonuçların hangisinin hakikate yakın olduğu neden bu kadar önemli?

91 *a.g.e.*, 106.

92 *a.g.e.*, 85, 399.

93 *a.g.e.*, 443.

Goldhagen haklı olsaydı, her şey çok daha rahatlatıcı olurdu; çok az toplum soykırım yapabilmek için uzun vadeli kültürel-bilişsel ön koşulları sağlamış olur ve rejimler sadece nüfusları baskın olarak bir soykırımın öncelikli, adil ve gerekli olduğu konusunda devletle hemfikir olduğunda soykırımlar yaşanabilirdi. Eğer Goldhagen haklı olsaydı, çok daha güvenli bir dünyada yaşıyor olurduk; fakat ben bu konuda çok iyimser değilim. Korkarım ki, savaşın ve ırkçılığın ayırıkotu gibi bittiği, hükümetlerin seferberlik ve meşrulaştırma yetkelerinin yeterince güçlü olduğu ve giderek de güçlendiği, bireysel sorumluluk duygularının uzmanlaşma ve bürokratikleşme yüzünden azaldığı, ait olunan grupların bireylerin davranışları üzerinde inanılmaz baskılar yarattığı ve bunun ahlaki kuralları belirlediği bir dünyada yaşıyoruz. Korkarım ki, böyle bir dünyada kitlesel katliama girişmek isteyen çağdaş devletler “sıradan adamlar”ı “istekli katiller” haline getirmekte nadiren güçlüklerle karşılaşacaklardır.

Yirmi Beş Yıl Sonra

Sıradan Adamlar ilk baskısını 1992’de yaptı. Daniel Goldha-
gen’in *Hitler’s Willing Executioners* kitabının 1996 yılında basılma-
sının ve bunun peşine ikimizin de sorunlu kanıtlara farklı metodo-
lojik ve yorumlayıcı yaklaşımlarımız üzerine yaşadığımız tartışma-
nın ardından, *Sıradan Adamlar*’ın 1998’de yapılan ikinci basımına
yazdığım sonsözde bu ihtilafa dair görüşlerimi sıraladım. Şimdi ilk
basımından 25 yıl sonra elimdekileri bir kez daha gözden geçirmem
yerinde olacak. *Sıradan Adamlar*’ın ilk basımında ele alınan me-
seleleri daha iyi öğrenmemizi ve kavramamızı sağlayan dört alan-
da yapılan tarih çalışmalarını inceleyeceğim. İlk olarak, diğer *Orpo*
taburları üzerine yapılan çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Bunlar,
101. Yedek Polis Taburu’nun tipik veya temsil yetisi olduğu ve te-
killiğinin son derece aydınlatıcı olduğu karşılaştırmalı bir bağlam
kurmaya izin veren çalışmalardır. İkincisi ise Nihai Çözüm’ün “sı-
radan” katılımcılarının motivasyonlarını merkeze alan çalışmalardır.
Üçüncüsü, Lüksemburg Polisi’nden bir birliği inceleyerek birliğin
Alman ve Alman olmayan üyeleri arasındaki farklara bakmaktadır.
Dördüncüsünde, 101. Yedek Polis Taburu’na dair eski ve yeni fo-
toğrafik kanıtlar daha dikkatli bir incelemeden geçirilmiştir.

Başka *Orpo* Taburları

Sıradan Adamlar’ın 3. ve 4. bölümlerinde 309. ve 322. Polis
Taburları’nın Bialystok’ta, 45. Yedek Polis Taburu’nun Ukrayna’da,
11. Polis Taburu’nun Slutsk’ta ve 133. Yedek Polis Taburu’nun

Doğu Galiçya'da oynadığı rollerden kısaca bahsettim. Daniel Goldhagen da Bialystok'taki 309. Polis Taburu ile 1941'de Baltıklar'da ve 1942'de Kuzey Polonya'da görev yapan 65. Polis Taburu'nu incelemişti. 1990'lardan itibaren bu birliklerin bazılarına ve başka birliklere dair araştırmalar yayımlanmaya başlamıştır. Bunların ilki, gazeteci Heiner Lichtenstein'in taburlar başta olmak üzere çeşitli Orpo birliklerinin adli soruşturmalarını ve Alman mahkemelerinin bir avuç kişiye ceza vermekten başka bir işe yaramayan başarısızlığını incelediği *Himmlers grüne Helfer: Die Schutz- und Ordnungspolizei im "Dritten Reich"* kitabıydı.¹ Bu çalışmayı 332. Polis Taburu 3. Bölük'ün Prag Askeri Arşivi'ndeki SS belgeleri arasında bulunan nadir "savaş günlükleri"ne dayanan iki ayrı çalışma izledi.² Bu tabur, cinayetlerine 1942 Temmuz'unda Bialystok'ta başlamıştı, daha sonra bugünkü Beyaz Rusya topraklarına giderek, Minsk ve Mogilew'deki büyük ve daha başka birçok yerdeki daha küçük çapta kitlesel katliamlara iştirak etmişti.

1996'da Winfried Nachtwei, çoğunlukla Rhineland şehirlerinden silahaltına alınanlardan oluşan beş farklı polis taburunu incelemişti. Nachtwei, Goldhagen'ın andığı 65. ve 309. Taburlar'a ek

1 Heiner Lichtenstein, *Himmlers grüne Helfer: Die Schutz- und Ordnungspolizei im "Dritten Reich"* (Köln: Bund-Verlag, 1990).

2 Konrad Kwiet, "From the Diary of a Killing Unit," John Milfull (ed.), *Why Germany?* içinde (Oxford: Berg, 1991): 92-110; "Auftakt zum Holocaust. Ein Polizeibataillon im Osteinsatz," Wolfgang Benz, Hans Buchheim ve Hans Mommsen (ed.), *Der Nationalsozialismus. Studien zur Ideologie und Herrschaft* içinde (Frankfurt am Main: Fischer, 1993): 191-208; Andrej Angrick, Martina Voigt, Silke Ammerschubert ve Peter Klein, "Da hätte man schon ein Tagebuch führen müssen. Das Polizeibataillon 322 und die Judenmorde im Bereich der Heeresgruppe Mitte während des Sommers und Herbstes 1941," Helge Grabitz, Klaus Bästlein ve Johannes Tuchel (ed.), *Die Normalität des Verbrechens: Bilanz und Perspektiven der Forschung zu den nationalsozialistischen Gewaltverbrechen* içinde (Berlin: Edition Hentrich, 1994): 325-386.

olarak, 307., 316. (bu tabur, tıpkı 322. Tabur gibi Temmuz 1941 Bialystok Katliamı esnasında Albay Montua'nın emrindeki polis alayında görev yapmıştı) ve son olarak Varşova Gettosu'nun gardiyanlığıyla nam yapmış 61. Yedek Polis Taburu'nu analiz etmişti.³ Richard Breitman, *Official Secrets* adlı kitabında, Güney Polis Alayı (bu alay 45., 303. ve 314. Taburlar'dan kurulmuştu) ile 322. ve 11. Polis Taburları'ndan kısaca bahsetmişti.⁴

Bu nispeten üstünkörü tasvirleri, iki önemli çalışma takip etmişti. Edward Westermann, 310. Polis Taburu ile 101. Yedek Polis Taburu arasındaki "çarpıcı uyumsuzluklar"a odaklandığı çalışmasını 1998'de yayımlamıştı.⁵ 310. Polis Taburu, Sovyet topraklarına gönderilip Leningrad cephesinde ağır zayıat vermeden önce, Polonya'da 16 ay (Ekim 1941 ile Şubat 1942 arası) geçirmişti ve işgalci üstün ırk gibi davranmayı öğrenmişti. Subay ve polislerin çoğu, 1905 ile 1912 arasında doğmuş ve daha fazla Nazileşmiş bir nesilden oluşmaktaydı. Üyelerinin yüzde 40'ından fazlası parti üyesi, yüzde 10 civarı ise SS üyesiydi. Westermann'ın çalışmasının merkezinde, 310. Tabur'un Ağustos-Ekim 1942 arasında Yahudileri, Slavları (*Ostmenschen*), "Çingeneler"i ve Nasyonal Sosyalizm'in ideolojik hedeflerinin geneline verilen adla "asosyaller"i öldürüldüğü "eşit fırsat" katliamlarını içeren bastırma harekâtlarının günümüze ulaşan raporları ve bu eylemlere dair adli soruşturmaları bulunmaktadır.

3 Winfried Nachtwei, "'Ganz normale Männer.' Die Verwicklung von Polizeibataillonen aus dem Rheinland und Westfalen in den nationalsozialistischen Vernichtungskrieg," Alfons Kenkmann (ed.), *Ville Tén Hompel: Sitz der Ordnungspolizei im Dritten Reich* içinde (Münster: Agenda Verlag, 1996): 54-77.

4 Richard Breitman, *Official Secrets: What the Nazis Planned, What the British and Americans Knew* (New York: Hill and Wang, 1998): 45-53, 63-66, 79-80.

5 Edward B. Westermann, "'Ordinary Men' or 'Ideological Soldiers'? Police Battalion 310 in Russia, 1942," *German Studies Review* 21/1 (1998): 41-68.

Tarihçinin 301. Polis Taburu'nun adamlarının sözlerinden, yaptıklarından, parti üyeliklerinden, endoktrinasyon ve vahşileşme deneyimlerinden motivasyonlarına dair çıkarım yapabileceğini söyleyen Westermann, bu taburun adamlarının "sıradan adamlar"dan çok, "ideolojik asker" olarak düşünölmeleri gerektiğı sonucuna varmıştır.

Yalnızca bir yıl sonra (1999), Klaus-Michael Mallmann Lübeckli 307. Polis Taburu'na dair bir çalışma yayımladı.⁶ Polonya'da 9 ay devam eden işgal görevinin ardından, tabur Temmuz 1941'de Brest-Litovsk'ta yetişkin Yahudi erkeklerin kitlesel olarak katledilmesinde görev yapmıştı ve bunu müteakip Beyaz Rusya'da çeşitli katliamlara katılmıştı. Lublin bölgesinde yapılan 1942 ilkbahar ve yazındaki getto tasfiyelerini, Beyaz Rusya'da 1942 güzünden 1944 yazına kadar süren partizanlara yönelik harekâtlar izlemişti. Mallmann'ın belirttiğı gibi, Brest-Litovsk'taki ilk katliamda infazcılar çok sayıda gönüllü arasından seçilmişti. Mallmann, baskı, vahşileşme ve propagandayı yeterli açıklamalar olarak görmemiştir. Goldhagen gibi, polislerin dünyayı nasıl gördükleri ve anladıkları üzerine bir "bilişsel model" kavramını kullanarak, "düşman imgesinin durumsal radikalleştirilmesi"ni ortaya atmıştır. Biyolojik, siyasi, ideolojik ve şimdi de somutlaşmış haliyle düşman, "gerekli meşru müdafaa" olarak Yahudilerin öldürölmesini meşrulaştıran bir "sanal gerçekliğı" içinde karışıp gitmiştir. Önceden var olan antisemit tavır, Alman taarruzunun baş aşağı oluşu ile algılanan bir meşru müdafaaada birleşerek kitlesel katliam için gereken niteliksel sıçramayı sağlamıştır.

2000 ve 2001 yıllarında yayımlanan ve çeşitli yazarların çeşitli *Orpo* birliklerine dair makalelerinin toplandığı iki kitabın odağında, Alman yargısının Holokost'un yeşil üniformalı faillerinin kü-

6 Klaus-Michael Mallmann, "Der Einstieg in den Genozid. Das Lübecker Polizeibataillon 307 und das Massaker in Brest-Litovsk Anfang July 1941," *Archiv für Polizeigeschichte* 1999, 82-88.

çük bir kısmı dışındakileri cezalandırmak bir yana yargılamadaki başarısızlığı vardır.⁷ *Orpo*'nun Holokost'taki rolüne dair akademik bilginin genişlemesinde en çok önem arzeden Stefan Klemp imzalı iki makale, Doğu cephesinin çeşitli noktalarına dağılmış iki tabura dairdir. 9. Polis Taburu'nun dört bölüğü de dört *Ensatzgruppen* birliğine birer birer eklenmişti. Bu vakada, taburun 247 üyesi, Britanyalılar tarafından Ocak 1947'de Sovyet otoritelerine teslim edilmişti. Bunlara yirmi beşer yıllık hapis cezaları verilmişti; ancak 1956'da serbest bırakılmışlardı.⁸ Klemp, 1941'de *Organisation Todt*'un inşaat sahalarını korumakla görevlendirilerek, Doğu cephesinin çeşitli yerlerine dağıtılan; ancak sıklıkla yakınlarda yaşayan Yahudileri öldürmekle görevlendirilen 69. Yedek Polis Taburu'nu da incelemiştir.⁹

Çoğu işlenen cinayetlerin kanıtlarının sunulması ve savaş sonrası adli sonuçların neredeyse tamamen yokluğuna odaklanan, farklı polis taburlarına dair makaleler yağmurunun ardından, özel olarak anılması gereken beş kitap daha yakın tarihlerde yayımlanmıştır. Harald Welzer'in, 2005'te, sıradan insanların nasıl kitlesel katil haline geldiğini inceleyen ve 45. Yedek Polis Taburu'nun adli sorgulamalarını ampirik temel olarak alan sosyal psikolojik çalışması *Täter*:

7 Harald Buhlan ve Werner Jung (ed.), *Wessen Freud und wessen Helfer? Die Kölner Polizei im Nationalsozialismus* (Köln: Emons Verlag, 2000); Alfons Kenkmann ve Christoph Spieker (ed.), *Im Auftrag: Polizei, Verwaltung, und Vernichtung* (Essen: Klartext Verlag, 2001).

8 Stefan Klemp, "Ab nach Siberien?" Zur Sanktionierungspraxis gegenüber Polizeibeamten des Dritten Reiches: Der Fall des Polizeibatallions 9," Kenkmann ve Spieker (ed.), *Im Auftrag* içinde (Essen: Klartext Verlag, 2001): 278–300.

9 Stefan Klemp, "Ermittlungen gegen ehemalige Kölner Polizeibeamte in der Nachkriegszeit: Die Verfahren gegen Angehörige des Reservepolizeibatallions 69 und der Polizeireservekompanie Köln," Buhlan ve Jung (ed.), *Wessen Freund und wessen Helfer?* içinde (Köln: Emons Verlag, 2000): 602–618.

Wie aus ganz normalen Menschen Massenmörder werden'i yayımladı.¹⁰ Aynı yıl, Edward Westermann, Alman Orpo'sunun "kurumsal kültürü"nün ve bunun Doğu Avrupa'daki Orpo üyelerinin davranışlarına nasıl yansıdığını incelediği *Hitler's Police Battalions: Enforcing Racial War in the East*'i yayımladı.¹¹ Karl Schneider, 2011'de, Bremenli 105. ve 303. Polis Taburları'nın dolgun incelemesi *Auswärts eingesetzt: Bremer Polizeibataillone und der Holocaust*'u yazdı.¹² Son olarak, Wolfgang Curilla, Baltık devletleri ile Beyaz Rusya'da ve Polonya'da konuşlanan bütün Orpo birliklerinin kayıtlarını ve bunların Holokost sırasında yaptıklarını içeren hacimli iki derleme eser yayımladı.¹³ Motivasyon üzerine yapılan tartışmaya katkıları açısından Welzer ve Westermann'ın kitaplarına daha sonra değineceğim ve şimdilik Schneider ve Curilla'nın 101. Yedek Polis Taburu'nu ilgilendiren karşılaştırma bağlamına katkılarına odaklanacağım.

Karl Schneider'in hem 105. Yedek Polis Taburu hem de 303. Polis Taburu'nun kuruluşlarını dikkatle yeniden inşa edişi, bu iki birliğin de 101. Yedek Polis Taburu'ndan önemli ölçüde farklı olduğunu göstermektedir. Başta 101. Polis Taburu olarak isimlendirilen birlik, 1939 güzünde kurulmuştu. Subay ve polisler, daha önce 1937-1939 döneminde yedek polis hizmeti görmüşlerdi ve 1902-1909 doğumlular arasından (yani otuz ile otuz yedi yaşında olanlardan) seçilmişlerdi. Subay ve polislerin üçte ikisi işçi sınıfından,

10 Harald Welzer, *Täter: Wie aus ganz normalen Menschen Massenmörder werden* (Frankfurt am Main: Fischer, 2005).

11 Edward B. Westermann, *Hitler's Police Battalions: Enforcing Racial War in the East* (Lawrence: University of Kansas Press, 2005).

12 Karl Schneider, *Auswärts eingesetzt: Bremer Polizeibataillone und der Holocaust* (Essen: Klartext, 2011).

13 Wolfgang Curilla, *Die deutsche Ordnungspolizei und der Holocaust im Baltikum und in Weissrussland 1941-1944* (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2006) ve *Die Judenmord in Polen und die deutsche Ordnungspolizei 1939-1945* (Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2011).

kalan üçte bir ise orta ve altı sınıflardan gelmişlerdi. Halihazırda savaş öncesi dönemde seferberliği bekleyen, hafta sonu talimlerinde en azından kısmi olarak endoktrinasyondan geçmiş ve Alman polisi içinde sosyalleşmiş yedekler olarak, bunlar Norveç'te hoşça hatırlanan bir işgal görevine katılmadan ve birliğin ismi Yedek Polis Taburu olarak değiştirilmeden önce, 1939 sonları ve 1940 başlarında geniş çapta askeri eğitim ve bir miktar da ideolojik eğitimden geçirilmişti. Tabur daha sonra 1941 yaz ve güz mevsimlerinde (çok sayıda anti-partizan harekât gerçekleştirdikleri) Baltık bölgesinde ve 1942 ile 1944 arasında (Hollandalı Yahudilerin Auschwitz'e gönderilmesine yardım ettikleri) Hollanda'da hizmet görmüştü.¹⁴

303. Yedek Polis Taburu'nun subay ve polisleri ise, savaşın patlak vermesinin ardından, çok sayıda eğitilmiş polisin ordu hizmetine girmesi karşılığında, SS ve polis hizmetine verilen 1909-1912 doğumlu gönüllüler (yani yirmi yedi ila otuz yedi yaşları arasındakiler) arasından alınmıştı. Westermann'ın işaret ettiği üzere, bu oldukça Nazileşmiş bir yaş grubuydu ve hem SS hem de polis bu kalabalık gönüllü kaynağından kimleri seçecekleri konusunda seçici davranabiliyordu. Bunlar yoğun eğitimden geçirilip, Babi Yar dâhil Yahudilerin katledildiği çok sayıda katliama katılacakları Ukrayna'nın 1941'deki işgalinden önce, Polonya'da dokuz aylık bir işgal görevi yapmaya gönderilmişti.¹⁵

101. Yedek Polis Taburu, Polonya'daki 1939 ve 1940 tarihli birinci ve ikinci görevleri esnasında 105. Yedek Polis Taburu'yla veya Ukrayna'daki 45. Yedek Polis Taburu ve Doğu Galiciya'daki 133. Yedek Polis Taburu gibi Sovyet topraklarında bulunan başka katil yedek taburlarla aynı şekilde kurulmuştu. Ancak, 101. Yedek Polis Taburu, 1941'de Hamburg'a geri döndüğünde, artık ciddi bir biri-

¹⁴ Schneider, *Auswärts eingesetzt*, 118–177.

¹⁵ *a.g.e.*, 413–417.

kimi olan birinci nesil yedek polisler başka yerlere atanmıştı; subay ve polis seçilmenin yaş sınırı azami 45'e çekilmiş (yani 1896 doğumlulara kadar) gruplardan yeniden kurulmuştu ve taburun yaş ortalaması otuzlu yaşlardan neredeyse kırk yaşına çıkmıştı. Seçici olma lüksü yoktu. Schneider, Bremen Polis Müdürü'nün, savaş ilerledikçe yaşanan insan gücü kıtlığına dair söylediği, şehrin "sonuna kadar boşaldığı" sözünü alıntılar.¹⁶ Hamburg da bundan farklı değildi. Üstelik bu noktada, talim ve endoktrinasyon çok daha yarım yamalak yapılmaktaydı. Kısacası, polis taburlarının katilliklerini, oldukça Nazileşmiş yaş grupları, silahaltına alım sırasında seçicilik, yoğun talim ve endoktrinasyonla Sovyet topraklarına ilerlemeden önce Polonya'da Nazi ırk politikasının aylarca dayatılmış olmasının yozlaştırıcı etkisiyle -bütün bu etmenler polis taburlarının çoğuyla ilişkilidir- açıklamaya çalışanlar, bu etmenlerin 101. Yedek Polis Taburu ile ilişkisi olmadığını ve bu taburun cinayetlerini açıklamak için ne gerekli ne de yeterli olmadığını göz önünde bulundurmamak zorundadır.

101. Yedek Polis Taburu'nun cinayet kayıtları öteki taburlar ile karşılaştırıldığında nasıl bir tablo ortaya çıkmaktadır? Wolfgang Curilla'nın son derece titiz çalışması artık polis taburlarının cinayetlerini karşılaştırmamıza yarayan bir liste oluşturmamıza izin vermektedir.¹⁷ En tepedeki on ikisinin kayıtları şöyledir:

61. Yedek Polis Taburu	1.100 ölü, 300 bin ölüm kamplarına sürgün
9. Yedek Polis Taburu	187.600 ölü
133. Yedek Polis Taburu	31.900 ölü, 74.000 sürgün

¹⁶ a.g.e., 137.

¹⁷ Curilla, *Die deutsche Ordnungspolizei und der Holocaust im Baltikum und in Weissrussland*, 828-833; Curilla, *Der Judenmord in Polen und die deutsche Ordnungspolizei*, 838-845. Curilla'nın kullandığı istatistikleri en yakındaki yukarı veya aşağı yuvarlayarak kullandım.

101. Yedek Polis Taburu	38.000 ölü, 45.200 sürgün
53. Yedek Polis Taburu	13.200 ölü, 65.000 sürgün
320. Polis Taburu	66.700 ölü
45. Yedek Polis Taburu	65.000 ölü
3. Yedek Polis Taburu	62.500 ölü
41. Yedek Polis Taburu	36.800 ölü, 18.500 sürgün
131. Yedek Polis Taburu	14.900 ölü, 35.500 sürgün
304. Polis Taburu	44.300 ölü
303. Polis Taburu	41.600 ölü

61. ve 53. Yedek Polis Taburları'nın Varşova Gettosu'ndan yapılan kitlesel sürgünlere katıldığı, 9. ve 3. Yedek Polis Taburları'nın *Einsatzgruppen*'de görevlendirildiği düşünülürse, 101. Yedek Polis Taburu'nun cinayet kayıtlarının özel olarak seçilmiş, Nazileştirilmiş, yoğun talim ve endoktrinasyondan geçmiş genç adamlardan kurulu 300 kodlu "seçkin" taburların hepsinden ayrıştığı ve bunları aştığı görülür. Kısacası, 101. Yedek Polis Taburu'nun aydınlatıcı bir vaka analizi olarak kısmi önemi tipik ya da temsili bir polis taburu olmasından değil, tam tersinden kaynaklanmaktadır. Bu tabur, yaş, seçilme, Nazileşme, talim ve endoktrinasyon açısından tipik değildi; ama buna rağmen, bütün polis taburları arasında en çok insan öldüren dördüncü tabur olmuştu.

Motivasyon

Polis taburlarına dair yayınların çoğu, ilk olarak bunların Holokost'a katkılarını belgelendirmeye ve ikinci olarak savaş sonrasındaki yargılamaların son derece etkisiz kalışını afişe etmeye odaklansa da birtakım başka eser motivasyonlara dair devam etmekte

olan tartışmaya odaklanır.¹⁸ Bir tarihçi, *Orpo* polislerinin neden öyle davrandıklarını en iyi nasıl açıklayabilir? Eğer polisler, iradelerinin aksine eylemlerde bulunmaları için zor kullanılmamışsa, niçin katil olmayı seçmişlerdir? Polislerin eylemleri, kendilerine hangi yönlerden nahoş ama gerekli, hangi başka yönlerden meşru, hatta takdire şayan gelmekteydi?

Sıradan Adamlar'da Stanley Milgram'ın otoriteye uyum gösterme veya itaat etme ve Philip Zimbardo'nun role uyum sağlama üzerine klasik eserlerine atıfta bulunmuştum. Bunlara ek olarak, 101. Yedek Polis Taburu'nun adamlarının davranışlarını ve taburun grup dinamiklerini anlamaya çalışmak için uyum sağlamanın anahtar bir etmen olduğunu özellikle vurgulamıştım; ancak yine de Solomon Asch'in çalışmasına da atıf yapmalıydım. Sosyal psikolojinin bu şekilde anılması, Daniel Goldhagen tarafından bir yandan neredeyse önemsiz, öte yandan da polisleri ahlaki sorumluluklarından kurtarıp temize çıkartmak olarak yorumlandı. Yaşanan tartışmanın ardından, birkaç sosyal psikolog soykırımcı katillerin davranışlarını açıklayabilme becerimizi geliştirmesi yönünde özellikle önemli bul-

18 Genel olarak fail çalışmaları literatürünün daha geniş bir incelemesi için bkz. Thomas Kühne, "Der nationalsozialistische Vernichtungskrieg und die 'ganz normalen' Deutschen: Forschungsprobleme und Forschungstendenzen der Gesellschaftsgeschichte des Zweiten Weltkrieges," *Archiv für Socialgeschichte* 39 (1999): 580-662; Gerhard Paul, "Von Psychopathen, Technokraten des Terrors und 'ganz gewöhnlichen' Deutschen: Die Täter der Shoah im Spiegel der Forschung," Gerhard Paul (ed.), *Die Täter der Shoah: Fanatische Nationalsozialistischen oder ganze normale Deutsche?* içinde (Göttingen: Wallstein Verlag, 2002): 13-90; Donald Bloxham, "Perpetrators and Perpetration," Donald Bloxham ve Tony Kushner (ed.), *The Holocaust: Critical Historical Approaches* içinde (Manchester: Manchester University Press, 2005): 61-175; Claus-Christian W. Szejnmann, "Perpetrators of the Holocaust: A Historiography," Olaf Jensen ve Claus-Christian W. Szejnmann (ed.) *Ordinary People as Mass Murderers: Perpetrators in Comparative Perspective* içinde (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008): 25-47

duğum katkılarda bulundu. James Waller, *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing* adlı eserinde “sıradan insanlar”ın nasıl “sıra dışı kötülükler” yaptığını “dört uçlu model”le açıklamaya çalıştı.¹⁹ Modelin ilk ayağı, Waller’in etnomerkezcilik, zenofobi ve sosyal hegemonya olarak belirlediği, insan doğasının evrimsel süreç boyunca ortaya çıkan içkin ve evrensel yönleridir. İkincisi, failerin pozisyonlarını şekillendiren etmenlerdir: kültürel inanç sistemleri, ahlaki uzaklaşma ve rasyonel öz çıkarlar. Üçüncüsü, birebir toplumsal bağlamı yaratan etmenlerdir: mesleki sosyalleşme, grup aidiyeti ve rol ile kişiliğin iç içe geçmesi. Son olarak, dördüncü grup etmen, failerin kurbanlarını nasıl tanımladıkları ya da algıladıklarını şekillendirenlerdir: biz-onlar ayırımına dayalı düşünme, insan olarak görmeme ve kurbanları suçlama. Bu, açıkça geniş ve evrenselci bir yaklaşımdır; ancak ayrıca tarihsel olarak hususi bir vakaya odaklanmaya da imkân sağlamaktadır. Bu, kâh bir failin ulusunun kültürel inanç sistemi (antisemitizm gibi) kâh toplumsal bağlam (grup aidiyetine uyum sağlama) gibi tekil veçhelere boş yere açıklayıcılık ağırlığı atfeden herhangi bir tek gerekçeli yaklaşımın kapsamlı bir reddiyesidir. Ek olarak bu model, kültürel ve durumsal etmenleri, insan davranışının birbirine karşıt veya dışlayıcı değil, birbirlerini tamamlayıcı ve destekleyici unsurları olarak görür.

Sosyal psikologlardan çıkan ikinci önemli katkı, bence Leonard S. Newman tarafından yapıldı.²⁰ Newman, Goldhagen’ın sosyal

19 James Waller, *Becoming Evil: How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing* (Oxford: Oxford University Press, 2002), xiv. Waller şu çalışmasında modelin kısa ve öz bir sunuşunu yapar: “Becoming Evil: A Model of How Ordinary People Commit Genocide and Mass Killing,” Dagmar Herzog (ed.), *Lessons and Legacies: The Holocaust in International Perspective* içinde (Evanston: Northwestern University Press, 2006): 142–155.

20 Leonard S. Newman, “What Is a ‘Social-Psychological’ Account of Perpetrator Behavior? The Person versus the Situation in Goldhagen’s *Hilter’s Willing Executioners*,” Leonard S. Newman ve Ralph Erber (ed.), *Under-*

psikolojiyi göz ardı edişine özel olarak cevap verse de aynı zamanda bu disiplinin fail davranışının açıklanmasına yönelik katkılarını da dile getirir. Waller gibi Newman da bilişsel ile durumsal veya konumsal ile bağlamsal açıklamalar gibi “yanlış karşıtlıkları” reddeder. Buna göre, Goldhagen’ın bilişsel açıklaması, basitçe kimi insan davranışlarını açıklayabilse de bütün insan davranışlarını açıklayamayan ve Holokost faillerinin eylemleri gibi kompleks bir şeyi açıklamaya yeterli olamayacak bir “tavır-davranış tutarlılığı” vurgulamasıdır. Newman’ın belirttiği gibi, kişiler/konumlar ile durumlar arasında dinamik ilişkiler vardır. Eğer tavır davranışı şekillendirebiliyorsa, tersi de mümkündür. Bilişsel çelişki kuramına göre, insanlar inanç ve tavırları ile çelişen eylemlerde bulunduklarında rahatsızlık ortaya çıkar. Özellikle davranışlarını değiştirmeyi zorlaştıran konumlardayken, insanlar inançları ve eylemler arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmak için yaptıklarını meşrulaştırarak ve akla uygun hale getirerek inançlarını değiştirme yoluna giderler. İnsanlar açıkça zorla karşı karşıya kalmaktan çok, (uyumlu görünmek ve yoldaşlık gibi görünmez baskıların olduğu) “uyarılmış itaat” durumunda bulunduklarında böyle davranmaya yatkındırlar.

Özellikle söz konusu davranışın başkalarına zarar verecek davranışlar olduğu durumlarda, zarar veren kişi kurbanın verilen cezayı hak ettiğini düşünmeye meyillidir ve bu, “adil dünya fenomeni” olarak da bilinen bir psikolojik tepkidir. Bu süreç devamında kurbanı zarar vermenin ve insan olarak görmemenin veya değersizleştirmenin zulüm ve vahşet halinde arttığı bir kısır döngü yaratır. “Temel/nedensellik yükleme hatası” yapan kişiler kendi eylemlerinin başkaları üzerindeki etkilerini göz ardı etmeye meyillidirler ve kurbanın aşağılanmış ve sefil halini kurbanın içkin aşağılıklığının, hatta aşağı insanlığının başka bir kanıtı olarak görürler.

Davranışın tavrı değiştirebildiği olgusuna ek olarak, konumlanma ve durum arasındaki dinamik ilişkinin bir başka yönü, durumların kendilerinin statik ya da objektif olmak yerine sübjektif olmalarıdır. Zira bunlar durumun içindeki insanlar tarafından algılanırlar, anlamlandırılırlar ve yorumlanırlar. Newman, özellikle çeşitli sayıda bireyin, kendisinin “çoğulcu cehalet” olarak adlandırdığı bir olgu aracılığıyla, çoğu birey kendi başlarına Yahudilere zarar vermeyecek bile olsa, taburdaki hemen herkesin Yahudilerin öldürülmesini onayladığı “yanılsamalı normlar” a uyum sağlayabildiğini yazar. Bir grubun kolektif davranışı, üyesi olan bireylerin konumlanmalarının basit bir toplamı değildir; ancak grup üyelerinin, grubu bir bütün olarak nasıl algıladıkları kadar birbirlerini nasıl algıladıklarına ve kolektif olarak içine düştükleri durumu algılayışlara göre şekillenir.

Polislerin *Orpo*'nun kurumsal normlarının ve kendilerini Doğu Avrupa'nın işgalcileri ve Nazi ırk politikasının uygulayıcıları olarak buldukları durumları nasıl algıladıklarına dair meseleler özellikle iki araştırmacı tarafından ele alınmıştır: Edward Westermann ve Jürgen Mattaus. Her iki yazar da, *Orpo*'nun “kurumsal kültürü”nü ve endoktrinasyon pratiklerini incelemişlerdir. Westermann'a göre, “kurumsal kültür, kabul edilebilecek davranışların sınırlarını belirler, kurumsal amaçları yerlerine yerleştirir ve grup üyeliğinin standartlarını tanımlar.”²¹ Alman polisinin 1936'da Himmler altında merkezileşmesiyle, Himmler ve *Orpo*'nun lideri Kurt Daleuge, *Orpo* ile SS arasında kurumsal birleşmenin yanı sıra *Orpo*'nun organizasyon kültürünü ikili militerleştirme ve Nazileştirme süreçleri ile de dönüştürmeye çalışmışlardı. Nazileşmenin merkezinde kurumsal normlar olarak antisemitizm ve Bolşevizm karşıtlığı bulunmaktayken, militerleşme görev, yoldaşlık ve mutlak itaat *ethosu* yaratmaktaydı. Bu iki süreç, aynı anda “kabul edilebilen ve istenen

21 Westermann, *Hitler's Police Battalions*, 7.

davranışların sınırlarını genişleterek” ve ideolojik düşmanların kitle-sel olarak katledilmesini “kabul edilebilir ve istenir” kılarak polisleri “ideolojik savaşçılar”a dönüştürmüştü.²² Kısacası, Goldhagen “is-tekli infazcılar”ın yaratılmasını, Alman kültürüne içkin olan imhacı antisemitizmin yüzyıllara yayılan sistemik telkinlerine bağlarken, Westermann, bu “ideolojik savaşçılar”ı Nazileşmiş ve militerleşmiş Alman polisinin kurumsal kültürünün kısa vadeli bir ürünü olarak görür.

Jürgen Matthaus ise *Orpo*’nun endoktrinasyonunun yeterince incelenmediğini ve polislerin davranışlarını açıklayabilecek bir et-men olarak çok çabuk göz ardı ediliverdiği yorumunda bulunur.²³ Ancak Matthaus, kullanılan endoktrinasyon araçlarının gerçekten bir incelemesini yaptıktan sonra, bunların etkilerine dair Westermann’ın “ideolojik savaşçılar”ın zihne kurumsal olarak yerleştirilen ideolojik inançları eyleme döktükleri “tavır-davranış tutarlılığı” modelinden daha kompleks bir sonuca varır. Matthaus, polis ile yeni rejim arasında daha 1933’te halihazırda bir “ideolojik yakınlık” olduğunu ve polisin Almanyalı Yahudileri parti aktivistlerinin

²² a.g.e., 237–239.

²³ Jürgen Matthäus: “Ausbildung Judenmord? Zum Stellenwert der ‘weltanschaulichen Erziehung’ um SS und Polizei im Rahmen der ‘Endlösung,’” *Zeitschrift für Geschichtswissenschaft* 47/8 (1999): 673–699; “‘Warum wird über das Judentum geschult?’ Die ideologische Vorbereitung der detuschen Polizei auf den Holocaust,” *Die Gestapo im Zweiten Weltkrieg: ‘Heimat’ und besetzten Europa* (Darmstadt: Primus Verlag, 2000): 100–124; “An vorderster Front: Voraussetzungen für die Beteiligung der Ordnungspolizei an der Shoah,” Gerhard Paul (ed.), *Die Täter der Shoah: Fanatische Nationalsozialisten oder ganz normale Deutsche?* içinde (Göttingen: Wallstein Verlag, 2002): 137–166; “Die ‘Judenfrage’ als Schulungsthema von SS und Polizei: ‘Inneres Erlebnis’ und Handlungslegitimation,” Jürgen Matthäus, Konrad Kwiet, Jürgen Förster ve Richard Breitman (ed.), *Ausbildungsziel Judenmord? “Weltanschauliche Erziehung” von SS, Polizei und Waffen-SS im Rahmen der ‘Endlösung,’* içinde (Frankfurt am Main: Fischer Taschenbuch Verlag, 2003): 35–86.

saldırılarına karşı korumayı genelde reddettiğini belirtir. Alman polisinin 1936'da merkezileştirilmesinin ardından, *Orpo* üyeleri SS bünyesinde hazırlanmışlardı ve Yahudileri Alman halkının en tehlikeli düşmanı olarak göstererek, bu *Feindbild* [düşmanın imgesi] sorumluluğunu liberalizm, Marxizm/Bolşevizm, vahşi kapitalizm, farmasonluk, pasifizm ve “siyasallaşmış” kiliseler ile de ilişkilendiren endoktrinasyon araçlarıyla eğitilmişlerdi. Nazi Yahudi politikasını bir “meşru müdafaa” meselesi olarak belirleyen, duygular değil, ırksal ilkelerin “serinkanlı nesnelliği”ydi. 1938 sonları ve 1939 başlarında, SS yayınları Yahudi sorununun “mutlak çözümü”nün ya *Umsiedlung* [yeniden ikamet] ya da *Vernichtung* [imha] ile olacağına işaret etmekteydi. Aralık 1941'e gelindiğinde, bu tür bir yayın, savaşın sonunda Avrupa'nın Yahudilerden kurtarılacağı öngörüsünde bulunmuştu. Aynı zamanda, başka eğitim araçları da polisin kendi imgesi olarak doğruluğu, profesyonelliği, yozlaşmamayı, idealizmi ve edepli olmayı göstermeye çalışmaktaydılar.

Matthaus, endoktrinasyon ve kitlesel katliamlara katılım arasında “doğrudan neden-sonuç ilişkisi” kurulmasının, tarihçiler için, Bialystok'ta 309. Polis Taburu'nun yaptığı ilk katliamlar gibi birkaç ünlü örnek dışında zor olduğunu öne sürer. Ancak Matthaus, endoktrinasyonun polislerin yaşananlara katılımını pek çok yönden “sağladığını” düşünür. “Engeller”i azaltır ve vahşi kitlesel katliamı, nesnel ırksal ilkelerin gerekli meşru müdafaa olarak gösterdiği “zorlu görev” veya “tarihi misyon” olarak sunarak, akla uygun veya adil kılmaya çalışanlara “meşrulaştırma” sağlar. Bunların yeterli olmadığı kişiler içinse, Yahudileri öldürmeyi, partizan karşıtı mücadele veya komünizmle savaş gibi başka meşru görevlerle bağdaştırır. Ayrıca, faillerin kendilerinden saklamak istedikleri açgözlülük, sadizm, cezasız kalacak şekilde işkence etmek ve öldürmek için fırsat kollamak gibi başka motivasyonları için bir örtü ya da “fasat” sağlar. Kısacası, bu endoktrinasyon araçları polislere, içinden istediklerini seçerek

birçoğunun kitlesel katliam öncesinde tecrübe ettiği bilişsel çelişkiye merhem olacak veya yatıştırarak antisemit sloganlar ve argümanlar seçkisi sunmuştur.

Doğu'daki Nihai Çözüm'ün "piyonlar"ı olarak *Orpo* üzerine ufuk açıcı makalesinde, Klaus-Michael Mallmann da polislerin kendilerini Sovyet topraklarında buldukları durum ile Nazi ırk ideolojisinin uygulanması arasında yakın ilişki olduğu yorumunda bulunmuştur.²⁴ Mallmann'a göre, *Orpo* endoktrinasyonu, "aşırı kıymetlendirilmiştir" Etkisi, ideolojik fanatizmin üretiminde veya Mallmann'ın "ideolojik köktencilik" dediği şeyden çok, polisler arasında, Hristiyan değerlerin insancıl saçmalık olduğu ve geleneksel askeri şövalye algısının zayıf ve erkekçe olmadığı gibi kötülerle yayılması sonucunda yaşanan bir mantalite ve tavır değişiminde görülmüştür. Polisleri "efendi ırk" ve "aşağı insanlar," Alman üstünlüğü ve yerlilerin aşağılığı gibi tiksinti ve küçümsemeden nefret ve yok etme arzusuna kadar uzanan bir spektrumda Yahudi karşıtı tavır alan kategorilerle düşünmeye teşvik etmiştir; fakat polislerin Doğu'daki Yahudi olmayan kurbanlarını da katletmelerini sağlamıştır.

Mallmann, polislerin hayatlarını şekillendiren grup dinamiklerine de vurguda bulunmuştur. Kökenleri Nasyonal Sosyalizm'den önceye giden, sertlik ve zayıf ve ürkek olarak algılanma korkusu ile temellenen erkeklik kavrayışları polislerin ortak akıl dünyasının bir parçasıydı. Bu adamlar için bir birlik ya da gruba üye olmak onların sosyal dünyalarını oluşturmaktaydı ve bu adamlar yalnız kalmaktan korkmuşlardı ve bedeli vahşete uyum sağlamak veya özel olarak diğerleri ile birlikte infaz mangalarına katılmak olan yoldaşlık ve topluluğun parçası olma hissiyatı için yanıp tutuşmuşlardı. "Ahlaki yükten kurtulma" kolektif kimlikte bulunabilmekteydi. Mallmann'a

²⁴ Klaus-Michael Mallmann, "Vom Fussvolk der 'Endlösung.' Ordnungspolizei, Ostkrieg, und Judenmord," *Jahrbuch für deutsche Geschichte* 26 (1997): 355–391.

göre, polislerin Holokost failleri olarak davranışlarını, tamamlayıcı ve birbirini destekleyici olarak sadece “bilişsel ve durumsal etmenlerin karmaşık bir bileşimi” açıklayabilir. Ancak nihayetinde, o da tıpkı Matthaus gibi, “İdeolojik etmen (...) motivasyonun birincil etkeni değil; fakat devamında gelen bir sakinleştiriciydi; asıl refleks değil ama olaydan sonra gelen bir uyuşturucudur” sonucuna varmıştır.²⁵

Westermann, eğer *Orpo*’nun organizasyon kültürüne ve bunun polis davranışı üstüne etkisine bakmışsa ve Matthaus ile Mallmann da antisemit ideolojinin Barbarossa Harekâtı bağlamında nasıl işlev gösterdiğine odaklanmışsa, Harald Welzer ve Thomas Kühne de polisleri teşvik eden veya yaptıklarını sahiplenmelerini sağlayan daha genel ve toplum çapındaki altyapıları konu etmişlerdir. Welzer ve Kühne esasen Goldhagen’ın, Almanların (yalnızca endoktrinasyona ve belirli durumsal etmenlere tabi *Orpo* biriklerinin değil) toplum olarak neden Nihai Çözüm’e katılım gösterdiklerine dair doğru soruyu sorduğunu; ancak yanlış cevabı verdiği yorumunda bulunmuşlardır.

Harald Welzer, 45. Yedek Polis Taburu’nun vaka çalışması ile tarihsel arka planı ve sosyal psikolojik teoriyi birleştirerek iki önemli soru sormuştur: Almanya’daki “normatif atıf çerçeveleri” 1933 sonrasında neden ve niçin bu kadar hızlı ve mutlak olarak değişmiştir ve her ne kadar değişen derecelerde şevk, hissizlik ve hoşnutsuzluk gösterebilirler de, 45. Yedek Polis Taburu gibi hemen hemen hepsi “sıradan adamlar”dan müteşekkil birlikler niçin öldürmeye istekli olmuşlardır?²⁶ Welzer’e göre, Nazi devriminin merkezi ögesi, toplu-

²⁵ *a.g.e.*, 386–391.

²⁶ Harald Welzer, *Täter: Wie aus ganz normalen Menschen Massenmörder werden* (Frankfurt am Main: S. Fischer Verlag, 2005). Ayrıca bkz. Harald Welzer, “Wer waren Täter? Anmerkungen zur Täterforschung aus sozialpsychologischer Sicht,” Paul (ed.), *Die Täter der Shoah* içinde (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2004), 1–12.

lukların insani sorumluluklarının, Aydınlanma'nın insan kavramlarına dayalı katılımcılıktan, ırkçılık ve antisemitizme dayalı dışlamaya doğru yeniden tanımlanmasıydı. Alman toplumuna mensubiye-
tin radikal bir şekilde yeniden tanımlanması, kısmen Yahudilerin dışlanmasının ve aşağılanmasının ve toplumsal merdivenin en alt basamaklarında olanlar dâhil "ırksal toplum"un ve *Volksgemeinschaft*'in bütün üyelerinin kalıcı olarak statülerinin yükselmesini sağlayan psişik iftihar kadar, bu durumun sağladığı maddi kazanç fırsatları sayesinde mümkün olmuştu. Welzer'e göre, 1939 ya da 1941 değil, 1933 yılı yeni toplumsal normların yerleşmesinde dönüm noktası olmuştu. Günlük toplumsal pratiklerin (Nazi ideolojisi ve propagandasının herhangi bir şekilde bilinçli kabullerinin ötesinde) Yahudileri toplumdan dışlamasının ölçüsü, yeni "Nazi ahlakı"nın geniş çapta kabul gördüğü anlamına geliyordu. Bu "Nazi ahlakı"nın kilit öğeleri, Yahudi meselesinin radikal yöntemlerle dahi olsa da çözümünün "iyi ve anlamlı," bu yönde "çalışma"nın zor ama cazip olması ve nihai amacın Yahudisiz bir toplum yaratılmasıdır. Başta hayal bile edilemeyecek olsa da bu dışlama, eninde sonunda sıradan Almanların, Yahudilerin mallarına el konularak öldürölmelerine dair suçluluk veya ahlaksızlık duygusunu bir yana ayırıp koyabilmelerini sağlamıştı.

Welzer, daha sonra 45. Yedek Polis Taburu'nun "sıradan adamlar"ının nasıl istekli katiller haline geldiğini incelemiştir. Goldhagen gibi Welzer de, faillerin öldürme işiyle karşı karşıya kalınca, Yahudilerin öldürölmesini suç olmaktan ayıran yeni bir "çerçeve metni" zaten kabul ettikleri için, ahlaken vicdani rahatsızlıkları ya da tutuklukları aşmak zorunda kalmadıkları yorumunu yapmıştır. Katli-

gen: Wallstein Verlag, 2002): 237-253; "On Murder and Morality: How Normal People Become Mass Murderers," Olaf Jensen ve Claus-Christian W. Szejnmann (ed.), *Ordinary People as Mass Murderers: Perpetrators in Comparative Perspectives* içinde (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2008): 165-181.

am harekâtları özünde geçmiş yıllarda kabul ettikleri inançların bir yansımasıydı. Ancak yine de yaptıkları şeyin iklimine uyum sağlamaları gerekmektedir. Welzer, burada hem durumu hem de süreci işlevselleştirmiştir. Bu adamlar, Yahudilerin topluca katledilmesiyle görevlendirildiklerinde, kitlesel katliamı “iş” dönüştüren bir profesyonelleşme ve normalleşme sürecinden geçmişlerdi. Çoğu, “iş” tatsız; ama şimdi ya da daha sonra vicdan sızlatmayacak tarihi bir görev olarak görmüştü.

Thomas Kühne, er ve subay seviyesindeki Alman asker ve polislerin Holokost’a geniş çapta katılımlarını açıklamak için antropolojik, toplumsal ve ideolojik etmenlerin bir sentezinin yapılması gerektiğini söylemiştir.²⁷ Antisemitizm ile Bolşevizm ve Slavizm karşıtlığının birer etmen olduğunu yadsımamıştır; ancak bunları yetersiz açıklamalar olarak görmüştür. Kühne, üniformalı sıradan Almanların davranışlarını anlamak için *Kameradschaft* [yoldaşlık] ve *Volksgemeinschaft* [cemaat] “mit”lerinin kilit konumda olduğunu söylemiştir. Bunlar, Almanların dünyayı gördükleri, gerçekliği inşa ettikleri ve davranışlarını şekillendiren ahlaki arka planı aldıkları mercekler olduğundan, bu güçlü “mit”leri Almanların anladığı şekilde anlamak zorunludur.

Volksgemeinschaft miti, İmparator Wilhelm’in 1914 Ağustos’unda ilan ettiği gibi, Almanya’nın birliğinin sınıfı, partileri ve mezhepleri aşan kolektif hafıza ve coşku hislerinden ileri gelmekteydi. 1918’deki yenilgi ve Büyük Buhran Almanları travmatize ettiği için,

²⁷ Thomas Kühne, *Kameradschaft. Die Soldaten des nationalsozialistischen Krieges und das 20. Jahrhundert* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2006); “Male Bonding and Shame Culture: Hitler’s Soldiers and the Moral Basis of Genocidal Warfare,” Olaf Jensen ve Claus-Christian W. Szejnman (ed.), *Ordinary People as Mass Murderers: Perpetrators in Comparative Perspective* içinde (Blasingstoke: Palgrave Macmillan, 2008): 55–77; *Belonging and Genocide: Hitler’s Community, 1918–1945* (New Haven: Yale University Press, 2010) [Türkçesi için bkz. *Aidiyet ve Soykırım: Hitler Toplumu, 1918-1945* (Ankara: Heretik Yayıncılık, 2017)].

Naziler bir yandan mitin özünü, yani siyasal, toplumsal ve dini katılımcılığı ırksal dışlayıcılığa dönüştürürlerken, diğer yandan mitin duygusal gücünü kendilerine mal edebilmişlerdi. Sadece Yahudileri değil, başka ırksal ötekileri ve davranışları da Alman ırkına yönelik iç tehdit teşkil eden veya ihanet potansiyeli olanlar olarak dışlamışlardı. Kısaca, uyumluluk ait olmanın özüydü. Naziler, E. M. Remarque'ın *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* kitabında ifade ettiği, savaşın kurbanı olan bütün askerlerin uluslararası kardeşliği yerine, siperlerdeki ideal Alman milli birliğini temel alan *Kameradschaft* mitini de kendilerine mal etmişlerdi. Bu iki mitin kendilerinde taşıdığı ait olma ihtiyacı ve duygusal güç, Nazilerin, Batı'nın evrenselcilik, insanlık ve suçluluk duygusu kültürüne dayalı bireysel sorumluluk geleneğini, gruba sadakat ve beraber davranmayı yücelten bir utanç kültürü ile değiştirerek, bunu Alman toplumunun yeni ahlaki dayanağı yapan bir "ahlaki devrimi" yönetebilmelerini sağlamıştı. İster bütün halinde *Volksgemeinschaft* olsun ister Almanların birer parçası olarak dövüştüğü küçük birlik, "ahlaki egemenlik gruba aitti."²⁸

Uyumluluğu esas erdem kılan utanç kültürü, üniformalı sıradan Almanları, korkak ve zayıf damgası yemeyi ve yalnızlaşmanın ve yoldaşları gözünde yabancılaştırmanın getirdiği "sosyal ölümü" tecrübe etmek yerine, korkunç suçlar işlemeye sevk etmişti. Bu dinamik başka etmenler tarafından daha da yoğunlaştırılmıştı. Birincisi, artan bir ait olma hissinden gelen yoldaşlığın "zevkler"inin ve "birlik-teliğin neşesi"nin, grup dışındakilerin normlarına üstün gelmesiyle daha da güçlü hale gelebilmesiydi. Kühne, "insanları birleştirmenin en iyi yolu, onların birlikte suç işlemelerini sağlamaktır" yazmıştır.²⁹ İkincisi ise Kühne'nin "ahlaksızlık ahlaki" dediği ölümcül Nazi icadıydı.³⁰ Hem Hitler hem de çeşitli ordu komutanları, düşmana

28 Kühne, *Belonging and Genocide*, 64.

29 *a.g.e.*, 6-7, 73.

30 *a.g.e.*, 63.

hoşgörü göstermenin, acımanın ve bir de kişinin bireysel vicdani tereddütlerini aşamamasının, yoldaşlara ve gelecek nesillere karşı işlenmiş bir “günah” olduğuna dair mecburen sıfır toplamı olan bir ahlaki argüman sunmuştu. Bütün bu etmenlerin birleşimi, birliklerde “acımasızlık yarışı” ve “vahşet kültürü” yaratmıştı.³¹ Genel olarak Almanlar için, “bunun neticesi, ulusal toplu katliam kardeşliğidir: Hitler’in toplumu.”³²

Kühne, bu zalim birlik, uyumluluk ve suçluluk resmini önemli bir açıdan niteler. “Ahlak,” hiç kimse için “birkaç sene içinde değişmez.” Bu yüzden, “acımasızlık kültürü içinde kaynayan belirsizlik ve fikir ayrılıkları” ile “vicdan azabı” ısrarcıydı.³³ Kühne, faillerin tavır ve katılımlarının spektrumu ve dağılımına dair, Varşova’da görev yapmış bir polis ve SD üyesinin tanıklığına atıfta bulunmuştur: “Mutlak infazcılar yüzde otuz, infaz karşıtları yüzde yirmi oranındaydı ve bir de bu ikisinin arasında kalan tahrikçi grubu vardı.”³⁴ Çünkü “iki farklı değerler sistemi” yan yana var olmaya devam etmekteydi ve üniformalı Almanların bazıları şüphe, utanç ve mahcubiyet duymaktaydı. Yine de çoğu, kitlesel katliamlara katılmış ve göze çarpan bir uyumsuzluk göstermekten çekinip duygularını gizlemişti. Katılımcı olmayan ötekiler ise zayıflık ve erkek olmama damgasını kabul etmişlerdi, böylece yoldaşlarının sert ahlakını onaylamışlardı. Adeta hiç kimse kurbanlarla dayanışma göstermeye cesaret edememişti, yoldaşlarıyla yüzleşememişti veya rejimi eleştirmemişti; ancak bunlar birliğin aldığı “pis iş”lerden de şikâyetçiydiler.³⁵

31 *a.g.e.*, 67, 71.

32 *a.g.e.*, 171.

33 *a.g.e.*, 83.

34 Klaus-Michael Mallmann, Volker Riess ve Wolfram Pyta (ed.), *Deutscher Osten 1939–1945* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2003): 120’den altınıyalayan *a.g.e.*, 83.

35 *a.g.e.*, 83–87, 112–117.

Çeşitli yönlerden farklılaşmalar da yukarıda anılan araştırmacıların neredeyse tamamı katillerin motivasyonlarını açıklamaya dair herhangi bir girişimin tek sebebe değil, çok yönlü ve kompleks bir izahata dayanması gerektiğini kabul eder. Durumsal ve konumsal olanları, kültürel ve ideolojik etmenlerle hatalı bir ikili karşıtlığa getirmektense birleştirirler ve sentezlerler. Nasıl ki, yapay olarak iki uca çekilen “maksatçılık-işlevselcilik” tartışması, faydalı bir araştırmacılığın ve Nazilerin karar alma ve siyasa üretme süreçlerine dair bir “konsensüs modeli”nin çeşitli türlerini ürettiyse, Goldhagen Tartışması olarak anılan keskin köşeli pozisyonlar da daha kompleks sentez girişimleri ile aşıldı.

Lüksemburglular

Daniel Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners* kitabını, 8 Nisan 1996 günü, Birleşik Devletler Holokost Anma Müzesi'nde düzenlenen bir sempozyumda tanıttı ve bu sempozyumdaki dört yorumcudan biri de bendim.³⁶ Yorumlarımda, 101. Yedek Polis Taburu'nda bulunan ve Lüksemburg'un 3. Reich tarafından ilhak edilmesinin ardından Alman polisine aktarılmış erken yirmili yaşlarda genç adamlardan oluşan 14 Lüksemburglu polisin varlığının, benzer durumsal etmenlerin farklı kültürel ve ulusal arka planlardan gelen adamlar üzerindeki etkilerini ölçebilmek için bir fırsat sağladığını belirtmiştim. Maalesef, Alman tanıklardan sadece bir tanesi Lüksemburgluların taburdaki faaliyetlerini ayrıntılı bir şekilde betimlemişti. Teğmen Buchmann'ın 1. Bölük'ünün üyeleri olarak Jozefow'da bulunmuşlardı; Lublin'e çalışmaya gönderilen Yahudilere muhafızlık yapmışlardı. Trapp'in konuşması, Yahudilerin toparlanması ve infaz mangası seçimi esnasında orada olsalar da, bu olayda

36 The 'Willing Executioners'/'Ordinary Men' Debate," Occasional Paper of the United States Holocaust Research Institute, USHMM, 1996.

infazlara katılmamışlardı. Tanığa göre, Lüksemburglular bu olaydan itibaren görevlerin dışında tutulmamışlardı, hatta genç olmaları ve mesleki eğitimlerinden dolayı özellikle seçilmişlerdi: “İhtiyarlar genelde geride kaldılar,” ancak “Lüksemburglular her harekâta vardı. Lüksemburg’da polis memuru olarak görev yapmış ve yirmili yaşlarda olmaları işe yarıyordu.”³⁷

Lüksemburg tarihçisi Paul Dostert, dikkatimi 101. Yedek Polis Taburu üyesi bu on dört Lüksemburglu’dan ikisinin 1986’da yayımlanan savaş sonrası tanıklıklarına çekti. Bu anlatılar çeşitli açılardan öne çıkmaktadır. İlki, bunların kendilerini hem Almanlar tarafından silahlı altına alınmanın hem de savaşın dehşetinin kurbanı olarak resmetmiş olmalarıydı. İkincisi, Lüksemburglular eylemlerini Alman davasını tutarlı şekilde desteklememiş olarak göstermişlerdi. Roger Vietor, kendisini büyük tehlikeye atarak, Polonya direnişçilerine hem yaklaşmakta olan harekâtlar ve tutuklamalarla ilgili bilgi verdiğini hem de silah ve mühimmat sağladığını ileri sürmüştü.³⁸ Jean Heinen, makineli tüfek görevi verilen Lüksemburgluların harekât sırasında silahlar tutukluk yapmış gibi davrandığını ve ateş etmediğini iddia etmişti. 1944’in Haziran ayından itibaren, beş Lüksemburglu başarıyla kaçmıştı, diğer ikisi ise Ruslara sığınmaya çalışırken öldürülmüştü.³⁹ Çarpıcı olan şey, iki hatırat da taburun kitlesel katliama katılımı bir kenara, Yahudilerin varlığından bile bahsetmemişti. Bu iki anlatının üzerine iki argüman öne sürdüm, yani söylenmeyenlerden bazı çıkarımlarda bulundum. Birincisi, Vietor ile Heinen, kendilerini Almanların işbirlikçisi değil, kurbanı

37 Heinrich E., Landgericht Hamburg 141 Js 1957/62, 2167, 2169, 2172, 3351.

38 Roger Vietor, “Ich hatte eine Beschützer,” L. Jacoby ve R. Trautfler (ed.), *Freiwellegekompanie 1940–1945* içinde (Lüksemburg: St. Paul, 1986): 220–221.

39 Jean Heinen, “Das Schicksal einer Gruppe,” *a.g.e.* içinde, 207–219.

olarak resmeden aykırı davranışları çeşitli yönlerden ayrıntılı olarak sunmuşlardı. Eğer infazlara katılmayanlar arasında iseler, savaş sonrası yazdıklarında bunu da anlatmış olmaları gerekmez miydi? Eğer Alman tanıklar taburdan kimlerin infazlara katılmadığını yirmi yıl sonra bile hatırlayabiliyorlarsa ve bu noktada Lüksemburgluları hiç anmamışlarsa, bu 1942'de Lüksemburglular da Alman yoldaşlarının çoğu gibi davrandığı için midir? Sessizliklerinden çıkarılan savlar fikir verebilir ama kesin değildir. Bunlar olasılığa ilişkin dolaylı deliller sunarlar fakat kanıt olamazlar. Bu yüzden, 101. Yedek Polis Taburu üyesi Lüksemburgluların rolleri merak uyandırıcıdır; ancak halen çözülememiştir.

101. Yedek Polis Taburu'ndaki Lüksemburglulara ilişkin yorumlarım 1998'de Almanya'da yayımlandığında,⁴⁰ çeşitli Lüksemburg gazetelerinde de yer aldı. Bu da Jean Heinen'in *Luxemburger Wort*'a coşkulu bir cevap yazmasına yol açtı.⁴¹ Heinen, 101. Yedek Polis Taburu 1. Bölük'ünün Yahudileri öldürdüğünü itiraf etti; ancak "Lüksemburglulardan herhangi birinin Yahudileri öldürdüğünü görmedim" dedi. Kendi birliğinin Yahudilerin katledilmesindeki rolünden bahsetmemiştir, çünkü kendisi "tarihçi değildi" ve "Yahudilerin talihsiz kaderi ile değil, Lüksemburg grubunun kaderiyle" ilgilenmekteydi.

Heinen iki sürgün harekâtına katıldığını, Yahudileri gettoda tren istasyonuna götürdüğünü kabul etti; ancak bu tür getto tasfiyelerinde yaşanan rutin vahşetten ve infazlardan söz etmedi. Bir de-fasında trene de binmişti, trenin nereye gittiğini bilmiyordu; ancak "varış yeri Treblinka olabilirdi." 1. Bölük Treblinka'ya yapılan altı

⁴⁰ Christopher R. Browning, "Goldhagen's willige Vollstrecker," *Der Weg zur "Endlösung": Entscheidungen und Täter* (Bonn: Dietz, 1998): 161–181, özellikle 169–171.

⁴¹ Jean Heinen, "Die Luxemburger im Reserve-Polizeibataillon 101," *Luxemburger Wort*, 3, 7, ve 10 Ağustos 1996.

sürgüne ve biri Radzyn'den Miedzyrzec'e, öteki Kock'tan Lukow'a olan iki büyük sürgün harekâtına katıldığına göre, Heinen'in ikiden fazla sürgün harekâtına katılmış olası kuvvetle muhtemeldir.

Heinen, Kasım 1943'teki iki kitlesel infaza da katıldığını kabul etti, Majdanek ile Poniatowa'daki *Erntefest* Katliamları'nı anlatışı öteki tanıklıklarla da örtüşmekteydi. Olayın ikinci gününde, toplu mezardaki infazları ve ceset yığınlarını kendi gözüyle görmek için görev yaptığı koridordan kısa bir süre ayrıldığını da itiraf etti. "Orada gördüğüm dehşeti anlatamam, çünkü bunu tarif edecek uygun kelimeleri bulamıyorum" diye yazdı. Ancak 1. Bölük, Serakomla, Talcyn, Kock ve Lukow'da infazlar yapmışsa da, başka herhangi bir infaz harekâtına katıldığını reddetti. 1942 sonlarında Parczew Ormanı'nda gerçekleşen ve gettolardan kaçan yüzlerce Yahudinin öldürüldüğü orman aramasına katıldığını da kabul etti ama bunun ve başka devriyelerin sadece anti-partizan harekâtlar olduğunu ve "Yahudi avları" olmadığını iddia etti.

Kısacası, çoğu Alman tanık gibi Heinen de birliğin Yahudilerin öldürülmesine katılımının bir kısmını kabul etti; ancak bir yandan kendisinin ya da Lüksemburglu yoldaşlarının cinayetlere katılımını reddetti ve öte yandan birliğin rolünü ya olabildiğince küçülttü ya da tamamen yok etti. Editöre yazdığı mektupta, daha önce kendisinin veya başka bir Lüksemburglu'nun daha önce yaptığından daha fazlasını kabul etmişti; ancak yine de benim ortada bir suskunluk komplosu olduğunu ima ederek kendimi "aptal yerine koyduğumu" vurgulamıştı. Bu olayı takip eden araştırmalar, 101. Yedek Polis Taburu'ndaki Lüksemburglulara ve bunların suskunluklarına dair bildiklerimize ne ekledi?

Paul Dostert, Hamburg'da Wohlauf, Hoffmann ve diğerlerinin davasının karara bağlanmasının ardından, taburun 1. Bölük'ten Çavuş Hans Keller dâhil diğer birkaç üyesi ile ilgili soruşturmanın

devam ettiğini keşfetti. Haziran 1964'te yapılan uzunca bir sorguda, Keller (Jozefow gibi) Ağustos 1942 öncesindeki harekâtlara dair herhangi bir şey hatırlamadığını söyledi; ancak birliğin Parczew ve Miedzyrzec'teki getto tasfiyelerine katıldığını ve ikincisi esnasında yüzlerce Yahudi'nin kurşuna dizilerek öldürüldüğünü itiraf etmişti. Serakomla ve Talcyn-Kock Katliamları'nda kuşatma görevi yapmıştı ve ilkinin oldukça ayrıntılı bir biçimde anlatmıştı. Parczew Ormanı'nda 1942 sonundaki ilk iki aramanın kaçak Yahudilere yönelik olduğunu ve oradaki devriyelerden sadece 1943 baharındakilerin Yahudi olmayan partizanlara yönelik olduğunu itiraf etmişti. Görülen bütün Yahudiler için açıkça "vur emri" verilen daha başka üç "Yahudi avı"na katılmıştı.⁴² Akabinde de itiraf ettiği her şeyi inkâr etmişti.

Keller, 1973 Şubat'ında Lüksemburg'a seyahat etmişti ve kendini (ve birliğindeki diğer Lüksemburgluları) Polonya'daki suçlardan aklamak için dikkatle yazdığı bir ifadeyi Lüksemburglu üç eski yoldaşına da imzalatmakta muvaffak olmuştu. Polonya'daki ilk haftalarında bir kerestehanede muhafızlık yapmışlardı ve Jozefow'la ilgili hiçbir şey bilmiyorlardı. Yine uzak bir yere muhafız görevine gönderildiklerinden büyük bir sürgün operasyonunu (büyük olasılıkla Parczew) duymuşlardı ve aynı şekilde devriyeye çıktıklarından Talcyn veya Serakomla'da değillerdi. Kock'ta (konuşlanmalarına rağmen) yapılan tehcirlerden de haberleri olmamıştı. Parczew'deki operasyon da sonuçsuz bir partizan aramasıydı.⁴³

Alman adli makamlarınca bir sonraki aralık ayında sorgulandığında, üç Lüksemburglu da herhangi bir katliama ya da sürgüne

42 Hans K., Landgericht Hamburg 141 Js 1957/62, 2245-67.

43 Staatsarchiv Hamburg, Bestand 213-12, A 81/95D, Verfarhungs-signatur 0022/003, 1955-1956, 1970-1973 (Johann Weber, Marcel Jean Speller ve Emil Konsbrueck tarafından imzalanmış ifadeler, 22-23 Şubat 1972).

katıldıklarını tekrar tekrar reddetmişlerdi. İkisi Miedzyrzec'e gönderildiklerini kabul etmişti; ancak *Wehrmacht* için üretim yapan bir deri fabrikasını korumaya gönderildiklerini ve oradaki müdürün Yahudi işçilerini tasfiyeden kurtardıklarını ve müdürün onlara minnettarlıkla derilerden hediye verdiğini anlatmışlardı. Lüksemburglulardan birinin ifadesi şöyleydi: "Yahudilerle hiç işimiz olmadı. Onları ne topladık ne de bir yerden başka bir yere götürdük. Biz sürekli bisikletlerimizin üstünde, tarlalarda ve ormanlarda partizan arıyorduk (...) Devriyelerimiz sırasında Yahudilerle hiç karşılaşmadık."⁴⁴ Soruşturmayı yürütenler Lüksemburglularla aynı birlikten beş Alman tanığı yeniden sorgulamıştı. Bunların hepsi de anti-Yahudi harekâtlar dâhil, Lüksemburgluların hiçbir görevden muaf olmadığı yönünde, aynı ifadeyi vermişti.⁴⁵ Bir tanık, daha ayrıntılı olarak Keller'in onu ifadesini değiştirmesi için ısrarla taciz ettiğini, bu yüzden Keller'i en sonunda evden içeri almadığını anlatmıştı.⁴⁶ Bir başkası, taburdayken Lüksemburgluların "yakın arkadaşı" olduğunu ve eğlenmek için gece karartmadan sonra Kock'a gidip evlerin içlerinde hâlâ açık olan lambalara ateş ettiklerini anlatmıştı.⁴⁷ Bir üçüncüsü, müfreze komutanı Brand'in emriyle, Lüksemburglulardan birinin Yahudileri sakladığı ortaya çıkan hamile bir kadını ateş ederek öldürdüğünü iddia etmişti.⁴⁸

Eğer bu üç adam açıkça yanlış ifade vermek için anlaşmış olmaları ve bunu müteakip Wietor ve Heinen'in yazılı anlatılarının

44 Staatsarchiv Hamburg, Bestand 213-12, A 81/95D, Verfahrungs-sig-natur 0022/003, 1948–1954, 1956–1969 (Weber, Speller ve Konsbrueck sorgulamaları, Aralık 1973).

45 Staatsarchiv Hamburg, Bestand 213-12, A 81/95D, Verfahrungs-sig-natur 0022/003, 1986–2006, 2040–2044 (Heinrich H., Heinrich F., Hans Karl P., Helmut S. ve Friedrich B. sorgulamaları, Ocak/Şubat 1974).

46 Frederick B., 2040–2044.

47 Henrich H., 1986–1989

48 Helmut S., 2000–2006.

Yahudilerden hiç bahsetmiyor oluşu ile Lüksemburglular arasında örtük bir “suskunluk komplosu” bulunmamış oluyorsa, bu tabirin pek bir anlamı kalmıyor. Açıkçası, ortada herhangi bir bireysel suça işaret eden kanıtlar olmasa da, Lüksemburglular, Heinen’in daha sonra da kabul ettiği gibi, Yahudi karşıtı harekâtlar dâhil tabur eylemlerine grup halinde iştirak etmişlerdi. Dostert’in Lüksemburgluların Alman polisine eklemlenmesinin tarihsel arka planını incelemesi ise, bunların 101. Yedek Polis Taburu’na uzanan yollarının Alman iş arkadaşlarından çok daha farklı olduğunu ve bu yüzden yapılacak karşılaştırmaların sorunlu olacağını göstermektedir.⁴⁹

Freiwellegekompanie, Lüksemburg’un Nazi Almanyası tarafından işgal edildiği Mayıs 1940 öncesinde kurulmuş olan 455 kişilik küçük ordusuydu. İmkânların el verdiğinden çok daha fazla adam *Freiwellegekompanie*’ye başvurmaktaydı; zira üç yıllık hizmet süresi, bunlara daha sonra polislik mesleğine geçiş yapmak için yeterlilik sağlıyordu. Bundan dolayı, uygun nitelik taşıyan başvuruların çoğu reddedilmekteydi. Eylül 1940’ta, Heinrich Himmler Lüksemburg’u ziyaret ederek *Freiwellegekompanie*’yi teftiş etmişti ve bunun Alman *Orpo*’su veya SS’e katılabileceğine kanaat getirmişti. Bu Lüksemburglu askerlerin çoğu, önceden reddedilen adayların çoğunun yeniden çağırılarak görevle hâlâ ilgilenip ilgilenmediklerinin sorulduğu eleme sürecinde (bu süreçte hem siyasal güvenilirlik hem de ırk geçmişi incelenmekteydi) elenmiş olmalıdır.

101. Yedek Polis Taburu’ndaki 14 Lüksemburglu’dan 11’inin personel dosyaları Hamburg Eyalet Arşivi’nde bulunmaktadır; ancak bunlardan bir tanesi eksiktir.⁵⁰ Kalan on dosyadan, bunların

49 Paul Dostert, “Die Luxemburger im Reserve-Poloizei-Bataillon 101 und der Judenmord in Polen,” *Hémecht: Zeitschrift für Luxemburger Geschichte* 52 (2000): 81–99, özellikle 84–89.

50 Staatsarchiv Hamburg: Bestand 331-8, Polizeiverwaltung—Personallakten, Nr. 792-802.

beşinin Alman işgali öncesinde *Freiwellegekompanie* üyesi oldukları, diğer beşinin ise daha önce reddedilen; ama Eylül 1940'ta davet edilen adaylardan oldukları anlaşılıyor. Kısacası, bu kişiler otomatik olarak Alman hizmetine aktarılmışlardı veya zorla silahlaltına alınmamışlardı. Alman işgalcilerin yedek polis kuvvetleri olarak görev yapacaklarını bildikleri bir şeye, işgalin yarattığı iş bulma fırsatından yararlanmak için katılmışlardı.

Açıkçası, Lüksemburgluların tavırları ve tepkileri oldukça farklılaşmaktaydı. Bazıları Eylül 1940'ta bilerek katılım gösterdiyse de *Freiwellegekompanie*'nin eski üyelerinin zaiyat oranları da silahlaltına alınmanın bedeli kadar yüksekti. Dostert, birliğin asıl 455 üyesinden 264'ünün Alman hapishanelerine veya toplama kamplarına gönderildiğini, savaşın sonuna kadar buralarda 48'inin öldüğünü hesaplamaktadır. Aralık 1940'tan Mayıs 1941'e kadar, o zaman zarfında birlik üyesi olan Lüksemburglular, Nasyonal Sosyalist endoktrinasyon ve eğitim için Almanya'ya götürülmüşlerdi. Lüksemburg'da görev yapacaklarına dair verilen sözlere rağmen, sadece 55'i yeniden buraya atanmıştı. 116 kişilik bir grup (gelecekteki 101. Yedek Polis Taburu üyeleri de bu grubun bir parçasıydı) önce Köln'e, oradan da anti-partizan görevi için Slovenya'ya gönderilmişti. Çoğu, kamu hizmetinden azledilmelerini istemişti ancak istekleri reddedilmişti. Fakat bu büyük Lüksemburglu birlik, anti-partizan savaşında güvenilmez addedilince, Slovenya'dan geri çekilerek başka Alman birliklerine küçük gruplar halinde dağıtılmışlardı. Bu sayede 14 Lüksemburglu Haziran 1942'de 101. Yedek Polis Taburu'na gelmişti. Ancak büyük birlikten 44 kişi ne yeni bir birliğe atanmayı ne de Führer'e bağlılık yemini etmeyi kabul etmişti ve bu yüzden, Buchenwald, Sachsenhausen, Neuengamme ve Dachau'daki toplama kamplarına gönderilmişti. 101. Yedek Polis Taburu'ndaki 14 Lüksemburglu'dan beşi savaşın son iki yılında öldürülmüştü; üçü

1944'te izinden geri dönmeyip Lüksemburg'da yeraltına inerek firar etmişti; bir tanesi de kendi kendini yaralayarak Ocak 1945'te hizmetten çekilmişti. Tıpkı Nazi Almanyası tarafından işgal edilen başka ülkelerin nüfusları gibi, farklı Lüksemburglular da farklı zamanlarda farklı tercihlerde bulunmuşlardı ve farklı bedeller ödemişlerdi. Ancak 101. Yedek Polis Taburu'nun Alman polis ve subaylarından farklı olarak, 14 Lüksemburglu savaşın ortasında ülkelerine hizmet etsin diye rastgele silahaltına alınmış orta yaşlı adamlar değildi.

Fotoğrafik Kanıtlar: Çıkarımlar ve Sınırlılıklar

1980'lerin sonu ve 1990'ların başında *Sıradan Adamlar*'ın araştırmasını yaptıktan sonra kitabı yazarken çeşitli arşivlere ilgili fotoğraflar olup olmadığını sordum. Kudüs'teki Yad Vashem, New York'taki YIVO ve Varşova'daki Yahudi Tarihi Enstitüsü kendilerinde bulunan ve kimi zaman birbirinin kopyası olan az sayıda fotoğrafı nezaketle paylaştı ve bu fotoğraflar kitabın ilk baskısında yalnızca altlarına yazdığım yorum veya analiz içermeyen kısa betimlemelerle yer aldılar. Bu, bir yandan arşivlerin kendilerinin de fotoğraflarla ilgili çok az bilgi sunabilmelerinden kaynaklanmıştı.

Yirmi beş yıl sonra durum üç yönden ciddi şekilde değişti. Fotoğraf arşivcileri ellerindeki koleksiyonları daha özenli araştırmış ve daha önce sundukları hatalı açıklamaları düzeltmiş durumdalar. Birleşik Devletler Holokost Anma Müzesi Fotoğraf Arşivi, 101. Yedek Polis Taburu'nun Polonya'da 1940-1941'deki ikinci görev turu sırasında, tabur üyelerinden birinin topladığı bir özel aile albümüne ulaştı. Hamburg savcılarının 101. Yedek Polis Taburu Davası sırasında elde edip adli kanıt standartlarına göre tasdik ettiği fotoğraflar da kullanıma açıldı. Sonuç olarak, elimizdeki basıma birtakım fotoğraflar eklendi ve daha önceki fotoğraflara ek yorumlar yapıldı ve önemli bir hata düzeltildi.

Maalesef, ikonik fotoğraflar çoğunlukla, olabilecek en özensiz şekilde kullanılıyor.⁵¹ Bunun iyi bir örneği, üç arşivde (Varşova Yahudi Tarihi Enstitüsü, Yad Vashem ve YIVO. Fotoğraflar USHMM arşivinde de bulunmaktaydı; ancak o sırada kullanıma açılmamıştı) birden fazla kopyası olan ve mekânın yerinin Lukow, Polonya olarak aşağı yukarı belirlendiği üç fotoğraflık bir seriden *Sıradan Adamlar*'ın kapağına koyulması için seçtiğim fotoğraftır. Fotoğrafların üçü de tarihsizdi ve Almanların hiçbirinin kimliği belirlenmemişti. YIVO'ya göre, serideki ilk fotoğraf, 1940'ların sonlarında, fotoğrafın ortasının solunda ayakta duran beyaz sakallı adamın akrabası Lukowlu Motl Hershberg olduğunu iddia eden Bronxlu bir adam tarafından bağışlanmıştı. Yad Vashem'e göre, üçüncü fotoğraftaki diz çökmüş Yahudi'nin kimliği Lukowlu Haham İzek Verobel'di ve fotoğraf savaştan sonra Lukow'da bulunmuştu ve oraya dönen Yahudilere teslim edilmişti. Ancak Yad Vashem Fotoğraf Arşivi'ne göre, bu fotoğrafların Tarnow'da çekildiğine yönelik aynı derecede geçerli bir iddia daha bulunmaktadır ve dolayısıyla fotoğrafların nerede çekildiği delillerin yetersizliğinden ötürü kesin olarak bilinememektedir.⁵²

51 En "ikonik" Holokost fotoğraflarından biri yüzünden yaşanan tartışma için bkz: Dan Porat, *The Boy. A Holocaust Story* (New York: Hill and Wang, 2010).

52 Daniel Uziel'den karşıt Lukow ve Tarnow iddialarına ilişkin gelen e-postalar, Yad Vashem Fotoğraf Arşivi, 12 ve 15 Mayıs 2011. Yad Vashem Arşivi'nde ikinci ve üçüncü fotoğraflar da vardır; ancak ilk fotoğraf bulunmamaktadır.

Sıradan Adamlar'ın illüstrasyon bölümünde, bu serideki iki fotoğraf ihtiyatlı bir şekilde betimlenmişti: "Lukow, tahminen 1942 sonbaharı." Ancak üç fotoğraflık seri, yapılması gerektiği gibi daha fazla analiz edilmemişti.⁵³ Bu fotoğraflar 101. Yedek Polis Taburu'nun Hamburg'daki davasında kanıt olarak sunulmamıştı. Fotoğrafları seri olarak ele alalım: İlk fotoğraf⁵⁴ özellikle ilginçtir, çünkü uzun paltolu adamların yanı sıra açıkça *Wehrmacht* üniforma giyen iki adam (sağda en uçta ve soldan üçüncü) vardır. Adamların ba-

53 Daniel Goldhagen'ın kitabı sebebiyle başka hangi tartışmalar yaşanırsa yaşansın, Goldhagen'ın kitabında 101. Yedek Polis Taburu'yla ilişkili fotoğrafları detaylı bir analizden geçirdiğini belirtmek gerekir. Ancak bu örnekte, Goldhagen bu serinin ikinci ve üçüncü fotoğraflarını dikkatsizce yorumlamıştır: "Lukow'daki Yahudileri Treblinka'ya ölmeye göndermeden kısa bir süre önce, 101. Polis Taburu'nun adamları, bir grup Yahudi'yle hatıra pozu vermek için vakit ayırmıştı," bkz. Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 260.

54 USHMM 49189/YTVO Lukow 1.

zıları henüz kameraya bakmıyor veya gülümsemiyorlar; Almanlardan bir tanesi ise elini -sanki tabancaymış gibi- dizlerinin üstündeki Yahudilerden birinin kafasına doğrultmuş ve infaz taklidi yapıyor. İkinci fotoğrafta,⁵⁵ iki *Wehrmacht* askeri ortadan kaybolmuş ve fotoğrafta sadece uzun paltolu adamlar var. Açıkçası fotoğraftakilerin hepsi kameraya baktığından ve biri gülümsediğinden, fotoğrafı çeken, fotoğraf çekmekte olduğunu söylemiş olmalıdır. Benim vaktinde dikkatimi çekip özellikle bu fotoğrafı kitabın kapağı için seçmemin sebebi ise soldaki Alman'ın suratındaki tiksindirici genişlikteki sırtıdır. Bunun kameraya bakarken alelade bir gülümseme tepkisi mi, yoksa Yahudilerin aşağılanmasından alınan iğrenç hazzın ifadesi olan bir *schadenfreude* [başkasının acısından zevk alma] gülümsemesi olup olmadığını bilmiyorum; ancak kapak fotoğrafı seçtiğim sırada tedbirsizce ikincisinin gerçek olduğunu varsaydım. Üçüncü fotoğraf⁵⁶ ise kurgulanan mizansen dağılırken çekilmiş. Yahudilerin çoğu ve Almanların bazıları başka tarafa dönerken sadece süslü elbisesi içindeki bir Yahudi dizlerinin üstünde ve sadece bir Alman fotoğrafçıya bakıyor. İkinci ve üçüncü fotoğrafların çekilmesi arasında, diz çökmüş olan Yahudi'nin başlığının kaybolması dışında zira bu fiziksel şiddet görmesi ihtimaline işaret ediyor, neler yaşandığını bilmiyoruz. Yad Vashem'e bu fotoğrafın altı kopyası bağışlanmış; YIVO'da da birden fazla kopyası var. En dehşet verici olanı, YIVO'daki kopyalarından biri olan bir kartpostal ve arkasında adres yeri, pul ve yazı var. Bu üçüncü fotoğrafın açıkça "ikonik" bir hali varmış ve savaş sırasında Polonya'da dağıtımdaymış.

Fotoğrafın Tarnow'da çekilmiş olduğu iddiası, bu fotoğraftaki kişilerin hiçbirinin 101. Yedek Polis Taburu'nun polislerinden biri olarak teşhis edilememesinin tek olası sebebi. Uzun paltolu

⁵⁵ USHMM 49198A/Yad Vashem 117FO3a.

⁵⁶ USHMM 18604/YIVO Lukow 2/Yad Vashem 117EO6, 74CO7, 4613/523, 2746/13, 68091/39, 8030/16.

adamların berelerindeki amblemler gelişmiş teknoloji ile incelendiğinde, bunların önceden *Orpo* üyeleri olduğunu düşünen Yad Vashem arşivcileri, bu kişilerin *Wehrmacht* üyesi olduğu sonucuna vardı.⁵⁷ Kısacası (belirsiz) zaman ve mekân (Lukow yerine Tarnow) ile birlik türü (*Orpo* yerine *Wehrmacht*) sebebiyle, bu fotoğrafların 101. Yedek Polis Taburu ile uzaktan yakından ilgisi olmayabilir. Bu fotoğraflar zaten bildiğimiz şeyi, yani Polonya'daki Almanların sıklıkla aşagılama ayinleri yaparak, bu zulümlerin anısı olarak kurguladıkları mizansenleri fotoğrafladıklarını göstermektedir. Ancak bu fotoğraflar, 101. Yedek Polis Taburu'nun üyelerinin antisemit inançları ve dünya görüşleri bir yana, bireysel katılımlarının kanıtını bile sunmuyorlar. Ancak bunlar, arşiv dosyacılığında ve tarihçinin çeyrek yüzyıl önceden kalma fotoğraflık kanıtları kullanımında sıkça yaşanan özensiz ve rastlantısal hatalara dair faydalı bir ders de vermekteler.

1900 doğumlu ve 101. Polis Taburu'nun 1940-1941 yıllarında Polonya'daki ikinci görev turunda görev yapan Bernhardt Colberg'in Hamburglu ailesinin toparladığı ve USHMM'nin elde ettiği üç fotoğraf albümüne geri dönelim. İlk iki albümde ağırlıkla aile fotoğrafları yer almaktadır, ancak üçüncü albümdeki çoğu fotoğraf Bernhardt'ın Polonya'da görev yaptığı sırada çekilmiştir ve fotoğrafçılıktan zevk alığını gösteren fotoğraflardır.⁵⁸ Fotoğrafların bir kısmı, 1933 öncesinde Sopade eğilimli ve Weimar Cumhuriyeti'ni destekleyen Reichsbanner mitinglerini gösteriyor. Bernhardt'ın

57 Daniel Uziel'den gelen e-posta, 15 Mayıs 2011.

58 USHMM, Acc. 1999.99.1-3 O'Hara Collection. Bu albümler üzerine yaptığı araştırma ve analizler sebebiyle Jürgen Matthäus'a özellikle müteşekkirim. Jürgen Matthäus ve Christopher R. Browning, "Evidenz, Erinnerung, Trugbild. Fotoalben zum Polizeibatallion 101 im 'Osteinsatz,'" Martin Cüppers, Jürgen Matthäus ve Andrej Angrick (ed.), *Naziverbrechen: Täter, Taten, Bewältigungsversuch* içinde (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2013): 135–190, özellikle. 163–181.

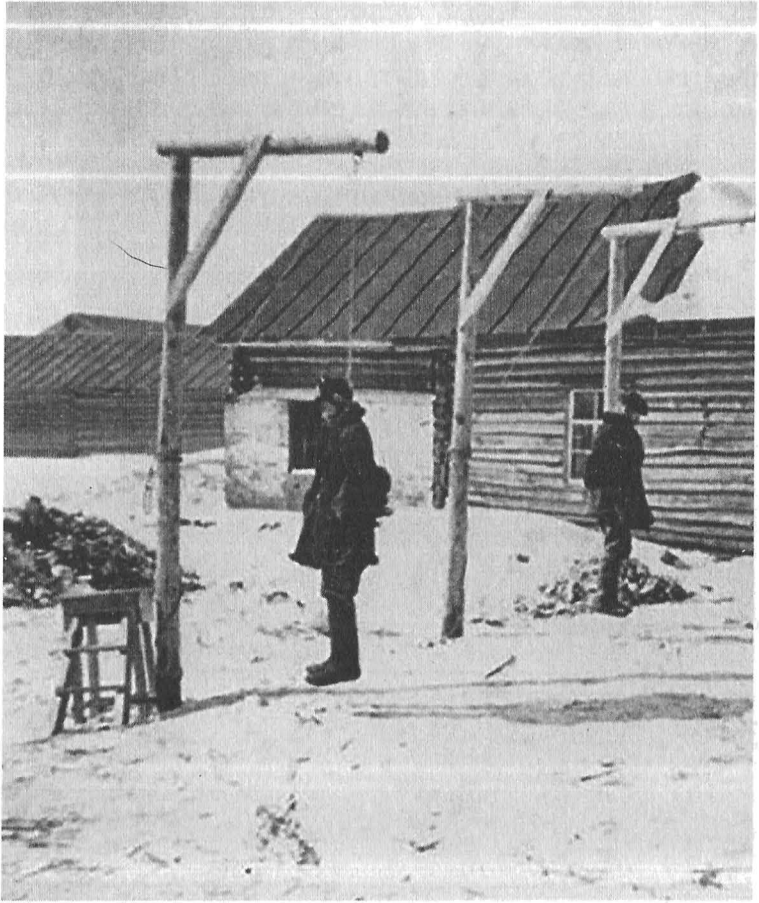
oğlu, 1930'ların ortalarında *Deutschen Jungvolk* (on ile on dört yaş grubu için olan Hitler Gençliği birimi) üyesiymiş. Bu, Colberg ailesinin de tıpkı başka birçok Alman için olduğu gibi, sosyal demokrat eğilimden Nazi rejimi ile uzlaşıya geçiş yaptığını gösteriyor.

Colberg, 1 Kasım 1940 ile 7 Nisan 1941 arasında 101. Polis Taburu'nda görev yapmak üzere Polonya'ya gönderilmiş. Poz verdiği fotoğrafların çoğunda üniformasını gururla üstünde taşıyor.⁵⁹

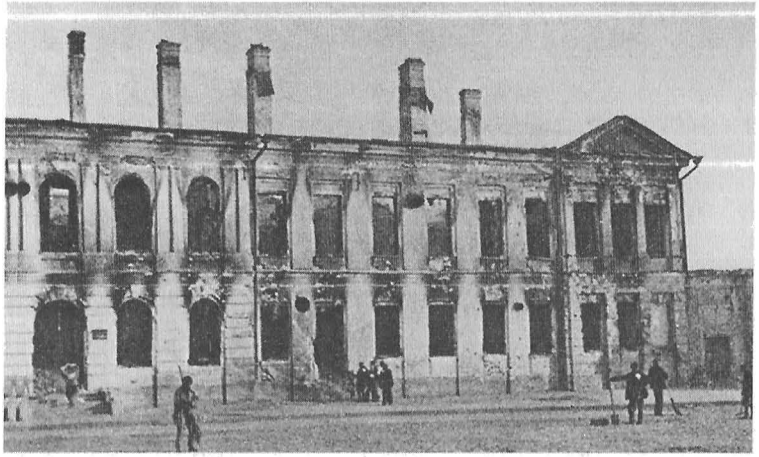
⁵⁹ USHMM 47432 ve 47430.

Almanların baskıcı tedbirlerini yalnızca bir kez kayıt altına almış. Bunda da bir fotoğrafta etrafta çok sayıda seyircinin olduğu süregiden halka açık bir idam ile bunu takiben seyirciler orayı terk ettikten sonra geride kalan idam edilmiş asılı cesetler var. Bu, Nazi işgali altındaki Avrupa'da eşine sık rastlanan bir manzaraydı.⁶⁰

⁶⁰ USHMM 47441 ve 47442.

Bernhardt çatışmalar sırasında hasar almış binaların fotoğraflarını çekmeye bayılıyormuş. Bu sayede, tesadüfen binaları temizlemekle görevli Yahudi işçileri uzaktan görebiliyoruz.⁶¹

⁶¹ USHMM 47438 ve 47439.

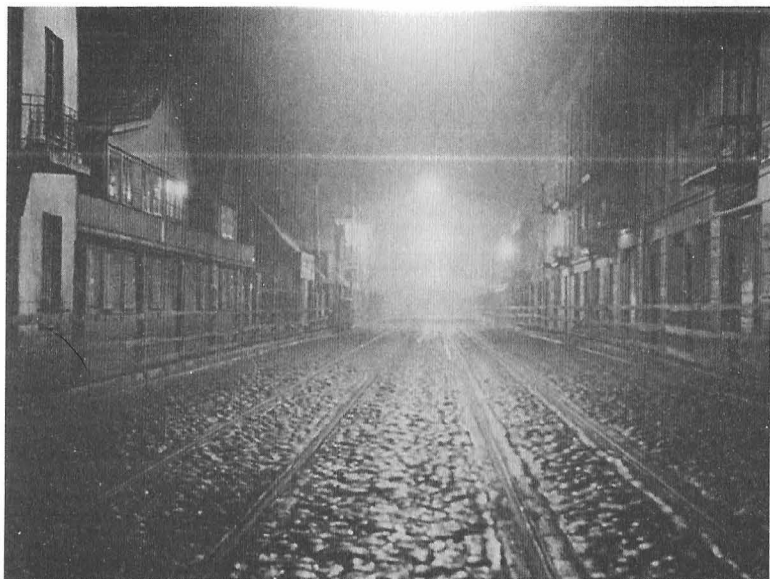

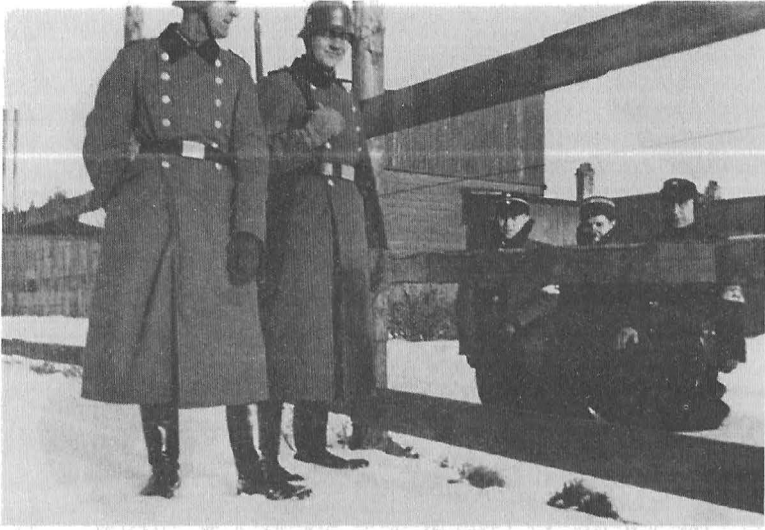
Yahudilerin yakından çekildiği az sayıda fotoğraf, onları Nazi propagandasının *Ostjuden* klişesi gibi olumsuz resmetmiyor. Bir tanesi güçlü ve yakışıklı bir Yahudi işçiyi, ötekisi ise yol kenarında dinlenmekte olan bir Yahudi ailesini gösteriyor.⁶²

Belki de en ilginç, Colberg'in 101. Polis Taburu üyelerinin dışında nöbet beklediği Lodz Gettosu'nun fotoğrafları. Açlık ve pislik içinde yaşayan sevimsiz Yahudileri kayıt altına alarak Nazi klişelerini doğrulayan "getto turizmi"nin örneklerinden ziyade, Colberg bilerek Yahudi olmayan bir getto fotoğraflamış. Getto hayatını kayıt altına almak yerine, gece ışıklandırmasını ve gettonun çitlerini fotoğraf etkisi ve kompozisyon kurmak için kullanmakla ilgilenmiş.⁶³

62 USHMM 47453 ve 47454.

63 USHMM 47447 ve 47444.

Nadir mizansenlerden olan bir vakada, getto çitlerinin yanında Yahudiler görünüyor; çitin bir yanında Alman polisi, çitin öte yanında da diz çökmüş üniformalı Yahudi getto polisleri var.⁶⁴

64 USHMM 47436.

İronik bir şekilde, Colberg'in albümünün son fotoğrafı kendisinin savaş sonrası dönemde Kuzey Almanya'daki İngiliz işgali sırasında polis olarak görev yaparken yeniden üniformalı olduğu bir fotoğrafı. 1933'ten sonra Nazilere ayak uyduran adam, bu sefer de Müttefiklerin 1945'ten sonraki işgaline uyum sağlamış.

Şimdi de 101. Yedek Polis Taburu'nun Hamburg'daki davasının savcı dosyasındaki fotoğraf koleksiyonu veya *Lichtbildmappe*'deki fotoğraflara bakalım. Bu fotoğraflardan bazıları, sorgu için çağırılan tabur üyeleri tarafından verildi. Ötekiler ise özellikle Polonya'daki, fotoğraf arşivlerinden elde edildiler ve sorgular sırasında tasdik edildiler. Bu fotoğraflar dört kategoriye ayrılabilir: (1) subay ve astsubayların vesikalık fotoğrafları, (2) taburun adamlarının gayriresmi "arkadaşlık" fotoğrafları, (3) taburun görünüşte masum, "normal" eylemlerini kaydeden gayriresmi kareler, (4) taburun Yahudilerin imhasına yönelik göreve katılımının çeşitli yönlerini kaydeden tek tek ve seri halinde kareler.

32 resmi vesikalık fotoğraftan en tipik ve önemli olanları, taburun üç kıdemli subayına ait olanlardır: Binbaşı Wilhelm Trapp, Yüzbaşı Julius Wohlauf ve Teğmen Hartwig Gnade.⁶⁵

⁶⁵ USHMM 57619/Lichtbildmappe 1; Lichtbildmappe 2; USHMM 57619/Lichtbildmappe 4.

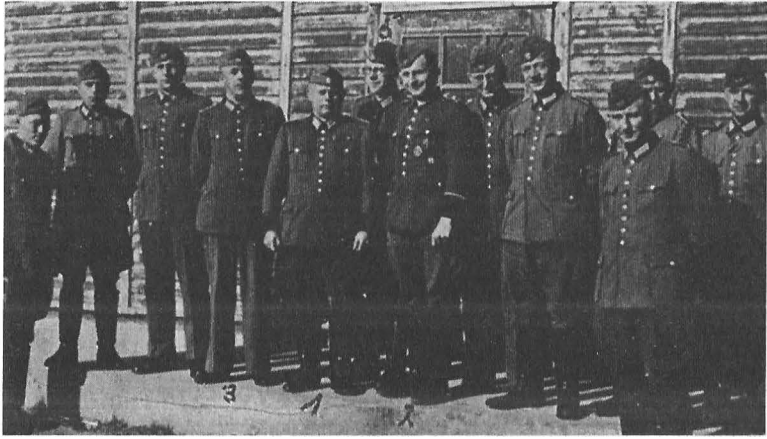

Çeşitli “sıkı fıkı” grup fotoğraflarının arasında, Teğmen Gna-de’nin 2. Bölük’ünden yedi polisin *Gruppe Bekemeier*’in üyeleri olarak Ağustos 1942’de Lomazy’de konuşlandığı dönemin çok sayıda fotoğrafı var.⁶⁶ Buradaki iki örnekten ikincisi, yerel halkla dostça

⁶⁶ Lichtbildmappe 18-22, 24-5; buradaki örnekler 21 ve 24.

ilişki kurulduğunu göstermesi açısından oldukça nadir bir örnek. Dört adamdan ikisinin yanında çocuklar ve arkada da tahminen çocukların ailesi olan bir çift var. Bu çiftten biri başka bir fotoğrafta birliğin Polonyalı aşçısı olarak teşhis edildi. Fotoğraflar çekildiği sırada katliamın gerçekleşip gerçekleşmediği belli olmasa da burası, taburun 18 Ağustos 1942'de Yahudilere karşı yaptığı en vahşi katliamlardan birinin gerçekleştiği yer. *Lichtbildmappe*, bu Gruppe Bekemeier fotoğraf serisini kimin çektiğini belirleyememiş, ancak fotoğraflardaki birtakım adamların kimlikleri tespit edildi.

Öteki grup fotoğrafları arasında, Binbaşı Trapp ve Radzyn'deki kurmaylarının daha resmi bir şekilde durdukları bir toplu portre var.⁶⁷

Taburun “normal aktivite” fotoğrafları arasında en göze çarpanı, içinde Yüzbaşı Wohlauf ve Teğmen Brand’ın eşleri Vera ve Lucia’nın da olduğu dışarda yenen bir subay yemeği sırasında çekilen fotoğraf.⁶⁸ Cephe gerisindeki Lublin bölgesinde, subay eşleri kocalarını

⁶⁷ Lichtbildmappe 15.

⁶⁸ Lichtbildmappe 16.

ziyaret edebiliyordu. 25-26 Ağustos 1942'de, Miedzyrzec Podlaski'deki ilk kitlesel ve ölümcül getto tasfiyesi (burada binlerce Yahudi bulundukları yerde kurşuna dizilmiş, on bin kadarı da Treblinka'ya gönderilmişti) esnasında, Vera Wohlauf'un pazar yerindeki varlığı adamların çoğunu rahatsız etmişti.⁶⁹ Lucia Brand ise kocasını ziyaret ettiği sırada taburda yerleşmiş olan vahşi mantaliteyi açığa çıkaran tanıklıklardan birini yapmıştı.⁷⁰

Yine “normal aktivite” fotoğrafları arasında, alçak bir binanın çatısını sahne olarak kullanan üniformalı müzisyenlerin dışarıda verdiği bir konserin (burada ikisi sunulan) dört fotoğraflık bir serisi var. İki akordeon, bir bas, bir keman ve bir gitardan oluşan acayip enstrüman seçkisi, bu konserin daha profesyonel gezici eğlence birliği tarafından değil, taburun üyelerinden doğaçlama derlenen bir

⁶⁹ Christopher R. Browning, *Ordinary Men: Reserve Police Battalion 101 and the Final Solution in Poland* (New York: HarperPerennial, 1998): 92-95.

⁷⁰ a.g.e., 127, 149.

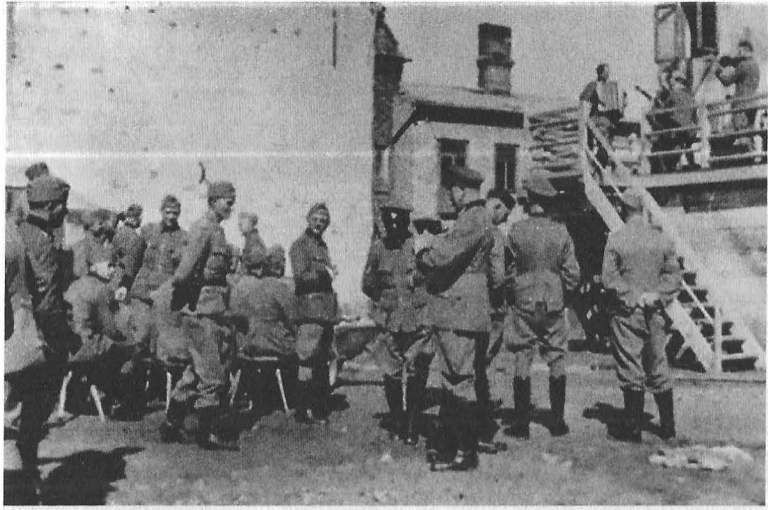
grup tarafından verildiğini gösteriyor.⁷¹ Ne tarih ne de yer yazılmış. Bir başka tek fotoğrafta ise taburun kamyon şoförleri şarkı söylüyorlar.⁷² Bu fotoğraflar, tarih açısından, “normal” davranışlar dışında her şeyi yaptıklarını kanıtlardan bildiğimiz adamlar için belirli bir “normallik” yaratma girişimine delalet etmektedir. *Reichsführer-SS* Himmler, 12 Aralık 1941 tarihli sıra dışı genelgesinde, kitlesel cinayetin stresine panzehir olacak kültürel aktiviteler yapılan sessiz akşamları, aşırı alkol tüketimini tercih edilmesi gereken bir alternatif olarak bizzat açıkça tavsiye etmişti. Himmler, “bu zorlu görevi yerine getiren” hiç kimsenin “gaddarlaşmasına veya ruh ve karakterlerine zarar gelmesi” ne [*die diese schwere Pflichten zu erfüllen haben, niemals verroht oder an Gemüt und Charakter erleidet*] izin vermemenin subaylar için bir “kutsal görev” [*heilige Pflicht*] olduğu yazmıştı. Bu amaçla, o tür zor görevlerin akşamlarında “yoldaşça toplanmalar” [*kameradschaftliches Beisammensein*] düzenlenmeli, bunlar asla “aşırı alkol tüketimi” içermemeli; fakat adamları “Alman manevi ve içsel hayatının güzel diyarı”na [*die schönen Gebiete deutschen Geistes- und Gemütslebens*] geri götürecek müziklere ve sunumlara vakfedilmeliydi.⁷³ Bu fotoğraflar, Himmler’in tembihlerinin ciddiye alındığını ve 101. Yedek Polis Taburu’nun buna göre davrandığına işaret ediyorlar.

71 USHMM 57629-32/Lichtbildmappe 85-88.

72 USHMM 57701/Lichtbildmappe 90.

73 Himmler Emri, 12 Aralık 1941, Basıldığı metin için bkz. Wolfgang Benz, Konrad Kweit ve Jürgen Matthäus (ed.), *Einsatz im “Reichskommissariat Ostland”: Dokumente zum Völkermord im Baltikum und in Weissrussland 1941–1944* (Berlin: Metropol, 1998): 28–29.

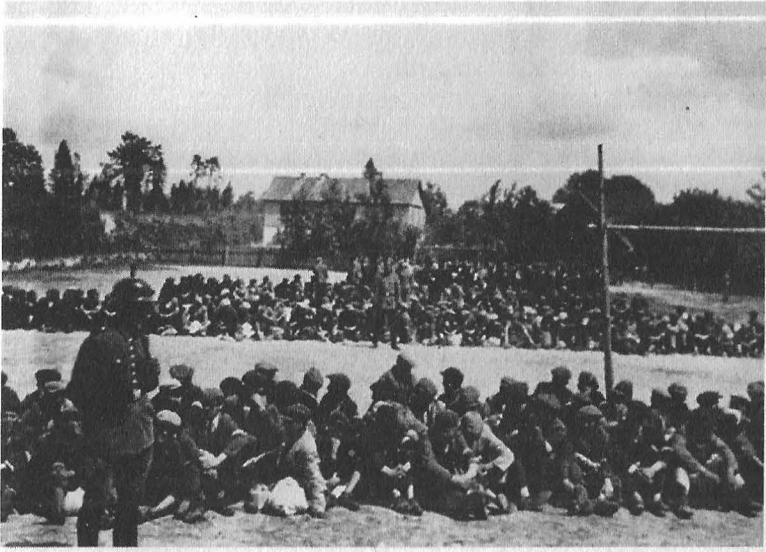

Tabii ki bu, *Reichsführer*'in isteklerinin aksine de olsa, adamları aşırı miktarda alkol tüketilen gürültülü akşam eğlencelerinin daha normal hallerini düzenlemekten alıkoyamadı. Böyle bir akşamda, 3. Bölük 1. Müfreze'nin adamları Czermierniki'de görüntülenmiş.⁷⁴

Hem tarihçilerin hem de savcılarının en fazla ilgisini çeken fotoğraflar, taburu harekâtlarda, ölümcül görevlerini yerine getirirken görüntülemiş olanlardı. Bu açıdan en çarpıcı fotoğraflar, kasabanın spor sahasında toplanan 1.700 Yahudi'nin ormana götürüldüğü ve toplu bir mezarda katledildiği 18 Ağustos 1942 tarihli Lomazy *Aktion*'unda çekilmiş beş fotoğraflık bir seridir.⁷⁵

⁷⁴ Lichtbildmappe 17.

⁷⁵ USHMM 57620-4/Lichtbildmappe 26-30). Fotoğraflar Gnade'nin 2. Bölük'ünün bir üyesi Herbert Kurt F. tarafından ikinci kez sorgulandığı sırada teşhis edildi. Herbert ilk sorgusundan da 2. Bölük'ün Miedzyrzec'te kaldığı süre dahilinde daha sonradan çekilmiş fotoğraflarını teşhis etmişti. LG Hamburg 141 Js 1957/62, 1383-1393. (Herbert Kurt F. sorgulaması, 1 Temmuz 1963). Bu fotoğraf serisi, 1965 ortalarına kadar sorgulamalarda kullanılmamış gibi görünüyor. (2061, Heinrich B. sorgulaması, 1 Haziran 1965).

Beş fotoğraftan ilk ikisi, sahada oturan Yahudileri yakından ve uzaktan görüntülüyor. Üçüncüsü, bir tarlada toplanmış oturan başka Yahudileri gösteriyor. Dördüncüsünde, büyük ve dikdörtgen şeklinde bir çukur kazmakta olan dokuz üstsüz güçlü genç adam var. Beşincisi, arkalarından ittiren yüzü belli belirsiz, kepli Alman polisi ile kameramana doğru kıyafetleri hâlâ üstlerinde koşturmakta olan 17 kadını gösteriyor. En öndeki kadının kolundaki Davut Yıldızı işaretli pazubent tamamen belirgin. Kadınların yüzlerindeki gergin ifade, sahadan mezara yapılan cebri yürüyüşün telaşlı hızına işaret ediyor. Fotoğrafların hepsinde, odak açıkça kurbanlara ve *Aktion*'a çevrilmiş; bireysel olarak Almanlar kareye sadece birinci, üçüncü ve beşinci fotoğraflarda tesadüfen veya uzaktan giriyorlar.⁷⁶

Lomazy fotoğrafları kitlesel olarak kurşuna dizilmeye giden yolu

⁷⁶ Daniel Goldhagen şu yorumda bulunur: İlk fotoğrafta, uzakta duran Alman muhafız, arkası oturan Yahudilere dönük olduğu halde kameraya bakmakta olduğundan, "eylemlerinden gurur duyduğunu, soykırım harekâtına katıldığını saklamak istemediğini; bilakis bu görüntüyü gelecek nesillere bırakmak istediğini" göstermiştir, bkz. Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 224–225. Bence bu, fotoğrafik kanıtları alabildiğine aşırı yorumlamaktır. O mesafeden fotoğrafının çekildiğini farketmemesi bile ihtimal dahilindedir.

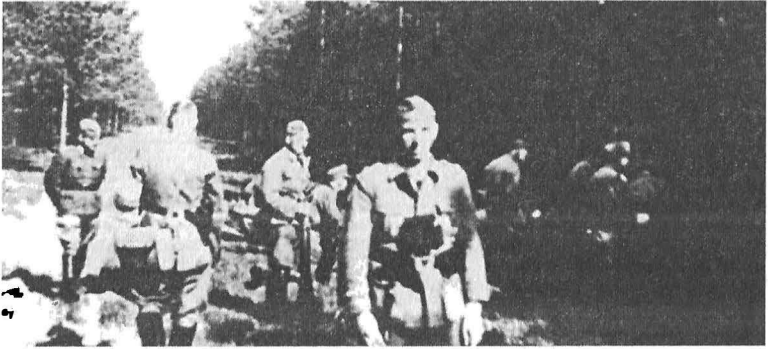
betimliyorsa, tekrar tekrar doldurulup boşaltılan bir “temerküz get-tosu” olan Miedzyrzec Podlaski’den tek bir fotoğraf, orada 6 Ekim 1942 tarihinde gerçekleştirilen katliamın betimlemesini doğrular niteliktedir.⁷⁷ O gün binlerce Yahudi Treblinka’ya gönderilmişti. Almanlar, gösterdikleri bütün çabaya rağmen, bütün kurbanları yetersiz sayıdaki yük vagonuna sığdıramamışlardı ve Teğmen Gnade çoğunluğu kadın ve çocuklar olan 150 Yahudi’nin yakındaki bir mezarlığa götürülerek mezarlığın duvarında kurşuna dizilmelerini emretmişti.⁷⁸ Bütün koleksiyonda taburun katledilmiş kurbanlarının cesetlerini gösteren tek fotoğraf olan bu fotoğraf, kurbanların kıyafetlerinin önceden toplanmadığı ve mezarlarının hazırlanmadığı bu emprovize infazın dehşet verici teyididir.

77 USHMM Fotoğraf Arşivi 89352/Landgericht Hamburg 141 Js 1957/62, Lichtbildmappe 39 ve 69.

78 Browning, *Ordinary Men*, 108–109.

Kuzey Lublin bölgesinde 1942 güzündeki getto tasfiyesi harekâtlarının ardından, 101. Yedek Polis Taburu'nun üyeleri kaçak Yahudileri bulmak için peşi sıra tekrarlanan "Yahudi avları"na girmişlerdi.⁷⁹ Bugüne kadar gelebilmiş iki fotoğrafta Miedzyrzec dışındaki orman ve tarlada devriyede görüntülenenler, bir kez daha Teğmen Gnade ve 2. Bölük'ün adamlarıydı.⁸⁰

1942-1943 kışı boyunca süren uzun bir aranın ardından, Miedzyrzec Podlaski Gettosu, 1 ve 26 Mayıs 1943 tarihlerinde "beşinci" ve "altıncı harekâtlar" a sahne olmuştu. "Altıncı harekât" ta bin kadar Yahudi, Treblinka yerine Lublin bölgesinin sınırlarındaki Majdanek Toplama Kampı'na gönderilmişti. Gnade, bu sefer kasabanın dışın-

⁷⁹ *a.g.e.*, 121-132.

⁸⁰ USHMM 57627/Lichtbildmappe 91-92.

da, sürgünlerin bekleyen trenin vagonlarına tekrar sıkıştırılmadan önce üzerlerindeki değerli eşyalar ve kıyafetlerden arındırıldığı bir soyunma barakası inşa etmişti.⁸¹ Miedzyrzec'teki sürgün *Aktion*'unun dört safhasını görüntüleyen sayısız fotoğraf var: Kasaba meydanında toplanma, kasabadan yürüyerek yola çıkma, Gnade'nin soyunma barakasında çıplak arama, trene bindirilme. Aynı fotoğrafçı tarafından çekilip çekilmediği belli olmayan iki serinin tarihi "altıncı harekât"ın gerçekleştiği 26 Mayıs. Bunlar tabur üyelerinin elinde olan fotoğraflardan değil. Polonya'daki Yahudi Tarihi Enstitüsü'nden savcılara gönderilmiş ve ilerlemekte olan sorgulamalar sırasında teyit edilmiştir. Fotoğrafların bazılarının çekilme tarihi bu harekâtle eşleştirilebilse de, yine bazıları tamamen başka bir zamanda çekilmiş gibi duruyor.

26 Mayıs 1943 günü, dört fotoğraflık tek bir seri, Miedzyrzec kasaba meydanında, Yahudiler toplanarak yürütölmeye başladığında çekilmiş.⁸²

81 Browning, *Ordinary Men*, 134.

82 USHMM 57625/Lichtbildmappe 33 ve 59; USHMM 89237/Lichtbildmappe 58; USHMM 46321/Lichtbildmappe 36 ve 60; USHMM 89328; Lichtbildmappe 37.

Bu fotoğraf, uzun gölgelere bakılırsa sabahın erken saatlerinde çekilmiş ve şehir meydanında oturan sıkı giyimli Yahudi kadınları yanlarında Almanlar olmadan görüntüleyen başka bir fotoğraf bir önceki sonbaharda çekilmiş olabilir.⁸³

Daha başka dört fotoğraf ise kasabanın dışına yürüyüşü belgeyor. İki tanesi aynı fotoğrafçı tarafından çekilmiş görünüyor.⁸⁴ Almanları da aynı sıkılıkta giyinmiş halde görüntüleyen bir üçüncüsü

⁸³ Lichtbildmappe 78.

⁸⁴ USHMM 89329 ve 8329A/Lichtbildmappe 62 ve 63.

tahminen aynı gün çekilmiş.⁸⁵ Bazı Yahudileri köylülerin arabalarıyla kasabadan dışarı taşınırken gösteren dördüncüsünde, tek başına olan Alman askerin sıkı giyimi de önceki sonbaharda yapılan bir sürgün harekâtına işaret ediyor.⁸⁶

85 USHMM 89330.

86 Lichtbildmappe 79.

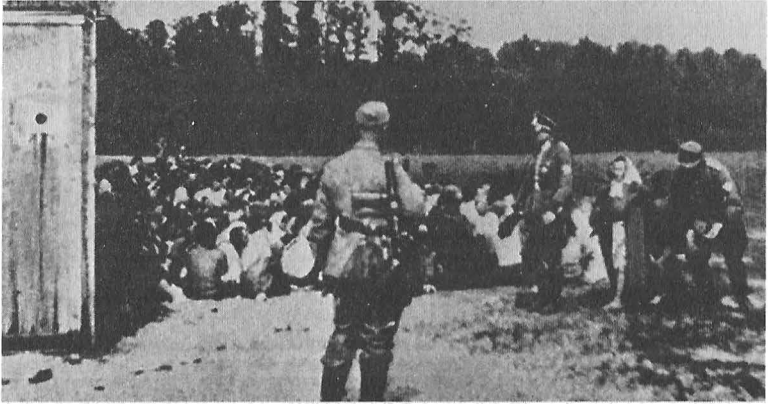
Altı fotoğrafık geniş bir seri Gnade'nin soyunma barakasından görüntüler sunuyor. Bunların altısının da aynı fotoğrafçı tarafından aynı sırada, yani 1943 Mayıs'ındaki harekâtlardan bir tanesinde çekilmiş olması kuvvetle muhtemel. Fotoğraflardan beş tanesi, Alman polisler ile Yahudi kurbanları arasındaki en doğrudan ve mahrem iletişimi resmediyor.⁸⁷ Fotoğrafçının odağı açıkça Yahudi adamlardan ziyade Yahudi kadınların üzerinde: (1) giyinik bir kadın barakanın önündeki üç Alman'a bakıyor; (2) sadece elleriyle vücudu üzerinde tuttuğu beyaz iç çamaşırları olduğu halde (Gnade ve Bavyalı bir jandarma subayı olarak teşhis edilmiş) iki Alman subayla doğrudan konuşan bir kadın ve (3) barakanın yanında ve etrafında dikilen Alman polisler (Gnade profilden, Bavyalı ise doğrudan kameraya bakıyor) ile çevrilmiş tek başına, kısa boylu ve kamburumsu bir Yahudi kadın. Fotoğrafçı Yahudi adamları çekmekle hiç ilgilenmemiş gibi görünüyor.⁸⁸

87 USHMM 89347/Lichtbildmappe 40 ve 66; USHMM 61538 and 79067/Lichtbildmappe 41 ve 64; USHMM 89349/Lichtbildmappe 38, 67, ve 74; USHMM 89351/Lichtbildmappe 42; USHMM 89350/Lichtbildmappe 68 ve 76.

88 USHMM 89346/Lichtbildmappe 32 ve 70. Teğmen Dreyer'in baraka önündeki fotoğrafı burada gösterilmemiştir (Lichtbildmappe 75).

Sürgün sürecinin son aşaması tren vagonlarının doldurulmasıydı. 101. Yedek Polis Taburu'nun Hamburg'daki davasında savcının dosyasına girmeyen; ama bugüne kadar gelebilmiş ve daha sonraki bir tarihte USHMM tarafından Polonya'da Nazi Suçları Araştırma Merkez Komisyonu'na gönderilen üç fotoğraf daha var. USHMM'deki arşiv notuna göre, "bir ihtimalle" bunlar 26 Mayıs 1943'te Miedzyrzec Podlaski'deki "altıncı harekât"ın fotoğraflarıdır.⁸⁹ Bu tarihi oldukça şaibeli buluyorum. Yahudilerin çoğu, kadınlar ve ço-

⁸⁹ USHMM 51233-5.

cuklardan oluşuyor; öte yandan o geç tarihe ait diğer fotoğraflarda çok fazla erkek var ve hiç çocuk yok. Ayrıca Yahudiler de sanki Mayıs ayında Gnade'nin soyunma barakasında çıplak aramaya maruz kaldıktan sonra olabileceğinden daha sıkı giyinmişler. Dahası, bu fotoğrafların hiçbiri Hamburg Davası'nda kanıt olarak kullanılmamış, bu da bu fotoğraflardaki Alman personelin kesinlikle 101. Yedek Polis Taburu'ndan birileri olarak tespit edilemediğini işaret ediyor.

Fotoğraflardaki çerçeveleme eksikliği, ilkinin odağının titrekliliği yukarıdaki fotoğraflarda fotoğrafçıya kimsenin bakmıyor oluşu, bu üç fotoğraflık serinin, belki de Polonyalı bir demiryolu işçisi tarafından ya da Alman olmayan başka bir gözlemci tarafından, büyük ihtimalle gizlice çekildiği olasılığını akla getiriyor. Bu yüzden elimizde, tıpkı Lukow fotoğraflarında olduğu gibi, fotoğrafçının kimliğini belirleyebilmek bir yana, temsil edilen olayların koşullarının, yerinin ve zamanının kanıtlarla kesin olarak belirlenmesinin zor olduğu fotoğraflar var.

101. Yedek Polis Taburu'nun katıldığı son büyük cinayet hareketi, Kasım 1943'te Lublin işçi kamplarında gerçekleşen *Erntefest* Katliamı'ydı. 101. Yedek Polis Taburu, 3 Kasım'da Majdanek'teki, 4 Kasım'da da Poniadowa'daki Yahudi mahkumların tasfiyesine katılmıştı. Poniadowa'da çekilen on fotoğraflık bir seri, ne Almanları ne de cinayetleri gösteriyor; ancak hazırlık aşamalarını yine kaygı verici şekilde kayıt altına alıyor.⁹⁰ Bunlar sırasıyla, Yahudilerin çalıştığı fabrikayı, ikamet ettikleri tahta barakaların önünde duran Yahudileri, iki tarafı çitlerle çevrili ve arkasında gözetleme kulesi olan bir yoldan bohçalarını taşıyarak yürüyen bir dizi Yahudi'yi ve son

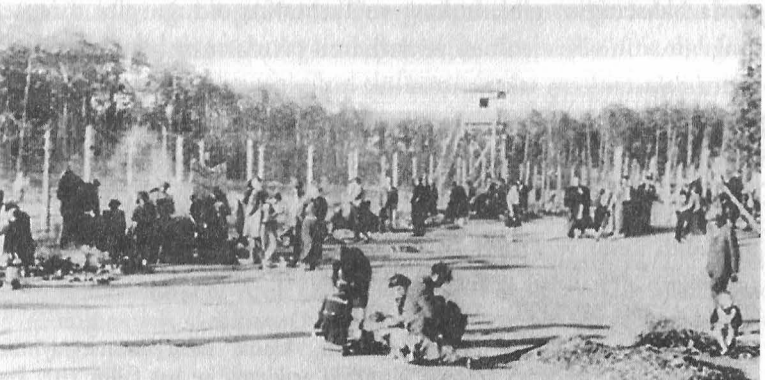
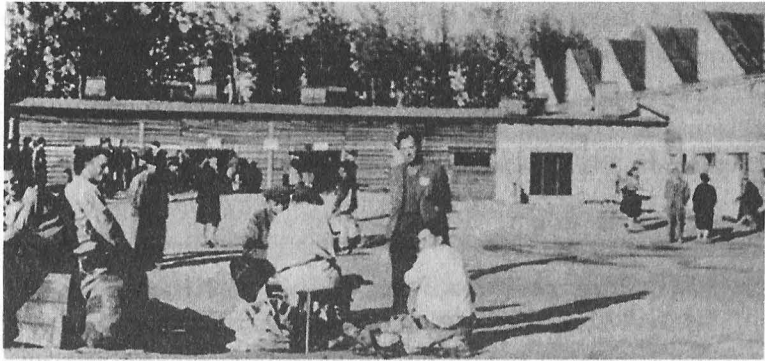
⁹⁰ USHMM 57702-11; Buraya konulmayanlar için bkz. 57704, 57708, 57709 ve 57711.

olarak etrafı yüksek tel çitlerle çevirili ve bir gözetleme kulesi ile izlenen açık bir alanda ayakta duran ve oturan Yahudileri gösteriyor. Bu seri, serbestçe hareket edebilen ve muhafızlık ettiği insanların fotoğrafıyabilen birisi tarafından çekilmiş gibi görünüyor. Poniatowa, resmi bir toplama kampı [*Konzentrationslager*] değil, “zorunlu iş kampı” [*Zwangsarbeitslager*] olduğu için, Yahudilerin üstünde toplama kampı kıyafetleri değil, sivil giysileri var. Sadece son üç karede görülen dikenli teller ve gözetleme kulesi, serinin kampın içerisinde çekildiğini gösteriyor. Bu seri, bağlamını ve olayların sonucunu başka kaynaklardan öğrendiğimiz kaygı verici bir hikâyeyi anlatıyor.

Dan Porat “tarihi bir olayı bir fotoğrafta sunulduğu gibi anlayabilmek için hikâye elzemdir” der.⁹¹ Adli süreçler için toplanan fotoğrafların çok olumlu bir yararı, fotoğraf görüntüsünü, tarihi arka planın anlatımını ve detayların tanıklar tarafından teyit edilmesini bir araya getirmesidir. Judith Levin ve Daniel Uziel, tarihi fotoğraflara ilişkin, fotoğrafların çekildiği yer ve zamana ek olarak, fotoğrafçının ve fotoğraftaki kişilerin kimliğinin, fotoğrafın kökeni-

91 Porat, *The Boy. A Holocaust Story*, 11.

nin ve tek başına bir kare mi yoksa bir koleksiyon ya da albümün parçası olup olmadığının öğrenilmesinin daha iyi olacağını belirtirler.⁹² Holokost'tan geriye kalan çok az fotoğraf yeterli derecede belgelenmiştir, ancak en azından bu koleksiyonda kimi sorular bazen cevaplandı. Adli süreçte, tarih fotoğrafları, fotoğraflarda tarihi karşılıklı ve birbirini destekleyici şekilde aydınlatır. Tarihçiler, hemen her seferinde kusurlu ve sorunlu kanıtlarla çalışırlar ve fotoğraflar da bunun istisnası değildir.

Levin ve Uziel, ayrıca "Nazi ideolojisini içselleştirmiş bir fotoğrafçıdan kamerasını 'sıradan' bir Alman'dan farklı bir yere odaklamasını bekleriz" diye yazmıştır. Ancak Levin ve Uziel, "sıradan Almanlar"ın işgal altındaki Doğu'da fotoğraf çekmesinin "başlangıç olarak antisemit iklim ve propagandanın bütün nüfus üzerinde müthiş bir etki bırakacağını" ve bunun üzerine "deklanşöre basanların ideolojik bilinçlerinin çektikleri veya topladıkları fotoğraflara yansıyan kişiler" olduğunu kabul ederler.⁹³ Bir bütün olarak ele alındığında, Colberg albümü ve bu adli koleksiyon, geniş anlamda dört bir yanı kaplamış antisemit iklimin etkisini ve en azından failer nezdinde Nazi ideolojisinin çerçevesini yansıtabilir mi?

Kuşkusuz, ortadaki birçok fotoğraf, özellikle de tartışmanın başında bahsettiğim gibi, Lukow ve Tarnow'da olduğu gibi törensel aşağılamanın sahnelenmesi ve antisemit tavırların ve kendi fotoğraflarını çektirenlerin ırksal üstünlük hislerini yansıtıyor. Ancak 101. Yedek Polis Taburu ile açıkça ilişkisi belirlenebilecek fotoğraf koleksiyonlarında, Nazi ideolojisini böyle bariz bir şekilde yansıtan sahnemelere sahip fotoğraflardan bulunmuyor.⁹⁴ Gerçekten de bu fo-

92 Judith Levin ve Daniel Uziel, "Ordinary Men, Extraordinary Photographs," *Yad Vashem Studies* XXVI (1998): 267–268.

93 *a.g.e.*, 266, 289–290.

94 Goldhagen, *Zentrale Stelle* referanslı, klasik sakal kesme ayinini gösteren bir fotoğrafı gösterir, altındaki açıklama ise baş failin 101. Po-

toğraflardan bazılarının Nazi suçlarının alameti olarak Almanlarca değil, Polonya'daki Nazi suçlarının kanıtları olarak Polonyalılar tarafından çekilmiş olması ihtimali de bulunmaktadır. Miedzyrzec'teki mezarlık duvarının dibindeki Yahudi kadının cesedinin fotoğrafının, karede hiç Alman görülmediğinden, Alman katiller orayı terk ettikten sonra çekildiğinden şüphelenmekteyim. Miedzyrzec'te tren yüklenirken çekilen fotoğrafın da bir Polonyalı tarafından gizlice çekildiğinden şüpheleniyorum. Bazı diğer fotoğraflar askeri hayatın görünürdeki "normalliği" yansıtıyor; ancak biz gözlemciler, bu fotoğraflara bakışımıza taşıdığımız ek bilgilerden dolayı, bunların normal olmadığını biliyoruz.

Peki ya Lomazy ve Miedzyrzec fotoğrafları? İlgi çekici Lomazy serisinde, Alman katiller değil, Yahudi kurbanlar merkezdedir. Bunlar, kurgulanmamış, hızlı çekilmiş enstantanelerdir ve "hükümlü Yahudiler" gibi kısa bir açıklamayla yetinilerek, fazladan aşağılayıcı yorum olmadan fotoğrafların öznelerinin kimliğini göstermektedirler. Miedzyrzec'te meydana toplanmış Yahudilerin ve kasabanın dışına yürüyüş fotoğraflarında, birçok Alman da görüntülenmektedir; ama bunlar yine sahneyi kayıt altına alan hızlı enstantanelerdir. Bunlar ne kurgulanmıştır ne üzerlerine açıklama yazılmıştır ne de çerçeveleri bilhassa muzaffer, kutlayıcı veya ideolojik olması için kurulmuş fotoğraflardır. Fotoğrafçının etrafta gezinirken fotoğraf çekmesindeki rahatlığına bakılırsa, bu kişi Alman'dır. Bu fotoğraflar, adamları kurgulanmış bir kutlamanın parçası olarak değil, basitçe işlerinin başında gösteriyor. Asıl açıklanması gereken, fotoğrafçının Lomazy'deki kitlesel infazlar ve Miedzyrzec'teki sürgün için

lis Taburu'nun bir üyesi olduğu yönündedir, bkz. Goldhagen, *Hitler's Willing Executioners*, 245. Ancak Lukow fotoğraflarında olduğu gibi, bu fotoğraf da savcının koleksiyonunda bulunmamaktaydı ve failin kimliği belirlenememişti. Artık Lukow fotoğrafları ile ilgili olarak bildiklerimizi düşünürsek, Goldhagen'in vakaya da gereken dikkatle yaklaşmamış olduğu ortaya çıkar.

önceden hazırlanmış olması ise belki de en rahatsız edici şey budur. Gnade'nin soyunma barakasında çekilen seri ise birkaç Alman subay ile Yahudi kadınları sıra dışı yakınlık ve iletişimde yakalamış olmasıyla yine son derece çarpıcıdır. Fotoğraflar, Yahudiler ile Almanlar arasındaki iktidar asimetrisini net olarak yakalıyor. Bunlarda aynı zamanda toplumsal cinsiyet boyutu da görülüyor: Kısa boylu Yahudi kadınların karşısında, iri yarı, zorba adamlar. Bu fotoğraflar Almanların Miedzyrzec'te Yahudi kadınlara nasıl davrandıklarını açıkça göz önüne seriyorlar. Birisinin taburun eylemlerini uygun bir şekilde kayıt altına almak için bu fotoğrafları çekmiş olması bile son derece çığırından çıkmış bir hissiyatı göstermektedir.

101. Yedek Polis Taburu'na dair ihtilaflardan biri, taburdaki istekli, ideolojik yönelimli antisemit katillerin tabur içerisinde ateşli bir azınlık mı, yoksa üyelerinin çoğunluğu mu olduğu sorusu etrafında döndü. Levin ve Uziel, "sıradan" Almanların fotoğraflarının bile rejimin yaygın antisemitizmini ve propagandasını yansıttığını söyler. Tabii ki, çekilen son derece suçlayıcı fotoğraflardan kaçının gizli kaldığını ya da yok edildiğini bilmiyoruz. Peki ya tabura dair toplanan fotoğraf koleksiyonu ne anlatıyor? Colberg albümündeki 1940-1941 arası çekilen fotoğraflar, genel olarak Nazileşmiş bir görüntü sunmamalarından dolayı ilgi çekici. Taburun Polonya'daki üçüncü görev turu sırasındaki yıkıcı işlerini kayıt altına alan bu fotoğraflar, Lukow'da çekilen sahnelenmiş ve kutlama amaçlı *Wehrmacht* fotoğraflarında olduğu gibi, açıkça ideolojik ya da propagandacı çerçevelemeyi sergilemiyorlar. Fakat bunlar ahlaki bir hissizliği yansıtmasının yanı sıra kitlesel yok etme silsilesinin gündelik bir rutine dönüşünün hikâyesini anlatıyor.

22. Polis Alayı 179
 24. Polis Alayı 51, 52, 171
 25. Polis Alayı 134, 179, 226
 101. Yedek Polis Taburu 12, 13, 14, 16,
 17, 19, 20, 26, 57, 58, 59, 63, 65, 67,
 68, 69, 76, 77, 78, 79, 94, 96, 97, 100,
 104, 105, 106, 114, 118, 119, 120, 121,
 122, 123, 126, 127, 128, 137, 139, 140,
 144, 145, 147, 150, 158, 160, 165, 170,
 171, 173, 175, 179, 180, 181, 184, 185,
 186, 188, 189, 203, 204, 205, 206, 207,
 208, 209, 210, 212, 214, 216, 217, 221,
 224, 226, 228, 230, 231, 232, 233, 238,
 239, 240, 264, 265, 267, 269, 280, 281,
 283, 285, 288, 289, 290, 291, 292, 304,
 305, 306, 307, 310, 311, 312, 315, 316,
 327, 331, 339, 347, 349, 352, 354

A

Adolf Bittner 166, 168
 Adolf Eichmann 46
 Albay Franz 37
 Alekzandrow 97, 105
 Alfred Heilmann 141
 Alfred Rosenberg 227
 Alfred Streim 17
 Alltagsgeschichte 15
 Alman Ordusu 22, 23, 24, 27, 58
 Alman Polisi 31
 Almanya 12, 15, 17, 20, 21, 22, 23, 24,
 28, 32, 33, 37, 42, 46, 58, 69, 72, 75,
 100, 103, 131, 132, 134, 156, 175, 185,
 196, 203, 208, 212, 216, 226, 227, 228,
 236, 242, 244, 245, 248, 250, 254, 255,
 265, 268, 273, 274, 275, 281, 299, 301,
 306, 311, 326
 Alman-Yahudi ilişkileri 189, 198
 Arden Ormanı 23
 Arthur Rohrbach 169
 Asayiş Polisi 12, 14, 18, 21, 23, 26, 73,
 156, 225
 Askeri Arşiv 277, 284
 Aspangbahnhof 48
 Ateş etmeyenler 234

August Zorn 93
 Auschwitz 72, 253, 259, 260, 289
 Avusturya 26, 62, 75, 149

B

Babi Yar 37, 176, 204, 289
 Baranovichi 40, 43
 Barbarossa Harekâtı 29, 299
 Barbarossa Kararnamesi 29
 Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok 302
 BdO 26, 170
 Becoming Evil 293
 Belçika 47
 Belzec 47, 52, 53, 55, 56, 57, 71, 72, 74,
 75, 76, 171
 Berdichev 37
 Berlin 22, 26, 46, 147, 173, 178, 233,
 284, 331
 Bernhardt Colberg 317
 Beyaz Ruslar 41, 42
 Bialowieza 34
 Bialystok 29, 31, 32, 33, 34, 44, 177,
 283, 285, 297
 Bilgoraj 19, 76, 79, 81, 86, 88, 96, 97,
 121, 123
 Bilişsel çelişki kuramı 294
 Binbaşı Besser 37
 Binbaşı Nagel 32, 34
 Binbaşı Weiss 29
 Birkenau 72, 237, 259, 260
 Birleşik Devletler Holokost Anma
 Müzesi 264, 304, 312
 Bohemya 24
 Bremen 62, 290
 Breslau 66
 Brest-Litovsk 255, 286
 Brest-Litovsk Antlaşması 255
 Brunn 48
 Bruno Probst 59, 61, 63, 190, 192, 200
 Buchenwald 311
 Budzyn 181
 Bulgaristan 47
 Bundesarchiv 226
 Büyük Buhran 301

C
 Çavuş Jobst 131, 132
 Çavuş Justmann 155
 Çekoslovakya 73, 149
 Chelm 48, 75, 138
 Chelmno 71
 Christian Wirth 73, 127
 Czermierniki 334
 Czystochowa 48, 58

D
 Dachau 311
 Daniel Goldhagen 240, 241, 242, 245,
 249, 256, 264, 283, 284, 292, 304,
 315, 337
 Daniel Uziel 313, 317, 350, 352
 Dan Porat 313, 350
 Danzig 23
 David Bankier 251
 Deblin 48
 Deutschen Jungvolk 318
 Devlet Adalet Merkez Kurumu 12
 Dnepropetrovsk 37
 Dr. Schoenfelder 85
 Düsseldorf 47, 64, 208

E
 Edward Westermann 285, 288, 295
 Einsatzgruppen 14, 27, 208, 232, 291
 E. M. Remarque 302
 Erich von dem Bach-Zelewski 28, 30
 Ernst Lerch 73
 Erntefest katliamı 179, 183
 Eski Sağ 248

F
 Federal Alman Arşivleri 226
 Feindbild 236, 297
 Feldgendarmarie 23
 Frampol 77
 Fransa 47, 149, 247, 275
 Franz Kastenbaum 94
 Franz Stangl 127, 208, 263
 Fred E. Katz 263
 Freikorps 21, 255
 Freiwillige Kompanie 305, 310, 311

Friedrich Jeckeln 28, 36
 Friedrich-Wilhelm Krüger 26
 Fritz Fischer 139
 Führer 29, 30, 177, 227, 311

G
 Galiçya 25, 47, 51, 57, 75, 171, 284, 289
 Gavin Langmuir 248
 Geheime Staatspolizei 22
 Genel Hükümet 24, 25, 26, 27, 50, 71,
 72, 76, 158, 159, 172, 173, 179
 General Pflugbeil 30
 Georg Kageler 94, 116
 Georg Michalsen 73
 Georg Wipperfurth 73
 Gestapo 22, 27, 73, 214, 252, 296
 Getto 43, 61, 140, 146, 151, 152, 170,
 174, 323
 Getto temizliği 140
 Gitta Sereny 18, 127, 208
 Gizli Polis 22
 Güney Polis Alayı 36, 37, 285
 Gustav Michaelson 168, 200, 215
 Gut Jablon 162
 Gut Pannwitz 162
 Güvenlik Polisi 22, 25, 27, 43, 46, 52,
 53, 55, 56, 57, 60, 63, 73, 121, 124,
 125, 127, 139, 141, 142, 144, 146, 147,
 148, 149, 174, 175, 179, 208, 238

H
 Hadamar 262
 Hamburg 13, 17, 58, 61-65, 68, 70, 72,
 76, 80, 86, 94, 97, 102, 104, 111, 122,
 135, 138, 144, 147, 149, 157, 159, 171,
 175, 180, 186, 187, 188, 208, 214, 238,
 240, 241, 259, 289, 305, 307, 308, 309,
 310, 312, 315, 327, 334, 338, 347
 Hans Dettelmann 92
 Hans Frank 158
 Hans Keller 63, 128, 307
 Hans Prutzmann 148
 Hans Scheer 68
 Hartwig Gnade 17, 64, 67, 327
 Hayalci 248
 Heiner Lichtenstein 21, 284

Heinkel 181
 Heinrich Bekemeier 107, 194, 271
 Heinrich Feucht 168
 Heinrich Himmler 22, 26, 30, 128, 310
 Heinrich Steinmetz 80
 Heinz Buchmann 67, 79, 270
 Heinz Richter 271
 Helge Grabitz 17, 178, 284
 Helmbrechts ölüm yürüyüşü 258, 264
 Herbert C. Kelman 277
 Herbert Jager 216, 242
 Hermann Höfle 73
 Hilfswillige 74
 Hitler Gençliği 66, 155, 193, 318
 Hiwiler 74, 109, 110, 112, 113, 114,
 124, 125, 140, 141, 207
 Hirvatistan 47, 262
 Hollanda 24, 47, 289
 Horodenka 53
 Hrubieszow 138
 HSSPF 26, 28, 32, 33, 36, 44, 173

I-İ

Ian Kershaw 18, 251
 Into That Darkness 127, 208, 263
 İtalya 47
 İzbica 48, 121, 173
 İzek Verobel 313

J

Jacob Sporrenberg 178
 Jagdzüge 176
 James Waller 277, 293
 Jandarma 73, 139, 156, 171
 Jean Heinen 305, 306
 Jeffrey Herf 245
 John Dower 203, 206, 236
 John Steiner 211
 John Weiss 245, 246
 Josef Oberhauser 73
 Joseph Goebbels 227
 Jozefow Katliamı 79
 Judith Levin 350, 352
 Julius Wohlauf 17, 66, 67, 80, 96, 123,
 145, 270, 327
 Jürgen Matthaus 296

K

Kamboçya 262
 Kameradschaft 301, 302
 Karl Marx 229
 Karl Schneider 288
 Karl Streibel 74, 175
 Kassel 38, 44
 Katowice 71
 KdO 25, 26, 106, 170, 178, 226
 Kharkov 38
 Khodorov 51
 Khorol 37
 Kielce 48, 58, 118
 Kiev 37, 176
 Klaparov 55
 Klaus-Michael Mallmann 286, 298, 303
 Kock 121, 128, 131, 132, 135, 137, 140,
 145, 158, 163, 196, 197, 201, 207, 307,
 308, 309
 Köln 21, 284, 287, 311
 Kolomyja 47, 51, 52, 53, 54, 57
 Komarowka 138, 141, 198, 202
 Kommandeur der Ordnungspolizei 25
 Konskowola 150, 151, 153, 154, 156,
 158, 173, 199, 201
 Kore Savaşı 224
 Kosov 53
 Kovno 38, 39, 44, 62
 Krakow 25, 26, 49, 50, 75, 76, 170, 178
 Krasnik 75, 181
 Kriegstagebuch 31
 Kurow 150
 Kurtarıcı 100
 Kurt Claasen 73
 Kurt Daluge 22, 30, 31
 Kurt Drucker 68
 Kutý 53

L

Lemberg 51, 55
 Leningrad 23, 285
 Leonard S. Newman 293
 Letonya 65
 Lipowa 258, 264
 Litvanya 38, 39

Lodz 11, 58, 61, 63, 65, 71, 122, 323
 Lomazy 106, 107, 108, 111, 113, 114,
 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 130,
 137, 145, 158, 184, 194, 207, 228, 271,
 328, 334, 337, 353

Lubartow 75

Lübeck 62

Lublin 25, 26, 48, 49, 71, 72, 73, 74, 75,
 76, 77, 79, 80, 86, 97, 104, 106, 118,
 121, 127, 128, 131, 133, 138, 139, 150,
 151, 153, 156, 158, 159, 170, 171, 173,
 174, 176, 177, 178, 179, 181, 182, 183,
 184, 187, 208, 210, 228, 230, 257, 286,
 304, 329, 339, 349

Lucia Brand 330

Ludolph von Alvensleben 128

Ludwigsburg 12, 17, 186

Lukow 118, 121, 127, 139, 140, 141,
 144, 145, 146, 147, 148, 149, 158, 159,
 173, 175, 177, 196, 197, 238, 307, 313,
 315, 316, 317, 349, 352, 353, 354

Lüksemburg 65, 283, 304, 305, 306,
 308, 310, 311

Lundenburg 48

Lwow 51

M

Macaristan 47

Majdanek 86, 174, 178, 179, 180, 181,
 183, 184, 208, 307, 339, 349

Malmedy 204

Manila 204

Marc Bloch 16

Martin Detmold 169, 182

Michael Thad Allen 259, 260

Miedzyrzec 118, 120, 121, 123, 124,
 126, 134, 137, 138, 139, 140, 141, 143,
 144, 145, 146, 158, 159, 173, 174, 176,
 177, 184, 196, 228, 307, 308, 309, 330,
 334, 338, 339, 340, 347, 353

Minsk 34, 35, 38, 39, 43, 44, 47, 62, 63,
 64, 65, 111, 157, 238, 284

Mischlinge 225

Mogilev 35

Montua 32, 33, 285

Moravya 24

Muhsfeld 237, 238

Münih 37, 56

My Lai 204

N

Narevka-Mala 34

Nasyonal Sosyalizm 102, 192, 212, 226,
 230, 231, 237, 285, 298

Nazi Partisi 13, 66, 67, 69, 80, 208, 227,
 242, 249

Nazizm 101, 211, 249

Neisse 48

Neuengamme 311

Niezdow 192

Nihai Çözüm 18, 26, 27, 46, 57, 71, 76,
 104, 105, 106, 118, 126, 160, 170, 171,
 176, 184, 185, 198, 208, 209, 244, 253,
 255, 261, 263, 283, 298, 299

Norveç 24, 122, 289

Nürnberg 187

O

Odilo Globocnik 26, 71, 77, 177

Official Secrets 285

Onbaşı Heiden 169

Onbaşı Jacklein 54

Opole 48, 192, 269

Oppeln 48, 58

Oradour 204

Ordnungsdienst 54

Ordnungspolizei 12, 19, 21, 26, 51, 228,
 284, 285, 288, 290, 296, 298

Organisation Todt 287

Orpo 21-31, 34, 38, 39, 43, 44, 45, 46,
 47, 51, 56, 63, 64, 67, 73, 74, 80, 127,
 138, 143, 146, 149, 159, 170, 188, 209,
 210, 214, 225-228, 231, 232, 233, 283,
 284, 286, 288, 292, 295, 296, 310, 317

Otto Dov Kulka 251

Otto-Julius Schimke 81, 167

P

Parczew 106, 118, 119, 120, 121, 126,
 137, 138, 141, 145, 158, 159, 161, 162,
 173, 228, 307, 308

Paul Brand 67
 Paul Dostert 305, 307, 310
 Paul Metzger 116
 Paul Salitter 47
 Philip Zimbardo 213, 292
 Piaski 75, 77, 121, 173, 177
 Pinsk 44
 Polis Lideri 71, 73, 77
 Polonya 11, 13, 19, 21, 24, 25, 26, 27,
 47, 58, 65, 67, 71, 73, 76, 80, 94, 104,
 111, 123, 128, 130, 134, 135, 143, 144,
 149, 151, 166, 170, 172, 175, 176, 178,
 186, 190, 195, 200, 201, 205, 208, 220,
 232, 255, 261, 284, 285, 286, 288, 289,
 305, 308, 312, 313, 316, 317, 318, 327,
 340, 347, 353, 354
 Polonyalı işbirlikçiler 74
 Poltava 37
 Poniatoŭa 179, 181, 182, 183, 184, 208,
 307, 349
 Posen 58, 102
 Prag 46, 47, 284
 Primo Levi 236, 263
 Protektora 24, 75
 Puławy 75, 106, 150, 151, 153, 154, 155,
 156, 162, 183, 190, 197
R
 Radom 25, 48, 118, 127
 Radzyn 106, 118, 120, 121, 123, 124,
 127, 129, 131, 132, 133, 134, 135, 137,
 138, 139, 140, 143, 144, 145, 147, 150,
 151, 158, 174, 175, 191, 307, 329
 Raul Hillberg 206
 Rawa Ruska 171
 Reinhard Heydrich 22, 46, 73, 208, 233
 Rendsburg 65
 Richard Breitman 285, 296
 Richard Levy 247
 Riga 47, 62, 63, 64, 65
 Roger Vietor 305
 Romanya 262
 Ruanda 262
 Rudolf Grund 194
 Rusya 11, 27, 28, 29, 31, 33, 35, 36, 37,

38, 43, 44, 46, 47, 65, 71, 157, 205,
 227, 232, 284, 286, 288

S

SA 67, 193, 250
 Sachsenhausen 311
 Saul Friedlander 18, 240, 248, 252
 Schleswig-Holstein 65
 Schutzpolizei 21, 22, 25, 50, 51, 56,
 67, 73
 Schutzstaffel 22
 SD 14, 27, 59, 107, 112, 180, 182, 303
 Selbstschutz 128
 Serokomla 128, 129, 130, 131, 132, 134,
 137, 144, 158, 207
 Shulamit Volkov 246
 Sicherheitspolizei 14, 22, 26
 Silezya 58, 71
 Siyam-Burma Demiryolu 205
 Skole 51
 Slovakya 47, 75
 Slovenya 311
 Slutsk 38, 39, 283
 Smolevichi 38
 Sniatyn 53
 Sobibor 47, 48, 49, 51, 72, 75, 76, 106,
 127, 150, 170, 177
 Solomon Asch 292
 Sonderdienst 74, 128, 143
 Sonderweg 245, 246
 Sovyetler Birliği 13, 37, 58
 SSPF 26, 178, 181
 Stanford Hapishane Deneyi 213
 Stanislawow 52, 54
 Stanley Milgram 218, 222, 279, 292
 Stefan Klemp 287
 Streicher 250
 Stryj 51, 52
 Stuttgart 12, 14, 25, 186

T

Talcyn 131, 132, 133, 134, 135, 137,
 186, 190, 192, 207, 267, 268, 307, 308
 Tarnograd 77
 Tarnow 313, 316, 352

Teğmen Fischmann 50, 75
 Teğmen Hagen 132, 162
 Teğmen Liebscher 171
 Teğmen Messmann 162, 190
 Teğmen Riebel 34
 Temel/nedensellik yüklemehatası 294
 The Destruction of the European Jews
 12, 242
 Theresienstadt 47
 Thomas Kühne 292, 299, 301
 Trawniki 49, 74, 106, 108, 137, 174,
 175, 177, 178, 179, 181
 Treblinka 47, 72, 75, 76, 104, 118, 119,
 120, 127, 137, 138, 139, 140, 144, 146,
 158, 174, 177, 184, 208, 263, 306, 315,
 330, 338, 339
 Tuczna 106

U-Ü

Ukrayna 35, 37, 283, 289
 Ulanow 77
 Ulrich Herbert 250
 Üçüncü Reich 15, 16, 22, 24, 46, 58,
 62, 185

V

Varşova 11, 25, 31, 61, 62, 64, 76, 118,
 126, 127, 137, 158, 171, 177, 179, 285,
 291, 303, 312, 313
 Vera Wohlauf 330
 Versay Antlaşması 22, 255
 Vietnam 204, 212, 277
 Vinnitsa 37
 Viyana 46, 47, 48, 49, 50, 51, 75
 Volksgemeinschaft 300, 301

W
 Waffen-SS 27, 43, 176, 179, 224, 296
 Walter Gross 227
 Walter Hoppner 68
 Walter Niehaus 93
 Wandolin 150
 Warthegau 58, 59, 65, 71
 War Without Mercy 203, 205, 206
 Wehrmacht 309, 315, 317, 354
 Weimar Cumhuriyeti 317

Werner Best 250
 Wilhelm Gebhardt 183
 Wilhelm Kube 38
 Wilhelmshaven 65
 Wilhelm Trapp 17, 20, 66, 267, 327
 William Sheridan Allen 249
 Winfried Nachtwei 284, 285
 Wisznice 106, 107
 Wlodawa 173, 177
 Wohyn 138
 Wolfgang Curilla 288, 290
 Wolfgang Hoffmann 17, 62, 66, 97,
 111, 150, 154, 157, 185, 186, 190, 191,
 193, 200, 270
 Wysokie 77

Y

Yad Vashem 251, 312, 313, 316, 352
 Yahudi Avı 158, 160
 Yahudi Göçü Merkez İdaresi 48
 Yahudiler 20, 30, 35, 39, 40, 41, 51, 52,
 53, 54, 55, 56, 58, 63, 64, 75, 77, 80,
 82, 84, 86, 89, 90, 96, 97, 100, 108,
 109, 110, 111, 112, 113, 114, 118, 119,
 126, 127, 130, 133, 135, 138, 140, 143,
 144, 146, 148, 151, 153, 159, 161, 163,
 164, 173, 177, 180, 181, 189, 190, 194,
 195, 196, 198, 199, 200, 201, 229, 231,
 236, 247, 249, 250, 255, 260, 267, 273,
 281, 308, 325, 340, 348, 353
 Yahudi Polisi 54
 Yahudi Tarihi Enstitüsü 137, 312, 313,
 340
 Yeni Gine 204
 Yeni Sağ 248
 YIVO 312, 313, 315, 316
 Yugoslavya 205
 Yüksek SS 28, 32, 35
 Yunanistan 47
 Yüzbaşı Haslach 184
 Yüzbaşı Kröpelin 51
 Yüzbaşı Zitzmann 54

Z

Zakrzow 77, 79, 81
 Zamosc 75, 76, 176

Christopher R. Browning

Sıradan Adamlar

13 Temmuz 1942 sabahında, Alman 101. Yedek Polis Taburunun adamları Josefow isimli bir Polonya köyüne girerler. Çoğu, ileri yaşlarından ötürü doğrudan cepheye gönderilememiş, aile babası sıradan adamlardı. Sivil yaşamlarında işçi, esnaf, zanaatkar ya da memur olan bu adamların kahir ekseriyeti, Almanya'nın o dönemlerde Nazi ideolojisine görece en kapalı şehri Hamburg kökenliydi ve zihin dünyalarının büyük bir kısmı Weimar Cumhuriyetinde şekillenmişti. Ancak, 13 Temmuz gecesinden itibaren 16 ay içerisinde, bu sıradan adamlar acımasız birer katile dönüşecek; 38.000 Yahudi'yi enselerinden vurarak katledecek ve 45.000'inini de Treblinka'daki gaz odalarına göndereceklerdi. Toplamda 500 adamdan oluşan bir tabur, 83.000 Yahudi'nin ölümünden sorumlu olacaktı.

Fevkalade özenli bir arşiv çalışmasının ürünü olan bu eserinde Christopher R. Browning, 101. Yedek Polis Taburunun adamlarının "Nihai Çözüm"e katılımlarını yine onların ağzından ve dönemin tanıklıklarıyla ortaya koyuyor. İnfazların durumsal unsurlarından, grup psikolojisine, mutlak itaat kültürüne ya da bunun dayatılmasına, oradan Yahudi karşıtlığının ya da Nazi doktrinin Alman toplumunu nasıl biçimlendirdiği iddiasına dek bir dizi faktörü titizlikle inceleyen Browning, böylece, sıradan insanların olağanüstü insan dışılık kapasitesine ilişkin, bugün de geçerliliğini koruyan sarsıcı bir tablo sunuyor.

/heretikyayin

